IUSTINI
EX
TROGGI POMPEII
HISTORIIS externis,
LIBRI XLIV.

His accessit,

Ex SEXTO AURELIO
Victore de vita & moribus Romanorum Imperatorum Epitome.

Omnia quàm diligentissimè ex variorum exemplarium collatione castigata.

LONDINI,

Excusi per ROBERTUM WHITE,

& veneunt per *Gulielmum Gilbertson*, 1649.

BODLEIAN
P
14 JAN 1958
LIBRARY

JUSTINI HISTORICI

Clarissimi, in TROGI POMPEII Historias exordium, ad ANTONINUM Imperatorem.

Narratis & occasio operis.

QUum multi ex Romanis, etiam Consularis dignitatis viri, res Romanas Græco, peregrinóq; sermone in historiam contulissent; seu æmulatione gloriæ, seu varietate & novitate operis delectatus, vel pulcræ eloquentiæ Trogus Pompeius, Græcas, & totius orbis historias Latino sermone composuit: ut cùm nostra Græcè, Græca quoque nostrâ linguâ legi possent, prorsus rem magnam & animi & corporis aggressus. Nam cùm plerisq; autoribus, singulorum regum vel populorum res gestas scribentibus opus suum ardui laboris videatur, nónne Pompeius nobis Herculeâ audaciâ orbem terrarum aggressus videri debet, cujus libris omnium seculorum, regum, nationum, populorumq; res gestæ continentur? Et quæ historici Græcorum, prout commodum cuiq; fuit, inter se * gregatim occupaverunt, omissis quæ sine fructu erant, ea omnia Pompeius divisa temporibus, & serie rerum congesta, composuit. Horum igitur quatuor & quadraginta voluminum (nam totidem edidit) per otium, quo in urbe versabamur, cognitione quæque digna excerpsi. Sed omissis his, quæ nec cognoscendi voluptate jucunda, nec exemplo erant necessaria, breve veluti corpusculum florum feci: ut haberent & qui Græca didicissent, quo admonerentur; & qui non didicissent, unde instruerentur. Quod ad te, Imperator Antonine, non tam cognoscendi, quàm emendandi causâ remisi: simul ut otii mei, cujus & Cato reddendam rationem putat, apud te ratio constaret. Sufficit enim

Artis difficultate.

Argumentum à minore ad majus.

* Certatim. *Consilium instituti operis.*

Historiæ utilitas.

mihi in hoc tempore judicium tuum, apud poste[ros] cum obtrectationis invidia decesserit, industriæ testi[mo]nium habituro.

JUSTINI HISTORIC[I]

In TROGI POMPEII Historias

LIBER PRIMUS.

PRincipio rerum, gentium, nationúmque imperium penes reges erat: quos ad fastigium hujus majestatis non ambitio popularis, sed spectata inter bonos moderatio provehebat. Populus nullis legibus tenebatur: arbitria principum pro legibus erant. Fines imperii tueri magis, quàm proferre, mos erat. Intra suam cuiq; patriam regna finiebantur. Primus omnium Ninus, rex Assyriorum, veterem, & quasi avitum gentium morem nova imperii cupiditate mutavit. Hic primus intulit bella finitimis: & rudes adhuc ad resistendum populos ad Lybiæ terminos usq; perdomuit. Fuere quidem temporibus antiquiores, Vexores rex Ægypti, & Scythiæ rex Tanais: quorum alter in Pontum, alter usque Ægyptum excessit. Sed longinqua, non finitima bella gerebant: nec imperium sibi, sed populis suis gloriam quærebant, contentiq; victoriâ, imperio abstinebant. Ninus magnitudinem quæsitæ dominationis continuâ possessione firmavit. Domitis igitur proximis, cùm accessione virium fortior ad alios transiret, & proxima quæq; victoria instrumentum sequentis esset, totius Orientis populos subegit. Postremum illi bellum cum Zoroastre, rege Bactrionarum fuit, qui primus dicitur artes magicas invenisse, & mundi principia, syderumq; motus diligentissimè spectasse. Hoc occiso, & ipse decessit, relicto impubere adhuc filio Nino, ex uxore Semiramide. Hæc nec immaturo puero ausa tradere imperium, nec ipsa imperium palam tractare, tot ac tantis gentib[us]

Regum prima imperia.

Prima monarchia Assyriorum.

Gesta Nini.

Zoroastres; magica artis inventor.

gentibus vix patienter uni viro, nedum feminæ parituris, simulat se pro uxore Nini filium, pro femina, puerum. Nam & statura utriq; mediocris, & vox pariter gracilis, signa formæ, lineamentorum æqualitas matri ac filio similis. Igitur brachia ac crura velamentis, tiarâ caput tegit: & ne novo habitu aliquid occultare videretur, eodem ornatu & populum vestiri jubet: quem morem vestis exinde gens universa tenet. Sic primis initiis sexum mentita, puer credita est. Magnas deinde res gessit: quarum amplitudine, ubi invidiam superatam putat, quæ sit fatetur, quémque simulasset. Nec hoc illi dignitatem regni ademit, sed admirationem auxit, quòd mulier non feminas modò virtute, sed etiam viros anteiret. Hæc Babyloniam condidit, murumque urbis coctæ latere circumdedit arenâ, pice, bitumine interstrato: quæ materia in illis locis passim è terra exæstuat. Multa alia præclara hujus reginæ fuere. Siquidem non contenta acquisitos à viro regni terminos tueri, Æthiopiam quoque regno suo adjecit. Sed & Indiæ bellum intulit: quo præter illam & Alexandrum Magnum, nemo intravit. * Ad postremum cum concubitum filii petiisset, ab eodem interfecta est, duos & XL. annos post Ninum regno potita. Filius ejus Ninus contentus elaborato à parentibus imperio, belli studia deposuit, & veluti sexum cum matre mutasset, rarò à viris visus, in feminarũ turba consenuit. Posteri quoque ejus exempla secuti, responsa gentibus per internuntios dabant. Imperium Assyrii, qui postea Syrii dicti sunt, annos M C C C. tenuere. Postremus apud eos regnavit Sardanapalus, vel muliere corruptior. Ad hunc videndum (quod nemini ante eum permissum fuerat) præfectus ipsius, Medis præpositus, nomine * Arbactus, cùm admitti magna ambitione ægrè obtinuisset, invenit eum inter scortorum greges purpuram colo nentem, & muliebri habitu, cùm mollitia corporis, & oculorum lascivia omnes feminas anteiret, pensa inter virgines partientem. Quibus visis, indignatus tali

Semiramidis astus. Ex inde pro in hunc usq; diem, Semiramis muliebris, fortitudinis exemplum. Ejusdem gesta. Lacum Asphaltitem intelligit, de quo. Plin. lib. 7.

* At.

Semiramis XLII annos regno potita. Assyrii regnaverũ annos MCCC.

* Sardanapalus.

* Arbaces.

Mollis & effeminatis principis exemplum.

fœminæ tantum virorum ſubjectum, tractantíq; lanam, ferrum & arma portantes parêre, progreſſus ad ſocios ſuos, quid viderit, refert. Negat ſe ei parêre poſſe, qui ſe fœminam malit eſſe, quàm virum. Fit igitur conjuratio: bellum Sardanapalo infertur: quo ille audito, non ut vir regnum defenſurus, ſed ut metu mortis mulieres ſolent, primò latebras circumſpicit, mox deinde cum paucis & incompoſitis, in bellum progreditur. Victus, in regiam ſe recipit, & extructâ pyrâ, ſe & divitias in incendium mittit, hoc ſolo imitatus virum. Poſt hæc ſtatuitur rex interfector ejus * Arbactus, qui præfectus Medorum fuerat. Is imperium ab Aſſyriis ad Medos transfert. Poſt multos deinde reges per ordinem ſucceſſionis, regnum ad Aſtyagen deſcendit. Hic per ſomnium vidit ex naturalibus filiæ, quam unicam habebat, vitem enatam, cujus palmite omnis Aſia obumbrabatur. Conſulti harioli, ex eadem filia nepotem ei futurum, cujus magnitudo prænuntietur; regniq; ei amiſſionem portendi, reſponderunt. Hoc reſponſo perterritus, neque claro viro, neque civi dedit filiam: ne paterna maternáque nobilitas nepotis animum extolleret: ſed de gente obſcura tunc temporis Perſarum, Cambyſi mediocri viro, in matrimonium tradidit. Ac ne ſic quidem ſomnii metu depoſito, gravidam ad ſe filiam accerſit, ut ſub avi potiſſimum conſpectu fœtus necaretur. Natus infans datur occidendus Harpago, regis omnium conſiliorum participi. Is veritus, ſi ad filiam mortuo rege veniſſet imperium, eò quòd nullum Aſtyages virilis ſexus genuerat, ne illa necati infantis ultionem, quàm à patre non potuiſſet, à miniſtro exigeret, paſtori regii pecoris puerum exponendum tradidit. Fortè eodem tempore & ipſi paſtori filius natus erat. Ejus igitur uxor audita regii infantis expoſitione, ſummis precibus rogat, ſibi afferri, oſtendique puerum: cujus precibus fatigatus paſtor, reverſus in ſylvam, invenit juxta infantem canem fœminam, parvulo ubera præbentem, & à feris & alitibus defendentem. Motus etiam

Similis eſt de Boge hiſtoria apud Herod. li. 7.

Sardanapali mors virilis.

* Arbaces.

Mandane ea dicta fuit. Val. Max. lib. 1. c. 7. Aſtyagis ſomnium, de quo Herod. li. 1.

Cyrus infans morti deſtinatus, clam nutritur. Paſtori nomen fuit Miſradates. Herod.

A cane educatus.

etiam ipse misericordia, qua motam ipsam canem viderat, puerum defert ad stabulum, eâdem cane anxiè prosequente: quem ut in manum mulier accepit, veluti ad notam puer allusit, tantúsque in illo vigor, & dulcis quidem blandientis risus apparuit, ut pastorem uxor ultrò rogaret, quò suum partum pro illo exponeret, permitterétq; sibi, sive fortunæ ipsius, sive spei suæ puerum nutrire. Atq; ita permutata sorte parvulorum, hic pro filio pastoris educatur, ille pro nepote regis exponitur. Nutrici Spacon posteà nomen fuit, quia canem Persæ sic vocant. Puer deinde cùm inter pastores esset, Cyri nomen accepit. Mox rex inter ludentes sorte delectus, cùm per lasciviam contumaces flagellis cecidisset, à parentibus puerorum querela est regi delata, indignantibus à servo regio ingenuos homines servilibus verberibus affectos. Ille accersito puero & interrogato, cùm nihil mutato vultu, fecisse se ut regem respondisset; admiratus constantiam, in memoriam somnii responsiq; revocatur. Atq; ita cùm & vultus, & similitudo, & expositionis tempus, & pastoris confessio convenirent, nepotem agnovit. Et quoniam defunctus sibi somnio videretur, agitato inter pastores regno, animum * minacem duntaxat in illo fregit. Cæterùm Harpago amico suo infestus, in ultionem servati nepotis, filium ejus interfecit, epulandúmq; patri tradidit. Sed Harpagus ad præsens tempus dissimulato dolore, odium regis in vindictæ occasionem distulit. Interjecto * demum tempore cùm adolevisset Cyrus, dolore orbitatis admonitus, scribit ei, ut relegatus in Persas ab avo fuerit, ut occidi eum parvulum avus jusserit, ut beneficio suo servatus sit, ut regem offenderit, ut filium amiserit. Hortatur exercitum paret, & pronam ad regnum viam ingrediatur, Medorum transitionem pollicitus: epistoláq; quia palàm ferri nequibat, regis custodibus omnem aditum obsidentibus, exenterato lepori inseritur, lepúsque in Persas Cyro ferendus, fido servo traditur: addita sunt retia, ut sub specie venationis

Pastoris infantem mortuum fuisse natū scribit Herod.

Cyrus puerorum rex eligitur.

* Minatione.

Astyagis seclus nefandissimum.

* Deinde.

Prudens in occultandis literis consilium, quale infrà Demetrii & apud Herod. Histor.

nis dolus lateret. Lectis itaque epistolis, eandem viam somnio aggredi jussus est; sed præmonitus, ut quem primum postera die obviam haberet, socium cœpis assumeret. Igitur antelucano tempore rure iter ingressus, obviam habuit servum de ergastulo cujusdam Medi nomine Sybarem. Hujus requisita origine, ut in Persis genitum audivit, demptis compedibus, assumptoque comite, Persepolim urbem regreditur. Ibi convocato populo, jubet omnes præsto cum securibus esse, & sylvam vitæ circundatam excidere. Quod cùm strenuè effecissent, eosdem postera die apparatis epulis invitat: deinde cùm alacriores ipso convivio factos videret, rogat ut si conditio proponatur, utrius vitæ sortem legant, hesternine laboris, an præsentium epularum; præsentium, ut acclamavere omnes, ait, Hesterno similem labori omnem vitam acturos, quoad Medis pareant: se secutos, hodiernis epulis. Lætis omnibus, Medis bellum infert. Astyages meriti in Harpagum oblitus summam belli eidem committit: qui exercitum acceptum statim Cyro per deditionem tradidit, regis crudelitatem perfidia defectionis ulciscitur. Quod ubi Astyages audivit, contractis undique auxiliis, ipse in Persas proficiscitur: & repetito alacriùs certamine, pugnantibus suis, partem exercitus à tergo ponit, & in tergiversantes ferro agi, ut in hostes, jubet: ac denunciat suis, ni vicerint, non minus fortes etiam post terga inventuros, quàm à frontibus viros: proinde viderent, fugientibus hæc, an illa pugnantibus acies rumpenda sit. Ingens post necessitatem pugnandi animus exercitui ejus accessit. Pulsa itaq; cùm Persarum acies paulatim cederet, matres & uxores eorum obviam occurrunt, orant in prælium revertantur; cunctantibus, sublata veste, obscœna corporis ostendunt, rogantes num in uteros matrum vel uxorum velint refugere? Hac repressi castigatione, in prælium redeunt: & facta impressione, quos fugiebant, fugere compellunt. In eo prælio Astyages capitur: cui Cyrus nihil aliud nisi

Hac fuit olim metropolis Persiæ.

Calidum Cyri consilium.

Ejusdem bellum adversus Medos.

Necessitas ingens audendi. Persarum mulierum virilis animus & egregium facinus.

regnum

regnum abstulit, nepotemq; in illo magis quàm victorem se gessit, cùmq; maximè genti Hyrcanorum præposuit. Nam ipsi reverti in Medos noluit. Hic finis Medorum imperii fuit. Regnaverunt annis. CCCL. In initio regni, Cyrus Cybarem, quem juxta nocturnum visum ergastulo liberaverat, comitémque cœptorum in omnibus rebus habuerat, Persis præposuit: sororémq; suam ei in matrimonium dedit. Sed civitates Medorum, quæ tributariæ fuerant, mutato imperio, etiam conditionem suam mutatam arbitrantes, à Cyro defecerunt: quæ res multorum bellorum Cyro causa & origo fuit. Domitis demum plerisque cùm adversus Babylonios bellum gereret, Babyloniis rex Lydorum Crœsus, cujus opes & divitiæ insignes ea tempestate erant, in auxilium venit: victusq; jam de se solicitus, in regnum refugit. Cyrus quoq; post victoriam, compositis in Babylonia rebus, bellum transfert in Lydiam. Ibi fortuna prioris prælii perculsum jam Crœsi exercitum, nullo negotio fundit. Crœsus ipse capitur. Sed quanto bellum minoris periculi, tanto & mitior victoria fuit. Crœso & vita, & patrimonii partes, & urbs Borce concessæ sunt: in qua etsi non regiam vitam, tamen & proximam majestati regiæ degeret. Hæc clementia non minus victori, quàm victo utilis fuit. Quippe ex universa Græcia, cognito quòd illatum Crœso bellum esset, auxilia, velut ad commune extinguendum incendium, confluebant. Tantus Crœsi amor apud omnes urbes erat, ut passurus Cyrus grave bellum Græciæ fuerit, si quid in Crœsum crudelius consuluisset. Interjecto deinde tempore, occupato in aliis bellis Cyro, rebellavere Lydi: quibus iterum victis, arma & equi adempti, jussiq; cauponas, & ludicras artes, & lenocinia exercire. Et sic gens industriâ quondam potens, & manu strenua, effeminata mollitie, luxuriaq; virtutem pristinam perdidit: & quos ante Cyrum invictos, bella præstiterant, in luxuriam lapsos, otium ac desidia superavit. Fuere Lydis multi ante Crœsum reges variis casibus

Clementia & moderata victoria exemplum.

Crœsus ex raculis persuasus ultro Cyro bellum intulit. autor. Herod.

Alterum clementiæ exemplum in Cyro.

Arma adempta Lydis. Ea res mirum in proverbium abiit. Lydus cauponatur.

bus memorabiles: nullus tamen fortunæ Candauli comparandus: qui cùm uxorem suam, quam propter pulchritudinem nimiùm diligebat, omnibus prædicaret, non contentus voluptatum suarum tacitâ conscientiâ, nisi etiam matrimonii reticenda publicaret prorsus, quasi silentium damnum pulchritudinis esset: ad postremum ut affirmationi suæ fidem faceret, eam Gygi sodali suo nudam demonstravit. Quo facto & amicum in adulterium uxoris illectum, hostem sibi fecit, & uxorem, veluti tradito alii amore, à se alienavit. Nam brevi post tempore cædes Candaulis nuptiarum præmium fuit. Uxor mariti sanguine dotata, regnum viri & se pariter adultero tradidit. Cyrus subacta Asia, & universo Oriente in potestatem redacto, Scythis bellum intulit. Erat autem eo tempore Scytharum regina Thomyris, quæ non muliebriter adventu hostium territa, cùm prohibere eos posset, vadum Araxis fluminis transire permisit, & sibi feliciorem pugnam intra regni sui terminos rata, & hostibus objectu fluminis fugam difficiliorem. Itaque Cyrus trajectis copiis, cùm aliquantisper in Scythiam processit, castrametatus est: Deinde postera die cùm simulato metu & quasi refugiens castra deseruisset, vinum affatim, & ea quæ erant epulis necessaria, reliquit. Quod cum nuntiatum reginæ esset, adolescentulî filium, ad insequendum eum cum tertia parte copiarum mittit. Cùm ventum ad Cyri castra esset, ignarus rei militaris adolescens, veluti ad epulas, non ad prælium venisset, omissis hostibus insuetos barbaros vinò onerare se patitur, priúsq; Scythæ ebrietate quàm bello vincuntur. Nam cognitis his, Cyrus reversus per noctem, securos opprimit, omnésq; Scythas cum reginæ filio interficit. Amisso tanto exercitu, & quod gravius dolendum, unico filio, Thomyris orbitatis dolorem non in lacrymas effundit, sed in ultionis solatia intendit: hostésque recenti victoriâ exultantes pari insidiarum fraude circumdedit. Quippe simulatâ diffidentiâ, propter vulnus acceptum refugiens,

Reticenda multa in matrimonio. Proverbium.

Gygis animus.

Aliquantisper, pro aliquantulum.

De Cyri castris nonnihil variat à Justino Curt. li. 3.

Cyri in Massagetis exitus.

giens, Cyrum aduſq; anguſtias perduxit. Ibi compoſitis in montibus inſidiis, ducenta millia Perſarum cum ipſo rege trucidavit. In qua victoria etiam illud memorabile fuit, quòd neq; nuntius tantæ cladis quidem ſuperfuit. Caput Cyri amputatum in utrem humano ſanguine repletum, conjici regina jubet, cum hac exprobratione crudelitatis: *Satia te ſanguine*, inquit, *quem ſitiſti, cujuſq; inſatiabilis ſemper fuiſti.* Cyrus regnavit annis xxx. non initio tantùm regni, ſed continuo totius temporis ſucceſſu, admirabiliter inſignis. Huic ſucceſſit filius Cambyſes, qui imperio Ægyptum adjecit: ſed offenſus ſuperſtitionibus Ægyptiorum, Apis, cæterorúmq; deorum ædes dirui jubet. Ad Ammonis quoque nobiliſſimum templũ expugnandum, exercitum mittit: qui tempeſtatibus, & arenarum molibus oppreſſus, interiit. Poſt hæc per quietem vidit fratrem ſuum * Mergidem regnaturum: quo ſomnio exterritus, non dubitavit poſt ſacrilegia etiam parricidium facere. Erat enim difficile ut parceret ſuis, qui contemptu religionis graſſatus etiam contra deos fuerat. Ad hoc tam crudele miniſterium Magum quendam ex amicis delegit, nomine * Comarim. Interim ipſe gladio ſua ſponte evaginato, in femore graviter vulneratus occubuit: pœnaſq; luit ſeu imperati particidii, ſeu ſacrilegii perpetrati. Quo nuntio accepto, Magus ante famam amiſſi regis occupat facinus: proſtratóque * Mergide cui regnum debebatur, fratrem ſuum ſubjecit * Oropaſten. Erat enim oris & corporis lineamentis perſimilis, ac nemine ſubeſſe dolum arbitrante, pro * Mergide rex * Oropaſtes conſtituitur. Quæ res eo occultior fuit, quòd apud Perſas perſona regis ſub ſpecie majeſtatis occulitur. Igitur Magi ad favorem populi conciliandum, tributa & militiæ vocationem in triennium remittunt: ut regnum quod fraude quæſierant, indulgentiâ & largitionibus confirmarent. Quæ res ſuſpecta primò * Orthani viro nobili, & in conjectura ſagaciſſimo fuit. Itaque per internuntios quærit à filia, quæ

Sythica crudelitas.

Ægyptii ſuperſtitioſi.

* Smerdim.

* Praxalpem.

* Smerde.

* Smerdim.

* Smerde

* Smerdis

* Otani.

inter

inter regias pellices erat, an Cyri regis filius rex esset. Et illa nec se scire ipsam ait, nec ex alia posse cognoscere: quia singulæ separatim recludantur. Tum pertrectare dormienti caput jubet: Nam Mago Cambyses aures utrasq; præciderat. Factus deinde per filiam certior, sine auribus esse regem, optimatibus Persarum rem indicat, & in cædem falsi regis impulsos sacramento religionis obstringit. Septem tantum conscii fuere hujus conjurationis, qui ex continenti, ne dato in pœnitentiam spatio, res per quenquam narraretur, occultato sub veste ferro, ad regiam pergunt. Ibi obviis interfectis, ad Magos perveniunt: quibus ne ipsis quidem animus in auxilium suum defuit. Siquidem stricto ferro duos de conjuratis interficiunt. Ipsi tamen corripiuntur à pluribus, quorum alterum Gobryas amplexus Magum, cunctantibus sociis, ne ipsum pro Mago transfoderent, quia res obscuro loco gerebatur: vel per suum corpus adigi Mago ferrum jussit; fortuna tamen ita regente, illo incolumi Magus interficitur. Occisis Magis, magna quidē gloria recuperati regni principiū fuit: sed multo major in eo, quòd cùm de regno ambigerent, concordare potuerunt. Erant enim & virtute & nobilitate ita pares, ut difficilem ex his populo electionem æqualitas faceret. Ipsi igitur viam invenerunt, qua de se judicium religioni & fortunæ committerent. Pacti inter se sunt, die statuta omnes equos ante regiam primo mane perducerent: & cujus equus ante solis ortum hinnitum primus edidisset, is rex esset. Nam & Solem unum deum Persæ esse credunt: & equos eidem deo sacratos ferunt. Erat inter conjuratos Darius Hystaspis filius, cui de regno solicito, equi custos ait, Si ea res victoriam moraretur, nil negotii superesse: proinde nocte equam pridie ante constitutam diem ad eundem locum ducit, ibiq; equæ equum admittit, ratus ex voluptate Veneris futurum quod evenit. Postera die cum ad statutam horam omnes veniissent, Darii equus cognito loco ex desiderio feminæ hinnitum sta-

tim

tim edidit : & ſegnibus aliis felix auſpicium domino primus emiſit. Tanta moderatio cæteris fuit, ut audito auſpicio, confeſtim equis deſilierint, & Darium tegem ſalutârint : populus quoq; univerſus, ſecutus judicium principum, eundem conſtituit regem. Sic regnum Perſarum, ſeptem nobiliſſimorum virtute quæſitum, tam levi momento in unum collatum eſt. Incredibile prorſus hoc tanta pietate geſſiſſe eos : quod ut eriperent à Magis, mori non recuſârint : quanquam præter formam virtutémq; hoc imperio dignam ; * & cognatio Dario juncta cum priſtinis regibus fuit. Principio igitur regni, Cyri regis filiam, regalibus nuptiis regnum firmaturus, in matrimonium recepit : ut non tam in extraneum tranſlatum, quàm in familiam Cyri reverſum videretur. Interjecto deinde tempore, cum Aſſyrii deſciviſſent, & Babyloniam occupaſſent, difficiliſq; urbis expugnatio eſſet, æſtuante rege, unus de interfectoribus Magorum, Zopyrus nomine, domi ſe verberibus lacerari toto corpore jubet : naſum, & labia, aures ſibi præcidi, atq; ita regi inopinanti ſe offert. Attonitum, & quærentem Darium cauſſas, autoréq; tam fœdæ lacerationis, tacitus quo propoſito fecerit, edocet, * formatóq; in futurum conſilio transfugæ titulo Babyloniam proficiſcitur ; ibi oſtendit populo laniatum corpus. Queritur crudelitatem regis, à quo in regni * portione, non virtute, ſed auſpicio, non judicio hominum, ſed hinnitu equi ſuperatus ſit. Jubet illos ex amicis exemplum capere, quid hoſtibus cavendum ſit. Hortatur ne mœnibus magis, quàm armis confidant, patianturq; ſe commune bellum recentiore ira gerere. Nota nobilitas viri, pariter & virtus omnibus erat, nec de fide timebant, cujus veluti pignora, vulnera corporis, & injuriæ notas habebant. Conſtituitur ergo dux omnium ſuffragio, & acceptâ parvâ manu, ſemel atque iterum cedentibus conſultò Perſis, ſecunda prælia fecit. Ad poſtremum univerſum ſibi creditum exercitum regi prodidit, urbemq; ipſam in poteſtatem ejus redegit.

* Forte legendum eſt et cognatione Darius junctus eum.

* Firmatoque.

* Petitione, vel ſortitione.

git. Post hæc Darius rex bellum Scythis infert, quod sequenti volumine referetur.

JUSTINI LIBER II.

IN relatione rerum à Scythis gestarum, quæ satis amplæ magnificæq; fuerunt, principium ab origine repetendum est. Non enim minus illustria initia, quàm imperium habuere: nec virorum imperio magis, quàm fœminarum virtutibus claruere. Quippe cum ipsi Parthos, Bactrianósq;, fœminæ autem earum Amazonum regnum condiderint, prorsus ut res gestas virorum mulierúmque considerantibus, incertum sit, uter apud eos sexus illustrior fuerit. Scytharum gens antiquissima semper habita; quanquam inter Scythas & Ægyptios diu contentio de generis vetustate fuerit: Ægyptiis prædicantibus, initio rerum cum aliæ terræ nimio fervore solis arderent, aliæ rigerent frigoris immanitate, ita ut non modò generare homines, sed ne advenas quidem recipere ac gueri possent, priusquam adversus calorem vel frigus velamenta corporis invetirentur, vel locorum vitia quæsitis arte remediis mollirentur, Ægyptum ita temperatam semper fuisse, ut neque hyberna frigora, nec æstivi solis ardores incolas ejus premerent: solum ita fœcundum, ut alimentorũ nulla terra feracior sit in usus hominum. Jure igitur ibi primum homines natos videri debere, ubi educari facillimè possent. Contrà, Scythæ cœli temperamentum nullum esse vetustatis argumentum putabant. Quippe naturam cum primum incrementa caloris & frigoris regionibus distinxerit, statim ad locorum patientiam, animalia quoque generasse: sed arborum atq; frugum pro regionum conditione, aptè genera variata. Et quantò Scythis sit cœlum asperius quàm Ægyptiis, tantò & corpora & ingenia esse duriora. Cæterùm si mundi, quæ nunc partes sunt, aliquando unitas fuit: sive illuvies aquarum principio rerum terras obrutas tenuit: sive ignis, qui & mundum genuit, cun-

Herodotus eam contentionem de vetustate originis, subscribit inter Ægyptios & Phrygas.

ctas

ſta poſſedit: utriuſq; primordii Scythas origine præſtare. Nam ſi ignis prima poſſeſſio rerum fuit, qui paulatim extinctus, ſedem terris dedit, nullam prius quàm Septentrionalem partem, hyemis frigore ab igne ſecieram, adeo ut nunc quoq; nullum magis rigeat frigoribus. Ægyptum verò, & totum Orientem tardiſſimè temperatum, quippe qui etiam nunc torrenti calore Solis exæſtuat. Quòd ſi omnes quondam terræ ſummerſæ profundo fuerunt, profectò editiſſimam quamq; partem decurrentibus aquis prius ſolo eandem aquam diutiſſimè immoratam: Et quantò prior quæq; pars terrarum ſiccata ſit, tantò prius animalia generare cœpiſſe. Porro Scytham adeò editiorem omnibus terris eſſe, ut cuncta flumina ibi nata in * Mæotida, tum deinde in Ponticum, & in Ægyptium mare decurrunt. Ægyptum autem (quæ tot regum, tot ſeculorum curâ impenſaq; munita ſit, & adverſus vim decurrentium aquarum tantis inſtructa molibus, tot foſſis conciſa, ut cum his arceantur, illis recipiantur aquæ, nihilominus coli, niſi * expulſo Nilo, non potuerit) nec poſſe videri hominum vetuſtate ultima, quæ ſive exaggerationibus regum, ſive Nili trahentis limum, terrarū recentiſſima videatur. His igitur argumentis ſuperatis Ægyptiis, antiquiores ſemper Scythæ viſi. Scythia in orientem porrecta, includitur ab uno latere Ponto, & ab altero montibus Riphæis: à tergo Aſia & * Phaſi flumine: multum in longitudinem & latitudinem patet. Hominibus inter ſe fines nulli: neq; enim agrum exercent, nec domus illis ulla, aut tectum, aut ſedes eſt, armenta & pecora ſemper paſcentibus, & per incultas ſolitudines errare ſolitis. Uxores liberóſq; ſecum in plauſtris vehunt: coriis, imbrium hyemiſq; cauſa tectis, pro domibus utuntur. Juſtitia gentis ingeniis culta, non legibus. Nullum ſcelus apud eos furto gravius: quippe ſine tecto, munimentóq; pecora & armenta habentibus, quid ſalvum eſſet, ſi furari liceret? Aurum & argentum perinde aſpernantur, ac reliqui mortales appetunt.

* Mare Mæoticum.

* excluſo

* Tanai. *Nomades dicta à Geogra-phis.*

sunt. Lacte & melle vescuntur. Lanæ iis usus, ac vestium ignotus; & quanquã continuis frigoribus utantur, pellibus tamen ferinis ut murinis, vestiuntur. Hæc continentia illis morum quoque iustitiam dedit, nihil alienum concupiscentibus. Quippe divitiarum cupido ibi est, ubi & usus. Arq; utinam reliquis mortalibus similis moderatio, & abstinentia alieni foret. Profectò non bellorum tantum per omnia secula terris omnibus continuaretur, neq; plus hominum ferrum, & arma, quàm naturalis fatorum conditio raperet. Prorsus ut admirabile videatur, hoc illis naturam dare, quod Græci longa sapientum doctrina, præceptisq; Philosophorum consequi nequeunt, cultósque mores incultæ barbariæ collatione superari. Tanto plus in illis proficit vitiorum ignoratio, quantò in his cognitio virtutis. Imperium Asiæ ter quæsivere Scythæ, ipsi perpetuò ab alieno imperio aut intacti, aut invicti mansere. Darium regem Persarum, turpi à Scythia summovere fugâ: Cyrum cum omni exercitu trucidârunt: Alexandri Magni ducem * Zæpironam pari ratione cum copiis universus deleverunt. Romanorũ audivere, non senserẽ arma. Mox Parthicum & Bactrianum imperium ipsi condiderunt. Gens & laboribus & bellis aspera. Vires corporum immensæ, nihil parere, quod admittere timeant, nihil victores præter gloriam concupiscunt. Primus Scythis bellũ intulit Vexores rex Ægyptius, missis prius legatis, qui hostibus parendi legem dicerent. Sed Scythæ jam antea de adventu regis à finitimis certiores facti, legatis respondent: Miramur tam opulentis populi ducem, stolidè adversus inopes occupasse bellum, quòd magis domi fuerit illi timendum, quòd belli certamen anceps, præmia victoriæ nulla, damna manifesta sint. Igitur non expectaturos Scythas, ut ad se veniatur, cum tanta sibi in hoste plura concupiscenda sint, ultròq; prodituros obviam. Nec dictum res negata: quos cum tanta celeritate venire rex didicisset, in fugam vertitur, & exercitu cũ omni apparatu belli re-

Digressio per amplificationẽ.

*Zopyrona.

Hoc erat aurea hamo piscari, ut Augustus Cæsar dicere consuevit.

licto

licto in regnum trepidus se recepit. Scythas ab Aegypto paludes prohibuere. Exinde reversi Asiam [illegible]itam, vectigalem fecerunt, modico tributo magis in titulum imperii, quam in victoriæ præmium imposito., quindecim annis pacandæ Asiæ morati, uxorum flagitatione revocantur, per legatos denunciantium, ni redeant, sobolem se ex finitimis quæsituras, nec passuras ut in posteritatem Scytharum genus per fœminas intercidat. His igitur Asia per mille quingentos annos vectigalis fuit. Pendendi tributi finem Ninus rex Assyriorum imposuit. Sed apud Scythas medio tempore duo regii juvenes, Plinos & * Scholpythus, per factionem optimatum domo pulsi, ingentem juventutem secum traxere, & in Cappadociæ ora, juxta amnem Thermodoonta consedêre, subjectósq; Themiscyreos campos occupavere. Ibi per multos tot annos spoliare finitimos consueti, conspiratione populorum per insidias trucidantur. Horum uxores, cùm viderent exilio suo additam orbitatem, arma sumpsere, finésq; suos summoventes primò, mox inferentes bella, defendunt. Nubendi quoq; finitimis animũ omisere, servitutem non matrimonium appellantes, singulare omnium seculorum exemplum. Auxere rempublicam sine viris, jam etiam cũ contemptu virorum se tuentur. Et nè feliciores aliæ aliis viderentur, viros, qui domi remanserant, interficiunt. Ultionem quoq; cæsorum conjugum excidio finitimorum consequuntur. Tunc pace armis quæsita, ne gens interiret, concubitum finitimorum ineunt. Siqui mares nascerentur, interficiebantur. Virgines in eundẽ ipsum morem, non otio, neq; lanificio, sed armis, equis, venationibus exercebant, inustis infantium dexterioribus mammis, ne sagittarum jactus impediretur, unde Amazones dictæ sunt. Duæ reginæ his fuere, Marthesia & Lampedo, quæ in duas partes (agmine diviso) inclytæ jam opibus, vicibus gerebant bella, solicitè terminos alternis defendentes: & ne successibus deesset autoritas, generatas se Marte prædicabant. Itaque majore

* Scholopythus. *Meminit Themiscyræ regionis Plin. lib. 6. c. 2.*

Victi ab Amazonibus populi vulgò dicti sunt Gynaecocratumeni. Id qd. Plin. li. 6. indicat.

Vnimammo inde dictæ; Servius in Virg.

parte Europæ subacta, Asiæ quoq; nonnullas civitates occupavere. Ibi Epheso multisq; aliis urbibus conditis partem exercitus cum ingenti præda domũ remittunt. Reliquæ quæ ad tuendum Asiæ imperium remanserũt, *concursu barbarorum cum * Marthesia regina interficiuntur. In cujus locum filia ejus * Otrera regno succedit. Cui præter singularem belli industriã, eximia servatæ in omne ævum virginitatis admiratio fuit. Hujus virtute tantum aditum gloriæ & famæ Amazonibus est, ut Herculi rex cui xii. stipendia debebat, quasi impossibile imperaverit, ut arma reginæ Amazonum sibi afferret. Igitur eò profectus longis novem navibus, comitante principum Græciæ juventute, inopinantes aggreditur. Duæ ex quatuor tunc sorores Amazonum regna tractabant, Antiope & * Otrera, quarum Otrera foris bellum gerebat. Igitur cum Hercules ad littus Amazonum applicuisset, infrequens multitudo, cum Antiopa regina nihil hostile metuente, erat. Quare effectum est, ut paucæ repentino tumultu exercitatæ arma sumerent, facilémq; victoriam hostibus darent. Multæ itaque cæsæ, captæq; : In his duæ captæ sunt Antiopæ sorores, Menalippe ab Hercule, Hippolyte à Theseo. Sed Theseus obtenta in præmium captiva, eandem in matrimonium assumit: ex ea genuit Hippolytum. Hercules post victoriam, Menalippen captivam sorori reddidit, & pretium arma reginæ accepit. Atq; ita imperio functus, ad regem revertitur. Sed Otrera ubi comperit bellum sororibus illatum, & raptorem esse Atheniensium principem, hortatur comites in ultionem, frustráque & Ponti sinum & Asiam domitam esse dicit, si Græcorum non tàm bellis, quàm rapinis pateant. Auxilium deinde à * Sigillo rege Scytharum petit. Genus se Scytharum esse; cladem virorum, necessitatem armorum, belli causas ostendit : assecutásque virtutes ne segniores viris fœminas habere Scythæ viderentur. Motus ille domesticâ gloriâ, mittit cum ingenti equitatu filium Penaxagoram in auxilium. Sed ante prælium

* Incursu.
* Marpes.
* Orithia habet Orosius.
Rex Euristheus.
Orithyia.
Balteum fuisse dicunt poeta.
* Sigillo vel sagalo.

lium dissentione orta, ab auxiliis desertæ; bello ab Athenienſibus vincuntur. Receptaculum tamen habuere castra ſociorum, quorum auxiliis intactæ ab aliis gentibus, in regnum revertuntur. Poſt * Otreram, Penthesilea regno potita est; cujus Trojano bello inter fortiſſimos viros, cum auxilium adverſus Græcos ferret, magnæ virtutis documenta extitere. Interfecta demum Penthesilea, exercitúq; ejus abſumpto, paucæ quæ remanſerant, ægrè ſe adverſus finitimos defendentes, uſque ad tempora Alexandri Magni duraverunt. Harum * Minthia ſive Thaleſtris regina concubitu Alexandri per dies 14. ad ſobolem ex eo generandum obtento reverſa in regnum, brevi poſt tempore eum omni Amazonum nomine intercidit. Scythæ autem tertia expeditione Aſiana, cum annis 7. à conjugibus & liberis abfuiſſent, ſervili bello domi excipiuntur. Quippe conjuges eorum longa expectatione virorum feſſæ, nec jam teneri bello, ſed deletos ratæ, ſervis ad cuſtodiam pecoris relictis nubunt: qui reverſos cum victoria dominos, velut advenas armati finibus prohibent. Quibus cùm varia victoria fuiſſet, admonentur Scythæ mutare genus pugnæ, memores non cum hoſtibus, ſed cum ſervis præliandum, nec armorũ, ſed dominorum jure vincendos: verbera in aciem, non tela ferenda, omiſſóq; ferro, virgas & flagella, cæteráq; ſervilis metus paranda inſtrumenta. Probato omnes conſilio inſtructi, ſicut præceptum erat, poſtquàm ad hoſtes acceſſere, inopinatibus verbera intentant, adeóq; illos perturbant, ut quos ferro non poterant, metu verberũ vincerent, fugámq; non ut hoſtes victi, ſed ut fugitivi ſervi capeſſerent: quicunq; capi potuerũt, ſupplicia crucibus luerent. Mulieres quoq; malè ſibi conſciæ, partim ferrò, partim ſuſpendio vitã finierunt. Poſt hoc apud Scythas pax fuit, uſq; ad tẽpora Lanthini regis. Huic Darius rex Perſarum ſicut ſuprà dictum eſt, cùm filiæ ejus nuptias non obtinuiſſet, bellum intulit, & armatis ſeptingentis millibus hominum Scythiam ingreſſus non facientibus

* Orithyiam.

* Minthiea.

hostibus pugnæ potestatem, metuens ne interrupto ponte Istri, reditus sibi intercluderetur, amissis nonginta millibus hominum trepidè refugit: quæ jactura abundante multitudine inter damna numerata non est. Inde Asiam & Macedoniam domuit. Jonas quoq; navali prælio superat. Demum cognito quod Athenienses Joniis auxilium contra se tulissent, omnem impetum belli in eos convertit. Nunc quoniam ad bella Atheniensium ventum est, quæ non modò ultra spem gerendi verum etiam ultra gesti fidem patrata sunt, operáq; Athenienſium effectu majora quàm voto fuerunt, paucis verbis origo repetenda est, qui non ut cæteræ gentes à sordidis initiis ad summa crevere. Soli enim præterquam incremento etiam origine gloriãtur. Quippe non advenæ neq; passim collecta populi colluvies originem urbi dedit: sed in eodem nati solo, quod incolunt; & quæ illis sedes, eadem origo est. Primi lanificio & olei, & vini usum docuere. Arare quoq; & serere frumenta, glande vescentibus monstraverunt. Literæ certè ac facundia, & hic civilis ordo disciplinæ veluti templum Athenam habent. Ante Deucalionis tempora regem habuere Cecropem: quem ut omnis antiquitas fabulata est, biformem prodidere, quia primus mares fœminæ matrimonio junxit. Huic successit Cranaus, cujus filia Athis regioni nomen dedit. Post hunc Amphytrion regnavit, qui primus Minervæ urbem sacravit, & nomen civitati Athenas dedit. Hujus temporibus aquarum illuvies majorem partem Græciæ absumpsit. Superfuere quos refugia montium receperunt, aut ad regem Thessaliæ Deucalionem ratibus vectos sunt, à quo propterea genus hominum conditum dicitur. Per ordinem deinde successionis regnum ad Erichthonium descendit, sub quo frumenti satio apud Eleusin a Triptolemo reperta est, in cujus muneris honorem noctes initiorum sacratæ. Tenuit & Ægeus Thesei pater Athenis regnum, à quo per divortium decedens Medea propter adultam privigni ætatem, Colchos cum Me-

Præterquam, pro non solum. Vide Cicer. pro Flacco.

Interfectis Erichthonio, & Pandione.

do filio ex Ægeo ſuſcepto, conceſſit. Poſt Ægeum Theſeus, ac deinde poſt Theſeum, filius Demophoon, qui auxilium Græcis adverſus Trojanos tulit, regnum poſſedit. Erant inter Athenienſes & Dorienſes ſimulatæ veteres offenſæ, quas vindicaturi bello Dorienſes, de eventu belli oracula conſuluerunt. Reſponſum, ſuperiores fore, ni regem Athenienſium occidiſſent. Cùm ventum eſſet in prælium, militibus ante omnia cuſtodia regis præcipitur. Athenienſibus eo tempore rex Codrus erat, qui & reſponſo dei, & præceptis hoſtium cognitis, permutato regis habitu, pannoſus ſarmenta collo gerens caſtra hoſtium ingreditur: ibi in turba obſiſtentiũ, à milite, quem falce aſtu vulneraverat, interficitur. Cognito regis corpore, Dorienſes ſine prælio diſcedunt. Atq; ita Athenienſes virtute ducis, pro ſalute patriæ morti ſe offerentis, bello liberantur. Poſt Codrum nemo Athenis regnavit: quod memoriæ nominis ejus tributum eſt. Adminiſtratio Reipublicæ annuis magiſtratibus permiſſa eſt. Sed civitati nullæ leges tunc erant; quia libido regum pro legibus habebatur. Eligitur itaque Solon, vir juſtitia inſignis, qui velut novam civitatem legibus conderet, qui tanto temperamento inter plebem Senatúmq; egit (cum ſi quid pro altero ordine tuliſſet, alteri diſpliciturum videretur) ut ab utriſq; parem gratiam traheret. Hujus viri inter multa egregia & iſtud memorabile fuit. Inter Athenienſes & Megarenſes de proprietate Salaminæ inſulæ propè uſq; ad interitum armis dimicatum fuerat. Poſt clades multas capitale eſſe apud Athenienſes cœpit, ſi quis legem de vindicanda inſula tuliſſet. Solicitus igitur Solon, ne aut tacendo parum Reipublicæ conſuleret, aut cenſendo periculum ſibi afferret, ſubitâ dementiam ſimulat, cujus venia non dicturus modò prohibita ſed facturus erat. Deformis habitu, more vecordium in publicum evolat, factóq; concurſu hominũ, quò magis conſilium diſſimularet, inſolitis ſibi verſibus ſuadere populo cœpit, quod vetabatur, omnium animos

Carmina ſcripta ſunt apud Diogenem Laertiũ.

mos ita cepit, ut extemplò bellum adversus Megarenses decerneretur, insuláq; devictis hostibus Atheniensium fieret. Interea Megarenses memores illati ab Athenienſibus belli, & veriti ne frustra arma moviſſe viderentur, matronas Athenienſium in Eleuſinis ſacris noctu oppreſſuri, naves conſcendunt. Qua re cognita, dux Athenienſium Piſiſtratus juventutem in inſidiis collocat, juſſis matronis ſolito clamore, ac ſtrepitu, etiam in acceſſu hoſtium, ne intellectos ſe ſentiant, ſacra celebrare, egreſſóſq; navibus Megarenſes inopinantes aggreſſus, delevit, ac protinus claſſe captiva intermixtis mulieribus, ut ſpeciem captivarum matronarum præberent, Megarum contendit. Illi cum & navium formam, & petitam prædam agnoſcerent, obvii ad portum procedunt: quibus cæſis, Piſiſtratus paululum à capienda urbe abfuit. Ita Megarenſes ſuis dolis hoſti victoriam dedêre. Sed Piſiſtratus quaſi ſibi, non patriæ viciſſet, tyrannidem per dolum occupat. Quippe verberibus voluntariis domi affectus, laceratóq; corpore in publicum progreditur, & advocata concione, vulnera populo oſtendit; de crudelitate principum, à quibus hoc ſe paſſum ſimulabat, queritur: adduntur vocibus lacrymæ, & invidioſa oratione multitudo credula incenditur: amore plebis inviſum ſe Senatui affirmat; obtinet ad cuſtodiam corporis ſui ſatellitum auxilium, per quos occupata tyrannide per annos 34. regnavit. Poſt cujus mortem Diocles, alter ex filiis, per vim ſtuprata virgine, à fratre puellæ interficitur. Alter Hippias nomine, cum imperium paternum teneret, interfectorem fratris comprehendi jubet; qui cum per tormenta conſcios cædis nominare cogeretur, omnes amicos tyranni nominavit: quibus interfectis, quærenti tyranno, an adhuc reliqui conſcii eſſent: nemo, ait, ſupereſt, quê amplius mori geſtiam, quàm ipſum tyrannum: qua voce ejuſdem tyranni victorem, poſt vindictam pudicitiæ ſuæ is oſtendit. Hujus virtute cum admonita civitas libertatis eſſet, tandem Hippias regno pulſus, in exilium agitur:

agitur: qui profectus in Persas, Ducem se Dario, inferenti Athenienſibus bellum, ſicuti ſuprà ſignificatum eſt, adverſus patriam ſuam offert. Igitur Athenienſes (audito Darii adventu) auxilium à Lacedæmoniis ſocia tum civitate petierunt. Quos ubi viderunt quatridui teneri religione, non expectato auxilio, inſtructis decem millibus civiũ, & Platæenſibus auxiliariis nihile, adverſus ſexcenta millia hoſtium in campos Marathonios, in prælium egrediuntur. Miltiades & dux belli erat, & autor non expectandi auxilii, quem tanta fiducia ceperat, ut plus præſidii in celeritate, quàm in ſociis duceret. Magna igitur currentibus in pugnã alacritas animorũ fuit, adeò ut cùm mille paſſus inter duas acies eſſent, citato curſu ante jactus ſagittarũ ad hoſtem venirent: nec audaciæ ejus eventus defuit. Pugnatum eſt enim tanta virtute, ut hinc viros, inde pecudes putares. Victi Perſæ in naves confugerunt, ex quibus multæ ſuppreſſæ, multæ captæ. In eo prælio tanta virtus ſingulorum fuit, ut cujus laus prima eſſet difficile judicium videretur. Inter cæteros tamen Themiſtoclis adoleſcentis gloria emicuit, in quo jam tunc indoles futuræ imperatoriæ virtutis apparuit. Cynægiri quoq; militis Athenienſis gloria magnis ſcriptorũ laudibus celebrata eſt, qui poſt prælia innumeras cædes, cum fugientes hoſtes ad naves egiſſet, onuſtam navem dextra manu tenuit; nec prius dimiſit, quàm manum amitteret. Tum quoq; amputata dextra, navem ſiniſtrã comprehendit, quam & ipſam cum amiſiſſet, ad poſtremũ morſu navem detinuit. Tantã in eo virtutem fuiſſe, ut non toẽ cædibus fatigatus, non ambabus manibus amiſſis victus, ad poſtremũ truncus, & veluti rabida fera dentibus dimicaverit. Ducenta milla Perſæ eo prælio ſine navigio amiſerunt. Cecidit & Hippias tyrannus Athenienſis, autor, & cõcitator ejus belli, diis patriæ ultoribus pœnas repetẽtibus. Interea & Darius cum bellũ reſtauraret, in ipſo apparatu decedit, relictis multis filiis & in regno, & ante regni ſuſceptis; ex his Arthemenes maximus

Verboſam in laudibus ſuis Græciam vocat V. Max. de Cynægiro.

* Artobazanes.

maximus natu, ætatis privilegio, regnum sibi vendicabat: quod jus & ordo nascendi, & natura ipsa gentibus dedit. Porro Xerxes controversiam non de ordine, sed de nascendi felicitate adferebat. Nam * Arthemenem primum quidem Dario, sed privato provenisse, se regi primum natum. Fratres itaq; suos qui ante geniti essent privato, privatum patrimonium, quod eo tempore Darius habuisset, non regnum sibi vendicare posse, se esse primum quem in * regnum rex pater sustulerit. Huc accedere, quod * Arthemenes non patre tantum, sed & matre privatæ adhuc fortunæ, avo quoque materno privato creatus sit: se verò & matre regina natum, & patrem non nisi regem vidisse: avum quoque maternum Cyrum regem habuisse, non hæredem, sed conditorem tanti regni. Itaq; etsi æquo jure utrumq; fratrē pater reliquisset, materno se tamen jure & avito vincere. Hoc certamen concordi animo ad patruum suum * Anaphernem, veluti ad domesticum judicem deferunt, qui domi cognita causa Xerxem præposuit; adeóque fraterna contentio fuit, ut nec victor * exultaverit, nec victus indoluerit, ipsóq; litis tempore invicem munera miserint, & jucunda quoq; inter se non solùm credula convivia habuerint: judicium quoq; ipsum sine arbitris, sine convitio fuerit. Tantò moderatius tum fratres inter se regna maxima dividebant, quantò nunc exigua patrimonia partiuntur. Igitur Xerxes bellum à patre cæptum adversus Græciam, per quinquennium instruxit. Quod ubi primū didicit Demaratus rex Lacedæmoniorum, qui apud Xerxem exulabat, amicior patriæ post fugam, quàm regi post beneficia, ne inopinato bello opprimeretur, omnia in tabellis ligneis magistratibus perscribit, easdémq; cera superducta delet, ne aut scriptura sine tegmine indicium daret, aut recens cera dolum proderet. Fido deinde servo perferendas tradit, jusso magistratibus Spartanorum tradere. Quibus perlatis, Lacedæmone quæstioni res diu fuit, quòd neq; scriptum aliquid viderent, nec stustra

* Artobazanem.

* regno

* Artobazanes.

* Artaphernem.

* insultaverit.

missas

missas suspicarentur, tantoq; rem majorem, quanto sit occultior, putabant. Hærentibus in conjectura viris, soror regis Leonidæ consilium scribentis invenit. Erasa igitur cera, belli consilia deteguntur. Jam Xerxes septingenta millia de regno armaverat, & trecenta millia de auxiliis paraverat: ut non immerito proditum sit, flumina ab exercitu ejus siccata, Græciamque omnem vix capere exercitum ejus potuisse. Naves quoq; decies centum millia numero habuisse dicitur. Huic tanto agmini dux defuit. Cæterum si regem spectes, divitias, non ducem laudes, quarum tanta copia in regno ejus fuit, ut cùm flumina multitudine consumerentur, opes tamen regiæ supererent. Ipse autem primus in fuga, postremus in prælio semper visus est: in periculis timidus, sicubi metus abesset, inflatus. Denique ante experimentum belli, fiducia virium, veluti naturæ ipsius dominus, & montes in planum deducebat, & convexa vallium æquabat, & quædam maria pontibus sternebat, quædam ad navigationis commodum per compendium ducebat. Cujus introitus in Græciam quàm terribilis, tàm turpis ac fœdus discessus fuit. Namque cum *Leonides rex Spartanorum cum quatuor millibus militum angustias Thermopylarum occupasset, Xerxes contemptu paucitatis, eos pugnam capessere jubet, quorum cognati Marathonia pugna interfecti fuerant, qui dum ulcisci suos quærunt, principium cladis fuere: Succedente deinde inutili turba, major cædes editur. Triduo ibi cum dolore & indignatione Persarum dimicatum: quarto die, cùm nunciatum esset Leonidæ è 20. millibus hostium summum cacumen teneri, tunc hortatur socios recedant, & se ad meliora patriæ tempora reservent, sibi cum Spartanis fortunam experiendam: plura patriæ quàm vitæ debere, cæteros ad præsidia Græciæ servandos. Audito regis imperio discessere cæteri, soli Lacedæmonii remanserunt. Initio hujus belli, scisitantibus Delphis oracula, responsum fuerat, aut regi Spartanorum, aut urbi cadendum: Et idcirco cùm rex

*Equitum vero quadringentorum millium habuit copias, autore Probo Æmilio. M & CC habet Probus, quas secuta M oneraria.

*Leonidæ

Extat apud Herod. Græcum oraculum.

rex Leonides in bellum proficiſceretur, ita ſuos firmaverat, ut ire ſe parato ad moriendū animo ſcirent. Anguſtias propterea occupaverat, ut cum paucis aut majore gloria vinceret, aut minore damno reipublicæ caderet. Dimiſſis igitur focis, hortatur Spartanos meminerint, qualitercunq; præliarentur, cadendum eſſe: caverent, ne fortius manſiſſe, quam dimicaſſe videantur: nec expectandum ut ab hoſte circumvenirentur, ſed cum nox occaſionem daret, ſecuris & lætis ſuperveniendum, nuſquam victores honeſtiùs quàm in caſtris hoſtium perituros. Nihil erat difficile perſuadere perſuaſis mori; ſtatim arma capiūt, & ſexcenti virin caſtra quingentorum millium erumpunt, ſtatímq; regis prætorium petunt, aut cum illo, aut ſi oppreſſi eſſent, in ipſius potiſſimum ſede morituri. Tumultus totis caſtris oritur. Spartani poſteaquam regem non inveniunt, per omnia caſtra victores vagantur, cædunt ſternuntq; omnia: ut qui ſciant ſe pugnare, non ſpe victoriæ, ſed in mortis ultione. Prælium à principio noctis in majorem partem diei tractum. Ad poſtremum non victi, ſed vincendo fatigati, inter ingentes ſtratorum hoſtium catervas occiderunt. Xerxes duobus vulneribus terreſtri prælio acceptis, experiri * Martis fortunam ſtatuit. Sed Athenienſium dux Themiſtocles, cum animadvertiſſet Ionas, propter quos bellum Perſarum rex ſuſceperat, in auxilium regis claſſe veniſſe, ſolicitare eos in partes ſuas ſtatuit. Et cùm colloquendi copiā non haberet, quo applicaturi erāt ſymbola proponi, & ſaxis proſcribi curat. Quæ vos Iones dementia tenet, quod facinus agitatis? Bellum inferre olim conditoribus veſtris, nuper etiam vindicibus cogitatis? An ideò mœnia veſtra cōdidimus, ut eſſent qui noſtra delerent? Quid ſi non hæc & Dario prius, & nunc Xerxi belli cauſa nobiſcum foret, quòd vos rebellantes non deſtituimus? quin vos in hæc noſtra caſtra ex iſta obſidione tranſitis? Aut ſi hoc parū tutum extat, vos commiſſo prælio ite * ceſſum, inhibebimus & à bello diſcedite. Ante navalis prælii congreſſionē

Præclara Leonidæ & Spartanorum virtus.

Exemplum militaris fortitudinis.

Navalis pugna inſtruitur.

* Maris.

Prudentis & callidi imperatoris exemplum Themiſtocles.

* ceſſim

sionē miserat Xerxes quatuor millia armatorū Delphos ad templū Apollinis diripiendum, prorsus quasi non cū Græcis tantum, sed cum diis immortalibus bellum gereret: quæ māus tota imbribus, & fulminibus deleta est, ut intelligeret, *Quanto gravior offensa Deorum esset, tanto nullas esse Hominum adversus deos vires.* Post hæc Thespias, & Plateas, & Athenas hominibus vacuas incendit: & quoniam ferro non poterat in homines, in ædificia igne grassatur. Namq; Athenienses post pugnam Marathoniam, prænonente Themistocle, victoriam illam de Persis, non finem, sed causam majoris belli fore, 200. naves fabricaverunt. Adventante igitur Xerxe, consulentibus Delphis oraculum, responsum fuerat, Salutem muris ligneis tuerentur. Themistocles navium præsidium demonstratum ratus, persuadet omnibus, patriam municipes esse, non mœnia, civitatémq; non in ædificiis, sed in civibus positā. Melius itaq; salutem navibus, quàm urbi commissuros: hujus sententiæ etiam Deum autorem esse. Probato consilio, conjuges, liberósq; cum pretiosissimis rebus abditis insulis, relictâ urbe, demādant. Ipsi naves armati conscendunt, exemplum Athenienſiū & aliæ urbes imitatæ. Itaq; cùm adunata omnis sociorum classis, & intenta in bellum navale esset, angustiásq; Salaminii freti, ne circumveniri à multitudine possent, occupassent, dissensio inter civitatū principes oritur: qui cum deserto bello ad sua tuenda delabi vellent, timens Themistocles, ne discessiu sociorum vires minuerentur, per servum fidum Xerxi nunciat, uno in loco eum contractā Græciam posse capere facillimè. Quod si civitates, quæ jam abire vellent, dissipentur, majore labore ei singulas cōsectandas. Hoc dolo impellit regē signū pugnæ dare. Græci quoq; adventu hostiū occupati, prælių collatis viribus capessunt. Interea rex, velut spectator pugnæ, cum parte naviū in littore remanet. Arthemisia autem regina Halicarnassi quæ in auxiliū Xerxi venerat, inter primores duces belli acerrimè ciebat; quippe ut in viro muliebré timoré ita

Exemplum impietatis erga deos.

impietatis pœna.

Oraculum

Patria municipes non mœnia.

Pugna ad Salaminem.

Exemplū muliebris fortitudinis Arthemisiæ, effœminati autem ducis Xerxei.

ita in muliere virilem audaciã cerneres. Cùm ancep prælium esset, Jones, juxta præceptum Themistocl's, pugnæ se paulatim subtrahere cœperunt, quorum defectio animos cæteris fregit. Itaque circumspicientes fugam pelluntur Persæ,& mox prælio victi, in fugam vertuntur. In qua trepidatione multæ submersæ naves, multæ captæ sunt: plures tamen non minus sævitiam regis, quàm hostem timentes,domum dilabuntur. Hac clade perculsum, & dubium consilii Xerxem Mardonius aggreditur: Hortatur ut in regnum abeat, ne quid seditione moveat fama adversi belli,& in majus, sicuti mos est,omnia extollens sibi 300. milla armatorum lecta ex omnibus copiis relinquat, qua manu aut cum gloria ejus perdomiturũ se Græciam,aut si aliter eventus ferat,sine ejusdem infamia hostibus cessurum. Probato consilio, Mardonio exercitus traditur: reliquas copias rex ipse reducere in regnum parat. Sed Græci audita regis fuga,consilium ineunt pontis irrumpendi: quem ille Abido,velut victor maris fecerat,ut intercluso aditu,aut cum exercitu deleretur, aut desperatione rerum, pacem victus petere cogeretur. Sed Themistocles timens,ne intercluſi hostes desperationem in virtutem verterent, & iter, quod aliter non pateret, ferro patefacerent, satis multos hostes in Græcia remanere dictitans, nec augeri numerum re inendo oportere, cùm vincere consilio cæteros non posset, eundem servum ad Xerxem mittit,certiorémq; consilii facit,& occupare transitũ matura fuga jubet. Ille perculsus nũtio tradit ducibus milites perducendos: ipse cum paucis Abydon contendit. Ubi cùm solutum pontem hybernis tempestatibus offendisset, piscatoria schapha trajecit trepidus. Erat res spectaculo digna,& ad æstimationem rerum humanæ sortis varietate miranda, in exiguo latentem videre navigio, quem paulò antè vix æquor omne capiebat: carentem etiam omni servorum ministerio, cujus * exercitus propter multitudinem, terræ graves erant. Nec pedestribus copiis quas ducibus assignaverat,

Græcorum præclara ad Salaminem victoria.

Noema.

Vna salus victis nullam sperare salutem. Virg. 2 Ænei.

Turpis fuga Xerxis

Egregium epiphonema.

* Exercitu.

signaverat, fœlicius iter fuit. Siquidem quotidiano labori (neq; enim ulla est metuentibus quies) etiam fames accesserat. Multorum deinde dierum inopia, contraxerat & pestem, tantáq; fœditas morientium fuit, ut viæ cadaveribus implerentur, aliteſque & bestiæ esu cæ illecebris sollicitatæ, exercitum sequerentur. Interim Mardonius Olynthum in Græcia expugnat. Athenienses quoq; in spem pacis, amicitiámq; regis sollicitat, spondens incensæ eorum urbis etiam in majus restitutionem. Posteaquam nullo pretio libertatem vidit his venalem, incensis quæ reædificare cœperant, copias in Bœotiam transfert. Eò & Græcorum exercitus, qui centum millium fuit, sequutus est. Ibiq; prælium commissum, sed fortuna regis cum duce mutata non est. Nam victus Mardonius, veluti ex naufragio cum paucis profugit, castra referta regalis opulentiæ capta sunt, unde primum Græcos, diviso inter se auro Persico divitiarum luxuria cepit. Eodem fortè die quo Mardonii copiæ deletæ sunt, etiam navali prælio in Asia sub monte Mycale adversus Persas dimicatum est. Ibi ante congressionem, cùm classes ex adverso starent, fama ad utrunq; exercitum venit, vicisse Græcos, & Mardonii copias occisione occidisse: Tantam famæ velocitatem fuisse, ut cùm matutino tempore prælium in Bœotia commissum sit, meridianis horis in Asiam, per tot maria, & tantum spatii, tam brevi horarum momento, de victoria nuntiatum sit. Confecto bello, cùm de præmiis civitatum ageretur, omnium judicio, Atheniensium virtus cæteris prælata. Inter duces quoq; Themistocles princeps, civitatum testimonio judicatus, gloriam patriæ suæ auxit. Igitur Athenienses aucti & præmiis belli, & gloria, urbem ex integro condere moliuntur. Cùm mœnia majora complexi fuissēt, suspecti esse Lacedæmoniis cœpere, rectè reputantibus, quibus ruina urbis tantum incrementi dedisset, quantum sit datura munita civitas. Mittunt ergo legatos, qui monerent, ne munimenta hostibus & receptacula futuri rursus belli

γνώμη.

Calamitas & miseria in exercitu Xerxis.

De hac pugna Herod. in Calliope.

Epiphonema.

Themistoclis laus.

Reficiuntur Athenæ.

Themistoclis callidum consilium.

belli extruant. Themistocles ut vidit spei urbis invideri, non existimans abruptè agendum, respondit legatis, ituros Lacedœmona, qui de ea re pariter cum illis consulent. Sic dimissis Spartanis, hortatur suos, ut opus maturent. Deinde ipse, interjecto tempore, in legationem proficiscitur, & nunc in itinere infirmitate simulata, nunc tarditatem collegarum accusans, sine quibus agi jure nihil possit, diem de die proferendo, spatium consummando operi quærebat: cùm interim nunciatur Spartanis, opus Athenienſium maturari, propter quod denuo legatos mittunt ad inspiciendam rem. Tum Themistocles per servum magistratibus scribit Athenienſium, Lacedæmonum legatos vinciant, pignúsque teneant, ne in se gravius consulatur. Adit deinde concionem Lacedæmoniorum, indicat permunitas Athenas esse, & posse illatum bellum non armis tantùm, sed etiam muris sustinere. Si quid ob eam rem de se crudelius statuerent, legatos eorum Athenis in hoc pignus retentos. Graviter deinde castigat eos, quod non virtute, sed imbecillitate sociorum potentiam quærerent. Sic dimissus, veluti triumphatis Spartanis, à civibus excipitur. Post hæc Spartani, ne vires otio corrumperent, & urbis illatum à Persis Græciæ bellum ulciscerentur, ultro fines eorum depopulantur. Ducem suo, sociorúmq; exercitui deligunt Pausaniam, qui pro Ducatu regnum Græciæ affectans, proditionis præmium, cum Xerxe nuptias filiæ ejus paciscitur, (redditis captivis) ut fides regis aliquo beneficio obstringeretur. Scribit præterea Xerxi, quoscunq; ad se nuntios misisset, interficeret, ne res loquacitate hominum proderetur. Sed dux Athenienſium Aristides belli socius electus, collegæ conatibus obviam eundo, simul & in rem sapienter consulendo, proditionis consilia discussit. Nec multò pòst accusatus Pausanias damnatur. Igitur Xerxes cùm proditionis dolum publicatum videret, ex integro bellum instituit. Græci quoq; ducem instituunt Cimonem Athenienſem, filium Miltiadis; quo duce

Bellum Lacedæmoniorum adversus Persas. Pausaniæ perfidia, & ducis exemplum.

Congylus Cretensis literas pertulit Probus.

Mara-

Marathone pugnatum est; juvenem, cujus magnitudinem futurā pietatis documenta prodiderunt. Quippe patrem ob crimen peculatus in carcerem conjectum, ibiq; defunctum, translatis in se vinculis ad sepulturam redemit. Nec in bello judicium deligentium fefellit. Siquidem non inferior virtutibus patris, Xerxem terrestri navaliq; bello superatum, trepidum se recipere in regnum coegit.

Insigne pietatis exemplū.

JUSTINI LIBER III.

XErxes rex Persarum, terror ante gentium, bello in Græcia infœliciter gesto, etiam suis contemptui esse cœpit. Quippe Artabanus præfectus ejus, deficiente quotidie regis majestate, in spem regni adductus, cum septem robustissimis filiis regem vesperi aggreditur: nam amicitiæ jure semper illi patebat, trucidatóq; rege, voto suo obsistentes filios ejus dolo aggreditur. Securior de Artaxerxe puero admodum, fingit regem à Dario, qui erat adolescens, quò maturius regno potiretur, occisum: impellit Artaxerxē parricidium parricidio vindicare. Cùm ventum esset ad domum Darii, dormiens inventus, quasi somniū fingeret, interficitur. Deinde cùm unum ex regis filiis sceleri suo superesse Artabanus videret, metueretq; de regno certamina principū, assumit in societatem consilii Baccabassum, qui præsenti statu contentus, rem prodit Artaxerxi, ut pater ejus occisus sit, ut frater falsa parricidii suspitione oppressus, ut deniq; ipsi pararētur insidiæ. His cognitis, Artaxerxes verens Artabani numerum filiorum, in posterum diem paratum esse exercitū, armatumq; jubet, recogniturus & numerum militum, & in armis industriam singulorum. Itaq; cùm inter cæteros, & ipse Artabanus armatus assisteret, rex simulat se breviorem loricā habere, jubet Artaban secum cōmutare: exuentem se, ac nudatum gladio trajecit. Tum & filios corripi jubet: atq; ita egregius adolescēs & cædē patris, & necē fratris, & se ab insidiis Artabani vindicavit. Di-

Crudelitatis & perfidia exemplum.

Artaxerxes longimanus Persarum rex quintus an. 40. Crudelitatis & perfidiæ pœna.

hæc

De intestino Graecorum bello.

hæc in Persis geruntur, interea Græcia omnis, ducibus Lacedæmoniis & Athenienſibus in duas diviſi partes, ab externis bellis, velut in viſcera ſua arma convertit. Fiunt igitur de uno populo duo corpora, & eorundem caſtrorum homines in duos hoſtiles exercitus dividuntur. Hinc Lacædemonii communia quondam civitatum auxilia ad vires ſuas trahebant. Inde Athenienſes & vetuſtate *gentis, & geſtis rebus illuſtres, propriis viribus confidebant. Atq; ita duo potentiſſimi Græciæ populi, inſtitutis Solonis & Lycurgi legibus pares, ex æmulatione virium in bellum ruebant. Namq; Lycurgus cùm fratri ſuo *Polibitæ Spartanorum regi ſucceſſiſſet, regnúmq; ſibi vendicare potuiſſet, Charilao filio ejus, qui natus poſthumus fuerat, cùm ad ætatem adultam veniſſet, regnum ſumma fide reſtituit, ut intelligerent omnes, quanto plus apud bonos pietatis jura, quàm omnes opes valerent. Medio igitur tempore dum infans convaleſcit, tutelámq; ejus adminiſtrat, non habentibus Spartanis leges inſtituit, non inventione earum magis, quàm exemplo clarior. Siquidem nihil lege ulla in alios ſanxit, cujus non ipſe primus in ſe documenta daret. Populum in obſequia principum, principes ad juſtitiam imperiorum firmavit. Parſimoniam omnibus ſuaſit, exiſtimans laborem militiæ, aſſiduâ frugalitatis conſuetudine, faciliorem fore. Emi ſingula non pecuniâ, ſed compenſatione mercium juſſit: auri argentíque uſum, velut omnium ſcelerum materiam, ſuſtulit: adminiſtrationem reipublicæ per ordines diviſit. Regibus poteſtatem bellorum, Magiſtratibus judicia, & annuas ſucceſſiones, Senatui cuſtodiam legum, populo ſublegendi Senatum, vel creandi, quos vellet, magiſtratus, poteſtatem permiſit. Fundos omnium æqualiter inter omnes diviſit, ut æquata patrimonia neminem potentiorem alteri redderent. Convivari omnes publicè juſſit, ne cujus divitiæ vel luxuria in occulto eſſent. Juvenibus non amplius una veſte uti toto anno permiſſum, nec quenquam cultius quàm alterum

*Genetis

*Polydictæ habet Plut

Lycurgi inſtitutæ.

Legum latores quid præſtare debeant.

Monarchia, Oligarchia, Democratia.

terum progredi, nec epulari opulentius, ne imitatio in luxuriam verteretur. Pueros puberes non in forum, sed in agrum deduci præcepit, ut primos annos non in luxuria, sed in opere & in laboribus agerent. Nihil eos somni causâ substernere, & vitam sine pulmento degere, neque prius in urbem redire, quam viri facti essent. Statuit virgines sine dote nubere: jussit ut uxores eligerentur, non pecunia: severiúsq; matrimonia sua viri coërcerent, cùm nullis dotis frœnis tenerentur. Maximum honorem non divitum & potentium, sed pro gradu ætatis senum esse voluit. Nec sanè usquã terrarum locum honoratiorem senectus habet. Hæc quoniam primò, solutis anteà moribus, dura videbantur esse, autorem eorum Apollinem Delphicum fingit, & inde se ea ex præcepto huminis detulisse, ut consuescendi tædium metus religionis evincat. Deinde ut æternitatem legibus suis daret, jurejurando obligat civitatem, nihil eos de ejus legibus mutaturos, priusquam reverteretur: & simulat se ad oraculum Delphicum proficisci, consulturum quid addendum, mutandúmq; legibus videretur. Proficiscitur autem Cretam, ibique perpetuum exilium egit, abjicíq; in mare ossa sua moriens jussit, ne relatis Lacedæmon. solutos se Spartani religione jurejurandi, in dissolvẽdis legibus, arbitrarentur. His igitur moribus ita brevi civitas * convaluit, ut cum Messeniis propter stupratas virgines suas in solemni Messeniorũ sacrificio bellum intulissent, gravissima se execratione * obstringerent, non prius quàm Messeniam expugnassent, reversuros; tantum sibi, vel de viribus suis, vel de fortuna spondentes. Quæ res initium dissentionis Græciæ, & intestini belli causa & origo fuit. Itaq; cum * contra præsumptionem suam annis decem in obsidione urbis tenerentur & querelis uxorum post tam longam viduitatem revocarentur, veriti ne hac perseverantiâ belli gravius sibi, quàm Messeniis nocerent: quippe illis quantum juventutis bello intercidat, mulierum fœcunditate suppleri: sibi & belli damna assi-

Abiit hoc in proverbium, In sola Sparta expedit senescere.

Exemplũ amoris erga patriã.

* Convaluit.

* obstrinxerint.

Octavo a. Imperii Romul. fuit hoc bellũ, autor Eus.

* *Id est, socius quam speraverant.*

dua, & fœcunditatem eorum absentibus viris nullam esse. Itaque legunt juvenes ex eo genere militum, qui post jusjurandum in supplementum venerant. Quibus Spartam remissis, promiscuos omnium feminarum concubitus permisere, maturiorem futuram conceptionem rati, si eam singulæ per plures viros experirentur. Ex his nati, ob notam materni pudoris Parthenii sunt vocati; qui cùm ad annos 30. perveniissent, metu inopiæ (nulli enim patet existebat, cujus in patrimonium successio speraretur) ducem Phalantum assumunt, filium * Araci, qui autor Spartanis fuerat, juventutis ad generandam sobolem domum remittendæ: ut sicut dudum patrem ejus nascendi habuissent autorem, sic ipsum spei ac dignitatis suæ haberent. Itaq; nec salutaris matribus è quarum adulterio infamiam collegisse videbatur, ad sedes requirendas proficiscuntur diuq; & per varios casus jactati, tandem in Italiam deferuntur, & oppugnatâ arce Tarentinorum, expugnatis veteribus incolis, sedem sibi constituunt. Sed post annos plurimos dux eorum Phalantus, per seditionem in exilium perturbatus, Brundusium se contulit, quo expulsi sedibus suis veteres Tarentini concesserant. Is moriens persuadet, ut ossa sua, postremáq; reliquias conterant, & tacitè spargi in foro Tarentinorum curent. Hoc enim modo recuperate illos patriam suam posse, Apollinem Delphicum cecinisse. Illi arbitrantes eum in ultionem sui, fata civium prodidisse, præceptis paruere: sed oraculi diversa sententia fuerat; perpetuitatem enim urbis, non amissionem hoc facto promiserat. Ita ducis exulis consilio, & hostium ministerio possessio Tarentina Parthenii in æternum fundata: ob cujus beneficii memoriam Phalanto divinos honores decrevere. Interea Messenii cùm virtute non possent, per insidias expugnantur. Deinde cum per annos 80. gravia servitutis verbera, plerunq; vincula, cæteráq; * captivitatis mala perpessi essent, post longam pœnarum patientiam, bellum restaurant. Lacedæmonii quoq; eò conspiratis ad arma concur-

Virbii nomen erat Ithema.

Parthenii origo.

* Arati.

Parthenii ubi consederint.

Phalanti in ingratos cives pietas.

Secundum cum Messenios bellum.

* Copiæ civitatis.

concurrunt, quò adversus servos dimicaturi videbantur. Itaq; cùm hinc injuria, inde indignitas animos acueret, Lacedæmonii (de belli eventu oraculo Delphis consulto) jubentur ducem belli ab Athenienſibus petere. Porro Athenienſes cùm responsum cognoviſſent, in contemptum Spartanorum Tyrtæum poëtam claudum pede misêre, qui tribus præliis fusos, eo usq; desperationis Spartanos adduxit, ut ad supplementum exercitus servos suos manumitterent: hisq; interfectorum matrimonia pollicerentur, ut non numero tantùm amissorũ civium, sed & dignitati succederent. Sed reges Lacedæmoniorum ne contra fortunam pugnando majora detrimenta civitati infunderent, reducere exercitum voluerunt, ni interveniſſet Tyrtæus, qui cõposita carmina exercitui pro concione recitavit: in quibus hortamenta virtutis, damnorum solatia, belli consilia cõscripserat. Itaq; tantum ardorem militibus injecit, ut non de salute, sed de sepulturâ soliciti, tesseras, insculptis suis & patrum nominibus, dextero brachio deligarent, ut si omnes adversum prælium consumpsiſſet, & temporis spacio confusa corporum lineamenta essent, ex indicio titulorum tradi sepulturæ possent. Cùm sic animatum reges exercitum viderent, curant rem hostibus nuntiare. Messeniis autem non timorem res, sed æmulationem mutuam dedit. Itaq; tantis animis concursum est, ut rarò unquam cruentius prælium fuerit. Ad postremum tamen victoria Lacedæmoniorum fuit. Interjecto tempore, tertium quoq; bellum Messenii reparavere: in cujus auxilium Lacedæmonii inter reliquos socios etiam Athenienſes adhibuere, quorũ fidem cùm suspectam haberent, supervacuos eos simulantes, à bello eosdem dimiſerunt. Hanc rem Athenienſes graviter ferentes, pecuniam, quæ erat in stipendium Persici belli ab universa Græcia collata, à Delo Athenas trãsferunt, ne deficientibus à fide societatis Lacedæmoniis prædæ ac rapinæ esset. Sed nec Lacedæmonii quievere, qui cùm Messeniorum bello occupati essent, Peloponnenſes

Tyrtæus poeta claudus dux Lacedæmonius.

Tyrtæi ad milites carmina exhortatoria.

Tertium bellum cum Meſſeniis.

Erat enim Delus pro communi ærario.

Probus in vita Aristot.

nenſes immiſere, qui bellum Athenienſibus facerent. Parvæ tunc temporis, claſſe in Ægyptum miſſâ, vires Athenienſibus erant. Itaq; navali prælio dimicantes

Victi ſunt in Halia.

facilè ſuperantur. Interjecto deinde tempore, poſt reditum ſociorū aucti,& claſſis,& militum robore, prælium reparant. Jam & Lacedæmonii omiſſis Meſſeniis adverſus Athenienſes arma verterant. Diu varia victoria fuit: ad poſtremum æquo Martè utrinq; diſceſſum. Inde revocati Lacedæmonii ad Meſſeniorum bellum, ne medium tempus otioſum Athenienſibus relinquerent, cum Thebanis paciſcuntur,ut Bœotiorum imperium his reſtituerent,quod tēporibus Perſici belli amiſerāt,ut illi cum Atheniēſibus bella ſuſciperent. Tātus

De quo Thucydides l 2.& Plutar.

furor Spartanorum erat,ut duobus bellis impliciti,ſuſcipere tertium non recuſarent,dummodo inimicis ſuis hoſtes acquirerent. Igitur Athenienſes adverſus tantam tempeſtatem belli,duos duces deligunt, Periclem ſpectatæ virtutis virum, & Sophoclem ſcriptorem tragœdiarum,qui diverſo exercitu,Spartanorum agros vaſtaverunt, & multas Achaiæ civitates Athenienſium imperio adjecerunt. His malis fracti Lacedæmonii,in annos 30. pepigerunt pacem: ſed tam longum otium inimicitiæ non tulerunt. Itaq;intra quindecim annos rupto fœdore, cum contemptu Deorum, hominúmq; finu

Perfidia ex emplum.

Atticos populantur. Et ne prædam potius, quàm pugnam expetiſſe viderentur, hoſtes ad prælium vocant. Sed Athenienſes, conſilio Periclis ducis, populationis injuriam differunt in tempus ultionis,ſupervacuā pugnam exiſtimantes,cùm ulciſci hoſtem ſine periculo poſſent. Deinde interjectis diebus,naves conſcendunt, & nihil ſentientibus Lacedæmoniis, totam Spartam deprædantur, multóq; plura auferunt, quàm amiſerant. Proīſus in comparatione damnorū,longe plurimi fuerat ultio quam ira. Clara quidem hæc Periclis expeditio habita, ſed multò clarior privati patrimonii cō-

* Hujus

temptus fuit. * Hinc agros in populatione cæterorum intactos hoſtes reliquerant, ſperantes acquirere ſe illi poſſe

posse aut periculum ex invidia, aut ex suscitione proditionis infamiam. Quod antè prospiciens Pericles, & futurum populo prædixerat, & ad invidæ impetum declinandum agros ipsos dono reipublicæ dederat. Atq; ita unde periculum quæsitū fuerat, ibi maximam gloriam invenit. Post hæc interjectis diebus, navali prælio dimicatum est: victi Lacedæmonii fugerunt. Nec cessatum deinceps est, quin aut terra, aut mari varia prælioru fortuna invicem se trucidarent. Deniq; fessi tot malis, pacem in annos quinquaginta fecere, quam non nisi sex annis servaverunt. Nam inducias, quas proprio nomine condixerant, ex sociorum persona rumpebant; quippe quasi minus perjurii contraherent, si ferentes sociis auxilia potius, quàm si aperto prælio dimicassent. Hinc bellum in Siciliam translatum: quod prius quam exponam, de Siciliæ situ pauca dicenda sunt.

Extat hac de re apud Thucyd. oratio.

JUSTINI LIBER IV.

Sicilia descriptio.

SIciliam ferūt angustis quondam faucibus Italiæ adhæsisse, direptámq; velut à corpore, majore impetu superioris maris, quod toto undarum onere illuc vehitur. Est autem ipsa terra tenuis ac fragilis, & cavernis quibusdam, fistulisq; ita penetrabilis, ut ventorum tota fermè flatibus pateat, nec non & ignibus generandis nutriendisq; soli ipsius naturalis vis. Quippe intrinsecus stratum sulphure & bitumine traditur: quæ res facit, ut spiritu cum igne inter interiora luctante, frequēter & compluribus locis nunc flammas, nunc vaporem, nunc fumum eructet. Inde denique Ætnæ montis per tot secula durat incendium. Et ubi acriot per spicamenta cavernarum ventus incubuit, arenarum moles egeruntur. Proximum Italiæ promontorium, Rhegium dicitur, ideo quod Græcè abrupto hoc nomine pronuntietur. Nec mirum si fabulosa est loci ejus antiquitas, in quem res tot coiere miræ. Primùm quòd nusquam alias tam torrens fretum, nec solum citato impetu, verum etiam sævo: neque experientibus modò

Vide Pli. l. 85. c. 15.

Et dehiscendi argumentū, Plin.

Siculum mare.

terribile, verum etiam procul visentibus. Undarũ porrò inter se concurrentium tanta pugna est, ut alias veluti terga dantes * vorticibus in imum desidere, alias quasi victrices sublime ferri videas. Nunc hîc fremit; ferventis æstus, nunc illic gemitum in voragine desidentis exaudias. Accedunt vicini, & perpetui Ætnæ montis ignes, & insularum Æolidum, veluti ipsis undis alatur incendium. Neq; enim in tam angustis terminis aliter durare tot seculis tantus ignis potuisset, nisi & humoris nutrimẽtis aleretur. Hinc igitur Fabulæ Scyllam & Charibdim peperere: hinc latratus auditos, hinc monstri credita simulacra, dum navigãtes magnis vorticibus pelagi desidentis extertiti, latrare putãnt undas, quas sorbentis æstus vorago collidit. Eadem causa etiam Ætnæ montis perpetuos ignes facit. Nam aquarum ille concursus raptum secum spiritum in imum fundi trahit, atque ibi suffocatum tam diu tenet, donec per spiramenta terræ diffusus, nutrimenta ignis incendat. Jam ipsa Italiæ Siciliæq; vicinitas, jam promontoriorum altitudo ipsa ita similis est, ut quantũ nunc admirationis, tantum antiquis terroris dederit, credentibus, coeuntibus in se promontoriis, ac rursum discedẽtibus solida intercipi, absumíq; navigia. Neque hoc ab antiquis in dulcedinem fabulæ compositum, sed metu & admiratione transeuntium. Ea est enim procul inspicientibus natura loci, ut sinum maris, non transitum putes: quò cum accesseris, discedere, ac sejungi promontoria quæ anteà juncta fuerant, arbitrere. Siciliæ primò Trinacriæ nomen fuit: præterea Sicania denominata est. Hæc à principio patria Cyclopum fuit: quibus extinctis, Æolus regnum insulæ occupavit: post quem singulæ civitates in tyrannorum imperium concesserunt, quorum nulla terra feracior fuit. Horum ex numero Anaxilaus justitia cum cæterorum crudelitate certabat: cujus moderatio haud mediocrem fructum tulit. Quippe decedens cum parvulos filios reliquisset, tutelámq; eorum * Micytho, spectatæ fidei servo commisisset, tantus

*Vorticibus mergi ac in im.

Æolides insul.

Scylla & Charibdis. vid. Eras. in Chil.

De Sicila Thuc. l. 6.

Angustiæ Siculi freti.

Thucy. fide auto- Plinio, triquetra iam di- a.

Anaxila- exem- um ju- tia & deratis.

Michil.

tus amor memoriæ ejus apud omnes fuit, ut parere servo, quàm delerere regis filios mallent: principésq; civitatis obliti dignitatis suæ, regni majestatem administrari per servum paterentur. Imperium Siciliæ etiam Carthaginienses tentavere, diuq; varia victoria cum tyrannis dimicatum. Ad postremum amisso Hamilcare imperatore cùm exercitu, aliquantisper quievêre victi. Medio tempore cùm Rheginì discordia laborarent, civitásq; per dissentionem divisa in duas partes esset, veterani ab altera parte ab Himera urbe in auxilium vocati, pulsis civitate, contra quos implorati fuerant, & mox cæsis, quibus tulerant auxilium, urbem cum conjugibus & liberis sociorũ occupavere, ausi facinus nulli tyranno comparandum: quippe ut Rheginis melius fuerat vinci, quàm vicisse. Nam sive * victoribus captivitatis jure servissent, sive amissa patria exulare necesse habuissent, non tamen inter aras & patrios lares trucidati, crudelissimis tyrannis patriam cum conjugibus ac liberis prædam reliquissent. Catanenses quoq; cum Syracusanos graves paterentur, diffisi viribus suis, auxilium ab Athenienſibus petiere: qui seu studio majoris imperii, quòd Asiam Græciamq; penitus occuparant, seu metu factæ pridem à Syracusanis classis, ne Lacedæmoniis illæ vires accederent, Lamponium ducem cum classe in Siciliam misere, ut sub specie ferendi Catanensibus auxilii, tentarent Siciliæ imperium; & quoniam prima initia frequenter cæsis hostibus prospera fuerant, majore denuò classe, & robustiori exercitu, Lachere & Cariade ducibus, Siciliam petivere: sed Catanenses, sive metu Athenienſium, sive tædio belli, pacem cum Syracusanis, remissis Athenienſium auxiliis, fecerunt. Interjecto deinde tempore, cùm fides pacis à Syracusanis non servaretur, denuò legatos Athenas mittunt, qui sordidâ veste, capillo barbáque prolixis, & omni squalore habitu ad misericordiam commovendum * arquisito, concionem deformes adeunt. Adduntur precibus lacrymæ, & ita misericordem populum sup-

Vide infra lib. 89.

Crudelitatis & perfidiæ exempla.

* Exinde.

* Autoribus.

Siciliense bellum, quo Athenienſium res ſunt vehementer acciſa.

Thuci. lib. 3.

* Acceſito.

plices movent, ut damnarentur duces, qui ab his auxilia deduxerant. Igitur classis ingens decernitur: creantur duces * Niceas, & Alcibiades, & Lamachius: tantisq; viribus Sicilia repetitur, ut ipsis terrori essent, in quorum auxilia mittebantur. Brevi post tempore, revocato ad reatum Alcibiade, duo prælia pedestria secunda Niceas & Lamachius faciunt: munitionibus deinde circundatis, hostes etiam marinis commeatibus in urbe clausos intercludunt. Quibus rebus fracti Syracusani, auxilium à Lacedæmoniis petierunt. Ab his mittitur Gylippus, solus quidem, sed in quo instar omnium auxiliorum erat. Is audito genere belli, jam inclinato statu, auxiliis partim in Græciam, partim in Siciliam miserè contractis opportuna bello loca occupat. Duobus inde præliis victus, congressus tertio, occiso Lamacho & hostes in fugam cōpulit, & socios obsidione liberavit. Sed cùm Athenienses à bello terrestri in navale se transtulissent, Gylippus classem à Lacedæmone cum auxiliis accersit; quo cognito, & ipsi Athenienses in locum amissi ducis Demosthenem & Durymedonta cum supplemento copiarum mittunt. Peloponnesii quoq; communi civitatum decreto ingentia Siracusanis auxilia misêre, & quasi Græciæ bellum in Siciliam translatum esset, ita ex utraque parte summis viribus dimicabatur. Prima igitur congressione navalis certaminis Athenienses vincuntur. Castra quoq; cum omni publica ac privata pecunia amittunt. Super hæc mala, cùm etiam terrestri prælio victi essent, tunc Demosthenes censere cœpit, ut abirent Sicilia, dum res, quamvis afflictæ, nondum tamen perditæ forent, neq; in bello malè auspicato amplius perseverandum esse; domi graviora, & forsan infœliciora bella esse, in quæ reservare hos urbis apparatus oporteat. Niceas seu pudore malè actæ rei, seu metu destitutæ spei civium, impellente fato, manere contendit. Reparatur igitur navale prælium, & à nimia prioris fortunæ procella ad spem certaminis revocantur: sed inscitia ducum, qui inter angustias maris

tuentes

* Nicias *Thucyd. lib. 6.*

Gylippus.

Demosthenes navali pugna, ut Thucy. lib. 7. narrat, non adfuit.

tuentes se, Syracusanos aggressi facilè vincuntur. Eurymedon dux in prima acie fortissimè dimicans, primus cadit: triginta naves quibus præfuerat incenduntur: Demosthenes & Nicæas etiam ipsi victi, exercitum in terram deponunt, tutiorem fugam rati itinere terrestri. Ab his relictas centum triginta naves, Gylippus invasit ipsos, deinde insequitur fugientes: partim capit, cædit partim. Demosthenes amisso exercitu, a captivitate gladio & voluntaria morte se vindicat. Niceas autem ne Demosthenis quidem exemplo, ut sibi cõsuleret admonitus, cladem suorum auxit dedecore captivitatis.

Hanc eladem miserrimam describit Thucyd in fin. lib. 7. Variant autores de morte Demosthenis. Vid. Plutarchum.

JUSTINI LIBER V.

DUM Athenienses in Sicilia bellum per biennium cupidius quàm felicius gerunt, interim concitator & dux ejus Alcibiades absens Athenis insimulatur mysteria Cereris, Initiorum sacra, nullo magis quam silentio solemnia enuntiavisse. Revocatúsque à bello ad judicium, sive conscientiam, sive indignitatem rei non ferens, tacitus in exilium Elidem profectus est. Inde ubi non damnatum se tantùm, verum etiam diis per omnium sacerdotum religiones devotum cognovit, Lacedæmona se contulit: ib que regem Lacedæmoniorum impellit, turbatis Athenienſibus adverso Siciliæ prælio ultrò bellum inferre. Quo facto omnia Græciæ regna, velut ad extinguendum commune incendium, concurrunt. Tantum odium Athenienses immoderati imperii * crudelitate contraxerant. Darius quoq; rex Persarum memor paterni avitiq; in hanc urbem odii, facta cum Lacedæmoniis per Tyssafernem, præfectum Lydiæ, societate, omnem sumptum belli pollicetur. Et erat hic quidem titulus cum Græcis coeundi, re autem verâ timebat, ne victis Athenienſibus ad se Lacedæmonii arma tranferrent. Quis igitur miretur tam florentes Athenienſium opes * fuisse, cùm ad opprimendam unam urbem, totius Orientis vires concurrerent? Non tamen parti, neque incruento cecidere bello, sed prœliati ad ultimum

Plutar. in Alcibiade hanc historiam copiosè narrat. Festa Adonia appellat Plutarch. Olympiada sacerdotes appellantur à Probo. Divitiarum exemplum in pila lapidea incisum, in publico positum Justin. Prob.

* Cupiditate. *Odium Græcorum in Athenienses.*

* Fuisse,

* victoriæ ultimum * victores etiam interdum, consumpti magis fortunæ varietate, quàm vi victi sunt. Principio bellis omnes etiam ab his socii desciverant, ut fit, *Quo se fortuna, eodem etiam favor hominum inclinat.* Alcibiades quoq; motum adversus patriam bellum, non gregarii militis operâ, sed imperatoriis virtutibus adjuvabat. Nempe acceptis quinq; navibus in Asiam contendit, & tributarias Atheniensium civitates autoritate nominis sui ad defectionem compellit. Sciebant enim domi clarum, nec exilio videbant factum minorem, nec tam ablatum Atheniensibus ducem, quàm Lacedmoniis traditum, partáq; cum amssis imperia pensabant. Sed apud Lacedæmonios virtus Alcibiadis plus invidiæ, quam gratiæ contraxit. Itaq; cùm principes velut æmulum gloriæ suæ interficiendum insidiis mandassent, cognitæ re Alcibiades per uxorem Agidis regis, quam adulterio cognoverat, ad Tyssafernem præfectum Darii regis profugit. Cui celeritèr officii comitate, & obsequendi gratia * insinuavit. Erat enim & ætatis flore, & formæ veneratione, nec minus eloquentiâ etiam inter Athenienses insignis: Sed in reconciliandis amicitiarum studiis, quàm in retinendis vir melior: quia morum vitia sub umbra eloquentiæ primò latebant. Igitur persuadet Tyssaferni, ne tanta stipendia classi Lacedæmoniorum præberet. Vocandos enim in portionem muneris Ionios, quorum pro libertate, cùm tributa Atheniensibus penderent, bellum susceptum sit. Sed nec auxiliis nimis enixè Lacedæmonios juvandos. Quippe memorem esse debere, alienam se victoriam, non suam instruere, & eatenus bellum sustinendum, ne inopia deferatur. Nam regem Persarum dissentientibus Græcis arbitrum pacis ac belli fore, & quos suis non possit, ipsorum armis victurum: perfecto autem bello, statim ei cum victoribus dimicandum. Domesticis itaque bellis Græciam obterendam, ne externis vacet, exæquandásq; vires partium, & inferiores auxilio levandos. Non enim quieturos post hanc victoriam Spartanos, qui vindices

γνώμη.

Ioniam enim à societate avertat.

Timea uxor Agidis.

* Se insinuavit.

A facilitate morum, appellatur à Plutarcho Chamælon.

Alcibiadis vafrũ & callidum ingenium.

vindices ſe libertatis Græciæ profeſſi ſunt. Grata oratio Tyſſaferni fuit; itaq; commeatus malignè præbere, claſſem regiam non totam mittere, ne aut victoriam totam daret, aut neceſſitatem deponendi belli imponeret. Interea Alcibiades hanc operam civibus vindicabat: ad quem cùm legati Athenienſium veniſſent, pollicentur his amicitiam regis, ſi Reſpublica à populo tranſlata ad Senatum foret, ſperans, ut aut concordante civitate, dux belli ab omnibus legeretur, aut diſcordia inter ordines facta, ab altera parte in auxilium vocaretur. Sed Athenienſibus imminente periculo belli, major ſalutis quàm dignitatis cura fuit. Itaq; permittente populo, Imperium ad Senatum transfertur: Qui cum inſita genti ſuperbia crudeliter in plebem conſuleret, ſingulis tyrannidis ſibi potentiam vendicantibus, ab exercitu Alcibiades exul revocatur, duxq; claſſi conſtituitur. Statim igitur Athenas mittit ex continenti ſe cum exercitu venturum, recepturumq; à quadringentis jura populi, ni ipſi redderent. Hac denuntiatione optimates territi, primo urbem prodere Lacedæmoniis tentavere; deinde cum id nequiviſſent, in exilium profecti ſunt. Igitur Alcibiades inteſtino malo patria liberata, ſumma cura claſſem inſtruit, atq; ita in bellum adverſus Lacedæmonios pergit. Jam * Zeſtromidarus & Pharnabazus, Lacedæmoniorum duces, inſtructis navibus expectabant: prælio commiſſo, victoria penes Athenienſes fuit. In eo bello major pars exercitus, & omnes fermè hoſtium duces cæſi, naves 80. captæ: interjectis quoq; diebus cùm bellum Lacedæmonii à mari in terram tranſtuliſſent, iteratò vincuntur. His malis fracti, pacem petiere: quam ne acciperent, opera eorum effectum eſt, quibus ea res quæſtum præſtabat. Interea & Syracuſanorum auxilia illatum à Carthaginienſibus Siciliæ bellum domum revocavit: quibus rebus deſtitutis Lacedæmoniis, Alcibiades, cum claſſe victrici, Aſiam vaſtat, multis locis prælia facit, ubiq; victor, recipit civitates quæ defecerant, nonnullas capit, & imperio

* Mindarus.

xxx. naves habet Plu. Illuſtris victoria Athenienſium ad Cyzicum.

perio Athenienſium adjicit. Atque ita priſca nav
gloria vendicata, adjecta etiam laude terreſtris bel
defideratus civibus ſuis Athenas revertitur. His omn
bus præliis ducentæ naves hoſtium, & præda inge
capta: ad hunc redeuntis exercitus triumphum, effu
omnis multitudo obviam procedit, & univerſos quide
milites, præcipuè tamen Alcibiadé mirantur. In hun
oculos civitas univerſa, in hunc ſuſpenſa ora converti
Hunc quaſi de cœlo miſſum, & ut ipſam victoriam co
tuentur, laudant, quæ pro patria, nec minus admira
tur, quæ exul contra gefſerit, excuſantes ipſi iratam
provocatúmq; feciſſe. Enimverò tantum in uno vir
fuiſſe momenti, ut maximi imperii ſubverſi, & rurſus
recepti autor eſſet: & unde ſtetiſſet, eò ſe victoria trã
ferret, fierétq; cum eo mira quædã fortunæ inclinatio
Igitur omnibus non humanis tantum, verum etiam d
divinis eum honoribus honorant; certant ſecum ipſi u
trum contumelioſius eum expulerint, an revocaverin
honoratius. Ipſos illi deos gratulantes tulere obviam
quorum execrationibus erat devotus. Et cui paulò ant
omnem humanam opem interdixerant, eum, ſi queant
in cælo poſuiſſe cupiunt. Explent contumelias honori
bus, detrimenta muneribus, execrationes precibus. No
Siciliæ illis adverſa pugna in ore eſt, ſed Græciæ victo
ria: non claſſes per illum amiſſæ, ſed acquiſitæ; nec Sy
racuſarum, ſed Joniæ Helleſpontiq; meminerunt. Sic
Alcibiades nunquam mediocribus, nec in offenſam
nec favorem ſtudiis ſuorum exceptus eſt. Dum hæc a
guntur à Lacedæmoniis, Lyſander claſſi, bellòq; præ
ficitur, & in locum Tyſſaphernis Darius rex Perſarum
filium ſuum Cyrum Joniæ Lydiæq; præpoſuit, qui Lac
dæmonios auxiliis opibuſq; ad ſpem fortunæ prioris
erexit. Aucti igitur viribus, Alcibiades cum centum
navibus in Aſiam profectum, dum agros, longa pace
divites, ſecurus populatur, & prædæ dulcedine ſine in
ſidiarum metu ſparſos milites haberet, repentino ad
ventu oppreſſere: tantáq; cædes palantium fuit, ut plu
vulneri

Egregia deſcriptio reditus Alcibiadis exulis in patriam.

Aſtuti & callidi imperatoris exemplum, de quo vide Plutar.

vulneris eo prælio Athenienſes acciperent, quàm ſuperioribus dederant, & tanta deſperatio apud Athenienſes erat, ut ex continenti Alcibiadem ducem Conone duce commutarent: arbitrantes victos ſe non fortunâ belli, ſed fraude imperatoris: apud quem plus prior offenſa valuiſſet, quàm recentia beneficia. Viciſſe autem eum priore bello ideo tantum, ut oſtenderet hoſtibus, quem ducem ſpreviſſent, & ut carius eis ipſam victo. iã venderet. Omnia enim credibilia in Alcibiade, vigor ingenii et vitiorum amor, et morum luxuria faciebat. Veritus itaq; multitudinis impetum, denuo in voluntarium exilium proficiſcitur. Itaq; Conon Alcibiadi ſuffectus, habens ante oculos, cui duci ſucceſſit, claſſem maximâ induſtriâ adornat: ſed navibus exercitus deerat, fortiſſimis quibuſq; in Aſiæ populatione amiſſis. Armantur tamen ſenes, aut impuberes pueri, et numerus militum ſine exercitus robore expletur. Sed non magnam bello moram ætas fecit. Imbelles aut cæduntur paſſim, aut fugientes capiuntur: tantáq; ſtrages aut occiſorum aut captivorum fuit, ut Athenienſium deletum non imperum tantum, verum etiam nomen videretur. Quo prælio perditis & deſperatis rebus, ad tantam inopiam rediguntur, ut conſumptâ militari ætate, peregrinis civitatem, ſervis libertatem, damnatis impunitatem darent. Eáque colluvione hominum, domini antea Græciæ, conſcripto exercitu vix libertatem tuebantur. Iterum tamen fortunam maris experiendam decernunt. Tanta virtus animorum erat, ut cum paulò antè ſalutem deſperaverint, nunc non deſperent victoriam. Sed neque his mules erat, qui nomen Athenienſium tueretur: neque eæ vires, quibus vincere conſueverant, neq; ea ſcientia militaris in his, quos vincula non caſtra continuerant. Itaque omnes aut capti aut occiſi, cùm dux Conon eo prælio ſuperfuiſſet, ſolus crudelitatem civium metuens cum octo navibus ad regem Cyprium contendit * Euagorum. At dux Lacedæmoniorum rebus feliciter geſtis, fortunæ hoſtium inſultat,

In vitiis & virtutibus, nihil fuit Alcibiade excellentius. Prob.

Cades Atheniensium.

Hanc pugnam egregiè deſcribit Xenophon.

* Evagoras autem dux.

sultat, captivas naves cum præda bellica, in triumphi modum ornatas mittit Lacedæmona, ac tributarias Athenienſium civitates quas metus dubiæ belli fortunæ in fide tenuerat, voluntarias recepit: nec aliud ditioni Athenienſium præter urbem ipſam reliquit. Quæ cuncta cùm Athenis nuntiata eſſent, omnes relictis domibus, per urbem diſcurrere pavidi, alius alium ſciſcitari, autorem nuncii requirere: non pueros imprudentia, non ſenes debilitas, non mulieres ſexus * imbecillis domi tenet, adeò ad omnem ætatem tanti mali ſenſus penetraverat. In foro deinde coierunt atq; ibi perpeti nocte fortunam publicam quæſtibus iterant. Alii fratres, aut filios, aut parentes deflent, cognatos alii, alii amicos charioteres cognatis, & cum privatis caſibus querelam publicam miſcent. Jam ſeipſos, jam ipſam patriam peritutam, miſerioremq; incolumium quàm amiſſorum fortunam judicantes, ſibi quiſq; ante oculos obſidionem, famem, & ſuperbum victoremq; hoſtem proponentes: jàm ruinam urbis & incendia, jam omnium captivitatem & miſerrimâ ſervitutem recordantes: feliciores prorſus prioris urbis ruinas ducentes quæ incolumibus filiis parentibúſq; tectorum tantùm ruina taxatæ ſint: Nunc autem non claſſem, in quam, ſicuti pridem ut confugiant, ſupereſſe: non exercitum cujus virtute ſervati pulchriora poſſent mœnia extruere. Sic defletæ ac propè perditæ urbi hoſtes ſuperveniunt, & obſidione circundatos & obſeſſos fame urgent. Sciebant enim neq; ex advectis copiis multum ſupereſſe, & ne novæ advehi poſſent proviserant: quibus malis Athenienſes fracti poſt longam famem, & aſſidua ſuorum funera, pacem petivere: quæ an dari deberet diu inter Spartanos ſociósq; deliberatum. Cùm multi delendum Athenienſium nomen, urbemq; incendio conſumendam cenſerent, negarunt ſe Spartani ex duobus Græciæ oculis alterum eruturos: pacem polliciti, ſi demiſſa Pyreum verſus muri brachia dejecerint, naveſq; quæ reliquæ forent, tradèrent, reſque publica ſemetipſis 30 rectores

Trepidationis rhetorica deſcriptio.

* Imbecillitas.

Obſidantur Athenæ à Lyſandro & Agide.

Athenienſes Lacedæmoniis ſe dedunt.

ctores acciperet. In has leges traditam sibi urbem Lacedæmonii formandam Lysandro tradiderunt. Insignis hic annus & expugnatione Athenarum, & morte Darii regis Persarū,& exilio Dionysii Siciliæ tyranni fuit. Mutato statu, Athenarum etiam civium conditio mutatur. Rectores 30. reipublicæ constituuntur, qui sunt tyranni: quippe à principio tria millia sibi satellitum statuunt,quantum ex tot cladibus propè nec civium superfuerat, & quasi parvus hic ad continendam civitatem exercitus esset, septingentos milites è victoribus accipiunt. Cædes deinde civium ab Alcibiade auspicantur, ne iterum rempublicā sub obtentu liberationis invaderet. Quem cùm profectum ad Artaxèrxem Persarum regem comperissent, citato itinere misserunt,qui eum interciperent, à quibus occupatus, cum occidi apertè non posset, vivus in cubiculo, in quo dormiebat, crematus est. Liberati hoc ultoris metu tyranni, miseras urbes reliquias cædibus & rapinis exhaurīūt. Quod cùm displicere uni ex numero suo Therameni didicissent, ipsum quoque ad terrorem omnium interficiunt. Fit igitur ex urbe passim omnium fuga, repletúrque Græcia Athenienſium exulibus, quod etiam ipsum auxilium unicum à miseris eripitur:nam Lacedæmoniorū edicto,civitates exules recipere prohibebantur: omnes se Argos & Thebas contulere: ibi non solùm tutum exilium egerunt, verum etiam spem recuperandæ patriæ receperunt. Erat inter exules Thrasibulus vir strenuus, & domi nobilis, qui audendum aliquid pro patria, & pro salute communi, etiam cum periculo ratus, adunatis exulibus castellum Phylem Atticorum finium occupat:nec deerat quarundam civitatum tam crudelis casus miserantium favor. Itaq; * eos Menias Thebanorum princeps,etsi publicis non poterat, privatis tamen * viribus adjuvabat. Et Lysias Syracusanus orator,exul tunc,quingentos milites stipendio suo instructos in auxilium patriæ communis eloquentiæ misit. Fit itaque asperum prælium: sed cum hinc pro patria

Alcibiades interitus.

Non crematum Plutarch. *scribit,sed erupisse, & telorum copia obrutum.*

Thrasibulus exemplum pietatis ergo patriam.

xxx. fecit Trasibul. Preb.

* & Hismenias.

* auxiliis

Prælium adversus tyrannos.

patria ſummis viribus, inde pro aliena dominatione
Securius Thraſibuli & Athenienſium victoria de tyrannis. * incurius pugnaretur, tyranni vincuntur: victi in urbem refugerunt, quam exhauſtam cædibus ſuis, etiam armis ſpoliant. Deinde cum omnes Athenienſes proditionis ſuſpectos haberent, demigrare eos ex urbe jubent, & in brachiis muri, quæ diruta fuerant, habitare, extraneis militibus imperium tuentes. Poſt hæc Thraſibulū corrumpere, imperii ſocietatem pollicentes, conantur: quod cum non contigiſſet, auxilia à Lacedæmoniis petivere. Quibus accitis iteratò
* Hippomachius. prœliantur. In eo bello Critias & * Hippolochus omnium tyrannorum ſæviſſimi cadunt. Cæteris victis, cùm exercitus eorum, ex quibus major pars Athenienſium erat, fugeret, magna voce Thraſibulus exclamat: Cur ſe victorem fugiant potius, quàm ut vindicem cōmunis libertatis adjuvent? Civium illam meminerint aciem, non hoſtium eſſe: nec ſe ideo arma cepiſſe, ut aliqua victis adimat, ſed ut adempta reſtituat; 30. ſe dominis, non civitati bellum inferre. Admonet deinde cognationis, legum, ſacrorum communium: tum veteres per tot bella commilitii: orat, ut miſereantur exulum civium: ſi tam patienter ipſi ſerviant, reddant ſibi patriam, accipiant libertatem. His vocibus tantum promotum eſt, ut reverſus in urbem exercitus 30. tyrannos emigrare Eleuſina juberet, ſubſtitutis decem, qui rempub. regerent: qui nihil exemplo prioris dominationis territi, eandem viam crudelitatis egreſſi ſunt. Dum hæc aguntur, nunciatur Lacedæmone in bellum Athenienſes exarſiſſe: ad quod comprimendum Pauſanias rex mittitur: qui miſericordiâ exulis populi permotus, patriam miſeris civibus reſtituit, & decem tyrannos ex urbe Eleuſina migrare ad cæteros jubet. Quibus rebus cùm pax ſtatuta eſſet, interjectis diebus repentè tyranni non minus reſtitutos exules, quàm ſe in exilium actos indignantur, quaſi verò aliorum libertas ſua ſervitus eſſet, & bellum Athenienſibus inferunt: ſed ad colloquium, veluti do-

Extat apud Xenoph. hæc oratio.

Tyranni urbe pulſi 30. prætores creant.

Pauſanias Athenienſibus civitatem reſtituit.

minationem

minationem recepturi, progressi, per insidias comprehensi ut pacis victimæ trucidantur: populus, quem emigrare jusserant, in urbem revocatur. Atque ita per multa membra civitas * divisa, in unum tandem corpus redigitur: & ne qua dissensio ex anteact.s nasceretur, omnes jurejurando obstringuntur, discordiarum oblivionem fore. Interea Thebani, Corinthiiq; legatos ad Lacedæmonios mittunt; qui ex manubiis portionem prædæ communis belli, periculiq; peterent. Quibus negatis, non quidem apertè bellum adversus Lacedæmonios decernunt, sed tacitis animis tantam iram concipiunt, ut subesse bellum intelligi posset. Eodem fere tempore Darius rex Persarum moritur, Artaxerxe & Cyro filiis relictis. Regnum Artaxerxi, Cyro civitates, quarum præfectus erat, testamento legavit. Sed Cyro judicium patris injuria videbatur. Itaq; occultè adversus fratrem bellum parabat. Quod cum nuntiatum Artaxerxi esset, accersitum ad se fratrem, & innocentiam dissimulatione belli simulantem, compedibus aureis vinxit: interfeciſſetq; ni mater prohibuisset. Dimissus igitur Cyrus, jam non occultè bellum, sed palam: nec per dissimulationem, sed aperta professione parare cœpit: auxilia undique contrahit. Lacedæmonii, memores Athenienſi bello enixè se ejus opera adjutos, velut ignorantes contra quem bellum pararetur, decernunt auxilia Cyro mittenda, ubi res ejus exegisset: quærentes & apud Cyrum, gratiam, & apud Artaxerxem, si vicisset, veniæ patrocinia, cùm nihil adversus eum apertè decrevissent. Sed cùm in bello sors prælii utrumq; fratrem pugnæ obtulisset, prior Artaxerxes à fratre vulneratur: quem cum equi fuga periculo subtraxisset, Cyrus à cohorte regia oppressus, interficitur: sic victor Artaxerxes, & præda fraterni belli, & exercitu potitur. In eo prælio decem millia Græcorum in auxilio Cyri fuere: qui & in cornu, in quo steterant, vicerunt, & post mortem Cyri, neque armis à tanto exercitu vinci, neque dolo capi potuerant: revertentesque inter tot

* Dissipata.

Ea fuit lex oblivionis.

Darii mors. Lydiam & maritimas civitates. Plutar.

Impium bellum fratrum, Cyri & Artaxerxis.

Cyrus occiditur.

Græcorum virtus.

indomitas nationes, & barbaras gentes, per tanta iteneris spatia virtute se usq; terminos patriæ defenderũt.

JUSTINI LIBER VI.

γνώμη. LAcedæmonii more ingenii humani, quò plura habent, eò ampliora cupientes, non contenti accessione Atheniensium opum vires sibi duplicatas, totius Asiæ imperium affectare cœperunt: sed major pars sub regno Persarum erat. Itaq; * Hercylides dux in hanc militiam electus, cùm videret sibi adversus duos præfectus Artaxerxis regis, Pharnabazum & Tyssafernem, maximarum gentium viribus succinctos, dimicandum, pacificari cum altero statuit. Aptior visus Tyssafernes, vir & industria potior, & militibus Cyri quondam regis instructior, in colloquium vocatur: & statutis conditionibus, ab armis dimittitur. Hanc rem Pharnabazus apud communem regem * criminatur, ut Lacedæmonios Asiam ingressos non impulerit armis, sed impensis regiis aluerit, mercetúrq; ab his, ut differant bella, quæ gerantur, tanquam non ad unius summam imperii detrimentum omne perveniat. Indignum ait bellum non perfici, sed redimi: hostem precio, non armis summoveri. His vocibus regem Tyssaferni alienatum hortatur, ut in locum ejus navalis belli ducem eligat Cononem Atheniensem, qui amisso bello, patria Cypro exulabat; quippe Atheniensibus etsi fractæ sint opes, manere tamen navalem usum: nec si eligendus sit ex universis, meliorem alium esse. Acceptis igitur quingentis talentis, jussus est Conona classi præficere. His cognitis, Lacedæmonii & ipsi à rege Ægypti, Hercimonem in auxilium navalis belli per legatos petunt, à quo centum triremes, & sexcentum millia modiorum frumenti missa, à cæteris quoq; sociis ingentia auxilia contracta sunt. Sed tanto exercitui, & contra tantum ducem deerat dignus imperator. Itaq; postulantibus sociis Agesilaum ducem, regem tunc Lacedæmoniorum, propter responsum oraculi Delphici, diu Lacedæmonii, an

* Dercillides.

* Misso de hac re legato Conone Æmil.

Conon dux Persarũ contra Lacedamonios.

Oraculum de Agesilao, de quo Xenoph. lib. 3.

eum

eum ſummæ rei præponerent, * deliberaverunt: quibus futurus imperii hæres denunciabatur, cum regium claudicaſſet imperium: erat enim pede claudus. Ad poſtremum ſtatuerunt, melius eſſe inceſſu regem, quàm imperio regnum claudicare. Poſteaquàm Ageſilaum cum ingentibus copiis in Aſiam miſere, non facile dixerim, quòd aliud par ducum tam benè comparatum fuerit; quippe ætas, virtus, conſilium, ſapientia utrique propè una, gloria quoq; rerum geſtarum eadem: quibus cùm paria omnia fortuna dederit, invictum tamen ab altero utrunque ſervavit. Magnus igitur amborum apparatus belli, magnæ res geſtæ fuerunt. Sed Cononem ſeditio militum invadit, quos præfecti regis fraudare ſtipendio ſoliti erant, eò conſtantius debita poſcentibus, quo graviorē ſub magno duce militiam præſumebant. Iraq; Conon diu rege per epiſtolas fruſtra fatigato, ad poſtremum ipſe ad eum pergit: cujus aſpecta & colloquio prohibitus eſt, quòd eum more Perſarum, adorare nollet: agit tamen cum eo per interpretes, & queritur opulentiſſimi regis bella inopia delabi, & qui exercitum patrem hoſtibus habeat, pecunia vinci, qua præſtet, inferiorem q; cum ea parte virtutis inveniri, qua longè ſuperior ſit: poſtulat dari ſibi miniſterium impenſæ, quia pluribus id mandari perniciоſum ſit. Dato ſtipendio ad claſſem remittitur, nec moram agendis rebus facit: multa fortiter, multa feliciter agit. Agros hoſtiles vaſtat, urbem expugnat, & quaſi tempeſtas quædam, cuncta proſternit. Quibus rebus territi Lacedæmonii, ad patriæ ſubſidium revocandum ab Aſia Ageſilaum decernunt. Interim Lyſander ab Ageſilao proficiſcente dux patriæ relictus, ingentem claſſem ſummis viribus inſtruit, fortunam belli tentaturus. Necnon & ipſe Conon nunc primum cum hoſtium exercitu concurſurus, magna curâ ſuos ordinat. Summa igitur non tam ducum in eo prælio, quàm militum æmulatio fuit. Nam ipſe dux Conon non tam Perſis, quàm patriæ ſtudebat: & ſicuti afflictis Athenienſium rebus

* Diſtulerunt. Ageſilai & Cononis laus.

Perſis regi adjuvantibus quasi exſuperavocat Plut.

Ducum commendatio.

Conon exemplum amoris & pietatis erga patriam.

autor amissæ dominationis fuerat, sic volebat idem haberi reddituræ: patriámq; vincendo recipere, quam victus amiserat: eò speciosius, quòd nec ipsorum quidem Athenienſium, ſed alieni imperii viribus dimicet: & pugnaturus periculo regis, victurus præmio patriæ, gloriámque diverſis artibus, quàm priores civitatis ſuæ duces conſecuturus. Quippe illos vincendo Perſas patriam defendiſſe: Perſas victores faciendo, reſtituturum patriam eſſe. Porro Lyſander præter conjunctionem Ageſilai, etiam virtutum æmulator erat, contendebátq; ne à rebus geſtis ejus, & gloriæ ſplendore decederet, neve tot bellis ac ſeculis quæſitum imperium, breviſſimi momenti culpa ſubverteret. Eadem militum & omnium regum cura erat, quos major ſolicitudo cruciabat, non tam ne ipſi quæſitas opes amitterent, quàm ut priſtinas Athenienſes reciperent. Sed quantò majus prælium fuit, tantò & clarior victoria Cononis. Victi Lacedæmonii fugam capeſſunt, præſidia hoſtium Athenas deducuntur, populo reſtituta dignitate conditio ſervilis eripitur: multæ quoq; civitates recipiuntur. Hoc initium Athenienſibus reſumendæ potentiæ, & Lacedæmoniis habendæ finis fuit. Namq; veluti cum imperio etiam virtutem perdidiſſent, contemni à finitimis cœpere. Primi igitur Thebani, auxiliantibus Athenienſibus, bellum his intulere, quæ civitas ex infinitis incrementis, virtute Epaminondæ ducis, ad ſpem imperii Græciæ erecta eſt. Fit itaq; terreſtre prælium; eadem Lacedæmoniorum fortuna, qua pugnarum adverſus Conona navali prælio fuerat. In eo bello Lyſander, quo duce Athenienſes victi à Lacedæmoniis fuerant, interficitur. Pauſanias quoq; alter dux Lacedæmoniorum proditionis accuſatus, in exilium abiit. Igitur Thebani potiti victoriâ, univerſum exercitum ad urbem Lacedæmoniorum ducunt, facilem expugnationem rati, quoniam deſerti à ſociis omnibus erant: qd. metuentes Lacedæmonii, regem ſuum Ageſilaum ex Aſia, qui ibi magnas res gerebat, ad defenſionem patriæ

Lyſander.

Athenienſibus victis à Lacedæmoniis priſtina reſtituitur dignitas.

Græcorum conſpiratio adverſus Lacedæmonios.

Lyſandri interitus.

Ageſilaus revocatur.

rix accersunt. Occiso enim Lysandro, nullius alterius fiduciam ducis habebant. Cujus quoniam serus adventus erat, conscripto exercitu, obviam hosti procedunt. Sed victis adversus paulò antè victores, nec animi, neq; vires pares fuere. Prima igitur congressione funduntur. Deletis jam suorum copiis, supervenit rex Agesilaus, qui restituto prælio, non difficulter, recenti & multis expeditionibus indurato milite, hostibus victoriam eripuit, ipse tamen graviter sauciatur. Quibus rebus cognitis, Athenienses verentes, ne iterum Lacedæmoniis victoribus in pristinam sortem servitutis redigerentur, exercitum contrahunt, eumq; in auxilium Bœotiorum per Iphicratem, viginti quidem annos natum, sed magnæ indolis juvenem, duci jubent. Hujus adolescentis supra ætatē virtus admirabilis fuit, nec unquā ante eum Athenienses inter tot tantósque duces, aut spei majoris, aut indolis maturioris imperatorem habuerunt, in quo non imperatoriæ tantùm, verum etiam oratoriæ artes fuere. Conon quoq; audito reditu Agesilai, & ipse ex Asia ad populandos Lacedæmoniorum agros revertitur: atq; ita undiq; belli formidine circūstrepente, clausi Spartani ad summam desperationem rediguntur. Sed Conon vastatis hostium terris, Athenas pergit: ubi magno civium gaudio exceptus, plus tamē tristitiæ ipse & ex incensa & diruta à Lacedæmoniis patria, quàm lætitiæ ex recuperata post tātum tēporis, cepit. Itaq; quæ incensa fuerant prædarum sumptu & exercitu Persarum restituit: quæ diruta fuerant, reficit. Fatum illud Athenarum fuit, ut antè à Persis crematæ manubiis eorum, & nunc à Lacedæmoniis dirutæ, ex spoliis Lacedæmoniorum restituerentur: versa quoq; vice, nunc haberent socios, quos tunc hostes habuerunt: & hostes nunc paterentur, cum quibus junctī tunc arctissimis societatis vinculis fuerant. Dum hæc aguntur, Artaxerxes rex Persarum legatos in Græciam mittit, per quos jubet omnes ab armis discedere; qui aliter fecisset, eum se pro hoste habiturum;

Iphicrates imperatorii egregii exemplum.

Conon in patriam reditus.

Patriam reficit Conon.

Epiphanes.

Civitatibus libertatem, ſuáque omnia reſtituit: quod non Græciæ laboribus aſſiduiſq; bellorum inter cives odiis conſulens, fecit: ſed ne occupato ſibi Ægyptio bello, quod propter auxilia, adverſus præfectos ſuos Lacedæmoniis miſſa ſuſceperat, exercitus ſui in Græcia detinerentur. Feſſi igitur tot bellis Græci, cupidè paruêre. Hic annus non eò tantum inſignis fuit, quod repente pax in tota Græcia facta eſt, ſed etiam eò quòd eodem tempore urbs Romana à Gallis capta eſt. Sed Lacedæmonii ſecuri, infidianter abſentiam Arcadum ſpeculati, caſtellum eorum expugnant, occupatoque præſidium imponunt. Itaque armato inſtructóq; exercitu, Arcades adhibitis in auxilium Thebanis, amiſſa bello reperunt. In eo prælio Archidamus dux Lacedæmoniorum vulneratur: qui cum ædiſuos jam, ut victos, videret, per præconem corpora interfectorum ad ſepulturam poſcit. Hoc eſt enim ſignum apud Græcos victoriæ traditæ. Qua confeſſione contenti Thebani, ſignum parcendi dedere. Poſt paucis diebus, neutris quicquam hoſtile facientibus, cum quaſi conſenſu tacito, induciæ eſſent, Lacedæmoniis alia bella adverſus finitimos gerentibus, Thebani, (Epaminonda duce) occupandæ urbis eorum ſpem ceperunt. Igitur principio noctis, taciti Lacedæmona proficiſcuntur: non tamen aggredi incautos potuerunt. Quippe ſenex, & cetera imbellis ætas, cum adventum hoſtium præſenſiſſent, in ipſis portarum angustiis armati occurrunt: & adverſus quindecim millia militum, non amplius centum jam efferæ ætatis viri, pugnæ ſe offerunt. Tantum animorum virtúmq; patriæ & penatum conſpectus ſubminiſtrat, tantóq; præſentia, quàm recordatione ſui majores ſpiritus largiuntur. Nam ut viderunt intra quæ, & pro quibus ſtarent, aut moriendum cenſuerunt. Pauci igitur ſuſtinuere ſenes aciem, cui par ante diem univerſa juventus eſſe non potuit. In eo prælio duos duces hoſtium cecidere: cum interim Ageſilai adventus nuntiatur, Thebani receſſere, nec bellum diu dilatum. Siquidem Spartanorum

Roma quo tempore à Gallis capta.

Paucis deinde poſt diebus.

Spartanorum ſenum virtus.

Epiphonema.

Tamq; præſentia quam recordationes ſuorum majorum ſpiritus.

tanorum juventus, senum virtute & gloriâ incensa teneri non potuit quin ex continenti acie decerneret, cùm victoria Thebanorum esset. Et Epaminondas dum non duces tantùm, verum etiam fortissimi militis officio fungitur, graviter vulneratur. Quo audito his ex dolore metus, & illis ex gaudio stupor injicitur, atq; ita veluti ex placito consensu à prælio discedituR. Post paucos deinde dies Epaminondas decedit, cum quo vires quoq; reipub. ceciderunt. Nam sicuti telo, si primam aciem perfregeris, reliquo ferro vim nocendi sustuleris: sic illo velut mucrone teli ablato duce Thebanorum, reipub. vires hebetatæ sunt, ut non tam illum amisisse, quàm cum illo interiisse omnes viderentur. Nam neque ante hunc ducem ullum memorabile bellum gessere, nec postea virtutibus, sed cladibus insignes fuere, ut manifestum sit, patriæ gloriam & natam & extinctam cum eo fuisse. Fuit autem incertum, vir melior, an dux esset: nam & imperium non sibi semper, sed patriæ quæsivit: & pecunia adeò parcus fuit, ut sumptus funeri defuerint. Gloriæ quóq; non cupidior quam pecuniæ: quippe recusanti omnia imperia ingesta sunt. Honoresq; ita gessit ut ornamentum non accipere, sed dare ipsi dignitati videretur. Jam literarum studium, jam philosophiæ doctrina tanta, ut mirabile videretur, unde tam insignis militiæ scientia homini inter literas nato. Neque ab hoc vitæ proposito mortis ratio dissensit. Nam ut relatus in castra semianimis, vocem spiritúmque collegit, id unum à circústantibus requisivit, num cadenti sibi scutum ademisset hostis? quod ut servatum audivit, allatum velut laborum, gloriæq; socium osculatus est. Iterum quæsivit, utri vicissent; ut audivit Thebanos, bene habere se rem, dixit, atq; ita, velut gratulabundus patriæ, expiravit. Hujus morte etiam Athenienſium virtus intercidit: siquidem amisso, cui æmulari consueverant, in segnitiem, torporemq; resoluti, non, ut olim in classem exercitusq;, sed in dies festos, apparatusq; ludorum reditus publicos effundunt, & cum * autoribus nobilissi-

Tugna apud Mantineam. Cic. lib. 5. epist.

Thebanam rempub. comparat amentata hasta.

Vnus homo pluris quã universa civitas. Prov.

Epaminonda commendatio. Cic. Tusc. 1. Simile est quod Livius de Philopœmene narrat.

Athenienſium virtus Epaminonda morte enervata.

* Actoribus.

nobilissimis, poëtisq; theatra celebrant, frequentiq; scenam quam castra visentes: versificatores, oratores q; meliores, quam duces laudantes. Tunc vectigal publicum, quò ante milites & remiges alebantur, cum urbano populo dividi cœptum est. Quibus rebus effectum est, ut inter otia Græcorum, sordidum & obscurum antea Macedonum nomen emergeret. Et Philippus obses triennio Thebis habitus, Epaminondæ & Pelopidarum virtutibus eruditus, regnum Macedoniæ, Græciæ, & Asiæ cervicibus, veluti jugum servituris imponeret.

Ab Alexandro fratre datus Orestis.

JUSTINI LIBER VII.

An 100. ab Urbe condita.

MAcedonia antè nomine Emathionis regis, cujus prima virtutis experimenta in illis locis extant, Emathia cognominata est. Hujus sicuti incrementa modica, ita termini peranguſti fuere. Populus Pelasgi, & regio Bœotia dicebatur. Sed postea virtute regum, & gentis industriâ, subactis primò finitimis, mox populis, nationibúsq;, imperium usq; ad extremos Orientis terminos prolatum est. In regione Pœoniæ, quæ nunc portio est Macedoniæ, regnasse fertur Telegonus, pater Astropæi, cujus Trojano bello inter clarissimos vindices urbis, nomen acceepimus. Ex alio latere in Europa, Europus nomine regnum tenuit. Sed & * Caranus cum magna multitudine Græcorum, sedes in Macedonia responso oraculi jussus quærere, cum in Emathiam venisset, urbem Edyssam, non sentientibus oppidanis, propter imbrium & nebulæ magnitudinem, gregé caprarum imbrem fugientium secutus, occupavit; revocatúsq; in memoriam oraculi, quo jussus erat, ducibus capris imperium quærere, regni sedem statuit, religioseque postea observavit, quocunq; agmen moveret, ante signa easdem capras habere, cœptorum duces habiturus, quos regni habuerat autores. Urbem Edyssam ob memoriam muneris Ægæam, populum Ægæadas vocavit. Pulso deinde Mida (nam is quoq; portionem Macedoniæ tenuit) aliisq; regibus pulsis, in locum omnium solus

Tyrocinia intelligit.

De regibus Macedonum. Herod. lib. 7.

* Cranaus habet Eusebius.

Ridiculum Carani stratagema.

solus successit, primúsq; adunatis gentibus variorũ populorũ, veluti unũ corpus Macedoniæ fecit, recentiq; regno, valida incrementorũ fundaméta constituit. Post hunc Perdicas regnavit, cujus vita illustris, & mortis postrema, veluti ex oraculo, præcepta memorabilia fuere. Siquidem senex moriens* Argæo filio monstravit locum, quo condi vellet, ibíq; non sua tantùm, sed etiam succedentium sibi in regnum ossa poni jussit: præfatus, quoad ibi conditæ posterorum reliquiæ forent, regnum in familia mansurum: credúntq; hac superstitione extinctam in Alexandro stirpem, quia locum sepulturæ mutaverit. Argæus moderatè, & cum amore populi administrato regno, successorem filium Philippum reliquit, qui immatura morte raptus, * Europum parvulum admodum instituit hæredem. Sed Macedonibus assidua certamina cum Thracibus & Illyriis fuêre, quorum armis, veluti quotidiano exercitio, indurati, gloriâ bellicæ laudis finitimos terrebant. Igitur Illyrii infantiam regis pupilli contemnentes, bello Macedonas aggrediuntur, qui prælio pulsi, rege suo in cunis prolato, & pugnæ ante aciem posito, acrius certamen repetiverunt: tanquam ideo victi fuissent antea quod bellantibus sibi regis sui auspicia defuissent: futuri vel propterea victores, quòd ex superstitione animum vincendi ceperant: simul & miseratio eos infantis tenebat, quem si victi forent, captivum de rege facturi videbantur: Conserto itaq; prælio, magna cæde Illyrios fudere, ostenderúntque hostibus suis, priore bello regem Macedonibus, non virtutem defuisse. Huic Amyntas succedit, & propria virtute, & Alexandri filii egregia indole insigniter clarus: cui Alexandro tanta omnium virtutum naturæ ornamenta extitere, ut etiam Olympio certamine vario ludorum genere victor contenderit: Cum interim Darius rex Persarum, turpi à Scythiâ fugâ summotus, ne ubiq; deformis militiæ damnis habererur, mittit cum parte copiarum Megabazum, ad subigendam Thraciam, cæteráq; ejus tractus regna: qui-

* Archeo. *Perdicæ oraculũ.*

* Europem legit Euse. *Macedonibus bellica virtus unda. Macedones præsentia regis infantis, ad acrius prælium accendũtur. Interjecto ut Eusebius habet, Alceta. Inter Pancratiastes. Plutar. De Darii fuga. Herod. lib. 4.*

quibus pro ignobili momento erat acceſſura Macedonia. Qui brevi tempore executo regis imperio, legati ad Amyntam regem Macedoniæ miſſis, obſides a pignus futuræ pacis ſibi dari poſtulabat. Sed legati benignè excepti, inter epulas ebrietate creſcente, rogant Amyntam, ut apparatui epularum adjiciat jus familiaritatis, adhibitis in convivium ſuum filiis & uxoribus & filiabus: id apud Perſas haberi pignus ac fœdus hoſpitii. Qui ut venerunt, petulãtius Perſis eas contrectantibus, filius Amyntæ Alexander rogat patrem reſpectu ætatis ac gravitatis ſuæ abire convivio, pollicitus ſe hoſpitum * tentaturum jocos. Quo digreſſo mulieres quoq; paulum è convivio evocat, cultius exornaturus, gratioreſq; reducturus. In quarum locum matronali exornatos habitu juvenes ſupponit, eóſq; petulantiam legatorum ferro, quod ſub veſte gerebant, compeſcere jubet. Atq; ita interfectis omnibus, ignarus rei Megabazus cum legati non redirent, mittit eò cum exercitus parte Bubarem, ut in bellum facile & mediocre, dedignatus ipſe ire, ne dehoneſtaretur prælio tam fœdæ gentis. Sed Bubares ante bellum, amore filiæ Amyntæ captus, omiſſo bello, nuptias facit, depoſitiſque hoſtilibus animis, in affinitatis jura ſuccedit. Poſt diſceſſum à Macedonia Bubaris, Amyntas rex decedit, cujus filio & ſucceſſori Alexandro cognatio Bubaris, non Darii tantùm temporibus pacem præſtitit, verum etiam Xerxem conciliavit, adeò ut cùm Græciam veluti tempeſtas quædam occupaſſet, inter Olympum Hæmúmq; montes totius regionis eum imperio divaverit. Sed nec virtute minus, quam Perſarum liberalitate regnum ampliavit. Per ordinem deinde ſucceſſionis, regnum Macedoniæ ad Amyntam fratris ejus * Menelai filium pervenit. Hic quoq; inſignis induſtria, & omnibus imperatoriis virtutibus inſtructus fuit: qui ex Eurydice tres filios ſuſtulit, Alexandrum, Perdicam & Philippum, Alexandri Magni Macedonis patrem, & filiam Euryonem. Ex Cygæa autem Archelaum, * Archideum, Men-

Alexandri ſævum in legatos Perſas.

* Malo, penſaturum, vel temperaturum,

Filia nomine Atæ Cygæa. Xerxis in Alexandrum liberalitas.

* Archelai, Euſeb. ius.

? Archideum, legunt Euſeb. & Oroſ.

Menelaum, qui cum Illyriis, deinde cum Olynthiis gravia bella gessit. Insidiis autem Eurydices uxoris, quæ nuptias generi pacta, occidendum virum, regnumque adultero tradendum susceperat, occupatus fuisset, ni filia pellicatum matris, & sceleris consilia prodidisset. Functus itaq; tot periculis, senex decessit, regno maximo ex filiis Alexandro tradito. Igitur Alexander inter prima initia regni, bellum ab Illyriis pacta mercede, & Philippo fratre dato obside, redemit. Interjecto quoque tempore per eundem obsidem cum Thebanis gratiam pacis reconciliat: quæ res Philippo maxima incrementa egregiæ indolis dedit. Siquidem triennio Thebis obses habitus, prima puritiæ rudimenta, in urbe severitatis antiquæ, & in domo Epaminondæ, summi Philosophi & Imperatoris, deposuit. Nec multò post Alexander insidiis Eurydices matris appetitus occumbit, cui Amyntas in scelere deprehensæ, propter communes liberos, ignarus eisdem quandoque exitiosam fore, pepercerat. Frater quoque ejus Perdica pari insidiarum fraude decipitur. Indignum prorsus, libidinis causa liberos à matre vita privatos, quam scelerum suorum supplicijs liberorum contemplatio vindicaverat. Perdicæ hæc indignior cædes videbatur, quod ei apud matrem misericordiam, nec parvulus quidem filius, conciliaverat. Itaq; Philippus diu non se regem, sed tutorem pupilli egit. At ubi graviora bella imminebant, senumque auxilium in expectatione infantis erat, compulsus à populo, regnum susceperit. Ut est ingressus imperium, magna de illo spes omnibus fuit, & propter vetera Macedoniæ fata, quæ cecinerant, uno ex Amyntæ filiis regnante florentissimum fore Macedoniæ statum: cui spei scelus matris hunc residuum fecerat. Principio regni cùm hinc cædes fratrum indignè peremptorum, inde hostium multitudo: hinc insidiarum metus, inde inopia continui belli & exhausti regni immaturâ ætatem tyronis urgeret, bellâque, veluti conspiratione quadam, ab opprimendam Macedoniam,

Eurydices scelus.

Philippus obsez bis datus Thebanis.

Exemplum crudelitatis & impietatis matris erga liberos. Epiphonema.

Philippi post adeptum imperium gesta.

am, multarum gentium ex diversis locis uno tempore confluebant, quoniam omnibus par esse non poterat, dispensanda ratus, alia interposita pactione componit, alia redimit facillimis quibusq; aggressis: quorum victoria & militum trepidos animos firmaret, & contemptum sibi hostium demeret. Primùm illi cum Athenensibus certamen fuit: quibus per insidias victis motu belli gravioris, cùm interficere omnes posset, incolumes sine pretio dimisit. Post * hæc bello in Illyrios translato, multa millia hostium cædit. Urbem nobilissimam Latissam capit, hinc Thessaliam, non prædæ cupiditate, sed quod exercitui suo robur Thessalorum equitum adjungere gestiebat, nihil minus quàm bellum metuentem, improvisus expugnat: unumq; corpus equitum, pedestriúmq; copiarum invicti exercitus fecit. Quibus rebus feliciter provenientibus, Olympiada * Neoptolemi regis Molossorum filiam, uxorem ducit, conciliante nuptias fratre patruele, * altore virginis, * Arysba rege Molossorum, qui sororem Olympiadis Troadam in matrimonium habebat, quæ causa illi exitii, malorúmq; omnium fuit. Nam dum regni incrementa affinitate Philippi acquisiturum se sperat, proprio regno ab eodem privatus, in exilio consenuit. His ita gestis, Philippus jam non contentus summovere bella, ultrò etiam quietos lacessit. Cùm Methonam urbem oppugnaret, in prætereuntem de muris sagitta jacta, dextrum oculum regis effodit. Quo vulnere nec segnior in bellum, nec iracundior adversus hostes factus est, adeò ut interjectis diebus, pacem deprecantibus dederit: nec moderatus tantùm, verum etiam mitis adversum victos fuerit.

Primum bellum Philippi cum Athenensibus.

* Hos.

* Eurycha habet Orosius.

* Tutore.

* Arymba.

Exemplum moderationis in Philippo.

JUSTINI LIBER VIII.

Concordiâ parvæ res crescunt, discordiâ magnæ dilabuntur.

GRæciæ civitates dum imperare singulæ cupiùt, imperium omnes perdiderunt. Quippe in mutuum exitium sine modo ruentes, ab omnibus victæ periere. Quid singulæ amitterent, non nisi oppressæ senserunt. Siqui-

siquidem Philippus rex Macedoniæ, veluti è specula quadam, libertati omnium insidiatus, dum contentiones civitatum alit, auxilium inferioribus ferendo, victos pariter victoresque subire regiam servitutem coëgit. Causa & origo hujus mali Thebani fuere. Qui cum rerū potirentur, secundam fortunam imbecillo animo ferentes, victos armis Lacedæmonios & Phocenses, quasi parva supplicia cædibus & rapinis luissent, apud communē Græciæ concilium superbè accusaverunt. Lacedæmoniis crimini datum, quòd arcem Thebanam induciarū tempore occupassent. Phocensibus, quod Bœotiam depopulati essent, prorsus quasi post arma & bellum, locum legibus reliquissent. Cùm judicium arbitrio victorum exerceretur, tātâ pecuniâ damnantur quantā exolvi non posset. Igitur Phocenses quum agris, liberis, conjugibusque privarentur, (desperatis rebus) Philomelo quodam duce, velut deo iratscentes, templum ipsum Apollinis Delphis occupavere. Inde auro, & pecunia divites, conducto mercenario milite, bellum Thebanis intulerunt. Factúmque Phocensium, tametsi omnes execrarentur, propter sacrilegium, plus tamen invidiæ Thebanis, à quibus ad hanc necessitatem compulsi fuerant, quam ipsis intulit. Itaq; auxilia his & ab Athenien-sibus, & à Lacedæmoniis missa. Prima igitur congressione Philomelus Thebanos castris exuit. Sequenti prælio primus inter confertissimos dimicans cecidit, & sacrilegii pœnas impio sanguine luit. In hujus locum dux * Oenomanus creatur. Adversus quem Thebani Thessaliq; non ex civibus suis, ne victoris potentiam ferre non possent, sed Philippum Macedoniæ regem, ducem eligunt, & externæ dominationi, quam in suis timuerunt, sponte succedunt. Igitur Philippus quasi sacrilegi non Thebanorum ultor esset, omnes milites Coronas laureas sumere jubet, atq; ita veluti deo duce, in prælium pergit. Phocenses insignibus dei conspectis, conscientia delictorum territi, abjectis armis fugam capessunt, pœnásq; violatæ religionis & cædibus suis pendunt.

Vide Diodorum in Philippo.

* Philomenes.

* Onomarchus, quidam Oenomaius.

Stultum & improvidens Thebanorum consilium in eligendo externo duce.

Philippi consilium de laureis coronis.

dunt. Incredibile quantam ea res apud omnes nationes Philippo gloriam dedit. Illum vindicem sacrilegii, illum ultorem religionum: quod orbis viribus expiari debuit, solum, qui piacula exigeret, extitisse dignus. Itaque diis proximus habetur, per quem deorum majestas vindicata sit. Sed Athenienses audito bellum eventu in Græciam Philippus transiret, angustias Thermopylarum pari ratione, sicut antea advenientibus Persis, occupavere: sed nequaquam simili aut virtute, aut causa. Siquidem tunc pro libertate Græciæ, nunc pro sacrilegio publico: tunc à rapina hostium templa vindicaturi, nunc adversus vindices templorum raptores defensuri: agúntque se propugnatores sceleris, cujus turpe erat alios vindices fuisse: immemores prorsus, quòd in dubiis rebus suis, illo Deo, etiam consiliorum autore, usi fuerant: quòd illo duce tot bella victores inierant, tot urbes auspicatò condiderant, tantum imperium terra marique quæsierant: quod nihil sine majestate numinis ejus aut privatæ unquam, aut publicæ rei gesserant. Tantum facinus admisisse ingenia olim doctrina exculta, pulcherrimis legibus institutisque formata, ut quid undè posthac sucoensere jure barbaris possint, non habèrent. Sed nec Philippus melioris fidei adversus socios fuit: quippe veluti timens, ne ab hostibus sacrilegii scelere vinceretur, civitates, quarum paulò antè dux fuerat, quæ sub auspiciis ejus militaverant, quæ gratulatæ illi sibiq; victoriâ nactæ fuerant, hostiliter occupatas diripuit. Conjuges liberosq; omnium sub corona vendidit, non deorum immortalium templis, non ædibus sacris, non diis penatibus publicis privatisq; ad quos paulò antè ingressus hospitaliter fuerat, pepercit, prorsus ut non tam sacrilegii ultor extitisse, quàm sacrilegiorum licentiam quæsisse videretur. Inde veluti rebus egregiè gestis, in Cappadociam trajicit, ubi bello pari perfidia gesto, captisq; per dolum & occisis finitimis regibus, universam provinciam imperio Macedoniæ adjungit. Deinde ad abolendam invidiæ

Athenienses Thermopylas occupant.

Epiphonema.

Perfidia & impietatis exemplum in Philippo.

Hæc egit an. 25. tanquam iratus dixi. Oros.

vidiæ famam, qua insignis præter cæteros tunc temporis habebatur, per regna mittit, & opulentissimas civitates, & phana ac templa, qui opinionē sererent, regem Philippū magna pecunia locare, & muros per civitates & phana & templa facienda, & ut per præcones susceptores solicitarentur. Quod cùm in Macedoniā venisset, variis dilationibus frustrati, vim regiæ majestatis timētes, taciti proficiscebantur: Post hæc Olynthios aggreditur. Receperant enim per misericordiam post cædem unius, duos fratres ejus, quos Philippus ex noverca genitos, veluti particeps regni, interficere gestiebat. Ob hanc igitur causam urbem antiquam & nobilem exscindit, & fratres olim destinato supplicio tradit, prædāq; ingenti pariter & parricidii voto fruitur. Inde, quasi omnia, quæ agitasset * animo, ei licerent, auraria in Thessalia, argenti metalla in Thracia occupat. Et ne quod jus vel fas inviolatū prætermitteretur, piraticam quoq; exercere instituit. His itaq; gestis, fortè evenit, ut eum fratres duo reges Thraciæ, non contemplatione injustitiæ ejus, sed invicem metuentes, ne alterius viribus accederet, disceptationum suarum judicem eligerent. Sed Philippus more ingenii sui, ad judicium, veluti ad bellum, inopinantibus fratribus, instructo exercitu supervenit, regno utrumque non judicis more, sed fraude latronis ac scelere spoliavit. Dum hæc aguntur, legati Athenienſium petentes pacem ad eum venerunt. Quibus auditis, & ipse legatos Athenas cum pacis conditionibus misit, ibiq; ex commodo utrorumq; pax facta. Ex cæteris quoq; Græciæ civitatibus non pacis amore, sed belli metu legationes venere. Siquidem crudescente ira, * Thessali, Bœotiique orant, ut professum adversus Phocenses ducem Græciæ exhibeat, tanto odio Phocensium ardentes, ut obliti cladium suarum, perire ipsi, quàm non perdere eos præoptarent, experiamque Philippi crudelitatem pati quàm parcere hostibus suis mallent. Contrà Phocensium legati adhibitis Lacedæmoniis, & Athenienſibus, bellum

Veterator um exemplum.

Bellum Olynthiacum.

* Omnino.

Philippi injustitia.

Etiam vita spoliatos, Orosius scribit.

* Thebani.

Legati Phocensium.

Epiphonema à rei magnitudine.

bellum deprecabantur: cujus ab eo dilationem ter jam emerant. Fœdum prorsus miserandúmq; spectaculum, Græciam etiam nunc & viribus, & dignitate orbis terrarum principem, regum certè gentiúmque semper victricem, & multarum adhuc urbium dominam, alienis excubare sedibus, aut rogantem bellum, aut deprecantem in alterius ope omnem spem posuisse: orbis terrarum vindices eousque discordia sua, civilibúsq; bellis redactos, ut adulentur ultro sordidam paulò antè clientelæ suæ partem: & hoc potissimum facere Thebanos Lacedæmoniósque anteà inter se * imperii, nunc Græciæ imperantis æmulos. Philippus inter hæc, vindicatione gloriæ suæ tantarum urbium fastigium agitat, atque utros potius dignetur, æstimat. Secretò igitur auditis utriúsq; legationibus, his veniam belli pollicetur, jurejurando adactis, responsum nemini prodituros: illis contrà venturum se, auxiliúmq; latorum. Utrosq; vetat parare bellum, aut metuere. Sic variato responso, securis omnibus, Thermopylarum angustias occupat. Tunc primum Phocenses, sæpe captos fraude Philippi animadvertentes, trepidi ad arma confugiunt. Sed neq; spatium erat instruendi belli, nec tempus ad contrahenda auxilia, & Philippus excidium minabatur, ni fieret deditio. Victi igitur necessitate, pacta salute, se dedunt. Sed pactio ejus fidei fuit, cujus antè fuerat deprecati belli promissio. Igitur cæduntur passim rapiunturque: non liberi parentibus, non conjuges maritis, non Deorum simulacra templis suis relinquuntur. Unum tantùm miseris solatium fuit, quòd cùm Philippus portione prædæ socios fraudasset, nihil rerum suarum apud inimicos viderunt. Reversus in regnum, ut pecora pastores nunc in hybernos, nunc in æstivos saltus trajiciunt, sic ille populos & urbes: ut illi vel replenda, vel derelinquenda quæq; loca videbantur, ad libidinem suam transfert. Miseranda ubiq; facies, & excidio similis erat. Non quidem pavor ille hostilis, nec discursus per urbem militum erat, non tumultus

* Imperium agitantes.

Philip. fraus & perfidia.

Phocensium calamitas.

multus armorum, non bonorum, aut hominum rapina: sed tacitus mœror & luctus, verentibus ne ipsæ lacrymæ pro contumacia haberentur. Crescit dissimulatione ipsa dolor, hoc altius dimissus, quò minus profiteri licet. Nunc sepulchra majorum, nunc veteres penates, nunc tecta in quibus geniti erant, in quibúsq; genuerant, considerabant: miserantes nunc vicem suam, quòd in eam diem vixissent: nunc filiorum, quòd non post eam diem nati essent. Alios populos in finibus ipsis hostibus opponit, alios in extremis regni terminis statuit, quosdam bello captos in supplementis urbium dividit. Atque ita ex multis gentibus nationibúsque unum regnum populúmque constituit. Compositis ordinatísque Macedoniæ rebus, Dardanos, cæterósque finitimos, fraude captos expugnat. Sed nec à proximis manus abstinet. Siquidem Arymbam regem Epyri uxori suæ Olympiadi arctissima cognatione junctum, pellere regno statuit: atque Alexandrum privignum ejus, uxoris Olympiadis fratrem, puerum honestæ pulchritudinis, in Macedoniam, nomine sororis, accersit, omníque studio solicitatum, in spem regni, simulato amore, ad stupri consuetudinem perpulit, majora in eo obsequia habiturus, sive conscientiæ pudore, sive regni beneficio. Igitur cùm ad viginti annos pervenisset, ereptum Arymbæ regnum puero admodum tradit, scelestus in utroque. Nam nec in eo jus cognationis servavit, cui ademit regnum: & eum cui dedit, impudicum fecit antè, quàm regem.

γνώμη.

Πάθος.

Exemplum impietatis erga cognatos.

In mercedem perpetrati stupri, Orosius.

JUSTINI LIBER IX.

IN Græciam Philippus cùm venisset, solicitatus paucarum civitatum direptione, & præda modicarum urbium, quantæ opes universarum essent, animo prospiciens, bellum toti Græciæ inferre statuit. Ad cujus emolumentum egregiè pertinere ratus, si sibi * Bizantium, nobilem & maritimam urbem receptaculum terra maríque copiis suis futurum, in potestatem redegisset.

** Constantinopolis, deinde dicta. Orosius. Bizantium à quo conditum.*

gisset. Eandem claudentem sibi portas obsidione cinxit. Hæc namque urbs condita primò à Pausania rege Spartanorum, & per 7. annos possessa fuit: Deinde, variante victoria, nunc Lacedæmoniorum, nunc Athenienſium juris habita est. Quæ incerta possessio effecit, ut nemine quasi suam auxiliis juvante libertatem constantius tueretur. Igitur Philippus longa obsidionis mora exhaustus, pecuniæ commercium de piratica mutuatur. Captis itaque centum septuagintæ navibus mercium, & distractis, anhelantem inopiam paululum recreavit. Deinde, ne unius urbis oppugnatione tantus exercitus teneretur, profectus cum fortissimis, multas Chersonensium urbes expugnat. Filium Alexandrum, decem & octo annos natum, ut sub militia patris tyrocinii rudimenta deponeret, ad se accersit. In Scythiam quoque prædandi causa profectus est, morte negotiantium, impensas belli alio bello refecturus. Erat eò tempore rex Scytharum * Matthæas, qui cùm bello Istrianorum premeretur, auxilium à Philippo per Apollonienſes petit, in successione eum regni Scythiæ adoptaturus: cùm interim Istrianorum rex decedens & metu belli, & auxiliorum necessitate Scythas solvit. Itaque Matthæas remissis Macedonibus renuntiari Philippo jubet, neque auxilium ejus se petisse, neq; adoptionem mandasse. Nam neque vindicta Macedonum egere Scythas, quibus meliores forent: neque hæredem sibi incolumi filio deesse. His auditis Philippus legatos ad Matthæam mittit, impensæ obsidionis portionem petentes, ne inopia bellum deserere cogatur. Quòd eò promptius eum facere debere, quòd missis à se in auxilium ejus hilitibus, ne sumptum quidem vitæ, non modò officii pretia dederit. Matthæas inclementiam cœli & terræ sterilitatem causatus, quæ non patrimoniis dirét Scythas, sed vix alimenta exhibeat, respondit, Nullas sibi opes esse, quibus tantum regem expleat: & turpius putaret, ea vo defungi, quàm totum abnuere:

Piraticam exercet Philippus.

Prima Alexandri militia.

* Etæas Orosius legit.

Matthæus Scytharum rex.

Scythici belli causa & origo.

nuere : Scythas autem virtute animi, & duritia corporis, non opibus censeri. Quibus derisus Philippus, soluta obsidione Byzantii bella aggreditur, præmissis legatis, quò securiores faceret, qui nuntient Mathæ, dum Byzantium obsidet, vovisse statuam Herculi : ad quam in ostio Istri ponendam se venire, pacatum accessum ad religionem dei petens, amicus ipse Scythis venturus. Ille, si voto fungi velit, statuam sibi mitti jubet, non modò ut ponatur, verum etiam ut inviolata maneat, pollicetur. Exercitum autem fines ingredi, negat se passurum. Ac si invitis Scythis statuam ponat, eo digresso, sublatutum, versurúmq; æs statuæ in aculeos sagittarum. His utrinq; irritatis animis prælium committitur. Quum virtute, & * numero præstarent Scythæ, astutia Philippi vincuntur. Viginti millia puerorum ac fœminarum capta, pecoris magna vis, auri argentíque nihil. Ea primum fides inopiæ Scythicæ fuit. Viginti millia nobilium equarum ad gentis faciendum in Macedoniam missa. Sed revertenti à Scythia, Tribali Philippo occurrunt: negant se transitum daturos, ni portionem accipiant prædæ. Hinc jurgium, & mox prælium : in quo ita in femore vulneratus est Philippus, ut per corpus ejus equus interficeretur. Cum omnes occisum putarent, præda amissa est. Ita Scythica velut devota spolia penè luctuosa Macedonibus fuere. Ubi verò ex vulnere primùm convaluit, diu dissimulatum bellum Athenienſibus infert. Quorum causa Thebani se junxere, ne victis metuentes Athenienſibus, veluti vicinum incendium belli ad se transiret. Facta igitur inter duas paulò antè infestissimas civitates societate, legationibus Græciam fatigant, communem hostem putant communibus viribus summovendum : Neque enim cessaturum Philippum, si prosperè prima succesſerint, nisi omnem Græciam domuerit. Motæ quædam civitates Athenienſibus se jungunt : quasdam autem ad Philippum belli metus traxit. Prælio commisso, cùm Athenienſes longè

Victoria.

* Animo. *Scytha per bella fœminis uti malunt, quoniam utis nam cursu non impedito reddunt. Plin. lib. 8.*

Prælium cum Tribalis.

Bellum Athenienſibus cum Philippo illatum de quo Diodorus.

majore militum numero præstarent, assiduis bellis indurata virtute, Macedonum vincuntur, non tamen immemores pristinæ gloriæ cecidere. Quippe adversis vulneribus omnes loca quæ tuenda à ducibus acceperant, morientes corporibus texerunt. Hic dies universæ Græciæ & gloriam dominationis, & vetustissimam libertatem finiit. Hujus victoriæ callidè dissimulata lætitia est. Deniq; non solita sacra Philippus illa die fecit, non in convivio risit, non ludos inter epulas adhibuit, non coronas aut unguenta sumsit: & quantum in illo fuit, ita vicit, ut victorem nemo sentiret. Sed nec regem se Græciæ, sed ducem appellari jussit. Atq; ita inter tacitam lætitiam, & dolorem hostium temperavit, ut neque apud suos exultasse, neque apud victos insultasse videretur. Athenienſibus, quos passus infestissimos fuerat, & captivos gratis remisit, & bello consumptorum corpora sepulturæ reddidit, reliquiásque funerum, ut ad sepulchra majorum deferrent, ultrò hortatus est. Super hæc Alexandrum filium cum amico Antipatro, qui pacem cum his, amicitiámque jungeret, Athenas misit. Thebanorum porrò non solùm captivos, verum etiam interfectorum sepulturam vendidit. Principes civitatis, alios securi percussit, alios in exilium redegit, bonáq; omnium occupavit: pulsos deinde per injuriam in patriam restituit. Ex horum numero 300. exules judices, rectoréſq; civitati dedit: Apud quos cum potentissimi quique rei ejus ipsius criminis postularentur, quòd per injuriam se in exilium egissent, hujus constantiæ fuerunt ut omnes se autores faterentur, meliúsque cum republica actum cùm damnati essent, quàm cùm restituti, contenderent. Mira prorsus audacia: de judicibus vitæ necisq; suæ, quemadmodum possent, sententiam ferunt, contemnuntque absolutionem, quam dare inimici possunt. Et quoniam rebus nequeunt ulcisci, verbis usurpant libertatem. Compositis in Græcia rebus, Philippus omnium civitatum legatos ad formandum rerum præsentium statum,

Philippi moderatio.

Hoc erat à mortuis tributum exigere.

Pulsos à civibus in patriam restituit, legit Crœsius.

Liberi dicti exemplum.

Epiphonema.

Conventus Græcorum in Corintho.

statum, evocari Corinthum jubet. Ibi pacis legem universæ Græciæ pro meritis singularum civitatum statuit, consiliúmque omnium veluti unum senatum ex omnibus elegit. Soli Lacedæmonii & legem, & regem contempserunt, servitutem, non pacem rati, quæ non ipsis civitatibus conveniret, * sed à victore ferretur. Auxilia deinde singularum civitatum describuntur, sive adjuvandus ea manu rex, oppugnante aliquo foret, seu duce illo bellum inferendum: Neq; enim dubium erat, imperium Persarum his apparatibus peti. Summa auxiliorum ducenta millia peditum fuere, & equitum quindecim millia. Extra hanc summam & Macedoniæ exercitus erat, & confinis domitarum gentium barbaries. Initio veris tres duces in Asiam Persarum viris præmittit, Parmenionem, Amyntam, & Attalum, cujus sororem nuper, expulsa Alexandri matre Olympiade propter stupri suspicionem, in matrimonium acceperat. Interea dum auxilia à Græcia coëunt, nuptias Cleopatræ filiæ, & Alexandri, quem regem Epiri fecerat, celebrat. Dies erat pro magnitudine duorum regum, & collocantis filiam, & uxorem ducentis, apparatibus insignis. Sed nec ludorum magnificentia deerat: ad quorum spectaculum Philippus cùm sine custodibus, medius inter duos Alexandros, filium generúmq; * concederet, Pausanias nobilis ex Macedonibus, nemini suspectus adolescens, occupatum angustiis Philippum in transitu obtruncat: diémque lætitiæ destinatum, fœdum luctu funeris facit. Hic Pausanias primis pubertatis annis stuprum per injuriam passus ab Attalo fuerat: cujus indignitati hæc etiam fœditas accesserat. Nam perductum in convivio, solutúmque mero Attalus, non suæ tantùm, verùm & convivarum libidini, velut scortum vile subjecerat, ludibriúmq; omnium inter coæquales reddiderat. Hanc rem ægrè ferens Pausanias, querelam Philippo sæpè detulerat. Cùm variis frustrationibus non sine risu deferretur, & honoratum insuper ducatu ad-

* Quid si legas, pro?

Apparatus bellicus in Persas.

Olympias ob stupri suspicionem pulsa.

* Contenderet.

Philippus obtruncatur.

Philippus trucidatur à Pausania satellite, ob Attali libidinem non punitam. Diodorus 9. paulo aliter narrat.

versarium cerneret, iram in ipsum Philippum vertit, ultionémque, quam adversario non poterat, ab iniquo judice exegit. Creditum est etiam immissum ab Olympiade matre Alexandri fuisse, nec ipsum Alexandrum ignarum paternæ cædis excitisse. Quippe non minus Olympiadem, repudium, & prælatam sibi Cleopatram, quàm stuprum Pausaniam doluisse. Alexandrum quoq; regni æmulum fratrem ex noverca susceptum timuisse, eóq; actum, ut in convivio antea primùm cum Attalo, mox cum ipso patre jurgaret, adeò ut etiam ictricto gladio eum Philippus consectatus sit, ægréq; à filii cæde amicorum precibus exoratus. Quamobrem Alexander ad avunculum se in Epirum cum matre, inde ad regem Illyriorum contulerat, vixque revocatus mitigatus est patri, precibusq; cognatorum ægrè rediit compulsus. Olympias quoq; fratrē suum Alexandrum, Epiri regem in bellū subornabat, perviciſſētq; ni filiæ nuptiis pater generum occupasset. His stimulis irarum * utrique Pausaniam de impunitate stupri sui querentem, ad tantum facinus impulisse creduntur. Olympias certè fugienti percussori, equos quoque præparatos habuit. Ipsa deinde audita regis nece, cùm titulo officii ad exequias eadem nocte cucurrisset, in cruce pendentis Pausaniæ capiti, eadem nocte qua venit, coronam auream imposuit: quod nemo alius audere, nisi hæc, superstite Philippi filio, potuisset. Pauços deinde post dies, refixum corpus interfectoris super reliquias cremavit, & tumulum ei eodem fecit in loco, parentariq; eidem quotannis, incussa populo superstitione, curavit. Post hæc Cleopatram, à qua pulsa Philippi matrimonio fuerat, in gremio ejus prius filia interfecta, finire vitam suspendio coëgit: spectaculóq; pendentis ultione potita est, ad quam per parricidium festinaverat. Novissimè gladium illum, quo rex percussus est, Apollini sub nomine Myrtalis consecravit. Hoc enim nomen antè Olympiadis parvulæ fuit. Quæ omnia ita palàm facta sunt, ut timuisse videatur, ne facinus

Alexander cum matre sua spectus de parricidio.

Plut. in Alexandro.

* Utique.

Olympias ulciscitur.

ab

ab ea cominiſſum, non probaretur. Deceſſit Philippus 40. & 7. annorum, cùm annis 25. regnaſſet. Genuit ex Laryſſæa ſaltatrice filium Arideum, qui poſt Alexandrum regnavit. Habuit & multos alios filios ex variis matrimoniis, regio more, ſuſceptos, qui partim fato, partim ferro periere. Fuit rex armorum, quàm conviviorum apparatibus ſtudioſior, cui maximæ opes erant inſtrumenta bellorum; divitiarum quæſtus, quàm cuſtodia ſolertior. Itaq; inter quotidianas rapinas ſemper inops erat. Miſericordia in eo & perfidia pari jure dilectæ, nulla apud eum turpis ratio vincendi, blandus pariter, & in gratia offenſam ſimulare: inſidioſus aliquin: qui plura promitteret, quàm præſtaret: in ſeria & jocos artifex. Amicitias utilitate, non fide colebat. Gratiam fingere in odio, inſtruere inter concordantes odia, apud utrumque gratiam quærere, ſolennis illi conſuetudo. Inter hæc eloquentia, & inſignis oratio acuminis & ſolertiæ plena, ut nec ornatui facilitas nec facilitati inventionum deeſſet ornatus. Huic Alexander ſucceſſit, & virtute & vitiis patre major. Itaque vincendi ratio utriq; diverſa: Hic aperta vi, ille artibus bella tractabat. Deceptis ille gaudere hoſtibus, hic palàm fuſis: Prudentior ille conſilio, hic animo magnificentior. Iram pater diſſimulare plerunque & vincere; hic ubi exarſiſſet, nec dilatio ultionis, nec modus erat. Vini nimis uterque avidus, ſed ebrietatis diverſa vitia. Patri mos erat & de convivio in hoſtem procurrere, manum conſerere; periculis ſe temerè offerre: Alexander non in hoſtem, ſed in ſuos ſæviebat. Quamobrem Philippum ſæpe vulneratum prælia remiſere: hic amicorum interfector convivio frequenter exceſſit. Regnare ille cum amicis nolebat, hic in amicos regna exercebat. Amari pater mallet, hic metui. Literarum cultus utrique ſimilis. Solertiæ pater majoris, hic fidei. Verbis atque oratione Philippus, hic rebus moderatior. Parcendi victis filio animus & promptior, & honeſtior: ille nec ſociis abſtinebat.

Quo tempore deceſſerit, & quamdiu regnaverit Philippus.

Philippi mores & ingenium. Ejuſdem eloquentia.

Comparatio Philippi & Alexandri.

frugalitati pater, luxuriæ filius magis deditus erat. Quibus artibus orbis imperii fundamenta pater * fecit, operis totius gloriam filius consummavit.

* fecit.

JUSTINI LIBER X.

Quarum 160. habuit Plut.

Agente Dario annum 30.

Paterna indulgentia exemplum

Consilia interficiendi patris Ochus a gessisse per Atossam, scribit Plut.

Epiphonema.

ARtaxerxi regi Persarum ex pellicibus 115 filii fuere, sed tres tantùm justo matrimonio susceperi, Darius, Ariarates, & Ochus. Ex his Darium contra morem Persarũ, apud quos rex non nisi morte mutatur, per indulgentiam pater regem vivus fecit, nihil sibi ablatum existimans, quod in filium contulisset, sincerúmq; gaudium ex procreatione capturum, si insignia majestatis suæ vivus in filio conspexisset. Sed Darius post nova paternæ pietatis exempla, interficiendi patris consilium cepit. Sceleratus fuisset, si solus parricidium cogitasset: tanto sceleratior, quòd in societatem facinoris assumptos quinquaginta fratres fecit parricidas. Ostenti prorsus genus, ubi in tanto populo non solum sociari, verum etiam sileri patricidium potuit, ut ex 50. liberis nemo inventus sit, quem aut paterna majestas, aut veneratio senis, aut indulgentia patris, à tanta immanitate revocaret. Adeòne vile paternum nomen, apud tot numero filios fuit, ut quorũ præsidio tutus etiam adversus hostes esse debuerat, eorum insidiis circumventus, tutior ab hostibus, quàm à filiis fuerit? Causa parricidii sceleratior ipso parricidio fuit. Occiso quippe Cyro fraterno bello, cujus mentio suprà habita est, Aspasiam pellicem ejus rex Artaxerxes in matrimonium receperat. Hanc patrem * cedere sibi sicuti regnum, Darius postulaverat: qui pro indulgentia sua in liberos, primò factũrum se dixerat: mox pœnitentia ductus, ut honestè negaret, quod temerè promiserat. Solis eum sacerdotio præfecit, quo perpetua illi ab omnibus viris pudicitia imperabatur. Hinc exacerbatus juvenis, in furgia primò patris erupit, mox facta cum fratribus conjuratione, dum patri insidias parat, deprehensus cum sociis, pœnas parricidii diis paternæ majestatis

* Credese

Diana & Natania, quam Artaxerxes vocant, per Ctesiam. Plut. scribit. Eorum annos 94.

majestatis ultoribus dedit. Conjuges quoq; omnium cum liberis, ne quod vestigium tanti sceleris extaret, interfectæ sunt. Post hæc Artaxerxes morbo ex dolore contracto, decedit, Rex quam pater felicior. Hæreditas regni Ocho tradita, qui timens parem conjurationem, regiam cognatorum cæde & strage principum replet: nullâ, non sanguinis, non sexus, non ætatis misericordiâ permotus: scilicet ne innocentior fratribus parricidis haberetur. Atq; ita veluti purificato regno, bellum Armeniis infert. In eo cum adversus provocatorem hostium Codomanus quidam cum omnium favore processisset, hoste cæso, victoriam suis pariter, & pro è amissam gloriam restituit. Ob hæc decora idem Godomanus præficitur Armeniis. Interjecto deinde tempore post mortem Ochi regis ob memoriam pristinæ virtutis rex à populo constituitur, Darii nomine, ne quid regiæ majestatis deesset honoratus, bellúmq; cum Alexandro Magno, diu variante fortuna, magna virtute gessit. Postremò victus ab Alexandro, & à cognatis occisus, vitam pariter cum Persarum regno finivit.

Qui cognominatus est Artaxerxes. Euseb. *Codomanus ob suam virtutem Persarum rex electus & Darius dictus. Diodor. paulo aliter.*

JUSTINI LIBER XI.

IN exercitu Philippi, sicuti variæ gentes erant, ita eo occiso diversi motus animorum fuere. Alii quippe injusta servitute oppressi, ad spem se libertatis erigebãt, alii tædio longinquæ militiæ, remissam sibi expeditionem gaudebant: nonnulli facem nuptiis filiæ accensam, rogo patris subditam dolebant. Amicos quoq; tam subita mutatione rerum, haud mediocris metus ceperat, reputantes nunc provocatam Asiam, nunc Europam nondum perdomitam, nunc Illyrios, & Thracas, & Dardanos, cæteráſq; babaras gentes fidei dubiæ, & mentis infidæ. Qui omnes populi si pariter deficiant, resisti nullo modo posse. His rebus, veluti medela quædam, interventus Alexandri fuit: qui pro concione, ita vulgus omne consolatus, hortatúsq; pro tempore est, ut & metum timentibus demeret, & in spem sui omnes impel-

Ante urb. condi 526 Tumultus post Philippi mortem in castris.

Alexandri ætas & indoles.

impelleret. Erat hic annos 20. natus: in qua ætate in moderatè de se multa pollicitus est, ut appareret plura eum experimentis reservare. Macedonibus immunitatem cunctarum rerum, præter militiæ vacationem dedit, quo facto tantum sibi favorem omnium conciliavit, ut corpus hominis, non virtutem regis mutasse se dicerent. Prima illi cura paternarum exequiarum fuit: In quibus ante omnia, cædis conscios ad tumulum patris occidi jussit; soli Alexandro Lyncistarum fratri pepercit, servans in eo auspicium dignitatis suæ; nam regem eum primus salutaverat. Æmulum quoq; imperii Caranum fratrem ex noverca susceptum, interfici curavit. Inter initia multas gentes rebellãtes compescuit. Orientes nonnullas seditiones extinxit. Quibus rebus erectus, tacito gradu in Græciam contendit: ubi exemplo patris Corinthum * evocatus, civitatibus dux in locum ejus substituitur. Inchoatum deindè à parte Persicum bellum aggreditur, in cujus apparatu occupato, nuntiatur, Athenienses, Thebanos, & Lacedæmonios ab eo ad Persas defecisse, autorémq; ejus defectionis magno auri pondere à Persis corruptum, Demosthenem oratorem extitisse, qui Macedonũ deletas omnes cum rege copias à Triballis affirmaverit, producto in concionem autore, qui in eo prælio, in quo rex ceciderat, se quoq; vulneratum diceret. Qua opinione mutatos omnium fermè civitatum animos esse, præsidia Macedonum obsideri. Quibus motibus occursurus, tanta celeritate instructo, paratóq; exercitu Græciam oppressit, ut quem venire non senserant, videre se vix crederent. In transitu hortatus Thessalos fuerat, beneficiorúmq; Philippi patris, maternæque suæ cum his ab Æacidarum gẽte necessitudinis admonuerat. Cupidè hæc Thessalis audientibus, exemplo patris dux universæ gentis creatus erat, & vectigalia omnia, redditúsq; suos ei tradiderant. Sed Athenienses, sicuti primi defecerunt, ita primi pœnitere cœperunt, contemptum hostis in admirationem convertentes, pueritiámque Alexandri spretam

Vltio paterna cædis.

Caranus interficitur.

* Evocatis civit.

Demosthenes hujus defectionis autor.

Alexandri celeritas.

spretam anteà supra virtutem veterum ducum extollentes. Missis itaq; legatis bellum deprecantur. Quibus auditis & graviter increpatis, Alexander bellum remisit. Inde Thebas exercitum convertit, eadem indulgentiâ usurus, si parem pœnitentiam invenisset. Sed Thebani armis, non precibus, nec deprecatione usi sunt. Itaq; victi gravissima quæq; supplicia miserrimæ captivitatis experti sunt. Cùm in consilio de excidio urbis deliberaretur, Phocenses & Plateenses, & Thespienses & Orchomenii, Alexandri socii, victoriæq; participes, excidium urbium suarum, crudelitatémq; Thebanorũ referebant, studia in Persas non præsentia tantum, verum etiam & vetera adversus Græciæ libertatem increpantes. Quamobrem * odium eos omnium populorum esse, vel ex eo manifestari posse, quod jurejurando se omnes obstrinxerint, ut victis Persis Thebas diruerent. Adjiciunt & scelerum priorum fabulas, quibus omnes scenas repleverant, ut non præsenti tantùm perfidia, vtrùm & vetere infamia invisi forent. Tunc Eleadas unus ex captivis data potestate dicendi, non à rege se defecisse, quem interfectum audierint, sed à regis hæredibus: quicquid in eo sit admissum, crudelitatis, non perfidiæ culpam esse, cujus tamen jam magna se supplicia pependisse. Deleta juventute, nunc senum feminarúmq; sicuti infirmum, ita innoxium restare vulgus, ipsúmq; stupris contumeliisq; ita vexatum esse, ut nihil amarius unquam sint passi: nec jam pro civibus se, qui tam pauci remãserint, orare: sed pro innoxio patriæ solo, & pro urbe, quæ non viros tantùm, verum etiam deos genuerit. Privata etiam regem superstitione deprecatur, geniti apud ipsos Herculis, unde originem gens Æacidarum trahat: actáque Thebis à patre ejus Philippo pueritia, rogat, urbi parcat, quæ majores ejus partim apud se genitos, deos adoret, partim educatos summæ majestatis reges videret. Sed potentior fuit ira, quàm preces. Itaq; urbs diruitur, agri inter victores dividuntur, captivi sub corona venduntur, quorum pretium

Demosthenes Alexandrũ puerum vocabat.

Vincuntur Thebani ab Alexandro.

* Odio. *Græcorum in Thebas nos odiũ.*

Eleada ad Alexandrum oratio.

Excidiũ Thebanorum.

30. M. numero vendidit.

Pepercit tamen Pindari stirpi. Plu.

pretium non ex meritum commodo, sed ex inimicorum odio extenditur. Miseranda res Athenienſibus visa. Itaq; portas refugiis profugorum contra interdicti regis apparuêre. Quam rem ita graviter tulit Alexander, ut ſecunda legatione denuo bellum deprecantibus ita demum remiſit, ut oratores & duces quorum fiducia toties rebellent, ſibi dedãtur; paratiſq; Athenienſibus, ne cogantur ſubire bellum, eò res deducta eſt, ut retentis oratoribus, duces in exilium agerentur? qui ex continenti ad Darium profecti, non mediocre momentum Perſarum viribus acceſſere. Proficiſcens ad Perſicum bellum, omnes novercæ ſuæ cognatos, quos Philippus in excelſiorem dignitatis locum provehens, imperiis præfecerat, interfecit; ſed nec ſuis, qui apti regno videbantur, pepercit: ne qua materia ſeditionis, procul ſe agente, in Macedonia remaneret, & regis ſtipendiarios conſpectioris ingenii, ad commilitium ſecum trahit, ſeniores ad tutelam regni relinquit. Adunata deinde exercitu naves onerat: unde conſpecta Aſia, incredibili ardore mentis accenſus, duodecim aras deorum in belli vota ſtatuit. Patrimonium omne ſuum, quod in Macedonia, Europáq; habebat, amicis dividit, ſibi Aſiam ſufficere præfatus. Priuſquam ulla navis litore excederet, hoſtias cædit, petens victoriam bello, quo toties à Perſis petitæ Græciæ ultor relictus ſit: quibus longa jam ſatis, & matura imperia contigiſſet, quorúmq; tempus eſſet vices excipere melius acturos. Sed neque exercitus ejus alia quàm regis animorum præſumptio fuit. Quippe obliti omnes conjugum, liberorúmq; & longinquæ à domo militiæ, Perſicum aurum & totius Orientis opes, jam quaſi ſuam prædam ducebant: nec belli periculorum, ſed divitiarum meminerant. Cùm delati in continentem eſſent, primus Alexander jaculum velut in hoſtilem terram jecit, armatuſque de navi tripudianti ſimilis proſiluit, atque ita hoſtias cædit, precatus, ne ſe regem illæ terræ invitæ accipiant: * Inibi quoq; ad tumulos eorum, qui Trojano bello

Vide Apologum de canibus ovibus, & lupo, apud Plut.

Alexandri in cognatos crudelitas.

Iovi, Herculi, & Minervæ ſunt aræ ſacratæ in ripa Pyrami. Q. Curtius.

Hoc erat fecialium jure defungi, vid. Macrob.

* In Ilio quoque.

bello cecidérant, parentavit. Inde hostem petens, milites à populatione Asiæ prohibuit, parcendum suis rebus præfatus, nec perdenda ea, quæ possessuri venerat. In exercitu ejus fuere peditum 30. duo millia, equitũ quatuor millia quingenti, naves centum 82. Hac tam parva manu universum terrarum orbem utrum sit admirabilius vicerit, an aggredi ausus fuerit, incertum est: cum ad tam periculosum bellum exercitum legerit, non juvenes robustos, nec primo flore ætatis, sed veteranos, pleróque etiam emeritæ militiæ, qui cum patre patruísque militaverant, elegit, ut non tam milites, quàm magistros militiæ electos putares. Ordines quoq; nemo nisi sexagenarius duxit, ut si principia castrorum cerneres, senatum te alicujus priscæ reipub. videre diceres. Itaq; nemo in prælio fugam, sed victoriam cogitavit, nec in pedibus cuiquam spes, sed in lacertis fuit. Contra rex Persarum Darius, fiducia virium, nil astu agere affirmans, suis occulta consilia victoriæ furtivæ non convenire, nec hostem à regni finibus arcere, sed intimum regnum accipere: gloriosius ratus repellere bellum, quàm non admittere. Prima igitur congressio in campis Adrastiis fuit. In acie Persarum sexcenta millia militum fuere, quæ non minus arte Alexandri, quàm virtute Macedonum superata, terga verterant. Magna itaq; cædes Persarum fuit. De exercitu Alexandri novem pedites, centum 20. equites cecidere, quos rex impensè ad cæterorum solatia humatos, statuis equestribus donavit, cognatísq; eorum immunitates dedit. Post victoriam major pars Asiæ ad eum defecit. Gessit & plura bella cum præfectis Darii, quos jam non tam armis, quàm terrore nominis sui vicit. Dum hæc aguntur, interim indicio captivi ad eum defertur insidias ei ab Alexandro Lyncestarum genero Antipatris, qui præpositus Macedoniæ erat, parari. Ob quam causam timens, ne quis interfecto eo in Macedonia motus oriretur, in vinculis eum habuit. Post hæc *Gordin urbem petit, quæ posita est inter Phrygiam majo-

Exercitus & milites Alexandri describit.

Persarum exercitus 10. millia equitum, peditum 100. millia, ut refert Dio.

32. pedit. D. saucios equites 150. interfectos, Q. Curtius scribit.

* Gordii.

rem,

rem & minorem: cujus urbis potiundæ non tam pro-
Gordii plaustrū. ter prædam cupido eum cepit, sed quòd audiverat ea urbe in templo Jovis jugum plaustri Gordii posi-
Digressio de Gordii historia. cujus nexum si quis solvisset, eum tota Asia regnatur antiqua oracula cecinisse. Hujus rei causa & origo il-
fuit: Gordius cum in his regionibus bobus conduc-
ararat, aves eum omnis generis circumvolare cœ-
runt: profectus ad consulendos augures vicinæ urbi
obviam in porta habuit virginem eximiæ pulchritudi-
nis: percunctatusq; eam, quem potissimum augures
consuleret: illa audita causa consulendi, gnara artis e
disciplina parentum, regnum ei portendi respondit,
pollicetúrq; se & matrimonii, & spei sociam. Tam pul-
chra conditio, prima regni felicitas videbatur. Post
nuptias inter Phrygas orta seditio est. Consulentibus
de fine discordiarum, oracula responderunt, regi dis-
cordiis opus esse. Iteratò quærentibus de persona regis
jubentur eum regem observare, quem reversi primum
in templum Jovis euntem plaustro reperissent. Obvius
illis Gordius fuit, statimq; eum regem consalutant;
ille plaustrum, quo vehenti regnum delatum fuerat, in
templo Jovis positum, majestati consecravit regiæ. Post
Mida. hunc filius Mida regnavit, qui ab Orpheo sacrorum so-
lennibus initiatus, Phrygiam religionibus im levit,
quibus turior omni vita, quàm armis fuit. Igitur Alex-
Redit ad historiā. andet capta urbe, cùm in templum Jovis veniisset, jugum
Gordius ille nodus, abiit in proverbium. plaustri requisivit: quo exhibito, cùm capita loramen-
torum intra nodos abscondita reperire non posset, vi-
lentius oraculo usus, gladio loramenta cædit: atq; in
resolutis nexibus, latentia in nodis capita invenit. Hoc
illi agenti nuntiatur, Darium cum ingenti exercitu ad-
ventare. Itaq; timens angustias, magna celeritate Tau-
Alexandri celeritas in occupandis Tyro, de quibus Curtius. rum transcendit, in qua festinatione quingenta stadia
cursus fecit. Cùm Tarsum venisset, captus Cydni flu-
minis amœnitate, per mediam urbem influentis, proje-
ctis armis, plenus pulveris ac sudoris, in præfrigidam
undam nudum se projecit. Tum repentè tantus nervo-

ejus

ejus occupavit rigor, ut intercluſa voce non ſpes modo remedii, ſed nec dilatio periculi interveniret. Unus erat ex medicis, nomine Philippus, qui ſolus remedium pollicereтur: ſed & ipſum Parmenionis pridiè à Cappadocia miſſæ epiſtolæ ſuſpectum faciebant, qui gnarus infirmitatis Alexandri, ſcripſerat, à Philippo medico ut caveret: Nam corruptum illum à Dario ingenti pecunia eſſe. Tutius tamen eſt ratus, dubiæ ſe fidei medici credere, quàm indubitato morbo perire. Accepto igitur poculo, epiſtolas medico tradidit, atq; ita inter bibendum oculos in vultum legentis intendit. Ut ſecutum conſpexit, lætior factus eſt, ſanitatémq; quarta die recepit. Igitur Darius cum 300. millibus peditum, & cētum millibus equitum in aciem procedit. Movebat hæc multitudo hoſtium, reſpectu paucitatis ſuæ, Alexandrum, ſed interdum reputabat quātas res cum iſta paucitate geſſiſſet, quantóſque populos fudiſſet. Itaq; cum ſpes metum vinceret, periculoſius differre bellum ratus, ne deſperatio ſuis cæſceret, circumvectos ſuos, ſingulasq; gentes diverſa oratione alloquitur. Illyrios & Thracas opum ac divitiarum oſtentatione, Græcos veterum bellorum memoriâ, æterníque cum Perſis odii accendebat. Macedones autem nunc Europæ victæ admonet; nunc Aſiæ expetitæ, nec inventas illis toto orbe pares vires gloriatur. Cæterum & laborum finem hunc, & gloriæ cumulum fore. Atque inter hæc idem conſiſtere aciem jubet, ut hac mora conſueſcant oculis turbam hoſtium ſuſtinere. Nec Darii ſegnis opera in ordinanda acie fuit. Quippe omiſſis ducum officiis ipſe omnia circumire, ſingulos hortari, veteris gloriæ Perſarum, imperíque perpetuæ à diis immortalibus datæ poſſeſſionis admonere. Poſt hæc prælium ingentibus animis committitur. In eo uterque rex vulneratur: tandiu certamen anceps fuit, quoad fugeret Darius. Exinde cædes Perſarum ſecuta eſt. Cæſa ſunt peditum unum & ſexaginta millia, equitum decem millia, capta quadraginta millia.

*Ignarus.

Darii copia ad Iſſum.

Oratio Alexandri ad milites.

Alexandri dextrum femur levi vulnere petitum.

Ex

Matris Darii nomen Sysigambis fuit.

Ex Macedonibus cecidere pedestres 130. equites 150. in castris Persarum multum auri, cæterarúmq; opum inventum. Inter captivos castrorum, mater, & uxor eadémq; soror, & filiæ duæ Darii fuere. Ad quas visendas hortandásq; cùm Alexander venisset, conspectis armatis invicem se complexæ, velut statim morituræ complorationem ediderunt. Provolutæ deinde genibus Alexandri, non * vitam, sed ut Darii corpus sepeliant, dilatione mortis deprecantur. Motus tam mulierum pietate Alexander, & Darium vivere diuinantibus mortis metum dimisit, eásque haberi & salutari ut reginas, præcipit. Filias quoq; non sordidius dignitate patris sperare matrimonium jussit. Post hæc opes Darii, divitiarúmq; apparatum contemplatus, admiratione tantarum rerum capitur. Tunc primùm luxuriosa convivia, & magnificentiam epularum sectari, tunc * Barsinem captivam diligere, propter formæ pulchritudinem, cœpit, à qua postea susceptum puerum Herculem vocavit. Memor tamen aduc Darium vivere, Parmenionem ad occupandam Persicam classem, aliósq; amicos ad recipiendas Asiæ civitates misit: quæ statim, audita fama victoriæ ipsius, Darii præfectis, cum auri magno pondere tradentibus se, in potestatem victorum venerunt. Tunc in Syriam profectus: ubi obvios cum insulis multos reges Orientis habuit. Ex his pro meritis singulorum alios in societatem recepit, aliis regnum ademit, suffectis in loco eorum novis regibus. Insignis præter cæteros fuit * Abdolominus, rex ab Alexandro Sidoniæ constitutus. Quem Alexander, cum operam ablocare ad puteos exhauriendos, hortósq; irrigandos solitus esset, misere vitam * exhibentem regem fecerat, spretis nobilibus, ne generis id, non dantis, beneficium putarent. Tyriorum civitas, cùm coronam auream magni ponderis per legatos in titulũ gratulationis Alexandri misisset, gratè munere accepto, Tyrum se ire velle, vota Herculi reddenda, dixit. Cùm legati rectius

Mortem

Clementia & moderationis exemplum in Alexandro.

Barsenem.

Quæ circa Hierosolymam gesserit Alexander, refert Josephus.

Abdolominus.

Exigentem.

cum in Tyro vetere, & antiquiore templo facturum dicerent, inde deprecantes ejus introitum, ita exarsit, ut urbi excidium minaretur: confestímq; exercitu insulæ applicato, non minus animosis Tyriis fiducia Carthaginensium, bello excipitur. Augebat enim Tyriis animos Didonis exemplum, quæ Carthagine condita, tertiam partem orbis quæsisset, turpe ducentes si fœminis suis plus animi fuisset in imperio quærendo, quàm sibi in tuenda libertate. Amota igitur imbelli ætate Carthaginem, & accersitis mox auxiliis, non magno post tempore per proditionem capiuntur. Inde Rhodum Alexander, Ægyptum, Ciliciámq; sine certamine recepit. Ad Jovem deinde Hammonem pergit, consulturus & de eventu futurorum, & de origine sua. Namq; mater ejus Olympias confessa viro suo Philippo fuerat, Alexandrum non ex eo se, sed ex serpente ingentis magnitudinis concepisse. Deniq; Philippus ultimo propè vitæ suæ tempore filium suum non esse palám prædicaverat: qua ex causa Olympiada, velut stupri compertam, repudio dimiserat. Igitur Alexander cupiens originem divinitatis acquirere, simul & matrem infamia liberare, per præmissos subornat Antistites, ut Hammonis filium salutent. Ille lætus dei adoptione, hoc se patre censeri jubet. Rogat deinde, an omnes interfectores patris sui sit ultus: respondent patrem ejus nec posse interfici, nec mori, regis Philippi peractam plenè ultionem esse. Tertiam interrogationem poscenti, victoriam omnium bellorum, possessionémq; terrarum dari respondent. Comitibus quoque suis responsum, ut Alexandrum pro Deo, non pro rege colerent. Hinc illi aucta insolentia, mirúsq; animo increvit tumor, exempta comitate, quam & Græcorum literis, & Macedonium institutis didicerat. Reversus ab Hammone * Alexandriam condidit, & coloniam Macedonum caput esse Ægypti jubet. Darius cùm Babyloniam profugisset, per epistolas Alexandrum deprecatur, redimendarum sibi captivarum potestatem faciat;

Erat hæc extra urbem in sede quam Palatyron vocant. Qu. Curt. lib. 4.

Septimo post mense, quam est cœpta oppugnari. Quint. Curt.

Alexander Iovis filius appellatur.

Nam Iliadem, unà cum pugione, semper sub pulvino habebat. Plut.

* Inter paludem & mare. Q. Curt.

inque eam rem magna n pecuniam pollicetur. Sed Alexander in pretium captivarum regnum omne, non pecuniam petit. Interjecto tempore aliæ epistolæ Darii Alexandro redduntur, quibus filiæ matrimonium & regni portio offertur. Sed Alexander sua sibi data reseripsit, justitque supplicem venire, & regni arbitrum victorem permittere. Tum spe pacis amissa, bellum Darius reparat 400. millibus peditum, & centum millibus equitum obviam vadit Alexandro. In itinere nuntiatur uxorem ejus ex collisione abjecti partus decessisse, ejusq; mortem illacrymatum Alexandrum, exequiásq; benignè prosecutum, idq; eum non amoris, sed humanitatis causa fecisse. Nam se nel eam tantùm Alexandro visam esse, cùm matrem parvulásq; filias ejus frequenter consolaretur. Tunc Darius se ratus vere victum, cùm post tot prælia & beneficiis ab hoste superaretur, gratumq; sibi esse, si vincere nequeat, quòd à tali potissimùm vinceretur: scribit itaq; & tertias epistolas, & gratias agit, quòd nihil in suos hostile fecerit. Offert deinde majorem partem regni usq; ad flumen Euphratem, & alteram filiam uxorem, pro reliquis captivis triginta millia talentorum. Ad hoc Alexander gratiarum actionem ab hoste supervacaneam esse respondit, nec à se quicquam factum in hostis adulationem, nec quòd in dubios belli exitus, aut in leges pacis sibi lenocinia quæreret: sed animi magnitudine, qua didicerit adversus vires hostium, non adversus calamitates contendere: pollicetúrq; se præstaturum ea Dario, si secundus sibi, non par haberi velit. Cæterum neque mundum posse duobus solibus regi, neque orbem summa duo regna salvo statu terrarum habere. Proinde aut deditionem eadem die, aut in posteram aciem paret, & nec ofliceretur sibi aliam quàm sit expertus victoriam. Postera die aciem producunt, cùm repente ante prælium confectum caris Alexandrum somnus arripuit. Cùm ad pugnam solus rex deesset, a Parmenione ægrè excitatus, quæren-

Alexandri humanitas.

Ob hoc enim quis non velit esse mori?

Alexandri magnanimitas.

Solibus duobus mundum regi non posse.

Alexandri somnus.

quærentibus somni causas omnibus inter pericula, cùm etiam in otio semper parcior fuerit, magno se metu liberatum ait, somnúmq; sibi à repentina securitate datum, quòd liceat cum omnibus Darii copiis confligere, veritum se longam belli moram, si Persæ exercitum divisissent, Ante prælium utraq; acies hostibus spectaculo fuit. Macedones multitudinem hominum, corporum magnitudinem, armorúmq; pulchritudinem mirabantur: Persæ autem à tam paucis victa suorum tot millia stupebant. Sed nec duces circumire suos singulos cessabant. Darius vix denis armatis singulos hostes, si divisio fieret, evenire dicebat. Alexander Macedonas monebat, ne multitudine hostium, ne corporis magnitudine, vel coloris novitate moverentur: tantùm meminisse jubet, cùm iisdem se tertiò pugnare, nec meliores factos putarent fuga, cum in aciem secum tam tristem memoriam cædium suarum, & tantum sanguinis de duobus præliis fusi ferrent: & quemadmodum Dario majorem turbam hominum esse, sic virium sibi. Hortatur spernant illam aciam auro & argento fulgentem, in qua plus prædæ quam periculi sit, cùm victoria non ornamentorum decore, sed ferri virtute quæratur. Post hæc prælium committitur. Macedones in ferrum cum contemptu toties à se victi hostis ruebant; contrà Persæ mori quàm vinci præoptabant. Rarò etiam ullo prælio tantũ sanguinis fusum est. Darius cùm vinci suos videret, voluit mori & ipse: sed à proximis fugere cõpulsus est. Suadentibus deinde quibusdam, ut pons Cydni fluminis ad iter hostium impediendum intercluderetur, non ita saluti suæ velle consultum ait, ut tot millia sociorum hostibus objiciat, debere & aliis fugæ viam patere, quæ patuerit sibi. Alexander autem periculosissima quæque aggrediebatur: & ubi confertissimos hostes acerrime pugnare conspexisset, eò se semper ingerebat,* periculosaq; sua esse, non militum volebat. Hoc prælio Asiæ imperium rapuit, quinto post acceptum regnum anno, cujus felicitas tanta fuit, ut post

Alexandri ad suos oratio.

Alexandri virtus.

* Periculaque.

post hoc nemo rebellare etiam ausus sit, patienterque Persæ post imperium tot annorum, jugumservituti acceperunt. Donatis refectisq; militibus, 33. continuis diebus prædam cognoscit. In urbe deinde clausa 40. millia talento um invenit. Expugnat & Persepolim caput Persici regni, urbem multis annis illustrem, refertámq; orbis terrarum spoliis, quæ interitu ejus primum apparuerunt. Inter hæc 800. admodum Græci occurrunt Alexandro, qui pœnam captivitatis truncata parte corporum tulerant, rogantes, ut sicuti Græciam, se quoq; ab hostis crudelitate vindicaret. Data potestate redeundi, agros recipere maluerunt, ne non tam gaudium parentibus, quàm detestandum sui conspectum reportarent. Interea Darius in gratiam victoris à cognatis suis aureis compedibus, catenisque in vico Parthorum Tanea vincitur. Credo ita diis immortalibus vindicantibus, ut in terra eorum, qui successuri imperio erant, Persarum regnum finiretur. Alexander quoque citato cursu postera die supervenit, ibique cognovit Darium clauso vehiculo per noctem exportatum, Jusso itaq; exercitu subsequi, cum 7. millibus equitum fugientem insequitur: in itinere multa & periculosa prælia fecit. Emensus deinde multa millia passuum, cùm nullum Darii indicium reperisset, respirandi equis data potestate, unus ex militibus, dum ad fontem proximum pergit, in vehiculo Darium multis quidē vulneribus consossum, sed spirantē autem adhuc invenit: qui applicito captivo cùm civem ex voce cognovisset, id saltem præsentis fortunæ solatium se habere dixit, quòd apud intellecturū locuturus esset, nec incassùm postremas voces emissurus. Perferri hæc Alexandro jubet, se nullis in eum meritorum officiis, maximorum illi debitorem mori, quòd in matre liberisque suis regium ejus non hostilem animum expertus, feliciusque hostem, quam cognatos sortitus sit; quippe qui matri ac liberis suis ab eodem hoste vitam datam, sibi à cognatis ereptam, quibus & vitam & regna

34. Ut Orosius; alii 40.

Miserabile spectaculum.

A Besso. & Nabarzane, ut Q. Curt. scribit.

Sordidis pellibus.

Polystrato ei nomen fuit, Plut.

Mandata Darii jam morientis ad Alexandrum.

na dederit. Quamobrem gratiam illi eam futuram, quam ipse victor volet. Alexandro referre se, quam sosam moriens posset gratiam, precari superûm & inferûm numina, & regales deos, ut illi terrarum omnium victori contingat imperium, pro se justam magis quàm gravem sepulturæ veniam orare. Quod ad ultionem pertineat, jam non suam, sed exempli communemque omnium regum esse causam, quam negligere, illi & indecorum esse, & periculosum: quippe cum in altero justitiæ ejus, in altero etiam utilitatis causa versetur. In quam rem unicum pignus fidei regiæ dexteram se ferendam Alexandro dare. Posthac porrecta manu expiravit. Quæ ubi Alexandro nuntiata sunt, viso corpore defuncti, tam indignam illo fastigio mortem lacrymis prosecutus est, corpusq; regio more sepeliri, & reliquias ejus majorum tumulis inferri jussit.

Ea enim fidei sacra est. Plin. lib. 11.

JUSTINI LIBER XII.

ALexander in persequendo Dario, amissos milites magnis funerum impensis extulit, reliquis expeditionis ejus sociis 15. millia talentorum divisit. Equorum major pars æstu amissa, inutilesque etiam, qui superfuerant, facti. Pecunia omnis 134. millia talentorum ex victoria nuper congesta, eiq; Parmenio præficitur. Dum hæc aguntur, epistolæ Antipatris à Macedonia redduntur, quibus bellum Agidis regis Spartanorum in Græcia, Alexandri regis Epiri in Italia, bellum Zopyrionis præfecti ejus in Scythia continebatur. Quibus varie affectus, plus tamen lætitiæ cognitis moribus duorum æmulorum regum, quàm doloris amissi cum Zopyrione exercitus suscepit. Namq; post profectionem Alexandri, Græcia fermè omnis in occasionem recuperandæ libertatis, ad arma concurrerat, auctoritatem Lacedæmoniorum sequuta, qui Philippi, Alexandriq; pacem soli spreverant, & leges respuerant. Dux hujus belli Agis, rex Lacedæmoniorum fuerat, quem morum Antipater contractis militibus, in

Motus & bella in Macedonia.

ipso ortu oppressit, * magna tamen utrinq; cædes fuit. Agis rex cum suos terga dãtes videret, dimissis satellitibus, ut Alexãdro si non felicitate par, virtute non inferior videretur, tantas strages hostium edidit, ut agmina interdum fugaret. Ad extremum etsi à multitudine victus, gloria tamen omnes vicit. Porrò Alexander rex Epiri, in Italiam à Tarentinis, auxilia adversus Brutios deprecantibus, solicitatus, ita cupidè profectus fuerat, ut in divisione orbis terrarum, Alexandro Olympiadis sororis suæ filio, Oriens, & sibi Occidens sorte contigisset: non minorem rerum materiam in Italia, Africa, Siciliáq; quàm ille in Asia, & in Persis habiturus. Huc accedebat, ut sicut Alexandro magno Delphica oracula insidias in Macedonia, ita huic responsum Dodonæi Jovis urbem Pandosiam, amnemque Acherusium prædixerant. Quæ utraq; cum in Epiro essent, ignarus eadem & in Italia esse, ad declinanda fatorum pericula peregrinam militiã cupidus elegerat. Igitur cum in Italiam venisset, primum illi bellum cum Appulis fuit: quorum cognito urbis fato, brevi post tempore pacem & amicitiam cum rege eorum fecit. Erat namq; tunc temporis urbs Appulis Brundusium, quam Ætoli secuti, fama rerum in Troja gestarum clarissimum ac nobilissimum ducem Diomedem condiderant. Sed pulsi ab Appulis consulentes oracula, responsum acceperant, locum quem repetissent, perpetuò possessuros. Hac igitur ex causa, per legatos sub belli comminatione, restitui sibi ab Appulis urbem postulaverant. Sed ubi Appulis oraculum innotuit, interfectos legatos in urbe sepeliunt, perpetuò ibi sedem habituros. Atque ita defuncti responso, dic urbem possederunt. Quòd cùm factum cognovisset Alexander Epiri, antiquitatis fata veneratus, bello Appulorum abstinuit. Gessit & cùm Brutiis Lucaníq; bellum multásq; urbes cepit: tum & cum Metapontinis, ac Rutilis, & Romanis fœdus amicitiámq; fecit. Sed Brutii, Lucaníq; cùm auxilia à finitimis contraxissent

* Cecidere Lacedæmoniorum V. M. & CCCLX. Macedonũ CCC. Curt. li. 6.

Brundusium conditum ab Ætolis.

sent, acrius bellum repetivere. Ibi rex juxta urbem Pandosiam & flumen * Acheruſium, non prius fatalis loci cognito nomine, quàm occideret, interficitur: Moriénsque non in patria fuisse sibi periculosam mortem, propter quam patriam fugerat, intellexerit. Corpus ejus Tyrii publicè redemptum, sepulturæ tradiderunt. Dum hæc aguntur in Italia, Zopyrion quoq; præfectus Ponti ab Alexandro Magno relictus, * occisum se ratus, si nihil ipse gessisset, adunato 30 millium militum exercitu, Scythis bellum intulit. Cæsus cum omnibus copiis, pœnas temerè illati belli genti innoxiæ luit. Hæc cum nuntiata in Parthiam Alexandro essent, simulato mœrore, propter Alexandri cognationem, exercitui suo triduo luctum indixit. Omnibus deinde velut Darii morte, perpetrato bello, reditū in patriam expectantibus, conjuges & liberos suos animo jam quodammodo complectentibus, ad concionem exercitum vocat: ibi nihil actum tot egregiis prœliis ait, si incolumis Orientalis barbaries relinquatur: Nec se corpus, sed regnum Darii periſſe, persequendósq; esse eos qui à regno defecerint. Hac oratione, velut ex integro incitatis militum animis, Hyrcaniam Mardósq; subegit. Ibi ei occurrit Thalestris, sive Minothæa Amazonum regina, * cum 300 millibus mulierum 15 dierum inter infestissimas gentes itinere confecto, ex rege liberos quæsitura: cujus conspectus adventúsque admirationi fuit, & propter insolitum fœminis habitū, & propter expetitum concubitum. Ob hoc * 30 diebus otio datis à rege, ut visa est uterum impleſſe, discessit. Post hæc Alexander habitum regum Persarum, & diadema, insolitum antea in regibus Macedonicis, velut in leges eorum quos vicerat, transiret, assumit. Quæ ne invidiosius & in se uno conspicerentur, amicos quoque suos longam vestem auream purpureámq; sumere jubet, ut luxum quoque, sicuti cultum imitaretur Persarum. Inter pellicum regiarum greges electæ pulchritudinis, nobilitatísque, noctium vices dividit. His rebus

* Acheronta, *Livius 8. ab urbe cond.*

* Otiosum.

Alexandri oratio ad milites quo in patriam profecturos retinet.

* Forte 300. mulieribus; ita enim in vetusto codice legitur.

* XIII.

Convivio-rum lætitiam ludis interpolat. Curt. li. 6.

ingentes epularum apparatus adjicit, ne jejuna & destructa luxuria videretur. Convivium quoq; juxta regiam magnificentiam ludis exornat: immemor prorsus, tantas opes amitti his moribus, non quæri solere. Inter hæc indignatio omnium totis castris erat, illum à Philippo patre tantum degeneraviſſe, ut etiam patriæ nomen evitaret, moréſque Perſarum aſſumeret, quos propter tales mores vicerat. Sed ne ſolus vitiis eorum quos armis ſubegerat, ſuccubuiſſe videretur, militibus quoque ſuis permiſit, ſi quarum captivarum conſuetudine tenerentur, ducere uxores: exiſtimans minorem in patriam reditus cupiditatem futuram, habentibus in caſtris imaginem quandam larium, ac domeſticæ ſedis, ſimùl & laborem militiæ molliorem fore dulcedine uxorum. In ſupplementa quoque militum, minus exhauriri poſſe Macedoniam, ſi veteranis patribus tyrones ſuccederent, militaturi in vallo, in quo nati eſſent: conſtantioréſq; futuri, ſi non ſolum tyrocinia, verum etiam incunabula in ipſis caſtris poſuiſſent: quæ conſuetudo in ſucceſſores quoq; Alexandri manſit. Igitur & alimenta pueris ſtatuta, & inſtrumenta armorum, equorúmq; juvenibus data, & patribus pro numero filiorum præmia ſtatuta. Si quorum patres occidiſſent, nihilominus pupilli ſtipendia patrum trahebant, quorum pueritia inter varias expeditiones militia erat. Itaq; à parvula ætate periculis laboribúſq; indurati, invicti exercitus fuere: neque caſtra aliter, quam patriam, neq; pugnam aliud unquam, quam victoriam duxere. Hæc ſoboles nomen habuit Epigoni. Parthis deinde donatis, præfectus his ſtatuitur ex nobiliſſimis Perſarum Andragoras, unde poſtea originem Parthorum reges habuerunt. Interea Alexander non regio, ſed hoſtili odio ſævire in ſuos cœpit. Maximè indignabatur carpi ſermonibus ſuorum; patris Philippi, patriæque mores ſubvertiſſe. Propter quæ crimina, Parmenio quoq; ſenex, dignitate regi proximus, cum Philota filio de utroque prius quæſtionibus habitis,

Andragoras à quo Parthorum reges originem duxerunt.

Alexander crudelitas.

habitis, interficiuntur. Fremere itaq; omnes universis castris cœpere, innoxii senis, filiiq; casum miserantes, interdum se quoque non debere melius sperare dicentes. Quæ cùm nuntiata Alexandro essent, verens, ne hæc opinio etiam in Macedoniam divulgaretur, & ne victoriæ gloria sævitiæ maculâ offuscaretur, simulat se ex amicis quosdam in patriam victoriarum nuntios missurum. Hortatur milites suis scribere rariorem habituros occasionem, propter militiam remotiorem. Datos fasces epistolarum ad se tacitè deferri jubet; ex quibus cognito de se singulorum judicio, in unam cohortem eos, qui de rege durius opinati fuerant, contribuit, aut consumpturus eos, aut in ultimis terris in colonias distributurus. Indè Dracas, Euergetes, Parymas, * Parpamenos, Hydaspios, cæteróſq; populos, qui in radice Caucasi morabantur, subegit. Interea unus ex amicis Darii Bessus, vinctus perducitur, qui regem non solùm prodiderat, verum etiam interfecerat; quem in ultionem perfidiæ, excruciandum fratri Darii tradidit, reputans non tam hostem suum fuisse Darium quàm amicum, à quo esset occisus. Et ut his terris nomen relinqueret, urbem Alexandriam super amnem Tanaim condidit, intra diem septimum decimum muro 6. millium passuum consummato, translatis eò trium civitatum populis, quas Cyrus condiderat. In Bactrianis quoq; Sogdianaq; urbes condidit, distributis his, quoscunq; in exercitu seditiosos habebat. His ita gestis, solenni die amicos in convivium vocat. Ubi orta inter ebrios rerum à Philippo gestarum mentione, præferre se patri ipse, rerumq; suarum magnitudinem extollere cœlo tenus cœpit, assentante majore convivarum parte. Itaq; cùm unus ex senibus Clytus, ductus fiducia amicitiæ regiæ, cujus palmam tenebat, memoriam Philippi tueretur, laudaretq; ejus res gestas, adeò regem offendit, ut telo à satellite rapto, eundem in convivio trucidaverit. Qua cæde exultans, mortuo patrocinium Philippi, laudémq; paternæ militiæ objectabat.

* Paropamisadas.

Exathres nomen fratris sui it. Plutar.

De supplicii genere quo Bessus affectus fuerit, variè autores scribunt.

Clytus ab Alexandro occiditur.

Impotens & immoderatus in Alexandro animus.

bat. Postquàm satiatus cæde animus quievit, & in cum iræ successit existimatio, modò personam occi modò causam occidendi considerans, pigere eum cœpit, qui paternas laudes tam iracundè accepisse quam nec convivia debuisset: amicúmq; senem, & noxium, à se occisum inter epulas & pocula, dole Eodem igitur furore in pœnitentiam, quo priden iram versus, mori voluit. Primum in fletus progressu amplecti mortuũ, vulnera tractare, & quasi audie confiteri dementiam: arreptum telum in se vertit egissétq; facinus, ni amici intervenissent. Mansit voluntas moriendi etiam sequentibus diebus. Acce rat enim ad pœnitentiam nutricis suæ & sororis Cl recordatio, cujus absentis eum maximè pudebat, t fœdam illi alimentorum suorum mercedem reddi ut in cujus manibus pueritiam egerat, huic juveni victor pro beneficiis funera remitteret. Reputabat inde quantum in exercitu suo, quantum apud gen devictas fabularum atq; invidiæ, quantum apud cæ ros amicos metum & odium sui fecerit, quàm am & triste reddiderit convivium suum: non armatus acie, quàm in convivio sedens terribilior. Tunc Pa menio, & Philotas, tunc Amyntas consobrinus, t coverca fratresq; interfecti, tunc Attalus, Eurilochu Pausanias, aliiq; Macedoniæ extincti principes occ rebant. Ob hæc illi quatriduo perseverata inedia e donec exercitus universi precibus exoratus est, p cantis, ne ita mortem unius doleat, ut univer perdat, quos in ultimam deductos Barbariem, inter feste s & irritatas gentes bello destituat. Multum p fuere & Calisthenis philosophi preces, condiscipul apud Aristotelem familiaris illi, & tunc ab ipso re ad prodenda memoriæ acta ejus acciti. Revocato itur ad bellum animo Chorasmios & Dracas in ded ditè accepit. Deinde quòd primò ex Persico superb regiæ more distulerat, ut omnia patiter invidiosa essent, non salutari, sed adorari se jubet. Acerrimus ter recusantes Calisthenes fuit. Quæ res & illi, & mu

Et Anaxarchi, Plutarcho autore.

tis principibus Macedonũ exitio fuit: siquidẽ sub specie insidiarum omnes interfecti. Retentus tamen est Macedonibus mos salutandi regis, explosa adoratione. Post hæc Indiam petit, ut Oceano, ultimóq; Oriente finiret imperium. Cui gloriæ ut etiam exercitus ornamenta convenirent, phaleras equorum, & arma militum argento inducit, exercitúmq; suum, ab argenteis clypeis, Argyraspidas appellavit. Cùm ad Nisam urbem venisset, oppidanis non repugnantibus, fiducia religionis Liberi patris, à quo condita urbs erat, parci jussit: lætus non militiam tantùm, verum etiam vestigia se Dei sequutum. Tunc ad spectaculum sacri montis duxit exercitum, naturalibus bonis, vite, hederáq; vestiti non aliter, quàm si manu cultus, colentiúm que industria exornatus esset. Sed exercitus ejus, ubi ad montem accessit, repentino mentis impetu, in sacros Dei ululatus instinctus, cum stupore regis, sine noxa discurrit, ut intelligeret, non tam oppidanis parcendo, quàm exercitui suo se consuluisse. Inde montes Dædalos, regnáque Cleophidis reginæ petit. Quæ, cùm se dedidisset, ejus concubitu redemptum regnum ab Alexandro recepit; illecebris consecuta, quod armis non potuerat; filiumq; ab eo genitum, Alexandrum nominavit qui postea regno Indorum potitus est. Cleophis regina, propter prostratam pudicitiam, scortum regium exinde appellata est ab Indis. Peragrata India, cum ad saxum miræ magnitudinis, & asperitatis, in quod multi populi confugerant, pervenisset, cognoscit, Herculem ab expugnatione ejusdem saxi terræ motu prohibitum. Captus itaq; cupidine Herculis acta superare, cum summo labore ac periculo potitus saxo, ejus omnes loci gentes in deditionem accepit. Unus ex regibus Indorũ fuit, Porus nomine, viribus corporis, & animi magnitudine pariter insignis, qui bellũ jampridem, audita Alexandri opinione, in adventum ejus parabat. Commisso itaq; prælio, exercitum suum invadere Macedonas jubet, sibi regem eorum privatum hostem

Nisa à Libero patre condita.

Quem merum incola appellant.

Cur. li. 7. Bacchantes.

Cleophis concubitu ab Alexandro regnum obtinuit.

Statura enim fuit quatuor cubitorum & palmi.

Autor. Plut.

ſtem depoſcit. Nec Alexander moram pugnæ fecit, ſed prima congreſſione vulnerato equo, cùm præceps in terram cecidiſſet, concurſu ſatellitum ſervatus est. Porus multis vulneribus obrutus capitur. Qui victor ſe adeò doluit, ut cùm veniam ab hoſte inveniſſet, nec vulnera curari paſſus ſit, ægréq; ſit ab eo obtentum, ne vellet vivere. Quem Alexander ob honorem virtutis incolumem in regnum remiſit. Duas igitur urbes condidit: unam Nicæam, alteram ex nomine equi * Bucephalam vocavit. Inde Adreſtas, * Strabenos, Paſſidas, Gangaritas, cæſis eorum exercitibus, expugnat. Cùm ad Euſites veniſſet, ubi eum cum 200. millibus hoſtium equitū operiebatur, omnis exercitus non minus victoriarum numero quàm laboribus feſſus, lacrymis eum deprecatur, ut finem tandem belli faceret, aliquando patriæ, reditúſq; memineriſſet; reſpiceret militum annos, quibus vix ætas ad reditum ſufficeret: oſtendere albas canicie, alius vulnera, alius ætate cōſumpta corpora, alius cicatricibus exhauſta. Solos ſe eſſe qui ducum regum Philippi Alexandríq; continuam militiam pertulerint. Tandem orare, ut reliquias ſaltem ſuas paternis ſepulchris reddat, quorum non ſtudiis deficitur, ſed annis. Ac ſi non militibus, vel ipſe ſibi pareat, ne fortunam ſuam nimis onerando fatiget. Motus his tam juſtis precibus, velut in finem victoriæ, caſtra ſolito magnificentiora fieri juſſit, quorum molitionibus & hoſtes terreretur, & poſteris admiratio ſui relinqueretur. Nullum opus milites lætius fecêre. Itaq; cæſis hoſtibus cum gratulatione, in eadem reverterunt. Inde Alexander ad amnem Aceſinem pergit: per hunc ad Oceanum devehitur. Ibi Geſſonas, Aſibóſque, quos Hercules condidit, in deditionem accepit. Hinc ad Ambros & * Sycambros navigat. Quæ gentes cùm armatis 83. millibus peditum, & 60. millibus equitum excipiunt. Cùm prælio victor eſſet, ad * urbem eorum exercitum ducit. Quam deſertam à defenſoribus, cùm de muro, quem primus ceperat, animadvertiſſet, in urbis planiciem

* Bucephalum, * Straihenos.

* Sabercas.

Apud Mallos hanc pugnam fabam, Plut. ſcribit, qui ſunt Indorum pugnaciſſimi.

* Urbs Oxidracarum fuit Curſ. lib. xi.

ſine ullo ſatellite deſiliit. Itaq; cùm eum hoſtes ſolum conſpexiſſent, clamore edito, undiq; concurrunt, ſi poſſint in uno capite urbis bella finire, & ultionem tot gentibus dare. Nec minus Alexander conſtanter reſtitit, & unus adverſus tot millia præliatur. Incredibile dictu eſt, ut eum non multitudo hoſtium, non magna telorum vis, non tantus laceſſentium clamor terruerit, ſolus tot millia cæderet ac fugaret. Ubi verò ſe obrui multitudine vidit, trunco ſe, qui prope murum ſtabat, applicuit: cujus auxilio tutus, cum diu agmen ſuſtinuiſſet, tandem cognito periculo, ejus amici ad eum deſiliunt. Ex quibus multi cæſi: prælióq; tandiu anceps fuit, quoad omnis exercitus, muris dejectis, in auxilium veniret. In eo prælio ſagitta ſub * mamma trajectus, cum ſanguinis fluxu deficeret, genu poſito tandiu præliatus eſt, donec eum à quo vulneratus fuerat, occideret. Curatio vulneris gravior ipſo vulnere fuit. Itaq; ex magna deſperatione tandem ſaluti redditus, Polyperchonta cum exercitu Babyloniam mittit, ipſe cum lectiſſima manu naves conſcendit, & Oceani littora peragrat. Cum veniſſet ad urbem Ambigeri regis, oppidani invicto ferro audientes, ſagittas veneno armant: atq; ita genino mortis vulnere hoſtem à muris ſummoventes, plurimos interficiunt. Cùm inter multos letaliter vulneratus eſſet Ptolomæus, moriturúſq; jam videretur, per quietem regi monſtrata in remedia veneni herba eſt: qua in potu accepta, ſtatim periculo eſt liberatus, majo q; pars exercitus hoc remedio ſervata. Expugnata deinde urbe, reverſus in naves, Oceano libamenta dedit, proſperum in patriam reditum precatus, ac veluti curru circa metam acto: poſitis imperii terminis, quà ſinus aut terrarũ ſolitudines prodire paſſæ ſunt, aut mare navigabile fuit, ſecundo æſtu oſtio fluminis Indi invehitur. Ibi in monumenta rerum à ſe geſtarum, urbem Barcen condidit, aráſq; ſtatuit, relicto ex numero amicorum, littoralibus Indis præfecto. Inde iter terreſtre factũrus, cùm arida loca medii itineris dice-

Sagitta ſunt duorum cubitorum. Q. Curt.

* Dextra.

Sanguine ũ regi conjunctus erat. Curt.

Barce condit.

dicerentur, puteos opportunis locis fieri præcepit. Quibus ingenti dulci aqua inventa, Babyloniam tedit. Multæ divictæ gentes, præfectos suos accusaverunt, quos sine respectu amicitiæ, Alexander in conspectu legatorum necari jussit. Post hæc Darii regis filiam Statyram in matrimonium recepit: sed optimatibus Macedonum lectas ex omnibus gentibus nobilissimas virgines tradidit, ut communi facto crimen regis levaretur. Tunc ad concionem exercitum vocat, & promittit se æs alienum omnium propria impensa soluturum, ut prædam præmiáq; integrè domum ferant. Insignis hæc munificentia non summa tantùm, verum etiam titulo muneris fuit, nec à debitoribus magis, quàm à creditoribus gratiùs accepta, quoniã utriſq; exactio pariter ac solutio difficilis erat, 23. millia talentorum in hos sumptus expensa. Dimissis * veteranis, exercitu ex junioribus supplet. Sed retenti, veteranorum discessum ægrè ferentes, missionem & ipsi flagitabant, nec annos, sed stipendia sua numerari jubebant: pariter in militia lectos, pariter sacramento solvi æquum censentes: nec jam precibus, sed convicio agebant, jubentes eum solum cum patre suo Hãmone finire bella, ut milites suos fastidiat. Contra ille nunc castigare milites, nunc lenibus verbis monere, ne gloriosam militiam seditionibus infuscarent. Ad postremum cùm nihil proficeret verbis, ad corripiendos seditionis autores, è tribunali in concionem armatam inermis ipse desiliit, & nemine prohibente XIII. correptos, manu sua ipse ad supplicia duxit: tantam vel illis moriendi patientiam metus regis, vel huic exigendi supplicia constãtiam disciplina militaris dabat. Inde separatim auxilia Persarum in concionem alloquitur. Laudat perpetuam illorum tum in se, tum in pristinos reges fidem: sua in illos beneficia memorat, ut nunquam quasi victos, sed veluti victoriæ socios habuerit. Deinde se in illorum, non illos in gentis suæ morem transisse, affinitatibus connubiorum victos victoribus commiscuisse. Nunc quoq; ait cuiſ-

dis-

Susis nuptiæ celebrantur. Plutarchus.

Novem millium octingentorum ac septuaginta talentorum summam. Plutarch.

* *Quorum erant triginta millia.*

Alexandri audax factum.

Oratio Alexandri ad Persas milites.

diam corporis sui non Macedonibus tantum se, verum etiam illis crediturum. Atq; ita mille ex his juvenes in numerum satellitum legit: auxiliorum quoq; portionem armatam in disciplinam Macedonum exercitus suo miscet. Quam rem ægrè Macedones tulerunt, jactantes hostes suos in officium suum à rege subactos. Tunc universi flentes, regem adeunt, orant, ut supplicis suis potius saturet se, quàm contumeliis. Qua modestia obtinuerunt, ut 11. millia militum veteranorum exautoraret. Sed ex amicis dimissi senes Polipercho, Clytus, Gorgias, Polydamas, Antigonus. Dimissis his, Craterus præponitur, jussus præesse Macedonibus in Antipatri locum: Antipatrumq; cum supplemento tyronum, in locum ejus vocat: stipendia revertentibus, veluti militantibus, data. Cùm hæc aguntur, unus ex amicis ejus Ephestion decedit, doribus primo formæ puritiæq;, mox obsequiis regi percharus. Quem contra decus regium, Alexander diu luxit, tumulumq; ei 12. millia talentorum fecit, eumq; post mortem coli ut deum jussit. Ab ultimis littoribus Oceani Babyloniam reverenti, nuntiantur legationes Carthaginensium, cæterarumq; Africæ civitatum; sed & Hispaniarum, Siciliæ, Galliæ, Sardiniæ, nonnullas quoque ex Italia ejus adventum Babyloniæ operiri. Adeò universum terrarum orbem nominis ejus terror invaserat, ut cunctæ gentes veluti destinato sibi regi adularentur. Hac igitur ex causa Babyloniam festinanti, velut conventum terrarum orbis acturo, quidam ex Magis prædixit, ne urbem introiret, testatus hunc locum ei fatalem fore. Ob hoc omissa Babylonia, in Byrsiam urbem trans Euphratem, desertam olim, concessit. Ibi ab Anaxarcho philosopho compulsus, ut rursum Magorum prædicta contemneret ut falsa, ut incerta: & si fatis constent, ignota mortalibus, ac si naturæ debeantur, immutabilia. Reversus igitur Babyloniam, multis diebus otio deditis, intermissum olim convivium solenniter instituit, conusque in lætitiam fusus,

Per tutelosa Barbaris dabat.

Plut. decem millia habere

Epiphonema.

Magos, Pythagoræ nomen fuit. Plut.

fusus, cùm diei noctem conjunxisset pervigilem, jam è convivio * medicus Thessalus instaurata comessatione, & ipsum & sodales ejus invitat. Accepto poculo, media potione repentè veluti telo Alexander confixus, ingemuit: elatúsq; è convivio semianimis, tanto dolore cruciatus est, ut ferrum in remedia posceret, tactúmque hominum velut vulnera indolescere. Amici causam morbi, intemperiem ebrietatis disseminaverunt. Re autem vera insidiæ fuerunt, quarum infamiam successorum potentia oppressit. Autor insidiarum Antipater fuit, qui cùm charissimos amicos ejus interfectos videret, Alexandrum generum suum * Lyncistarum occisum, se magnis rebus in Græcia gestis, non tam gratum apud regem, quàm invidiosum esse, à matre quoq; ejus Olympiade variis se criminationibus vexatam. Huc accedebant ante paucos dies, supplicia in præfectos devictarum nationum crudeliter habita. Ex quibus rebus se quoque à Macedonia non ad societatem militiæ, sed ad pœnam evocatum arbitrabatur. Igitur ad occupandum regem, Cassandrum filium dato veneno subornat, qui cum fratribus Philippo & Jolla ministrare regi solebat: cujus veneni tanta vis fuit, ut non ære, non ferro, non testa contineretur, nec aliter ferri, nisi in ungula equi potuerit: prænonito filio, ne aliis quàm Thessalo, & fratribus crederet. Hac igitur ex causa, apud Thessalum paratum, repetitumque convivium est. Philippus & Jollas prægustare potum regis soliti, in aqua frigida venenum habuerunt, quam prægustatam jam potioni supermiserunt. Quarto die Alexander indubitatam mortem sentiens, agnoscere se fatum domus majorum suorum ait; Nam plerosq; Æacidarum intra trigesimum annum defunctos. Tumultuantes deinde milites, insidiis perire regem suspicantes, ipse sedavit: eósq; omnes cùm prolatus in editissimum urbis locum esset, ad conspectum suum admisit, osculandámque dextram suam flentibus porrexit. Cùm lacrymarent omnes, ipse non sine lacrymis tantùm,

* Medius, *Ferunt hoc venenum, gelidissimam aquam fuisse, ex Nonacria petra fluentem, Plut. Cujus Styges hydor. Antipater insidiarum auctor.*

* Lyncestem.

Veneni vis.

Exemplum constantiæ.

tum, verum etiam sine ullo tristioris mentis argumento fuit, ut quosdam impatientius dolentes consolatus sit: Quibusdam mandata ad parentes eorum dedit: adeò sicut in hostem, ita & in mortem invictus animus fuit. Dimissis militibus, amicos circumstantes percontatur, videantur ne similem sibi reperturi regem? Tacentibus cunctis, tunc ipse, ut hoc nesciat, ita illud scire, vaticinariqne se, ac pene oculis videre dixit, quantum sit in hoc certamine sanguinis fusura Macedonia, quantisque cædibus, quo cruore, mortuo sibi parentatura. Ad postremum, corpus suum in Hammonis templo condi jubet. Cum deficere eum amici viderent, quærunt quem imperii faciat hæredem: Respondit *Dignissimum*. Tanta illi magnitudo animi fuit, ut cùm Herculem filium, cum fratrem Arideum, & cum Roxanem uxorem prægnantem relinqueret, oblitus necessitudinum, dignissimum nuncuparet hæredem. Prorsus quasi nefas esset viro forti alium quàm virũ fortem succedere, aut tanti regni opes aliis, quàm probatis relinqui. Hac voce veluti bellicum inter amicos cecinisset, aut malum discordiæ misisset, ita omnes in æmulationem consurgunt, & ambitione vulgi tacitum favorem militũ quærunt. Sexto die præclusa voce, exemtum digito annulum Perdicæ tradidit: quæ res gliscentem amicorũ dissentionem sedavit. Nam etsi non voce nuncupatus hæres, indicio tamen electus esse videbatur. Decessit Alexander, mensem unum, annos tres & triginta natus, vir supra humanam potentiam magnitudine animi præditus. Qua nocte eum mater Olympias concepit, visa per quietem est cum ingenti serpente volutari: nec Dei decepta somnio est. Nam profectò majus humana mortalitate opus utero tulit: quam cùm Æacidarum gens ab ultima seculorum memoria, & regnum patris, fratris, mariti, ac deinceps majorum omnium illustraverit: nullius tamen nomine, quàm filii, clarior fuit. Prodigia magnitudinis ejus in ipso ortu nonnulla apparuerũt. Nam ea die qua natus est, duæ aquilæ tota die præ-

Quem hæredem instituerit Alex.

Epiphonema.

Alexandri ætas 33. regnavit, an. 12. mensibus 6.

petes supra culmen domus patris ejus sederunt, omen duplicis imperii Europæ, Asiæq; præferentes: eadémq; die nuntium patet ejus duarum victoriarum accepit, alterius belli Illyrici, alterius certaminis Olympiaci, in quod quadrigarum currus miserat: quod omen universarum terrarum victorias infanti portendebat. Puer acerrimis literarum studiis eruditus fuit. Exacta pueritia per quinquennium sub Aristotele, doctore inclyto omnium Philosophorum, crevit. Accepto deinde imperio, regem se terrarum omnium, ac mundi appellari jussit: tantámq; fiduciam suis militibus fecit, ut illo præsente nullius hostis arma, nec inermes timuerint. Itaq; cum nullo hostium unquam congressus est, quem non viceris: nullam urbem obsedit, quam non expugnaverit: nullam gentem adiit, quam non calcaverit. Victus deniq; est ad postremum non virtute hostili, sed insidiis suorum, & fraude civili.

Aristoteles Alexandri præceptor.

JUSTINI LIBER XIII.

Luctus propter Alexandrum.

EXtincto in ipso ætatis ac victoriarum flore, Alexandro Magno, triste apud omnes, totámque Babyloniam silentium fuit. Sed nec devictæ gentes fidem nuntio habuere, quòd ut invictum regem, sic immortalem eum crediderant: recordantes quoties præsenti morti ereptus esset, quàm sæpe ferro amisso, repentè se non sospitem tantùm suis, verum etiam victorem ostitisset. Ut verò mortis ejus fides adfuit, omnes barbaræ gentes paulò antè ab eo victæ, non ut hostem eum, sed ut parentem luxerunt. Mater quoque Darii regis, quam amisso filio, à fastigio tantæ majestatis in captivitatem redactam, indulgentiâ victoris, in eam diem vitæ non pœnituerat, audita morte Alexandri, mortem sibi ipsa conscivit: non quod hostem filio præferret, sed quòd pietatem filii in eo, quem hostem timuerat, experta esset. Contrà Macedones versa vice,

Inedia mortuam, quinto postea-quam mortem statuerat die. Quint. Curt. 10.

non

non ut civem, ac tantæ majestatis regem, verùm ut hostem amisissent, gaudebant, severitatem nimiam & assidua belli pericula exterantes. Huc accedebat, quòd principes regnum & imperia, vulgus militum thesauros & grande pondus auri, velut inopinatam prædam spectabant: illi successionem regni, hi opum, ac divitiarum hæreditatem cogitantes. Erant enim in thesauris 800 millia talent. & in annuo vectigali tributo 300 mille. Sed nec amici Alexandri frustra regnum expectabant. Nam ejus virtutis erant, ac venerationis, ut singulos reges putares: quippe ea formæ pulchritudo, & procerias corporis, & virium ac sapientiæ magnitudo in omnibus fuit, ut qui eos ignorarent, non ex una gente, sed ex toto terrarum orbe electos judicaret: neque enim unquam antea Macedonia, vel ulla gens alia tam clarorum virorum proventu floruit: quos primùm Philippus, mox Alexander tanta cura legerat, ut non tam ad societatem belli, quàm in successionem regni, electi viderentur. Quis igitur miretur, talibus ministris, orbem terrarum victum, cùm exercitus Macedonum à tot, non ducibus, sed regibus regeretur, qui nunquam sibi repertissent, multòsque Macedonia pro uno Alexandro habuisset, nisi fortuna eos ex æmulatione virtutis in perniciem mutuam armasset? Cæterum occiso Alexandro, non ut læti, ita & securi fuere, omnibus in unum locum competentibus: nec minùs milites inter se timebant, quorum & libertas solutior, & favor incertus erat. Inter ipsos verò æqualitas discordiam augebat, nemine tantum cæteros excedente, ut ei aliquis summitteretur. Armati itaque in regia coëunt ad formandum rerum præsentium statũ. Perdicca censet Roxanis expectari partum, quæ exacto mense octavo, maturo jam ex Alexandro erat, & si puerum peperisset, hunc dari successorem patri. Meleager negat differenda in partus dubios consilia, nec esse expectandum dum reges sibi nascerentur, cùm jam gentis uti liceret: seu si puer illis placeat, esse Pergami filiũ

Nec mirum, tales enim plerumq; sunt cives quales principes extiterint. Cic.

Epiphonema.

Hercules Alexandri filius.

Alexandri, natum ex Arsine, nomine Herculem; se mallent, juvenem esse, esse in castris fratrem Alexandri Arideum comitem, & cunctis non suo tantum, verùm patris Philippi nomine acceptissimum. Cæterùm Roxanem esse originis Persicæ, nec esse fas, ut Macedonibus ex sanguine eorum, quorum regna deleverint, reges constituantur: quod nec ipsum Alexandrum voluisse dicit. Denique morientem nullam de eò mentionem fecisse. Ptolomæus recusat regem Arideum, non propter maternas modò sordes, quòd ex Larissæ scorto nasceretur, sed etiam propter invalitudinem majorem, quam * patiebatur, ne ille nomen regis, alius imperium teneret: & melius esse ex his legi, qui pro virtute regi suo proximi fuerint, qui provincias regant, quibus bella mandentur, quàm sub persona regis indignorum subjiciantur imperio. Vicit Perdicæ sententia ex consensu universorum. Placuit itaque Roxanæ expectari partum, & etsi puer natus fuisset, tutores Leonatum & Perdicam, Craterum & Antipatrum constituunt, confestimque in tutorum obsequia jurant. Cùm equites quoque idem fecissent, pedites indignati nullas sibi consiliorum partes relictas, Arideum Alexandri fratrem regem appellant: satellitésque illi ex tribus sua legunt, & nomine Philippi patris vocari jubent. Quæ cùm nuntiata equitibus essent, legatos ad mitigandum eorum animos, duos ex proceribus Attalum & Meleagrum mittunt, qui potentiam ex vulgi adulatione quærentes, omissa legatione militibus consentiunt. Statim & seditio crevit, ubi caput & consilium habere cœpit. Tunc ad delendum equitatum cuncti armati in regiam irrumpunt: quo cognito equites trepidi ab urbe discedunt, castrísque positis, & ipsi pedites terreri cœperunt. Sed nec procerum inter se odia cessabant. Attalus ad interficiendum Perdicam ducem alterius partis mittit: ad quem armatum, & ultrò provocantem, cum accedere percussores ausi non fuissent, tanta constantia Perdicæ fuit, ut ultrò ad pedites venirent,

* Res pat.

Infesti hi Perdicæ fuerant. Curt.

Seditio inter equites. Perdicæ constantia.

niret, & in concionem evocatos edoceret, quod facinus molirentur, respicerent contra quos arma sumpsissent: non illos Persas, sed Macedones, non hostes, sed cives esse, plerósque, etiam cognatos eorum, certè & commilitones eorundem castrorum, & periculorum socios, edituros deinde egregium hostibus suis spectaculum, ut quorum armis victos se doleant, eorum mutuis cædibus gaudeant, parentaturósq; sanguine suo manibus hostium à se interfectorum. Hæc cum pro singulari facuncia sua Perdica perorasset, adeò movit pedites, ut probato consilio ejus, dux ab omnibus legeretur. Tum etiam equites in concordiam revocati, in Arideum regem consentiunt. Servata est portio regni Alexandri filio, si natus esset. Hoc agebant, posito in medio corpore Alexandri, ut majestas ejus testis decretorum esset. His itaque compositis, Macedoniæ & Græciæ Antipater præponitur. Regiæ pecuniæ custodia Cratero traditur. Castrorum exercitus, & rerum cura Meleagro & Perdicæ assignatur: jubetúrq; Arideus corpus Alexandri in Hammonis templum deducere. Tunc Perdica infensus seditionis autoribus repentè ignaro collega, lustrationem castrorum propter mortem regis in posterum edicit. Postquam armatum exercitum in campo constituit, consentientibus universis evocatos duntaxat de singulis manipulis seditiosos, supplicio tradi occultè jubet. Reversus deinde inter principes provincias dividit, simul ut removeret æmulos, & munus imperii beneficii sui faceret. Primò Ptolemæo Ægyptus & Africæ, Arabiæq; pars sorte venit, quem ex gregario milite Alexander virtutis causa, provexerat: cui ad tradendum provinciam Cleomenes, qui Alexandriam ædificaverat, datur. Confinem huic provinciæ Syriam Laomedon Mitylæneus, Ciliciam Philotas cum filio, & Illyrios recipiunt. Mediæ majori Acropatos, minori Alceta frater Perdicæ præponitur. Susiana gens Syno, Phrygia major Antigono, Philippi filio, assignatur. Lyciam, & Pamphyliam Learchus: Cariam Cassander,

Arideus communi consensu rex constituitur. Lustrabantur milites cane discissa, & ab utráq; projecta. Curt.

300. ferè sunt supplicio affecti. Curt.

Et Phœnicem.

Lydiam Menander sortiuntur. Leonato minor Phrygia evenit; Thracia, & regiones Pontici maris Lysimacho. Cappadocia cum Paphlagonia Eumeni datur. Summus Castrorum tribunatus Seleuco Antiochi filio cessit. Stipatoribus regis, satellitibúsque, Cassander filius Antipatri præficitur. In Bactriana ulteriore, & Indiæ regionibus, priores præfecti detenti. Sed res inter amnes duos, Hydaspem & Indum, Traxilles habebat. In colonias in Indiis conditas, Phyton Agenoris filius mittitur. Parapomenos fines Caucasi montis Axiarches accepit, Dracas & Argæos Statanor, Bactrianos Amyntas sortitur, Sogdianos Scythæus, Nicanor Parthos, Philippus Hyrcanos, Phratapharnes Armenios, Neoptolemus Persas, Peucestes Babylonios, Arthous Pelasgos, Archesilaus Mesopotamiam adepti sunt. Hæc divisio, cùm veluti fatale munus singulis contigisset, ita magna incrementorum materia plurimis fuit. Siquidem non magno post tempore, quasi regna, non præfecturas divisissent, sic reges ex præfectis facti, magnas opes non sibi tantùm paraverunt, verùm & posteris reliquerunt. Dum hæc in Oriente aguntur, in Græcia Athenienses & Ætoli bellum, quod jam vivo Alexandro moverant, summis viribus instruebant. Causæ belli erant, quod reversus ab India Alexander, epistolas in Græciam scripserat; quibus omnium civitatum exules præter cædis damnatos, restituebantur. Quæ recitatæ, præsente universa Græcia, in mercatu Olympiaco, magnos motus fecerant, quòd plurimi non legibus pulsi patria, sed per factionem principum fuerant verentibus iisdem principibus, ne revocati potentiores in republica fierent. Palam igitur jam tunc multæ civitates libertatem bello vindicandam fremebant. Principes tamen omnium Athenienses & Ætoli fuere. Quod cùm nuntiatum esset Alexandro, mille naves longas sociis * imperii præceperat, quibus in Occidente bellum gereret, excursurúsque cum valida manu fuerat ad Athenas delendas. Igitur Athenienses con-,

Qua Hellespenta adjuncta est.

Belli causæ.

* Imperari.

contracto 30. millium militum exercitu, & 200. navibus, bellum cum Antipatro, cui Græcia ſorte evenerat gerunt: eúmq; detrectantem prælium, & Heracleæ urois mœnibus tuentem ſe, obſidione cinxerunt. Eodem tempore, Demoſthenes Athenienſis orator, pulſus patria, ob crimen accepti ab Harpalo auri, qui crudelitatem Alexandri fugerat, quòd civitatem in ejuſdem Alexandri bellum impelleret, fortè Megaris exulabat: qui cùm miſſum ab Athenienſibus Hyperidem legatum cognovit, qui Peloponnenſes in ſocietatem armorum ſolicitaret, ſequutus cum Sicyona, Argos & Corinthum, cæteráſq; civitates, eloquentia ſua, Athenienſibus junxit. Ob quod factum, miſſa ab Athenienſibus obviam navi, ab exilio revocatur. Interim in obſidione Antipatri, Leoſthenes, dux Athenienſium telo è muris in tranſeuntem jacto, occiditur. Quæ res tantum animorum Antipatro dedit, ut etiam vallum reſcindere auderet: auxilium deinde à Leonato petit per legatos: qui cùm venire nuntiaretur cum exercitu, obvii ei Athenienſes cum inſtructis copiis fuere, ibiq; equeſtri prælio, gravi vulnere ictus, exinguitur. Antipater, etſi auxilia ſua videret devicta, morte tamen Leonati lætatus eſt: quippe & æmulum ſublatum, & virtutem ejus acceſſiſſe ſibi gratulabatur. Statim igitur exercitu ejus recepto, cum par hoſtibus etiam prælio videretur, ſolutus obſidione in Macedoniam conteſſit. Græcorum quoque copiæ, à finibus Græciæ hoſte pulſo, in urbes dilapſæ ſunt. Interea Perdica, bello innoxio Ariarathi, regi Cappadocum illato, prælióq; victor, nihil præmiſi præter vulnera & pericula retulit. Quippe hoſtes ab acie in urbem recepti, occiſis conjugibus, & liberis, domos quiſq; ſuas cum omnibus copiis incenderunt. Eodem congeſtis etiam opibus, ſemetipſos præcipitant, ut nihil hoſtis victor ſuarum rerum, præter incendii ſpectacula, frueretur. Inde, ut viribus autoritatem regiam acquireret, ad nuptias Cleopatræ, ſororis Alexandri Magni, & alterius Alexandri quondam uxoris,

Bellum Athenienſium cum Antipatro.

Factum eſt in obſidione Lamiarum. Plut. in Demoſt.

Leonatus ab Athenienſibus occiditur.

Exemplum miſerabilis exitus Regis Epiri, qui in Italia occubuerat.

non aspernante Olympiade matre ejus intendit : sed prius Antipatrum sub affinitatis obtentu capere cupiebat. Itaq; fingit se in matrimonium filiam ejus petere, quò facilius ab eo supplementum tyronum ex Macedonia obtineret. Quem dolum præsentiente Antipatro, dum duas eodem tempore uxores quærit, neutram obtinuit. Post hæc bellum inter Antigonum & Perdiccam oritur. Antigono Craterus & Antipater auxilium ferebant : qui facta cum Athenienſibus pace, Polyperchonta Græciæ & Macedoniæ præponunt. Perdica, alienatis rebus, Arideum & Alexandri magni filium in Cappadociam, quorum cura illi mandata fuerat, de summa belli in consilium adhibet. Quibusdam placebat bellum in Macedoniam transferri, ad ipsum fontem & caput regni, ubi & Olympias esset mater Alexandri, non mediocre momentũ partiũ, & civium favor, propter Alexandri, Philippíq; nomina; sed in rem visum est ab Ægypto incipere, ne in Macedoniam profectis, Asia à Ptolomæo occuparetur. Eumeni, præter provincias quas acceperat, Paphlagonia & Caria & Lycia, & Phrygia adjiciuntur. Ibi Craterum & Antipatrum operiri jubetur. Adjutores ei dantur cum exercitibus suis frater Perdicæ Alcetas & Neoptolemus. Clyto cura classis traditur : Cilicia Philotæ adempta Philoxeno datur : ipse Perdica Ægyptum cum ingenti exercitu petit. Sic Macedonia, in duas partes discurrentibus ducibus, in sua viscera armatur, ferrúmq; ab hostili bello in civilem sanguinem vertit, exemplo furentium manus ac membra sua ipsa cæsura. Sed Ptolomæus in Ægypto soletti industria, magnas opes parabat. Quippe & Ægyptios insigni moderatione in favorem sui sollicitaverat, & reges finitimos beneficiis obsequiisq; devinxerat : terminos quoque imperii, acquisita Cyrene urbe, ampliaverat ; factúsq; jam tantus erat, ut non tam timeret hostes, quàm timendus ipse hostibus esset. Cyrene autem condita fuit ab Aristeo, cui nomen Battos propter linguæ obligationem fuit. Hujus pater Cyre-

Principium Alexandri inter se belli.

Ptolemæi Lagi opes & moderatio.

Cyrene à quo condita.

nus,

nus rex * Theramenis insulæ, cum ad oraculum Del- * Thera.
phos, propter dedecus adolescentis filii nondum loquē-
tis, deum deprecaturus venisset, responsum accepit,
quo jubebatur filius ejus Battus Africam petere & ur-
bem Cyrenen condere, usum linguæ ibi accepturus.
Cùm responsum ludibrio simile videretur, propter si-
militudinem Theramenis insulæ, ex qua coloni urbem
condendam in Africam tam longinquæ regionis pro-
ficisci jubebantur, res omissa est; interjecto deinde tem-
pore, velut contumaces, ex pestilentia Deo parêre com-
pelluntur: quorum tam insignis paucitas fuit, ut vix
unam navem complerent. Cum venissent in Africam,
pulsis accolis, montem Cyram, & propter amœnitatem
loci, & propter fontis ubertatem occupavere; ibi Battus
dux eorum, linguæ nodis solutis, loqui primùm cœpit,
quæ res animos eorum ex promissis Dei jam parte per-
cepta, in reliquam spem condendæ urbis accendit. Po-
sitis igitur castris, opinionem veteris fabulæ accipiunt,
Cyrenem eximiæ pulchritudinis virginem, à Thessaliæ *Cyrenes fabula.*
monte Pelio ab Apolline captam, perlatamque in ejus-
dem montis juga, cujus collem occupaverant, à Deo re-
pletam, quatuor pueros peperisse: Nomium, Aristeum,
Eutocū, Ageum, missos à patre Hypseo rege Thessaliæ,
qui perquirerent virginem, loci amœnitate captos in
iisdem terris cum virgine resedisse. Ex his pueris tres
adultos in Thessaliam reversos, avita regna cepisse. A-
risteum in Arcadia latè regnasse, eúmque primùm &
apum & mellis usum, & lactis & coaguli hominibus tra-
didisse, solstitialisq; ortus & syderum primum inveniſſe.
Quibus auditis, Battus virginis nomine ex responso *Aristæi inventa.*
agnito, urbem Cyrenen condidit. Igitur Ptolomæus
hujus urbis auctus viribus, bellum in adventum Perdi-
cæ parabat. Sed Perdicæ plus odium arrogantiæ, quàm
vires hostium nocebant: quem exosi etiam so-
cii, ad Antipatrum gregatim confugiebant. Neoptole- *Neoptolemi perfidia.*
mus in auxilium Eumeni relictus, non solùm transfu-
gere, verum etiam prodere partium exercitum voluit.

Quam

Quam rem cùm præsensisset Eumenes, cùm proditore decernere prælio necesse habuit: victúsq; Neoptolemus, ad Antipatrum & Polyperchonta profugit: ille persuadet, ut continuatis * mansionibus, hæto ex victoria & securo fuga sua, Eumeni superveniant. Sed Eumenem non latuit. Itaq; insidiæ in insidiatorē versæ: & qui securum aggressuros se putabant, securis itineribus & pervigilia noctis fatigatis occursum est. In eo prælio Polyperchon occiditur. Neoptolemus quoq; cum Eumene congressus, diu mutuis vulneribus acceptis colluctatus est, & in summa victus, occumbit. Victor igitur duobus prælijs continuis Eumenes, afflictas parta transactione sociorum, paululum sustentavit. Ad postremum tamen Perdicæ occiso, ab exercitu hostis cum Phythone, & Illyrio, & Alceta fratre Perdiccæ rex appellatur: bellumq; adversus eos Antigono decernitur.

* Quid si legatur transactionibus.

Perdica in Ægypto per seditionem occiditur.

JUSTINI LIBER XIV.

Bellum Antigoni regis Asiæ primi adversus Eumenem.

EUmenes ut Perdicam occisum se ut hosté à Macedonibus judicatum, bellumq; Antigono decretum cognovit, ultro ea militibus suis indicavit, ne fama aut res in majus extolleret, aut militū animos rerum novitas terreret: simul ut, an contra se animati essent, cognosceret, sumpturus consilii ex motu universorū. Constituerat tum præfatus est, si cui hæc terrori essent, habere eum * dicendi potestatem. Qua voce adeò cunctos in studia partium suarū induxit, ut ultro illi omnes hortarentur, rescissuróq; se ferro decreta Macedonum affirmarent. Tunc exercitu in Ætoliā promoto, pecunias civitatibus imperat: recusantes dare, hostiliter diripit. Inde Sardis profectus est ad Cleopatram, sororem Alexandri Magni, ut ejus voce centuriones, principalesq; confirmaretur, existimaturus ibi majestatem regiam verti, unde soror Alexandri staret. Tanta veneratio magnitudinis Alexandri erat, ut etiam per vestigia mulierum favor sacrati ejus nominis quæreretur. Cùm reversus in castra esset, epistolæ totis castris abjectæ inveniuntur,

* Dicendi.

Epikoinema.

quibus

quibus iis, qui Eumenis caput ad Antigonum detulissent, magna præmia definiebantur. Iis cognitis Eumenes vocatis ad concionem militibus, primò gratias agit, quòd nemo inventus sit, qui spem cruenti præmii fidei sacramento anteponeret: tamen deinde callidè subnectit, confictas à se has epistolas, ad experiendos suorum animos esse. Cæterùm salutem suam in omnium potestate esse, nec Antigonum, nec quenquam ducum sic velle vincere, ut ille in se exemplum pessimum statuat. Hoc facto, & in præsenti labantium animos detertuit, & in futurum providet, ut si quid simile accidisset, non se ab hoste corrumpi, sed à duce tentari milites arbitrarentur. Omnes igitur operam suam certatim ad custodiam salutis ejus offerunt. Interim Antigonus cum exercitu supervenit, castrisq; positis, postera die in aciem procedit. Nec Eumenes moram prælio fecit; qui victus in munitum quoddam castellum confugit, ubi cùm videret se fortunam obsidionis subiturum, majorem exercitus partem dimisit, ne aut consensu multitudinis hosti traderetur, aut obsidio ipsa multitudine gravaretur. Legatos deinde ad Antipatrum, qui * solùm par Antigoni viribus videbatur, supplices mittit: à quo cum auxilia Eumeni missa Antigonus didicisset, ab obsidione recessit. Erat quidem solutus ad tempus metu mortis Eumenes. Sed nec salutis, dimisso exercitu, magna spes erat. Omnia igitur circumspicienti optimum visum est, ad Alexandri Magni Argyraspidas invictum exercitum, & tot victoriarum præfulgentem gloria decurrere. Sed Argyraspides post Alexandrum omnes duces fastidiebant, sordidam militiam sub aliis, post tanti regis memoriam, existimantes. Itaque Eumenes blandimentis agere, singulos suppliciter alloqui, nunc commilitones suos, nunc patronos appellans, periculorum & operum Orientalium socios, nunc refugia salutis suæ, & unica præsidia commemorans, solos esse quorum virtute Oriens sit domitus, solos qui militiam Liberi patris, qui Herculis monumenta superaverint,

Exemplum prudentiæ in Eumene.

Castellum Noram appellat. Plut.

* Solus.

Eumenis ad Argyraspidas oratio.

raverint, per hos Alexandrum magnum factum, per hos diutinos honores, & immortalem gloriam consecutum orat ut non tàm ducem se, quàm commilitonem recipiant, unúmq; ex corpore suo esset velint. Receptus hac lege, paulatim imperium, primùm monendo singulos, mox quæ perperam facta erant, blandè corrigendo, usurpat, nihil in castris sine illo agi, nihil administrari sine solertia ejus poterat. Ad postremum cùm Antigonum venire cum exercitu esset nuntiatum, compellit eos in aciem descendere. Ibi dum ducis imperia cõtemnunt, hostium virtute superantur. In eo prælio non gloriam tantùm tot bellorum, verum etiam conjugum & liberis præmia longæ militiæ parta, perdiderunt. Sed & Eumenes, qui autor cladis erat, nec aliam spem salutis reliquam habebat, victos hortabatur: nam & virtute eos superiores fuisse affirmabat. Quippe ex his quinque millia hostium cæsa, & si in bello persisterent, ultro hostes pacem petituros. Damna se quibus putet victos, duo millia mulierum & paucos infantes & senectutis esse, quæ melius vincendo possint reparare, quàm deserendo victoriam. Porrò Argyraspides neque fugam se tentaturos dicunt, post damna matrimoniorum, & post conjuges amissas, neque bellum gestum contra liberos suos: ultroque eum convitiis agitant, quòd se post tot annos emeritorum stipendiorum, redeuntes domum cum præmiis tot bellorum, ab ipsa missione rursus in novam militiam immensáque bella revocaverit, & à laribus quodammodo suis, & ab ipso limite patriæ abductos, inanibus promissis deceperit: nunc quoque amissis omnibus felicis militiæ quæstibus, ne victos quidem in misera & inopi senecta quiescere sinat. Ignaris deinde ducibus, confestim ad Antigonum legatos mittunt, petentes ut sua reddi jubeat, se redditurum se pollicetur, si Eumenem sibi tradat. Quibus cognitis, Eumenes cum paucis fugere tentavit, sed retractus, desperatis rebus cùm concursus multitudinis factus esset, petit ut postremùm sibi alloqui exercitus

Exemplum perfidiæ.

citum liceret. Jussus ab universis dicere, facto silentio, laxatisq; vinculis, prolatam sicut erat catenatus, manum ostendit: Cernite milites inquit, habitum atq; ornamenta ducis vestri, quæ non hostium quisquam imposuit: nam hoc etiam solatio foret. Vos me ex victore victum, vos me ex imperatore captivum fecistis: quater intra hunc annum in mea verba jurejurando obstricti estis, & ista mitto (*Neq; enim miseros Convicia decent*) unum oro: si propositorum Antigoni in meo capite summa consistit, inter vos me velitis mori. Nam neque illius interest, quemadmodum aut ubi cadam, & ego fuero ignominia mortis liberatus. Hoc si impetro, solvo vos jurejurando, quo toties vos sacramento mihi devovistis. Aut si ipsos pudet roganti vim adhibere, ferrum huc date, & permittite, quod vos facturos pro imperatore jurastis, Imperatorem prò vobis sine religione juris jurandi facere. Cum non obtineret, preces in iram vertit. At vos, ait, devota capita respiciant dii perjuriorum vindices, taléq; vobis exitus dent, quales vos ducibus vestris dedistis. Nempe vos iidem paulò antè, & Perdiccæ sanguine estis aspersi, & in Antipatrum eadem moliti. Ipsum denique Alexandrum, si fas fuisset eum mortali manu cadere, interempturi: quod maximum erat, seditionibus agitastis. Ultima nunc ego perfidorum victima, has vobis diras atque inferias dico, ut inopes extorrésque omne ævum in hoc castrensi exilio agatis, devorentq; vos arma vestra, quibus plures vestros quàm hostium duces absumpsistis. Plenus deinde iræ, custodes suos præcedere ad Antigoni castra præcepit. Sequitur exercitus, prodito imperatore suo, & ipse captivus, triumphúmque de seipso ad victoris sui castra ducit: omnia auspicia regis Alexandri, & tot bellorum palmas, laureásq; una secum victori tradentes: & ne quid deesset pompæ, Elephanti quoque, & auxilia Orientalia subsequuntur. Tanto pulchriora hæc Antigono, quàm Alexandro tot victoriæ fuerunt: ut cùm ille Orientem viderit, hic eos, à quibus Oriens victus,

Eumenis capti ad milites oratio.

Precatio Eumenis in suos milites.

Exemplum fortis & constantis animi.

Deleti sunt Argyraspides ad unum omnes ab Ibricio, jussu Antigeni. Plut. in Eumen.

Epiphonema.

victus superaverit. Igitur Antigonus domitores illos orbis, exercitui suo dividit, redditis, quæ in victoria ceperat. Eumenem verò verecundia prioris amicitiæ in conspectum suum venire prohibitum, assignari custodibus præcepit. Interea Eurydice, uxor Aridei regis, ut Polyperchonta à Græcia redire in Macedoniam cognovit, & ab eo accersitam Olympiada muliebri æmulatione perculsa, abutens valetudine viri, cujus officia sibi vendicabat, scribit regis nomine Polyperchonti, Cassandro exercitum tradat, in quem regni administrationem rex transtulerit. Eadem & in Asiam Antigono per epistolas nuntiat: quo beneficio devinctus Cassander, nihil non ex arbitrio muliebris audaciæ gessit. Deinde profectus in Græciam multis civitatibus bellum infert: quarum excidio, veluti vicino incendio territi Spartani, urbem, quam semper armis, non muris defenderant, tum contra responsa fatorum & veterum majorum gloriam, armis diffisi, muriorum præsidio includunt. Tantùm eos degeneraviſſe à majoribus, ut cùm multis seculis murus urbis civium virtus fuerit; tunc cives salvos se fore non existimaverint, nisi intra muros latèrent. Dum hæc aguntur, Cassandrum à Græcia turbatus Macedoniæ status domum revocavit. Namq; Olympias, mater Alexandri Magni regis, cùm ab Epiro in Macedoniam, prosequente Æacida rege Molossorum, veniret, prohibitoque finibus ab Eurydice & Arydeo rege cœpisset, seu memoria mariti, seu magnitudine filii, & indignitate rei moti Macedones, ad Olympiada transire, cujus jussu & Euridice, & rex occiditur, sex annis post Alexandrum potitus regno. Sed nec Olympias diu regnavit. Nam cum principum passim cædes muliebri magis quàm regio more fecisset, favorem suum in odium vertit. Itaque audito Cassandri adventu, diffisa Macedonibus, cum nuru Roxane, & nepote Hercule, in * Pictuam urbem concessit, proficiscenti Deidamiæ, Æacidæ regis filiæ, & Thessalonicæ privigna, & ipsa clara Philippi patris nomine;

Spartanorum urbs sine muro.

Epiphonema.

Olympiadis fuga.

* Alias Pidhium & ita legit, Oros

mine, multæq; aliæ principum matronæ, speciosus magis quàm utilis grex fuere comites. Hæc cùm nuntiata Cassandro essent, statim citato cursu Pictuam venit, & urbem obsidione cinxit. Cùm fame, ferróque urgeretur, Olympias longæ obsidionis tædio, pacta salute, victori se tradidit. Sed cum Cassander ad concionem vocato populo, scisciratus quid de Olympiade fieri vellet, subornat parentes interfectorum, qui sumpta lugubri veste, crudelitatem mulieris accusarent: à quibus accersi Macedones, sine respectu pristinæ majestatis occidendam decernunt: immemores prorsus, quòd per filium ejus, virúmque, non solum vitam ipsi inter finitimos tutam habuissent, verum etiam tantas opes imperiúmq; orbis quæsissent. Sed Olympias, ubi obstinatos venire ad se armatos vidit, veste regali, duabus ancillis innixa, ultrò obviam procedit. Qua visa, percussores attoniti fortuna majestatis prioris, & tot in eam memoriæ occurentibus regum suorum nominibus, substiterunt, donec à Cassandro missi sunt, qui eam confoderent, non refugientem gladium, nec vulnera, aut muliebriter vociferantem: sed virili more fortium, pro gloria veteris prosapiæ, mori succumbenti, ut Alexandrum posses etiam moriente matre conspicere. Insuper expirans capillis & veste crura contexisse fertur, ne quid posset in corpore ejus indecorum videri. Post hæc Cassander Thessalonicem, regis Aridei filiam, uxorem ducit, filium Alexandri cum matre, in arcem Amphipolitanam custodiendos mittit.

Olympiadu moriens ei animi fortitudo.

Quos populò post interfecit agente Hercule, an. 14.

JUSTINI LIBER XV.

Novum principum inter se bellum.

PErdica, & fratre ejus Alceta, Eumene ac Polyperchonte, cæterisq; ducibus diversæ partis occisis, finitum certamen inter successores Alexandri Magni videbatur, cùm repente inter ipsos victores nata discordia. Quippe postulantibus Ptolomæo & Cassandro, & Lysimacho, ut pecunia in præda capta, provinci q; dividerentur: Antigonus negavit se in ejus belli prædam socios

socios admissurum, in cujus periculum solus descenderat. Et ut honestum adversus socios bellum suscipere videretur, divulgat se Olympiadis mortem, à Cassandro interfectæ, ulcisci velle, & Alexandri regis sui filium cum matre, obsidione Amphipolitana liberare. His cognitis, Ptolomæus, & Cassander, initâ cum Lysimacho & Seleuco societate, bellum terrâ marique enixè instruebant. Tenebat Ptolomæus Ægyptum cum Africæ parte majore, & Cypro, & Phœnice. Cassandro parebat Macedonia cum Græcia. Asiam & partem Orientis occupaverat Antigonus, cujus filius Demetrius prima belli congressione, à Ptolomæo, apud Calamam vincitur. In quo prælio major Ptolomæi moderationis gloria, quàm ipsius victoria fuit. Siquidem & amicos Demetrii non solum cum suis rebus dimisit, verum etiam addictis insuper muneribus, honoravit; & ipsius Demetrii privatum omne instrumentum, ac familiam reddidit, adjecto honore verborum, non se propter prædam, sed propter dignitatem iniisse bellum: indignatum quòd Antigonus devictis diversæ factionis ducibus, solus victoriæ communis præmia corripuisset. Dum hæc aguntur, Cassander ab Apollonia rediens, incidit in Abderitas, qui propter ranarum murium que multitudinem, relicto patriæ solo, sedes quærebant: veritus ne Macedoniam occuparent, factâ pactione, in societatem eos recepit, agrósque iis in ultimis Macedoniæ finibus assignavit. Deinde, ne Hercules Alexandri filius, * & qui ferè annos quatuordecim excesserat, favore paterni nominis in regnum Macedoniæ vocaretur, occidi eum tacitè cum matre Arsine jubet, corporáq; eorum terrâ obrui, ne cædes sepultura proderetur: & quasi parum facinoris in ipso primùm rege, mox in matre ejus Olympiade, ac filio admisisset, alterum quoq; filium cum matre Roxane pari fraude interfecit, quasi regnum Macedoniæ, quod affectabat, aliter consequi quàm scelere non possit. Interea Ptolomæus cum Demetrio navali prælio iteratò congreditur, & amissa classe

Exemplum moderatæ victoriæ.

Abderitæ, propter ranarum & murium multitudinem sedes mutare coacti. Plin. lib. 10. cap. 65.

* Qui per an. *Cassander regis sui Alexandri filios, uxorem, ac matrem occidit.*

classe, hostíq; concessa victoria, in Ægyptum refugit. Demetrius filius Ptolomæi Leuticum, & fratrem Menelaum, amicósq; ejus cum privati instrumenti ministerio provocatus, pari antea munere Ægyptum remittit: & ut appareret eos non odii, sed dignitatis gloria accensos, donis, muneribúsque inter ipsa bella contendebant. Tanta honestius tunc bella gerebantur, quantò nunc amicitiæ coluntur. Hac victoria elatus Antigonus, regem se cum Demetrio filio appellari à populo jubet. Ptolomæus quoq; ne minoris apud suos autoritatis haberetur, rex ab exercitu cognominatur. Quibus auditis, Cassander, & Lysimachus, & ipsi regiam sibi majestatem vendicaverunt; hujus honoris ornamentis tamdiu omnes abstinuerunt, quamdiu filii regis sui superesse potuerunt. Tanta in illis verecundia fuit, ut cùm opes regias haberent, regum tamen nominibus æquo animo caverunt, quoad Alexandro justus hæres fuit. Sed Ptolomæus & Cassander, cæteríq; factionis duces, cum carpi se singulos ab Antigono viderent, dum privatum singulorum, non commune universorum bellum ducunt, nec auxilium ferre alter alteri volunt, quasi victoria unius, non omnium foret, per epistolas se invicem confirmantes, tempus, locum coëundi condicunt, bellúmque communibus viribus instituunt. Cui cùm Cassander interesse propter finitimum bellum non posset, Lysimachum cum ingentibus copiis, in auxilium sociis mittit. Erat hic Lysimachus illustri quidem Macedoniæ loco natus, sed virtutis experimentis omni nobilitate clarior, quæ tanta in illo fuit, ut animi magnitudine, philosophia ipsa viriúmq; gloria, omnes, per quos Oriens domitus est, vicerit. Quippe cum Alexander Magnus Callisthenem philosophum, propter salutationis Persicæ interpellatum morem, insidiarum, quæ sibi paratæ fuerant, conscium fuisse * ratus esset, cúmque truncatis crudeliter membris abscissisq; auribus, ac naso labiisq; deforme ac miserandum spectaculum fecisset, insuper cum cane in cavea

Lysimachus latus.

Exemplum crudelitatis.

* Alias, iratus finxisset.

Aliter Plutarchus mortem Calisthenis scribit in Alexandro.

clausum ad metum cæterorum circum ferret: tunc Lysimachus audire Callisthenem, & præcepta ab eo recipere virtutis solitus, miseratus tanti viri, non culpæ, sed libertatis pœnas pendentis, venenum ei in tenebriani calamitatum dedit. Quod adeò ægrè Alexander tulit, ut cum objici ferocissimo leoni juberet. Sed cùm ad conspectum ejus concitus leo impetum fecisset, manum manipulo involutam Lysimachus in os leonis immersit, arreptúque lingua feram exanimavit. Quod cùm nuntiatum regi esset, admiratio in satisfactionem cessit, chariorémque eum propter constantiam tantæ virtutis habuit. Lysimachus quoque magno animo regis, veluti patris, tulit contumeliam. Deniq; omni ex animo hujus facti memoria exturbata, postea in Indis insectanti regi quosdam palantes hostes cùm à satellitum turba, equi sui celeritate, desertus esset, solus e, per immensas arenarum moles, cursus comes fuit. Quod idem antea Philippus, frater ejus cùm facere voluisset, inter manus regis expiraverat. Sed Lysimachum desiliens equo Alexander, hastæ cuspide ita in fronte vulneravit, ut sanguis aliter claudi non posset, quàm diadema sibi demptum rex, alligandi vulneris causa, capiti ejus imponeret. Quod auspicium primæ regalis majestatis Lysimacho fuit. Et post mortem Alexandri, cùm inter successores Alexandri provinciæ dividerentur, ferocissimæ gentes quasi omnium fortissimo, assignatæ sunt: adeò etiam consensu universorum palmam virtutis inter cæteros tulit. Priusquam bellum inter Ptolomæum, sociósq; ejus, adversus Antigonum committeretur, repentè ex Asia majore digressus Seleucus, novus Antigono hostis accesserat. Hujus quoq; & virtus clara, & origo admirabilis fuit. Siquidem mater ejus Laodice, cum nupta esset Antiocho, claro inter Philippi duces viro, visa est sibi per quietem ex concubitu Apollinis concepisse, gravidámque factam, munus concubitus, annulum à Deo accepisse, in cujus gemma, anchora sculpta esset. Jussaq; id do-

Thraces, & Pontici post intelligit.

Seleuci regis Syriæ origo.

num

num filio, quem peperisset, dare. Admirabile fecit hunc visum & annulus, qui postera die, ejusdem scripturæ in lecto inventus est, & figura anchoræ, quæ in femore Seleuci nata, cū ipso parvulo fuit. Quamobrē Laodice annulū Seleuco eunti cum Alexandro Magno ad Persicam militiam, educto de origine sua, dedit. Ubi post mortem Alexandri, occupato regno orientis, urbem condidit, ibique geminæ originis memoriam consecravit. Nam & urbem ex Antiochi patris nomine, Antiochiam vocavit, & eam, os vicinos urbi, Apollini dicavit. Originis ejus argumentum etiam posteris manfit. Siquidem filii, nepotesq; ejus anchoram in femore, veluti notam generis naturalem habuere. Multa in Oriente post divisionem inter socios regni Macedonici bella gessit. Principio Babyloniam cepit: inde auctis ex victoria viribus Bactrianos expugnat. Transitū deinde in Indiam fecit, quæ post mortem Alexandri, veluti à cervicibus jugo servitutis excusso præfectos ejus occiderat. Autor libertatis Sandrocottus fuerat. Siquidē occupato regno populum, quem ab externa dominatione vendicaverat, ipse servitio premebat. Fuit hic quidem humili genere natus, sed ad regni potestatem majestate numinis impulsus: quippe cùm procacitate sua Alexandrum regem offendisset, interfici à rege jussus, salutem pedum celeritate quæsierat. Ex qua fatigatione, cùm somno captus jaceret, leo ingentis formæ ad dormientem accessit, sudoremque profluentem lingua ei detersit, experge factumq; blandè reliquit. Hoc prodigio primum ad spem regni impulsus, contractis latronibus, Indos ad novitatem regni solicitavit: molienti deinde bellum adversus præfectos Alexandri, elephantus ferus infinitæ magnitudinis ultro se obtulit, & veluti domita mansuetudine eum tergo excepit, duxq; belli, & præliator insignis fuit. Sic acquisito regno Sandrocottus ea tempestate, qua Seleucus futuræ magnitudinis fundamēta jacebat, Indiā possidebat: cum quo facta pactione Seleucus compositisq; in oriente rebus, in bellum Antigoni descendit.

Anchora naturalis nota Antiochi & ejus nepotum.

Seleuci gesta.

Mirum de leone.

Elephantus sponte se Sandrocotto offert.

Quæ conficiebant LXIV. M. peditum, equitum X MD. elephantos CCCC. currus CXX Plu. in vita Demetrii.

Adunatis igitur omnium ſociorum copiis, prælium committitur: in eo Antigonus occiditur, Demetrius filius ejus in fugam vertitur: ſed ſocii profligato hoſtili bello, demuo in ſemetipſos arma vertunt: & cùm de præda non conveniunt, iterum in duas factiones deducuntur. Seleucus Demetrio, Ptolomæus Lyſimacho jungitur: Caſſandro defuncto Philippus filius ſuccedit: & quaſi ex integro, nova Macedoniæ bella naſcuntur.

JUSTINI LIBER XVI.

Impii & crudelis parricidii exemplũ.

POſt Caſſandri regis, filiiq; ejus Philippi continuas mortes, Theſſalonicæ regina, uxor Caſſandri, non magno pòſt tempore, ab Antipatro filio, cùm vitam etiam per ubera materna deprecaretur, occiditur. Cauſa parricidii fuit, quòd poſt mortem mariti in diviſione inter fratres regni, propenſior fuiſſe Alexandro videbatur. Quod facinus eò gravius omnibus viſum eſt, quòd nullum maternæ fraudis veſtigium fuit. *Quanquam a Parricidio nulla ſatis juſta cauſa ad ſceleris patrocinium prætexi poteſt.* Ob hæc igitur Alexander in ultionem maternæ necis, geſturus cum fratre bellum, auxilium a Demetrio petit; nec Demetrius, ſpe invadendi Macedonici regni, moram fecit. Cujus adventum verens Lyſimachus, perſuadet genero ſuo Antipatro, ut malit cum fratre in gratiam reverti, quàm paternum hoſtem in Macedoniam admitti. Inchoatam igitur inter fratres reconciliationem cum præſenſiſſet Demetrius, per inſidias Alexandrum interficit: occupatóq; Macedonico regno, cædem apud exercitum excuſaturus, in concionem vocat. Ibi priorem ſe petitum ab Alexandro allegat, nec feciſſe, ſed * occupaſſe inſidias. Regem autem ſe Macedoniæ vel ætatis experimentis, vel cauſis juſtiorem eſſe. Patrem enim ſuum & Philippo regi, & Alexandro Magno ſocium in omni militia fuiſſe. Liberorum deinde Alexandri miniſtrum, & ad perſequendos defectores ducem extitiſſe. Contra Antipatrum avum horum adoleſcentum, amariorem ſemper miniſtrum

Mater à filio necata. Plu. in Demetrio

Pyrrhum auxilio fuiſſe Alexandro, ſcribit Plut.

Vno quippe die anteverſens Alexandrum. Plut.

* Præoccupaſſe.

ſtrum regni quam ipſos reges fuiſſe. Caſſandrum verò patrem extinctorem regiæ domus non feminis, non pueris peperciſſe: nec ceſſaſſe, quoad omnem ſtirpem regiæ ſobolis deleret. Horum ſcelerum ultionem, quia nequiſſet ab ipſo Caſſandro exigere, ad liberos ejus tranſlatum. Quamobrem etiam Philippum, Alexandrúmq; (ſi quis manium ſenſus eſt) non interfectores ſuos, ac ſtirpis ſuæ, ſed ulcores eorum, Macedoniæ regnum tenere malle. Per hæc mitigato populo, rex Macedoniæ appellatur. Lyſimachus quoque, cùm bello * Doricetis regis Thracum premeretur, ne eodem tempore & adverſus Demetrium dimicare neceſſe haberet, tradita ei altera parte Macedoniæ, quæ Antipatro ejus genero obvenerat, pacem cum eo fecit. Igitur Demetrius totis Macedoniæ regni viribus inſtructus, cùm Aſiam occupare ſtatuiſſet, iteratò Ptolomæus, Seleucus, & Lyſimachus experti priore certamine, quantæ vires concordiæ eſſent, pacta ſocietate, * adjunctiſque exercitibus, bellum adverſus Demetrium transferunt in Europam. His comitem ſe, & belli ſocium jungit Pyrrhus rex Epiri, ſperans non difficilius Demetrium Macedoniam amittere poſſe, quàm acquiſiverat. Nec ſpes fruſtra fuit: Quippe exercitu ejus corrupto, ipſóq; in fugam acto, regnum Macedoniæ occupaverat. Dum hæc aguntur, Lyſimachus generum ſuum Antipatrum regnum Macedoniæ ademptum ſibi, ſoceri fraude, querentem interfecit: filiámq; ſuam Eurydicen querelarum ſociam in cuſtodiam tradit: atq; ita univerſa Caſſandri domus Alexandro Magno, ſeu necis ipſius, ſeu ſtirpis extinctæ, pœnas partim cæde, partim ſupplicio luit. Demetrius quoq; à tot exercitibus circumventus, cùm poſſet honeſtè mori, turpiter ſe dedere Seleuco maluit. Finito bello, Ptolomæus cum magna rerum geſtarum glora moritur. Is contra jus gentium, minimo natu ex filiis, ante infirmitatem, regnum tradiderat, ejuſque rei populo rationem reddiderat, cujus non minor favor accipiendo, quàm patris in tradendo

* Dromichetis legit Plut.

Regum conſpiratio de bello adverſus Demetrium communiter gerendo.

* Adunatiſque.

Fugit Caſſandrum.

De Demetrii morte. Plut. in ejus vita.

Ptolomæus Lagi filius moritur.

regnum fuerat. Inter cætera patris & filii mutuæ pietatis exempla, etiam ea res amorem patrem populi juveni conciliaverat: quod pater regno ei publicè tradito, privatim officium regi inter satellites fecerat, omnique regno pulchrius, Regis esse patrem dixerat. Sed inter Lysimachum & Pyrrhum regem socios paulò antea adversus Demetrium, *Assiduum inter pares discordia malum*, bellum moverat. Victor Lysimachus, pulso Pyrrho Macedoniam occupaverat. Inde Thraciæ, ac deinceps Heracleæ bellum intulerat: cujus urbis & initia & exitus mirabiles fuere. Quippe Bœotiis pestilentia laborantibus, oraculum Delphis responderat coloniam in Ponti regione sacram Herculi conderent. Cùm propter metum longæ & periculosæ navigationis, mortem in patria omnibus præoptantibus, res omissa esset, bellum his Phocenses intulerunt. Quorum cùm adversa prælia paterentur, iteratò ad oraculum decurrunt. Responsum, Idem belli, quod pestilentiæ, remedium fore. Igitur conscripta colonorum manu, in Metapontum delati, urbem Heracleam condiderunt. Et quoniam fatorum auspiciis in eas sedes delati erant, brevi pòst tempore magnas opes paravere. Multa deinde hujus urbis adversus finitimos bella, multa etiam domesticæ dissensionis mala fuere. Inter cætera magnifica, vel præcipuè illud memorabile fuit: Cùm rerum potirentur Athenienses, victisq; Persis, Græciæ & Asiæ tributum in tutelam classis descripsissent, omnibus cupidè ad præsidium salutis suæ conferentibus, soli Heraclienses ob amicitiam regum Persicorum, collationē abnuerant. Missus itaque ab Athenensibus Malachus cum exercitu ad extorquendum, quod negabatur, dum relictis in littore navibus, agros Heraclienſium populatur, classem cum majore parte exercitus naufragio repentinæ tempestatis amisit. Itaq; cùm neq; mari possent, amissis navibus, neque terrâ auderent cum parva manu, inter tot ferocissimas gentes reverti, Heraclienses honestiorem beneficii, quam ultionis occasionem rati,

Bellum Lysimachi & Pyrrhi.

Origo urbis Heracleæ

Oraculum

Heracliensium gesta.

Malachus Exemplū constantiæ.

Humanitas in hostes.

rati, instructos comeatibus, auxiliisque dimittunt, bene agrorum suorum * postulationem existimantes, si quos hostes habuerant, amicos reddidissent. Passi sunt inter plurima mala, etiam tyrannidem: siquidem cùm plebs etiam novas tabulas, & divisionem agrorum divitum impotenter flagitarent, diu re in senatu tractata, cùm exitus rei non inveniretur, ad postremum adversus plebem nimio otio lascivientem, auxilia à Timotheo, Athemensium duce, mox ab Epaminonda Thebanorum petivere. Utrisq; negantibus, ad Clearchum, quem ipsi in exilium egerant, decurrunt. Tanta calamitatum necessitas fuit, ut cui patriam interdixerant, eum ad tutelam patriæ vocarent. Sed Clearchus exilio facinorosior redditus, & dissensionem populi occasionem invadendæ tyrannidis existimans, primò tacitè cum Mithridate, civium suorum hoste, colloquitur, & inita societate paciscitur, ut revocatus in patriam, prodita ei urbe, præfectus ejus constitueretur. Posteà autem insidias, quas civibus paravarat, in ipsum Mithridatem verterat. Namq; cùm velut arbiter civilis discordiæ, de exilio reversus esset, statuto tempore, quo urbem Mithridati traderet, ipsum cum amicis suis cepit, captúmque accepta ingenti pecunia, demisit. Atq; ut in illo subitum se ex socio fecit hostem, sic ex defensore senatoriæ causæ repentè patronus plebis evasit: & adversus autores potentiæ suæ à quibus revocatus in patriam, per quos in arce collocatus fuerat, non solùm plebem accendit, verum etiam nefandissima quæque tyrannicæ crudelitatis exercuit. Igitur populo ad concionem vocato, neq; se affuturum amplius grassanti in populum senatui, * ait non intercessurum, contra affuturum etiam plebi, si in pristina sævitia perseveret, & si pares se crudelitati senatorum arbitrarentur, abiturum cum militibus suis, neque civilibus discordiis interfuturum. Sin verò diffidant viribus propriis, vindicem civium non defuturum. Proindè consulant sibi ipsis, jubeant abire, si malint, vel socium causæ popularis remanere. His

* Populationem impensam exist.

Epiphonema.

Exemplum versatilis, & fraudelenti animi Clearchus.

* Alias, ait, intercessurum etiam si in prist.

verbis ſolicitata plebs ſummum ad eum imperium defert: & dum ſenatus potentiæ iraſcitur, in ſervitutem ſe tyrannicæ dominationis cum conjugibus & liberis tradit. Igitur Clearchus LX. ſenatores comprehenſos (nam cæteri in fugam dilapſi erant) in vincula compingit. Lætari plebs quòd à duce * potiſſimùm ſenatorum, ſenatus deleretur, verſaq; vice auxilium eorum in exitium converſum eſſet. Quibus dum mortem paſſim omnibus minatur, cariora eorum pretia facit: ſiquidem Clearchus magna pecunia (quaſi minis populi occultos eos ſubtracturus) accepta, ſpoliatos fortunis, vita quoque ſpoliavit. Cognito deindè, quòd bellum ſibi ab iis, qui profugerant, miſericordia in auxilium ſolicitatis civitatibus pararetur, ſervos eorum manumittit. Et ne quid in afflictis honeſtiſſimis domibus deeſſet, uxores eorum filiáſq; nubere ſervis ſuis, propoſita recuſantibus morte, compellit, ut eos ſibi fidiores, & dominis infeſtiores redderet. Sed matronis tam lugubres nuptiæ, *majores repentinis funeribus fuere. Itaq; multæ ſe ante nuptias, multæ in ipſis nuptiis, occiſis prius novis maritis, interficiunt, & ſe tam funeſtis calamitatibus, virtutis ingenui pudoris, eripiunt. Prælium deinde committitur: quo victor tyrannus captivos ſenatores in triumphi modum per ora civium trahit. Reverſus in urbem, alios vincit, torquet alios, alios occidit: nullus locus urbis à crudelitate tyranni vacat. Accedit ſævitiæ inſolentia, crudelitati arrogantia. Interdum enim & ſucceſſu continuæ felicitatis obliviſcitur ſe hominem: Interdum Jovis filium ſe dicit. Eunti per publicum, aurea aquila, velut argumentum generis, præferrebatur; veſte purpurea, & cothurnis regum tragicorum, & aurea corona utebatur: filium quoque ſuum Ceraunon vocat, ut Deos non mendacio tantùm, verum etiam nominibus illudat. Hæc illum facere, duo nobiliſſimi juvenes Chion & Leonides indignantes, patriam liberaturi, in necem tyranni conſpirant. Erant hi diſcipuli Platonis Philoſophi, qui virtutem, ad quam quotidiè præceptis magiſtri

Clearchi ſævitia. Non ergo inſcitè admonet Comicus, Ita fugiamus, ne prater caſam.

* Potiſſimo.

* Graviores.

Heracleenſium matronarum clades.

Chionis & Leonidæ diſcipulorum.

magistri erudiebantur, patriæ exhibere cupientes, quinquaginta cognatos, veluti clientes, in insidiis locant. Ipsi more jurgantium ad tyrannum, veluti ad regem, in arcem contendunt: qui jure familiaritatis admissi, dum alterum priorem dicentem intentus audit tyrannus, ab altero occupatur. Sed ipsi, sociis tardius auxilium ferentibus, à satellitibus obruuntur. Quare factum est, ut tyrannus quidem occideretur, sed patria non liberaretur. Nam frater Clearchi Satyrus eadem via tyrannidem invadit, multisq; annis per gradus successionis, Heraclienses regnum tyrannorum fuere.

Plotonis in tyrannum conspiratio.

Clearchi cades.

Satyrus.

JUSTINI LIBER XVII.

PEr idem fermè tempus in Hellesponti & Chersonesi regionibus, terræmotus fuit maximus: tantum urbs Lysimachia, ante duos & viginti annos à Lysimacho condita, eversa est. Quod portentum dira Lysimacho, stirpique ejus, ac ruinam regni, cum clade vexatarum regionum portendebat. Nec ostentis fides defuit: Nam brevi pòst tempore, Agathoclem filium suum, quem in successionem regni ordinaverat, per quem multa bella prosperè gesserat, non solùm, patrium, verum etiam humanum ultra morem perosus, ministra Arsyrice noverca, veneno interfecit. Hæc illi prima mali labes, hoc initium impendentis ruinæ fuit. Nam parricidium principum sequutæ cædes sunt, luentium supplicia, quòd occisum juvenem dolebant. Itaq; & hi, qui exercitibus præerant certatim ad Seleucum deficiebant, eumque pronum jam ex æmulatione gloriæ bellum Lysimacho inferre compellunt. Ultimum hoc certamen commilitonum Alexandri fuit, & velut ad exemplum fortunæ par reservatum. Lysimachus quatuor & LXX. annos natus erat: Seleucus septem & LXX. Sed in hac ætate utriq; animi juvenes erant, imperiiq; cupiditatem insatiabilem gerebant. Quippe cùm orbem terrarum duo soli tenerent, angustiis sibimet inclusi videbantur, vitæque finem non annorum spatio, sed imperii terminis

Terræmotus.

Agathoclis Lysimachi filius veneno necatur.

Ultima pugna inter Alexandri principes.

metie-

Lysimachus dictus à Seleuco, occiditur.

metiebantur. In eo bello Lysimachus amissis inter alios casibus XV. liberis, non instrenuè moriens, postremus do mus suæ ruinæ cumulus accessit. Lætus tanta victoria Seleucus, & quod majus victoria putabat, soli se de cohorte Alexandri mansisse, victorémq; victorum extitisse, non humanum opus esse, sed divinum multa gloriatur, ignarus prorsus, non multò post fragilitatis humanæ seipsum exemplum futurum. Quippe pro mensis admodum septem à Ptolomæo, cujus sororem Lysimachus in matrimonium habuerat, per insidias circumventus, occiditur: regnúmque Macedoniæ, quod Lysimacho eripuerat, cum vita pariter amittit. Igitur Ptolomæus cùm & in gratiam memoriæ magni Ptolomæi patris, & in favorem ultionis Lysimachi antiquiosus apud populares esset, primo Lysimachi filios conciliare sibi statuit, nuptiásque Arsinoes sororis suæ matris eorum petit: puerorum adoptione promissa, ut cùm in locum eorum successisset, nihil illi moliri, vel verecundia matris, vel appellatione patris auderet. Fratris quoq; regis Ægypti concordiam per epistolas deprecatur, professus deponere se offensam erepti paterni regni, neq; amplius à fratre quæsiturum, quod honestius à paterno hoste perceperit. Omniq; arte adulatur Eumeni & Antigono Demetrii filiis, Antiocho filio Seleuci, cum quibus bellum habiturus erat, ne tertium sibi hostis accederet. Sed nec Pyrrhus rex Epiri omissus, ingens momentum futurum, utri parti socius accessisset, qui & ipse spoliare singulos cupiens, omnibus à partibus * vendicabat. Itaq; Tarentinis adversus Romanos laturus auxilium, ab Antigono naves ad exercitum deportandum mutuò petit: ab Antiocho pecuniam, qui opibus quàm militibus instructior erat: à Ptolomæo Macedonum militum auxilia. * Sed Ptolomæus, cui nulla delationis ex infirmitate virium venia esset, quinq; millia peditum, equitum IV. millia, elephantos quinquaginta, non amplius, quàm in biennii usum dedit. Ob hæc Pyrrhus, filia Ptolomæi in matri-

Seleuci mors.

Ptolomæi solertia.

Pyrrhi adversus Ro. expeditio.

* Vendicabat.

Anno ab urbe condita. CCCC. LXIV.

monium

monium accepta, vindicem eum regni reliquit. Sed quoniam ad Epiri mentionem ventum est, de origine regni ejus pauca narranda sunt. Molossorum primùm in ea regione regnum fuit: post Pyrrhus Achillis filius, amisso per absentiam Trojanis temporibus paterno regno, in his locis consedit, qui Pyrrhidæ primò, posteà Epirotæ dicti sunt. Sed Pyrrhus cùm in templum Dodonæi Jovis ad consulendum venisset, ibi Anasam nepotem Herculis rapuit, ex cujus matrimonio octo liberos sustulit. Ex his nonnullas virgines nuptum finitimis regibus tradidit, opésq affinitatum auxilio magnas paravit: atq; ita Heleno filio Priami regis, ob industriam singularem vaticinandi, regnum Chaonum, & Andromachen Hectoris, quam & ipse matrimonio suo divisione Trojanæ prædæ acceperat, uxorem reddidit: breviq; post tempore, Delphis insidiis Orestis, filii Agamemnonis, inter altaria Dei interiit. Successor huic Pilades filius fuit. Per ordinem deinde regnum ad* Arymbam descendit: cui, quoniam pupillus & unicus ex gente nobili superesset, intentiore omnium cura servandi ejus, educandique, publicè tutores constituuntur. Athenas quoq; erudiendi gratiâ, missus, quanto doctior majoribus, tantò & gratior populo fuit. Primus itaq; & leges, & senatum, annuósq; magistratus, & reipub formã composuit: & ut à Pyrrho sedes, sic vita cultior populo ab Arymba statuta. Hujus filius Neoptolemus fuit: ex quo nata est Olympias, Mater Alexandri Magni, & Alexander, qui post eum regnũ Epiri tenuit, & in Italia bello gesto, in Brutiis interiit. Post ejus mortem, frater Æacides regno successit, qui assiduis adversus Macedones bellorum certaminibus populum fatigando, offensã civium contraxit, ac propterea in exilium actus, Pyrrhum filium bimum, admodum parvulum in regno reliquit: qui & ipse cùm à populo propter odium patris, ad necem quæreretur, furtim subtractus in Illyrios defertur, traditúsq; est Beroæ, Glauciæ regis uxori, nutriendus, quæ & ipsa generis Æacidarum erat. Ibi cum seu

Orosius. *Epirotici regni origo.*

Pyrhi successores.

Proditione Macharei sacerdotis Euseb.

* Arimbam.

Olympias Neoptolemi filia.

Glaucium, regem Illyriorum Plut. appellat.

seu infantilibus blandimentis inductus rex, adversus Cassandrum Macedoniæ regem qui eum belli commutatione depoſcebat, diu protexit, addito in auxilium etiam adoptionis officio. Quibus rebus moti Epirotæ odio in miſericordiam verſo, annorum 11. eum in regnum revocaverunt, datis tutoribus, qui regnum uſque ad adultam ejus ætatem tuerentur. Adoleſcens deinde multa bella geſſit: tantúſque rerum ſucceſſus habere cœptus eſt, ut Tarentinos ſolus adverſus Romanos tueri poſſe videretur.

A gente enim devolutum puerum, mox veſtem regiã apprehendiſſe ſcribit Plin.

JUSTINI LIBER XVIII.

IGitur Pyrrhus rex Epiri, cùm iterata Tarentinorum legatione, additis Samnitum & Lucanorum precibus, & ipſius auxilio adverſus Romanos indigentibus, fatigaretur, non tam ſupplicum precibus, quàm ſpe invadendi Italiæ imperii inductus, venturum ſe cum exercitu pollicetur. In quam rem inclinatum ſemel animum, præcipitem agere cœperant exempla majorum: ne aut inferior patruo ſuo Alexandro videretur, qui defenſore iidem Tarentini adverſos Brutios uſi fuerat: aut minores animos Magno Alexandro habuiſſe, qui tam longa à [illegible] militia Orientem ſubegit. Igitur relicto cuſtode [illegible]i filio Ptolomæo, annos 15. nato, exercitum in portu Tarentino exponit, duobus parvulis filiis, Alexandro & Heleno, in ſolatia longinquæ ſecum expeditionis adductis. Cujus audito adventu, Conſul Romanus Valerius Levinus feſtinans, ut priùs cum eo congrederetur, quàm auxilia ſociorum convenirent, exercitum in aciem deducit: Nec rex tamen numero militum inferior eſſet, certamini moram fecit. Sed Romanos vincentes jam, inuſitata anxea elephantorum forma ſtupere primò, mox cedere prælio coëgit, victoréſq; jam nova Macedonum monſtra repentè vicerunt. Nec hoſtibus incruenta victoria fuit: Nam & ipſe Pyrrhus graviter vulneratus eſt, & magna pars militum ejus cæſa, majoréſq; gloriam ejus victoriæ, quam

Pyrrhi in Italiam adventus.

Samnitũ, & Lucanorum, Plut. Nam elephantos I. talia primum vidit, Pyrrhi bello, Plin. l. 8. cap. 6. XIII.

quam lætitiam habuit. Hujus pugnæ eventum multæ civitates secutæ, Pyrrho se tradunt. Inter cæteros etiam Locri, prodito præsidio Romano, ad Pyrrhum deficiunt. Ex ea præda Pyrrhus 200. captivos milites Romam gratis remisit, ut cognita virtute ejus, Romani cognoscerent etiam liberalitatem. Interjectis deinde diebus, cùm sociorum exercitus supervenisset, iterato prælium cum Romanis facit, in quo par fortuna priori bello fuit. Intereà Mago, dux Carthaginiensium, in auxilium Romanorum, cum 120. navibus missus, senatum adiit, ægrè tulisse Carthaginienses affirmans, quòd bellum in Italia à peregrino rege paterentur. Ob quam causam missum se, ut quoniam externo hoste oppugnarentur, externis auxiliis juvarentur. Gratiæ à senatu Carthaginiensibus actæ, auxiliaque remissa. Sed Mago Punico ingenio, post paucos dies tacitus, quasi pacificator Carthaginiensium, Pyrrhum adiit, speculaturus consilia ejus de Sicilia, quò eum accersiri fama erat. Nam Romanis eadem causa mittendi auxilii Carthaginiensibus fuerat, ut Romano bello, ne in Siciliam Pyrrhus transire posset, in Italia detineretur. Dum hæc aguntur, legatus à senatu Romana Fabritius Lucinus missus, pacem cum Pyrrho composuit. Ad quam confirmandam, Cyneas Romam cum ingentibus à Pyrrho donis missus, neminem, cujus domus muneribus pateret, invenit. Huic continentiæ Romanorum simile exemplum iisdem ferme temporibus fuit. Nam missa à senatu in Ægyptum legatione, cùm ingentia sibi à Ptolomæo rege missa munera sprevissent, interjectis diebus ad cœnam invitatis, aureæ coronæ missæ sunt, quas illi honoris causa receptas, postera die statuis regis imposuerant. Igitur Cyneas cùm turbatam cum Romanis pacem ab Appio Claudio renuntiasset, interrogatus à Pyrrho, Qualis Roma esset, respondit, *Regum urbem sibi visam.* Post hæc legati Siculorum superveniunt, tradentes Pyrrho totius insulæ imperium, quæ assiduis Carthaginiensium bellis vexabatur.

Miserunt casos ex Epirotu, Plut.

Auxilia Carthaginiensium.

Punica fides & ingenium.

Tam virorum quam mulierum usui apta. Valer. Maximus

batur. Itaque relicto Locris Alexandro filio, firmatisque civitatibus valido præsidio, in Siciliam exercitum trajecit. Et quoniam ad Carthaginiensium mentionem ventum est, de origine eorum pauca dicenda sunt, repetitis Tyriorum paulò altius rebus, quorum casus etiam dolendi fuerunt. Tyriorum gens condita à Phœnicibus fuit, qui terræ motu vexati, relicto patriæ solo, Assyrium stagnum primò, mox mari proximum littus incoluerunt, condita ibi urbe, quam à piscium ubertate, Sidona appellaverunt. Nam piscem Phœnices Sidon vocant. Post multos deinde annos à rege Ascalonitorum expugnati, navibus appulsi, Tyron urbem ante annum Trojanæ cladis condiderunt: ibi Persarum bella diu variéq; fatigati, victores quidem fuere: sed attritis viribus à servis suis multitudine abundantibus, indigna supplicia perpessi sunt: qui conspiratione facta, omnem liberum populum cum dominis interficiunt, atq; ita potiti urbe lares dominorum occupant, Remp. invadunt, conjuges ducunt, & quod ipsis non erant, liberos procreant. Unus ex tot millibus servorum fuit, qui miti ingenio senis domini, parvulíq; filii ejus fortunæ moveretur: dominosq; non truci feritate crucidavit, sed pia misericordia, ac humanitate respexit. Itaq; cum velut occisos alienasset, serviq; de statu Reipub. deliberantibus placuisset regem ex suo corpore creari, eumq; potissimum quasi acceptissimum diis, qui solem orientem primus vidisset: rem ad Stratonem (hoc enim nomen ei erat) dominum occultè latentem detulit. Ab eo informatus, cùm medio noctis omnes in unum campum processissent, cæteris in Orientem spectantibus, solus Occidentis regionem intuebatur. Id primum aliis videri furor, in Occidere solis ortum quærere. Ubi verò dies adventare cœpit, editissimisque culminibus urbis Oriens splendore & spectantibus aliis ut ipsum solem aspicerent, hic primus omnibus fulgorem solis in summo fastigio civitatis ostendit. Non servilis ingenii ratio visa: requirentibusque auctorem, de

Qui & s. nox, & cæcus in senatum delatus erat. Cicer. in 1. Ant.

Pyrrho traditur Sicili.

Carthaginiensium origo.

Sidon unde dicta.

Tyrus quando condita.

Conspiratio servorum in Tyro, in dominos suos.

Exemplũ crudelitatis in servos tumin dominos.

Stratonis solertia.

de domino confitetur. Tunc intellectum est, quantum ingenua servilibus ingenia præstarent, *Malitiam, servos, non sapientia vincere.* Igitur venia seni filioque data est, & velut numine quodam reservatos arbitrantes, regem Stratonem creaverunt. Post cujus mortem regnum ad filium, ac deinde ad nepotes transit. Celebre hoc servorum facinus, metuendúmque exemplum toto orbe terrarum fuit. Itaque Alexander magnus cùm interjecto tempore in Oriente bellum gereret, velut ultor publicæ securitatis, expugnata eorum urbe, omnes qui prælio superfuerant, ob memoriam veteris cædis, crucibus affixit: genus tantum Stratonis inviolatum servavit, regnúmque stirpi ejus restituit: Ingenuis, & innoxiis incolis insulæ attributis, ut extirpato servili germine, genus urbis ex integro conderetur. Hoc igitur modo Tyrii Alexandri auspiciis conditi, *Parsimonia & labore quærendi* citò convaluere. Ante cladem dominorum, cum & opibus & multitudine abundarent, missa in Africam juventute, Uticam condidere: cum interim rex Tyro decedit, filio Pigmalione, & Elissa filia, insignis formæ virgine hæredibus institutis. Sed populus Pigmalioni admodum puero regnum tradidit. Elissa quoque Sychæo avunculo suo, sacerdoti Herculis, qui honos secundus à rege erat, nupsit. Huic magnæ, sed dissimulatæ opes erant, aurúmq; metu regis non rectis, sed terræ credíderat: quam rem etsi homines ignorabant, fama tamen loquebatur. Qua ineensus Pigmalion, oblitus juris humani, avunculum suum, eundémq; generum suum, sine respectu pietatis occidit. Elissa diu fratrem propter scelus aversata, ad postremum dissimulato odio, mitigatóq; interim vultu, fugam tacitè molitur: assumptisq; quibusdam principibus in societatem, quibus par odium in regem esse, eandémq; fugiendi cupiditatem arbitrabatur. Tunc fratrè dolo aggreditur, fingit se ad eum migrare velle, ne amplius ei mariti domus, cupidæ oblivionis gravè luctus imaginè renovaret, nève ultrà amara ad-

Stratonis servi cetur vel Alexandri crudelitatis servilis ultor. Tyrorum origo. Utica conditur Elissa, qua & Dido. Illa Sychæum Impius ante aras; atq; auri cæcus amore, Clam ferro incautum superat. Virg. 1. Æn.

admonitio oculis ejus occurrat. Non invitus Pygmalion verba sororis audivit, existimans cum ea & aurum Sychæi ad se venturum. Sed Elissa ministros migrationis à rege missos, navibus cum opibus suis prima vespera imponit, provectáq; in altum, compellit eos onera æneæ pro pecunia involucribus involuta, in mare dejicere. Tunc defiens ipsa lugubriq; voce * Sicharbam exorat, ut libens opes suas recipiat, quas reliquerat, habeátq; inferias, quas habuerat causam mortis. Tum ipsos ministros aggreditur: sibi quidem ait optatam olim mortem, sed illis acerbos cruciatus, & dira supplicia imminere, qui * Sicharbæ opes, quarum spe parricidium rex fecerit, avaritiæ tyranni subtraxerunt. Hoc ægre omnibus injecto, comites fugæ accepit. Junguntur & senatorum in ea nocte præparata agmina, atque ita sacris Herculis, cujus sacerdos * Sicharbas fuerat, repetitas exilio sedes quærunt. Primus illis appulsus terra, Cyprus insula fuit: ubi sacerdos Jovis, cum conjuge & liberis, dei monitu comitem se Elissæ, sociúmq; fortunæ offert, pactus sibi posteríque perpetuum honorem sacerdotii. Conditio pro manifesto omine accepta. Mos erat Cypriis, virgines ante nuptias statutis diebus dotalem pecuniam quæsituras, in quæstum ad littus mari mittere, pro reliqua pudicitia libamenta Veneri soluturas. Harum igitur ex numero 30. admodum virgines, rapi, & navibus imponi Elissa jubet, ut & juventus matrimonia, & urbs sobolem habere possit. Dum hæc aguntur, Pygmalion cognita sororis fuga, cùm impio bello fugientem persequi pararet, ægre precibus matris & deorum minis victus, quievit: cui cum inspiratores caverent, non impunè laturum, si incrementa urbis toto orbe auspicatissimæ interpellasset, & hoc modo spatium respirandi fugientibus datum. Itaq; Elissa delata in Africæ sinum, incolas loci ejus, adventu peregrinorum, mutuarúmque rerum commercio gaudentes, in amicitiam solicitat: deinde empto loco, quod corio bovis tegi posset, in quo fessos longa navigatione

Visus enim auget dolorem. Cic.

Didonis astus & fuga.

* Sichæum.

* Sichæi.

* Sichæus.

Cypriorum mos in prostituendis virginibus.

Didonis in Africam adventus.

ne socios, quoad proficiscerentur, reficere posset, corium in tenuissimas partes secari jubet, atque ita magnus loci spatium, quam petierat, occupat, unde postea ei loco Byrsæ nomen fuit. Confluentibus deinde vicinis locorum, qui spe lucri multa hospitibus venalia inferebat, sedésq; ibi statuentibus ex frequentia hominum, veluti instar civitatis infectum est. Utiçensium quoq; legati, dona ut consanguineis attulerunt: hortatique sunt, ut urbem conderent, ubi sedes sortiti essent. Sed & Afros detinendi advenas amor cepit. Itaq; consentientibus omnibus, Carthago conditur, statuto annuo vectigali pro solo urbis. In primis fundamentis caput bubalum inventum est: quod auspicium quidem fructuosæ terræ, sed laboriosæ, perpetuóq; servæ urbis fuit: propter quod in alium locum urbs translata. Ibi quoq; caput equi repertum, bellicosum potentémque populum futurum significans, urbi auspicatam sedem dedit. Tunc ad opinionem novæ urbis concurrentibus gentibus, brevi & populus, & civitas magna facta est. Cum successu rerum florentes Carthaginis opes essent, rex Mauritanorum Hiarbas decem Pœnorum principibus ad se accersitis, Elissæ nuptias sub belli denuntiatione petit: quod legati reginæ referre metuentes, Punico cum ea ingenio egerunt, nuntiantes, regem aliquem poscere, qui cultiores mores, victúsq; cum, Afrósq; perdoceat: sed quenquam inveniri non posse, qui ad Barbaros & ferarum more viventes, transire à consanguineis velit. Tunc à regina castigati, si pro salute patriæ asperiorem vitam recusarent, cui etiam ipsa vita, si res exigat, debeatur: regis mandata apperuere, dicentes quæ præcipiat aliis, ipsi facienda esse, si velit, urbi consultũ esse. Hoc dolo capta, diu * Sicharbæ viri nomine, cũ multis lacrymis & lamentatione flebili invocato, ad postremum ituram se quò sua & urbis fata vocarent, respondit. In hoc trium mensium sumpto spatio pyra in ultima parte urbis extructa, velut placatura viri manes, inferiásq; ante nuptias missura, multas hostias cædit, & sumpto

Mercatique solum de nomine Byrsam, Taurino quantum possent circũdare tergo, Virg. Carthago conditur.

Bovis & equi capitis auspicium Carthaginis.

Getulorum rex Virgilius facit Hiarbam.

* Sichæi.

Didonis mœrs.

De origine, conditoribus, anno conditionis, mirè variant autores, vide Euseb. & Apuleium.

sumpto gladio pyram conscendit. Atque ita ad populum respiciens, ituram se ad virum, sicut præceperant, dixit, vitámq; gladio finivit. Quamdiu Carthago invicta fuit, pro Dea culta est. Condita est urbs hæc 72. annis antè quàm Roma, cujus virtus sicut bello clara fuit, ita domi status variis discordiarũ casibus agitatus est. Cùm inter cætera mala etiam peste laborarent, cruenta sacrorum religione, & scelere pro remedio usi sunt. Quippe homines ut victimas immolabant: & impuberes (quæ ætas etiam hostium misericordiam provocat) aris admovebant, pacem deorum sanguine eorum exposcentes, pro quorum vita dii rogari maximè solent. Itaque * adversis tanto scelere numinibus cùm in Sicilia diu infeliciter dimicassent, translato in Sardiniam bello, amissa majore exercitus parte, gravi prælio victi sunt. Propter quod ducem suum * Machæum, cujus auspiciis & Siciliæ partem domuerant, & adversus Afros magnas res gesserant, cum parte exercitus, quæ superfuerat, exulare jusserunt. Quam rem ægrè ferentes milites, legatos Carthaginem mittunt, qui reditum primò, veniámque infelicis militiæ petant: denuncient, quòd si precibus nequeant, armis se consequuturos. Cum preces & minæ legatorum spretæ essent, interjectis diebus conscensis navibus armati ad urbem veniunt. Ibi deos, hominésq; testati, non se expugnatum, sed recuperatum patriam venire, ostensurósq; civibus suis, non virtutem sibi priore bello, sed fortunam defuisse. Prohibitis commeatibus obsessáq; urbe, in summam desperationem Carthaginienses adduxerunt. Interea Cartalo Machæi ducis exulis filius, cum præter castra patris à Tyro, quò decimas Herculis ferre, ex præda Siciliensi quam pater ejus ceperat, à Carthaginiensibus missus fuerat, reverteretur, accersitúsq; à * patria esset, publicæ se prius religionis officia executurum, quàm privatæ pietatis respondit. Quam rem etsi ægrè ferret pater, non tamen vim afferre religioni ausus est. Interjectis deinde diebus Cartalo petito comme-

* Aversis.

* Mezeũ Otosius habet.

Machæus, Carthaginiensium imperator exulat.

Carthaginienses à suis oppugnantur militibus.

* Patre.

commeatu à populo, cùm reversus ad patrem esset, ornatúsq; purpura, & infulis sacerdotii, ōnium se oculis ingereret, tum in secretum pater abducto, ait, Ausus ne es nefandissimum caput, ista purpura & auro ornatus, in conspectum tot miserorum civium venire & mœsta ac lugentia castra confluentibus quietæ felicitatis insignibus velut exultabundus intrare? Nusquamne te aliis jactare potuisti? Nullus locus aptior, quam sordes patris, & exilii infelicis ærumnæ fuerunt? Quid quòd paulo antè vocatus, non dico patrem, ducem certè civium tuorum superbè sprevisti? Et quid porrò tu in purpura ista coronisq; aliud quàm victoriarum mearum titulos geris? Quoniā igitur tu in patre nihil nisi exulis nomen agnoscis, ego quoque imperatorem me magis quàm patrem indicabo, statuámq; in te exemplum, ne quis posthac infelicibus miseriis patris illudat. Atq; ita cum ornatu suo, in altissimam crucem in conspectu urbis affigi jussit. Post paucos deinde dies Carthaginem capit, evocatóq; populo ad concionem exilii injuriā queritur, belli necessitatem excusat, contemptumq; victoriarum suarum. Punitis autoribus miserorum suorum civium injuriosi exilii omnibus se veniam dare dicit. Atq; ita decem senatoribus interfectis, urbem legibus suis reddidit. Nec multo post tempore affectati regni accusatus, duplicis & in filio & in patria parricidii pænas dedit. Huic Mago imperator successit, cujus industria, & opes Carthaginiensium, & imperij fines, & bellicæ gloriæ laudes creverunt.

Exemplum crudelitatis paternæ ergo filiū.

Cartalo filius à patre Machao cruci affigitur.

Acta sunt hac tempore Cyri regis. Gros.

JUSTINI LIBER XIX.

MAgo Carthaginiensium imperator, cùm primus omnium ordinata disciplina militari imperium Pœnorum condidisset, viresque civitatis non minus bellandi arte, quàm virtute firmasset, defungitur, relictis duobus filiis Asdrubale & Amilcare: qui per vestigia paternæ virtutis decurrentes, sicuti generi, ita & magnitudini patris successerunt. Iis ducibus

Seipsum is Mago interfecerat, obtemmalè gestam contra Syracusanos.

ob quam rem in crucem sublatum est corpus mortui à Carthag. Plut. in vita Timoleontis.

Sardiniæ bellum illatum : adversus Afros quoque, vectigal pro solo urbis multorum annorum repetentes, dimicatum : sed Afrorum sicut causa justior, ita & fortuna superior fuit, bellúmque cum his solutione pecuniæ non armis finitum. In Sardinia quoque Asdrubal graviter vulneratus, imperio * Amilcari fratri tradito interiit, cujus mortem, tum luctus civitatis, tum & dictaturæ undecim, & triúphi quatuor insignem fecere: hostibus quoque crevere animi, veluti cum duce Pœnorum vires concidissent. Itaque Siciliæ populis propter assiduas Carthaginiensium injurias, ad Leonidam fratrem regis Spartanorum concurrentibus, grave bellum natum : in quo & diu & varia victoria prœliatum fuit. Dum hæc aguntur, legati à Dario Persarum rege Carthaginem veniunt, afferentes edictum, quo Pœni humanas hostias immolare, & caninâ carne vesci prohibebantur : mortuorum corpora cremare potius, quàm terra obruere à rege jubebantur : petentes simul auxilia adversus Græcos quibus illaturus bellum Darius erat. Sed Carthaginienses auxilia negantes, propter assidua finitimorum bella, cæteris ne per omnia contumaces viderentur, cupidè paruêre. Interea Amilcar bello Sicilienſi interficitur, relictis tribus filiis Amilcone, Hannone, Gisgone. Asdrubali quoque par numerus filiorum fuit : Annibal, & Asdrubal, & Sappho. Per hos res Carthaginiensium ea tempestate regebatur. Itaque & Mauris bellũ illatum, & adversus Numidas pugnatum, & Afri stipendium urbis conditæ Carthaginiensibus remittere. Dein cùm familia tanta imperatorum gravis liberæ civitati esset, omniáque agerent, simul & judicarent, centum ex numero senatorũ judices deliguntur, qui reversis à bello ducibus rationem rerum gestarum exigerent : ut hoc metu ita in bello imperia * cogitarent, ut domi justitiam, legesque respicerent : In Sicilia in locum Amilcaris, imperator Amilco succedit : qui cùm navali terrestríque bello secunda prælio feciſſet, repentè pestilentis syderis vi exercitum

Bellum Siciliense.

Darii edictum.

Miror quid venerit in mentem Justino, cur Annibalem filium Asdrubalis dicat, cùm secus habeant omnes historiæ.

* Agitarent.

ercitum amisit: quæ res cùm nuntiata Carthaginì esset, mœsta civitas fuit. Omnia ululatibus, non secus ac si ipsa urbs capta esset, personabant: clausæ privatæ domus, clausa deorum templa, intermissa omnia sacra, omnia privata officia damnata; cuncti deinde ad portum congregantur, egredientésque paucos è navibus, qui cladi superfuerant, de suis percontantur. Ut verò dubiâ antea spe, & suspenso metu, incerta orbitatis expectatione casus suorum miseris illuxit, tunc toto littore plangentium gemitus, tunc infelicium matrum ululatus, & querelæ flebiles audiebantur. Inter hæc procedit inops è navi sua imperator Amilco, sordidâ, servilique tunicâ discinctus: ad cujus conspectum plangentium agmina junguntur. Ipse quoque manus ad cœlum tendens, nunc sortem suam, nunc publicam fortunam deflet, nunc deos accusat, qui tanta belli decora, & tot ornamenta victoriarū, quæ ipsi dederant, abstulerint: qui captis tot urbibus, totiesque hostibus terrestri navalíq; prælio victis, exercitum victorem non bello, sed peste deleverint: deferre se tamen civibus suis non modica solatia, quòd malis eorum hostes gaudere, non gloriari possent. Quippe neque eos qui mortui sunt, à se occisos: neque eos, qui reversi sunt, à se fugatos possint dicere. Prædam, quam relictis à se castris abstulerint, non esse talem, quam, velut spolium victi hostis, ostentent: sed quam possessione vacua, fortuitis dominorū mortibus, sicuti caduca occupaverint. Quòd ad hostes pertinet, victores se recessisse: quòd ad pestem pertinet, victos; nihil tamen se gravius ferre, quàm quòd inter fortissimos viros mori non potuerit; servatúsq; sit, non ad vitæ jucunditatem, sed ad ludibrium calamitatis, quanquā ubi miseras copiarum reliquias Carthaginem reduxerit, se quoq; sequuturum commilitones suos: ostensurúmq; patriæ, non ideo se in eam diem vixisse, quoniam velit vivere, sed ne hos quibus nefanda lues pepercerat, intra hostium exercitus relictos morte sua proderet. Tali voce ferationе per

Amilcari Amilco succedit.

Descriptio Publici luctus.

Exemplum miserè affecta urbis.

Amilconis imperatoris Carthaginiensium querela.

Miserabilis Amilconis exitus.

urbem ingressus, ut ad limina domus suæ venit, prosequutam multitudinem, velut postremo alloquio dimisit, obseratisque foribus, ac nemine ad se, ne filiis quidem admissis, mortem sibi consciuit.

JUSTINI LIBER XX.

Dionysii senioris gesta.

DIonysius ex Sicilia pulsis Carthaginiensibus, occupatóq; totius insulæ imperio, grave otiũ regno suo periculosúmque desidiam tanti exercitus ratus, copias in Italiam trajecit, simul ut militũ vires continuo labore acuerentur, & regni fines proferrentur. Primi illi militiæ adversus Græcos, qui proxima Italici maris littora tenebant, fuit: quibus devictis, finitimos quosq; aggreditur, omnésque Græci nominis Italiam possidentes, hostes sibi destinat: quæ gentes non partem, sed universam fermè Italiam ea tempestate occupaverant. Denique multæ urbes adhuc post tantam vetustatem vestigia Græci moris ostentant. Namq; Tusco rum populi qui oram inferi maris possident, à Lydis venerunt: & Venetos, quos incolas superi maris videmus, capta & expugnata Troja, Antenore duce, misit: Adria quoq; Illyrico mari proxima, quæ & Adriatico mari nomen dedit, Græca urbs est & Harpos, quam Diomedes, exciso Ilio, naufragio in ea loca delatus, condidit. Sed & Pisæ in Liguribus Græcos autores habẽt: & in Tuscis, Tarquini à Thessalis & Spinambris: Perusini quoque originem ab Achæis ducunt. Quid Cere urbem dicam? Quid Latinos populos, qui ab Æneâ conditi videntur? Item Falisci, Iapygii, Nolani, Abellani, nonne Calcidensium coloni sunt? Quid tractus omnes Campaniæ? Quid Brutii, Sabiníque? Quid Samnites? Quid Tarentini, quos Lacedæmonia profectos, Spuriósque vocatos accepimus? Thurinorum urbem cond disse Philoctetem ferunt, ibique adhuc monumentum ejus visitur: & Herculis sagittæ in Apollinis templo, quæ fatum Trojæ fuere. Metapont quoque in templo Minervæ ferramenta, quibus Epeus,

De origine Venetorum, vide Livium 1. Dec. lib. 1. statim in initio.

Thurinorum origo.

à quo

à quo conditi sunt, equum Trojanum fabricavit, ostentant: propter quod omnis illa pars Italiæ major Græcia appellatur. Sed principio originum Metapontini cum Sybaritanis & Crotonienſibus pellere cæteros Græcos Italia ſtatuerunt. Cum primùm urbem Syrim cepiſſent, in expugnatione ejus quinquaginta juvenes amplexos Minervæ ſimulachrum, ſacerdotémque deæ velatum ornamentis inter ipſa altaria trucidaverunt. Ob hoc cùm peſte & ſeditionibus vexarentur, priores Crotonienſes Delphicum oraculum adierunt. Reſponſum his eſt, finem mali fore, ſi violatum Minervæ numen, & interfectorum manes placaſſent. Itaque cum ſtatuas juvenibus juſtæ magnitudinis, & inprimis Minervæ fabricare cœpiſſent, Metapontini cognito oraculo deorum, occupandam & manium pacem, & deæ rati, juvenibus modica & lapidea ſimulacra ponunt, & deam panificiis placant. Atque ita peſtis utrobique ſedata eſt, cùm alteri magnificentia, alteri velocitate certaſſent. Recuperata ſanitate, non diu Crotonienſes quievere. Itaque indignantes, in oppugnatione Syris auxilium contra ſe à Locrenſibus latum, bellum his intulerunt. Quo metu territi Locrenſes, ad Spartanos decurrunt, auxilium ſupplices deprecantur. Illi longinquâ militiâ gravati, auxilium à Caſtore & Polluce petere eos jubent. Neq; legati ſociæ urbis reſponſum ſpreverunt: profectique in proximum templum, facto ſacrificio, auxilium deorum implorant. Litatis hoſtiis, obtentóq; ut rebantur, quod petebant, haud ſecus læti, quàm ſi deos ipſos ſecum advecturi eſſent, pulvinaria iis in nave componunt, fauſtiſq; profectionibus, ſolatia ſuis pro auxiliis deportãt. Iis cognitis Crotonienſes & ipſi legatos ad oraculum Delphos mittunt, victoriæ facultatem, belliq; proſperos eventus deprecantes: Reſponſum, prius votis hoſtes, quam armis vincendos. Cùm voviſſent Apollini decimas prædæ, Locrenſes & voto hoſtium, & reſponſo Dei cognito, nonas voverunt: tacitámq; eam rem habuere, ne votis

Epeus Trojani equi faber

Exemplum eius delictatis & impietati.

Oraculum.

Bellum Crotonienſium cum Locrenſibus.

Oraculum. Vota Crotonienſium & Locrenſium.

vincerentur. Itaq; cùm in aciem processissent, & Crotoniensium centum viginti millia armatorum constitissent, Locrenses paucitatem suam circumspicientes (nam sola quindecim millia militum habebant) omissa spe victoriæ, in destinatam mortem conspirant, tantúsq; ardor ex desperatione singulos cepit, ut victores se putarent si non inulti morerentur. Sed dum mori honeste quærunt felicius vicerunt. Nec alia causa victoriæ, quàm quòd desperaverunt. Pugnantibus Locris, aquila ab arce nunquam recessit, eósq; tamdiu circumvolavit, quoad vincerent. In cornibus quoque duo juvenes diverso à cæteris armorum habitu, eximia magnitudine, & albis equis, & coccineis paludamentis, pugnare visi sunt, nec ultra apparuerunt quam pugnatum est. Hanc admirationem auxit incredibilis famæ velocitas. Nam eadem die, qua in Italia pugnatum est, & Corintho, & Athenis, & Lacedæmone nuntiata est victoria. Post hæc, Crotoniensibus nulla virtutis exercitatio, nulla armorum cura fuit. Oderant enim quæ infeliciter sumpserant, mutasseníq; vitam luxuria, ni Pythagoras philosophus fuisset. Hic Sami Demarato locuplete negotiatore patronatus, magnisq; sapientiæ incrementis formatus, Ægyptum primò, mox Babyloniam ad perdiscendos syderum motus, originémq; mundi spectandã profectus, summã scientiam consecutus erat. Inde regressus, Cretã ad Lacedæmona ad cognoscéda Minois & Lycurgi inclytas ea tempestate leges, contenderat. Quibus omnibus instructus, Crotoniam venit, populúmque in luxuriam lapsum autoritate sua ad usum frugalitatis revocavit. Laudabat quotidie virtutem, & vitia luxuriæ cõtemnebat, casúsq; civitatũ hac peste perditarum enumerabat, tantúmq; studiũ ad frugalitatem multitudinis provocavit, ut aliquos ex his luxuriatos in optimam frugem conversos fuisse incredibile videretur. Matronarum quoq; separatam à viris doctrinam, & puerorum à parentibus frequenter habuit. Docebat nunc has pudicitiã & obsequia in viros nunc

Desperatio enim, magnum ad honeste moriendum incitamentum est. Curt.

Victoria Locrensium de Crotoniatis. Vide Cic. lib. 2. de Orat. & Livium 1. ab Vrbe condita.

Pythagoras Peregrinatio.

Pythagoras doctrina apud Crotonienses.

Luxuriati, id est, luxuria corrupti.

nunc illos modestiam, & literarum studium. Inter hæc velut *genitricem virtutum frugalitatem* omnibus ingerebat, consecutúsq; assiduitate disputationum erat, ut matronæ auratas vestes, cæteráq; dignitatis suæ ornamenta, velut instrumenta luxuriæ, deponerent, eáque omnia delata in Junonis ædem ipsi deæ consecrarent, præferens, *vera ornamenta matronarum pudicitiam, non vestes esse.* In juventutem quoq; quantum profligatum sit, victi fœminarum contumaces animi manifestat. Sed 300. ex juvenibus cùm sodalitii jure sacramento quodam nexi, separatam à civibus cæteris vitam exercerent, quasi cætum clandestinæ conjurationis haberent, civitatem in se converterũt, quæ eos, cùm in unam domum convenissent, cremare voluit. In quo tumultu 60. fermè homines periere, cæteri in exilium profecti. Pythagoras autem, cùm annos 20. Crotonæ egisset, Metapontum migravit, ibiq; decessit: cujus tanta admiratio fuit ut ex domo ejus templum facerent, eúmq; pro Deo colerẽt. Igitur Dionysius tyrannus, quem suprà à Sicilia exercitum in Italiam trajecisse, bellúmq; Græcis intulisse memoravimus, expugnatis Locris, Crotonienses, vix vires longo otio ex prioris belli clade resumentes, aggreditur. Qui fortius cum paucis tanto exercitui ejus, quàm antea cum tot millibus Locrensium paucitati restiterũt. Tantum virtutis paupertas adversus insolentes divitias habet, tantóque insperata interdum sperata victoria certior est. Sed Dionysium gerentem bellum, legati Gallorum, qui paucos ante menses Romam incenderunt, societatem, amicitiámq; petentes adeunt, gentémq; suam inter hostes ejus positã esse, magnóque usui ei futura vel in acie bellanti, vel de tergo intentis in prælium hostibus, affirmant. Grata legatio Dionysio fuit. Ita pacta societate, & auxiliis Gallorum auctus, bellum velut ex integro restaurat. Iis autem Gallis causa in Italiam veniendi, sedésq; novas quærendi, intestina discordia, & assiduæ domi dissensiones fuere: quarum tædio, cùm in Italiam venissent, sedibus

Frugalitas virtutum genetrix.

Vel inedia, vel interfectus à Syracusanis, dum agrũ fabaceum circuit. Laert. Epiphonema egregiũ Gallos Senones intelligit. Galli cur Italiam invaserint. In Italiam CC. ante annos migraverunt Celta, quam esset urbs incensa. l. 5. Strab. ab urbe.

Tuscos

Vixit ad magnam senectutem, & filio regnum per manus tradidit. Last. lib. 2. excessit enim annum LX. Prob.

Tuscos expulerunt, & Mediolanum, Comum, Brixiam, Veronam, Bergomum, Tridentum, Vicentiam, condiderunt. Tusci quoque, duce Rheto, avitis sedibus amissis, Alpes occupavere, & nomine ducis gentem Rhetiorum condiderunt. Sed Dionysium in Siciliam advenientem Carthaginienſium revocavit: qui recuperato exercitu, bellum, quod luce deseruerant, auctis viribus, repetebant. Dux belli Hanno Carthaginiensis erat, cujus inimicus Suniator potentissimus ea tempestate Poenorum, cum odio ejus, Græcis literis Dionysio adversum exercitus, & segnitiem ducis familiariter præmunisset, comprehensis epistolis proditionis damnatur: factoque senatusconsulto, ne quis posteà Carthaginiensis, aut literis Græcis, aut Græco sermoni studeret, ne aut loqui cum hoste, aut scribere sine interprete posset. Nec multò pòst Dionysius, quem paulò antè non Sicilia non Italia capiebat, assiduis belli certaminibus victus, fractúsque, ad postremum insidiis suorum interficitur.

JUSTINI LIBER XXI.

Dionysius junior.

EXtincto in Sicilia Dionysio tyranno, in locum ejus milites maximum natu ex filiis, ejus nomine Dionysium sustecere: & maturam ætatem ejus secundo & quod firmius futurum esset regnum, si penes unum remansisset, quàm si portionibus inter plures filios divideretur, arbitrabantur. Sed Dionysius inter initia regni avunculos fratrum suorum, velut æmulos imperii sui hortatores esq; puerorum, & divisionem regni tollere gestiebat. Quare paulisper dissimulati animum primo ad favorem popularis conciliandum intendit, exercitus facturus quod statuerat, si probatus antè omnibus foret. Igitur nexorum tria millia è carcere dimittit, tributa populo per triennium remittit, & quibuscunque blandimentis potest, animos omnium solicitat. Tunc demum destinatum facinus conversus, non cognatos tantùm fratrum, sed etiam ipsos fratres interfecit: ut quibus consortium regni debebat, ne spiritus quidem consortii relin-

Dionysii popularis largitio.

Qui in tempora ria servitute detinebantur. Impietatis exemplum.

* Spes.

relinqueretur, tyrannidē in ſuos prius quàm in externos auſus. Sublatis deinde æmulis, in ſegnitiem lapſus, ſaginam corporis ex nimia luxuria oculorúmq; valetudinem contraxit, adeò ut non ſolem, non pulverem, non denique ſplendorem ferre lucis ipſius poſſet. Propter quæ dum contemni ſe putat, ſævitia graſſatur, nec, ut pater, carcerem nexis, ſed cædibus civitatem replet: ob quæ non contemptior omnibus, quàm inviſior fuit. Itaq; cùm bellum adverſus eum Syracuſani decreviſſent, diu dubitavit, an imperium deponeret, an bello reſiſteret: ſed à militibus prædam, urbiſq; direptionem ſperantibus, deſcēdere in prælium cogitur. Victus cùm iteratò non felicius fortunam tentaſſet, legatos ad Syracuſanos mittit, ſpondens ſe depoſiturū tyrannidem, ſi mitterent ad eum cum quibus de pace conveniret. In quam rem miſſos primores in carcere retinet: atq; ita incautis omnibus, nec quicquā hoſtile metuētibus, exercitū ad defendam civitatem mittit. Fit igitur in ipſa urbe anceps prælium: in quo oppidanis multitudine ſuperantibus, Dionyſius pellitur: qui cùm obſidionē arcis timeret, cum omni regio apparatu in Italiam profugit tacitus. Exul à Locrenſibus ſociis acceptus, velut jure regnaret, arcem occupat, ſolitámq; ſibi ſævitiam exercet. Conjuges principum ad ſtuprum rapi jubebat, virgines ante nuptias abducebat, ſtupratáſq; * procis reddebat. Locupletiſſimos quóſq; aut civitate pellebat aut occidi imperabat, bonáq; eorū invadebat. Deinde cùm rapinæ occaſio deeſſet, univerſam civitatē callido commento circumvenit. Cum Rhegynorum tyranni Leophronis bello Locrenſes premerentur, voverūt, ſi victores forent, ut die feſto Veneris virgines ſuas proſtituerent. Quo voto intermiſſo, cùm adverſa bella cum Lucanis gererent, in concionem eos Dionyſius vocat: hortatur, ut uxores filiáſq; ſuas in templū Veneris, quàm poſſint ornatiſſimas mittant: ex quibus ſorte centū ductæ, voto publico fungantur, religioníſq; gratia, uno ſtent in lupanari menſe, omnibus antè juratis viris, ne quis ullā

Dionyſii ſævitia.

Dedecore filii, morituus pater pœnas rependit. Valer. Max.

Dionyſii fuga ex Syracuſis. Tyranni ſceleta.

* Sponſis.

Vide quibus votis dæmones, pro diis culti delectati fuerint.

attaminet. Quæ res ne virginibus, voto civitatem ſolventibus fraudi eſſet, decretum facerent, ne qua virginuberet, priuſquam illæ maritis traderentur. Probant conſilio, quo & ſuperſtitioni, & pudicitiæ virginũ conſulebatur, certatim omnes feminæ impenſius exornatæ in templum Veneris conveniunt; quas omnes Dionyſius immiſſis militibus ſpoliat, ornamentáq; matronarum in prædam ſuam vertit. Quarundam viros ditiores interfecit, quaſdam ad prodendas virorum pecunias torquent. Cùm his artibus per annos ſex regnaſſet, conſpiratione Locrorũ civitate pulſus, in Siciliam redit. Ibi Syracuſas ſecuris omnibus, poſt longam intercapedinem pacis per * conditionem recepit. Dum hæc in Sicilia geruntur, interim in Africa princeps Carthaginienſium Hanno opes ſuas, quibus reipub. ſuperabat vires, ad occupandam dominationem intendit, regnúmq; invadere, interfecto ſenatu, conatus eſt. Cui ſceleri ſolennem nuptiarum diem filiæ ſuæ legit, ut religione votorum nefanda committeret, & nefanda commenta facilius tegerentur. Itaq; plebi epulas in publicis porticibus, ſenatui in domo ſua parat, ut poculis veneno infectis, ſecretius ſenatũ & ſine arbitris interficeret, orbámq; remp. facilius invaderet. Qua re magiſtratibus per miniſtros prodita, ſcelus declinatum, non vindicatum eſt, ne in viro tam potenti plus negotii faceret res cognita quàm cogitata. Contenti itaq; cohibuiſſe decreto, modum nuptiarum ſumptibus ſtatuunt, idque obſervari non ab uno, ſed ab univerſis jubent, nec perſona deſignata, ſed vitia correpta eſſe viderentur. Hoc conſilio præventus, iterum ſervitia concitat, ſtatutáq; rurſus cædium die, cùm denuò ſe proditum videret, timens judicium, munitum quoddam caſtellum cum viginti millibus ſervorum armatis occupat. Ibi dum Afros, regémq; Mauritanorum concitat, capitur, virgíſq; cæſus, effoſſis oculis, & manibus, cruribúſque fractis, velut à ſingulis membris pœnæ exigerentur, in conſpectu populi occiditur, corpus verberibus lacerum in

Dionyſii crudelitas.

Dionyſius rurſus Syracuſis potitur.

* Proditionem.

Hannonis impium, & nefandum ſceleſtum.

in cruce figitur. Filii quoq; cognatique omnes, etiam innoxii supplicio traduntur, ne quisquam aut ad imitandum facinus, aut ad mortem ulciscendam ex tam nefaria domo supereſſet. Intereà Dionyſius Syracuſis receptus, cùm gravior crudeliórq; indies civitati eſſet, iterata conſpiratione obſidetur. Tunc depoſito imperio arcem Syracuſanis cum exercitu tradidit, receptóque privato inſtrumento, Corinthum in exilium proficiſcitur: Ibi humillima quæq; tutiſſima exiſtimans, in ſordidiſſimum vitæ genus deſcendit: non contentus in publico vagari, ſed potare: nec conſpici in popinis, lupanaribúſque, ſed totis diebus deſidere, cum perditiſſimo quoq; de miminis rebus deceptare, pannoſúſque & ſquallidus incedere: riſũ libentius præbere quàm captare, in macello præſtare, quæ emere nõ poterat *oculis devorare*: apud ædiles adverſus lenones jurgari, omniáque ita facere, ut contemnendus magis, quam metuendus videretur. Noviſſimè ſe ludimagiſtrũ profeſſus, pueros in trivio docebat, ut aut à timentibus ſemper in publico videretur, aut à non timentibus facilius contemneretur. Nam licet * tyrannicis vitiis ſemper abundaret, tamen ſimulatio hæc vitiorum non naturæ erat: magiſq; hæc arte, quàm amiſſo regali pudore faciebat, expertus quàm inviſa tyrannorũ forent jam ſine opibus nomina. Laborabat itaque invidiam præteritorum contemptu præſentium demere, néq; honeſta, ſed tuta conſilia circumſpiciebat. Inter has tamen diſſimulationum artes, ter inſimulatus eſt affectatæ tyrannidis: nec aliter, quam dum contemnitur, liberatus eſt. Inter hæc Carthaginienſes tanto ſucceſſu rerum Alexandri magni exterriti, verentes ne Perſico regno & Africam vellet adjungere, mittunt ad ſpeculandos ejus animos Amilcarem, cognomento Rhodanum, virum ſolertia facundiáq; præter cæteros inſignem. Augebant enim metum & Tyrus urbs, autor originis ſuæ, capta, & Alexandria æmula Carthaginis, in terminis Africæ & Ægypti condita, & felicitas regis, apud quem nec

Hanno, virgis cæſus, cruci affigitur.

Mirum variantis fortunæ exemplum. Tyrannis nulla perpetua.

Ludum Corinthi aperuit Dionyſius. Cic. li. 3. Epiſt.

** Tyranni vitiis ſemper abundent.*

Et verſ. Oroſ.

Amilcaris Rhodani dolus.

nec cupiditas, nec fortuna ullo modo terminabant. Igitur Amilcar per Parmenionem aditu regis obtento profugisse se ad regem expulsum patria fingit, militémque se expeditionis offert. Atque ita consiliis eius exploratis, in tabellis ligneis, desuper cera vacuatis ducta, civibus suis omnia perscribebat. Sed Carthaginienses post mortem regis reversum in patriam, quo urbem regi vindicasset, non ingrato tantùm, verùm etiam & crudeli animo necaverunt.

Ingratitudinis exemplum.

JUSTINI LIBER XXII.

Agathoclis natales & mores.

AGathocles Siciliæ tyrannus, qui magnitudinem patris Dionysii successit, ad regni majestatem ex humili & sordido genere pervenit. Quippe in Sicilia patre figulo natus, non honestiorem pueritiam quàm principia originis habuit. Siquidem forma, & corporis pulchritudine egregius, diu vitam stupri patientia sustinuit. Annos deinde pubertatis egressus, libidinem à viris ad fœminas transtulit. Post hæc apud utrumque Carthaginem famosus, vitam latrociniis mutavit. Interjecto deinde tempore cùm Syracusas concessissent, accitúsque in civitatem inter incolas esset, diu sine fide fuit: quoniam nec fortunis quod amitteret, nec in verecundia quod infamaret, habere videbatur. In summa gregariam militiam sortitus, non minus tunc seditiosa, quam antea impia vita in omne facinus promptissimus erat. Nam & manu strenuus & in concionibus perfacundus habebatur. Brevi itaque centurio, ac deinceps tribunus militum factus est. Primo bello adversus Æmeos multa experimenta sui Syracusanis dedit. Sequenti Carthaginorum tantam de se spem omnibus fecit, ut in locum demortui ducis Damasconis sufficeretur. Cujus uxorem adulterio cognitam, post mortem viri in matrimonium recepit. Nec contentus quod ex inope repente dives factus esset, piraticam adversus patriam exercuit. Saluti ei fuit, quòd socii capti tortíque de illo negarunt. Bis occupare imperium Syracusarum volu-

Descriptio.

Gesta.

bis in exilium actus est. A Murgantinis apud quos exulabat, odio Syracusanorum, primò prætor, mox dux creatur. In eo bello & urbem Leontinorum capit, & urbem Syracusas obsidere cœpit: ad cujus auxilium Amilcar dux Pœnorum imploratus, depositis hostilibus odiis, præsidia militum mittit. Ita uno & eodem tempore Syracusæ & ab hoste civili amore defensæ, & à cive hostili odio impugnatæ sunt. Sed Agathocles cum videret fortius defendi urbem, quàm oppugnari, precibus per internuncium Amilcarem exorat, ut inter se & Syracusanos pacis arbitria suscipiat, peculiaria in ipsum officia sua repromittens. Qua spe implecus Amilcar, societatem cum eo metu potentiæ ejus jungit, ut quantum virium Agathocli adversus Syracusanos dedisset, tantum ipse ad incrementa domesticæ potentiæ recuperaret. Igitur non pax tantùm Agathocli conciliatur, verum etiam prætor Syracusis constituitur. Tunc Amilcari expositis ignibus cereis, tactisq; in obsequia Pœnorum jurat. Deinde acceptis ab eo quinq; millibus Afrorum, potentissimos quosque ex principibus interfecit, atq; ita veluti reip. statum formaturus, populum in theatrum ad concionem vocari jubet, contracto in gymnasio senatu, quasi quædam prius ordinaturus: sic compositis rebus immissis militibus populi obsidet, senatū trucidat: cujus peracta cæde, ex plebe locupletissimos quosq; interficit. Iis ita gestis militē legit, exercitumq; conscribit: quo instructus finitimas civitates nihil hostile metuentes, ex improviso aggreditur. Pœnorum quoque socios permittente Amilcare fœde injuriis vexat: propter quod querelas Carthaginiens. socii non tam de Agathocle, quàm de Amilcare detulerunt, hunc ut dominum & tyrannum, illum ut proditorem arguentes, à quo infestissimo hosti, fortunæ sociorum, interposita pactione, donatæ sint: cui ab initio Syracusæ in pignus societatis sint traditæ: urbs semper Pœnis infesta, & de imperio Siciliæ Carthaginis æmula: nunc insuper civitates sociorum

eidem

Agathocles Syracusas obsidet.

Prætor Syracusis constituitur.

Cædes ab Agathocle parata.

eidem pacis titulo traditæ sint. Denuntiare igitur hæc brevi ad ipsos redundatura, ac propediem censuros quantum mali non Siciliæ magis quam ipsi Africæ attulerint. His querelis senatus in Amilcarem accenditur. Sed quoniam in imperio esset, tacita de re suffragia tulerunt, & sententias prius quã recitaretur, in urnam conjectas obsignari jusserunt, donec alter Amilcar Gisgonis filius, à Sicilia reverteretur. Sed hæc callida commenta Pœnorum, & sententias inauditas, mors Amilcaris prævenit, liberatúsq; est fati munere, quem sui * per injuriã cives inauditam damnaverant. Quæ res Agathocli adversus Pœnos occasionem movendi belli dedit. Prima igitur illi cum Amilcare Gisgonis filio, prælii cõgressio fuit: à quo victus, majore mole reparaturus bellum, Syracusas concessit. Secundi certaminis eadem fortuna, quæ & prioris fuit. Cùm igitur victores Pœni Syracusas obsidione cinxissent, Agathocléſq; se nec viribus parem, neq; ad obsidionem ferendam instructum videret, super hæc ab civibus crudelitate ejus offensis, desertus esset, statuit bellum in Africam transferre: mira prorsus audacia, qui quibus in solo urbis suæ par non erat, eorum urbi bellum inferret: & qui sua tueri non poterat, impugnare aliena, victúsq; victoribus insultaret. Hujus cõsilii non minus admirabile silentium, quam commentum fuit. populo hoc solùm professus, invenisse se victoriæ viam. Animos illi tantum in brevem obsidionis patientiam firmarét, vel si cui status præsentis fortunæ displiceret dare se ei discedendi liberam potestatem. Cùm mille exceuti discessissent, cæteros ad obsidionis necessitatem frumento & stipendio instruit: quinquaginta tantum secum talenta ad præsentem usum aufert, cætera ex hoste meliùs quàm ex sociis paraturus. Omnes deinde servos militaris ætatis libertate donatos, sacramento adegit, eósq; & majorem partem ferme militum navibus imponit, ratus ex æquata utriusq; ordinis conditione mutuã inter eos virtutis æmulatione futurã: cæteros omnes

Amilcaris obliti.

* Propter.

Bellum Agathoclis cum Carthaginiensibus.

Agathoclis audacia, qui victus victoribus Carthaginiensibus bellum infert.

Agathocles copressus ex Sicilia in Africam bellum transfert.

omnes ad tutelam patriæ relinquit. Septimo igitur imperii anno comitibus duobus adultis filiis, Archagatho & Heraclida, nullo militum ſciente quò veheretur, curſum in Africam dirigit. Cùm omnes aut in Italiam prædatum ſe, aut in Sardiniam ituros crederent, tum primo expoſito in Africæ littore exercitu, conſilium ſuum omnibus aperit. Quo in loco Syracuſæ poſitæ ſint, oſtendit: quibus aliud nullū auxilium ſupereſſet quàm ut hoſtibus faciant, quæ ipſi paterentur. Quippe aliter domi, aliter foris bella tractari. Domi ea ſola auxilia eſſe quæ patriæ vires ſubminiſtrent: foris hoſtem etiam ſuis viribus vinci, deficientibus ſociis, & odio diuturni imperii externa auxilia circumſpicientibus. Huc accedere, quòd urbes, caſtellaq; Africæ non muris cincta, non in montibus poſita ſint, ſed in planis campis, ſine ullis munimentis jaceant: quas omnes metu excidii facilè ad belli ſocietatem perduci poſſe. Majus igitur Carthaginienſibus ex ipſa Africa, quàm ex Sicilia exarſurum bellum, coituraque auxilia omnium adverſus unam urbem, nomine quàm opibus ampliorem. & quas non attulerit vires, inde ſumpturum. Nec in repentino Pœnorum metu, modicum momentum victoriæ fore, qui tanta audacia hoſtiū perculſi trepidaturi ſint. Acceſſura & villarum incendia, caſtellorum urbiúmq; contumacium direptionem, tum ipſius Carthaginis obſidionem. Quibus omnibus non ſibi tantum in alios, ſed & aliis in ſe ſentient patêre bella. His non ſolum Pœnos vinci, ſed & Siciliam liberari poſſe. Nec enim moratu os in ejus obſidione hoſtes, cùm ſua urgeantur. Nuſquā igitur alibi facilius bellū, ſed nec prædā uberiorem invenire poſſe. Nam capta Carthagine, omnem Africam Siciliámq; præmium victorum fore. Gloriam certè tam honeſtæ militiæ, tantam in omne ævum futuram, ut * determinari nullo tempore oblivionis poſſit: ut dicatur eos ſolos mortaliū eſſe, qui bella, quæ domi ferre non poterant, ad hoſtes tranſtulerint, ultróq; victores inſecuti ſint, & obſeſſores urbis ſuæ obſederint.

Hortatoria Agathoclis ad milites oratio.

Propoſitā à periculo Ratio.

A facili & opportuno.

Ab honeſto.

Gloria.

* *Forte legendum erat, ut determinari nullo tempore oblivio poſſit.*

Peroratio. Solis defectus.

derint. Omnibus igitur forti ac læto animo bellũ ineundum, quo nullum aliud possit aut præmium victoribus uberius, aut victis monumentũ illustrius dari. His quidem adhortationibus animi militum erigebantur. Sed terrebat eos portenti visio, quòd navigantibus eis sol defecerat. Cujus rei rationem non minore cura rex, quàm belli reddebat, affirmans si prius quàm proficiscerentur factum esset, credi adversũ profecturos prodigium esse: nunc quia egressis acciderit, illis ad quos eatur, portendere. Porrò defectus naturalium syderum semper præsentem rerum statum mutare, certúmque esse florentibus Carthaginiensium opibus, adversisque rebus suis commutationem significari. Sic consolatis militibus, universas naves consentiente exercitu incendi jubet, ut ōnes scirent auxilio fugæ * ablato, aut vincendum, aut moriendum esse. Deinde cùm omnia, quacunque ingrederentur prosternerent, villas castellaq; incenderent, obvius his fuit cum 30. millibus Pœnorum Hanno dux, & prælio commisso, duo de Siculis, tria millia de Pœnis cum ipso duce cecidere. Hac victoria & Siculorum animi eriguntur, & Pœnorum frangũtur. Agathocles victis hostibus, urbes castellaq; expugnat, prædas ingentes agit, hostium multa millia trucidat. Castra deinde in quinto lapide à Carthagine statuit, ut damna charissimarum rerum, vastitatémque agrorum, & incendia villarum, de muris ipsius urbis specularentur. Interea ingens tota Africa deleti Pœnorum exercitus fama, occupatarúmque urbium divulgatur. Stupor itaq; omnes & admiratio incessit, unde tanto imperio tam subitum bellum præsertim ab hoste jã victo. Admiratio deinde paulatim in cōtemptum Pœnorum vertitur. Nec multò pòst non Africa tantum, verum etiam urbes nobilissimæ novitatem sequutæ ad Agathoclem defecere, frumentóq; & stipendio victorem * adjuvere. His Pœnorum malis etiam deletus in Sicilia cum imperatore exercitus, velut quidam ærumnarum cumulus accessit. Nam post profectionem à Sicilia Agathoclis,

Prodigii interpretatio.

Idem fecit Alex. Magnus.

* Adempto.

Duos tantum amisit è suis Agathocles. Oros.

Egregia Agathoclis de Carthaginiensibus victoria.

Afrorum ad Agathoclem defectio.

* Extruere.

gathoclis, in obsidione Syracusarum Pœni segniores redditi, ab * Antandro fratre regis Agathoclis occisione cæsi nuntiabantur. Itaque cùm domi, forisque eadem fortuna Carthaginiensium esset, jam non tributariæ tantùm ab his urbes, verum etiam socii reges deficiebant, *amicitiarum jura non fide, sed successu ponderantes*. Erat inter cæteros rex Cyrenarum Ophellas, qui spe improba, regnum totius Africæ amplexus, societatem cum Agathocle per legatos junxerat, pactúsq; cum eo fuerat, ut Siciliæ illi, sibi Africæ imperium, victis Carthaginiensibus, cederet. Itaq; cùm ad belli societatem cum ingenti exercitu ipse venisset, Agathocles blando alloquio, & humili adulatione, cùm sæpius simul cœnassent, quia filius ejus ab Ophella adoptatus esset, incautum eum interfecit: occupatóque exercitu ejus, iteratò Carthaginienses omnibus viribus bellum * struentes, magno utriúsq; exercitus sanguine, gravi prælio superat. Hoc certaminis discrimine tanta desperatio illata Pœnis est, ut nisi in exercitu Agathoclis orta seditio esset, transiturus ad eum Bomilcar, dux Pœnorum cum exercitu fuerit. Ob quam noxiam in medio foro à Pœnis patibulo suffixus est: ut idé locus monumentum suppliciorum ejus esset, qui ornamentum antè fuerat honorum. Sed Bomilcar magno animo crudelitatem civium tulit, adeò ut de summa cruce, veluti de tribunali in Pœnorũ scelere concionaretur, objectans illis nunc Hannonem falsa affectati regni invidia circumventum, nunc Gisgonis innocentis exilium, nunc in Amilcaré patruũ suum tacita suffragia, quod Agathoclem socium illis facere quam hosté maluerit. Hæc cùm in maxima populi concione vociferatus esset, expiravit. Interea Agathocles profligatis in Africa rebus, tradito Archagatho filio exercitu, in Siciliã recurrit: nihil actũ in Africa existimans, si amplius Syracusæ obsiderentur. Nam post occisum Amilcarem, Gisgonis filium, novus eò à Pœnis missus exercitus fuerat. Statim igitur, primo adventu ejus, omnes Siciliæ

* Andronem, appel. Oros.

Ophellas per dolum caditur.

* Clientes. *Carthaginiensium nova clades. Bomilcar cruci affixus.*

Agathocles in Siciliam reversus, totius insulæ imperium occupa

urbes auditis rebus, quas in Africa gesserat, certatim se ei tradunt: atq; ita pulsis è Sicilia Pœnis, totius insulæ imperium occupavit. In Africam deinde reversus, seditione militum excipitur. Nam stipendiorum solutio in adventum patris dilata à filio fuerat. Igitur ad concionem vocatos, blandis verbis permulsit, stipendia illis non à se flagitanda esse, sed ab hoste quærenda, communem victoriam, communem prædam futuram. Paululùm modò attenderent, dum belli reliquiæ peragantur, cùm sciant Carthaginem captam spes omnium expleturam. Sedato militari tumultu, interjectis diebus, ad castra hostium exercitum ducit: ibi inconsultius prælium committendo, majorem partem exercitus perdidit. Cúm itaq; in castra fugisset, versámq; in se invidiam temerè commissi belli videret, pristinamque offensam non dependi stipendii metueret, concubia nocte solus à castris cum Archagatho filio profugit. Quod ubi milites cognovere, haud secus quàm si ab hoste capti essét, trepidavere. Bis se à rege suo in mediis hostibus, relictos esse, proclamantes, salutémque suam desertam ab eo esse, quorum ne sepultura quidem relinquenda fuerat. Cùm persequi regem vellent, à Nuntiis accepti, in castra revertuntur: comprehenso tamen Archagatho, qui à patre noctis errore discesserat: Agathocles autē navibus, quibus fuerat à Sicilia regressus, cum custodibus earundem Syracusas defertur. Exemplum flagitii singulare, Rex exercitus sui desertor, filiorúmque pater proditor. Interim in Africa post fugam regis, milites pactione cum hostibus facta, interfectis Agathoclis filiis, Carthaginiensibus se tradidere. Archagathus cùm occideretur ab Archesilao amico * Antipatri, rogavit eum quidnam liberis ejus facturum Agathoclem putet, per quem ipse liberis careat? Tunc respondit, satis habere se, quòd superstites eos esse Agathoclis liberis sciat. Post hæc Pœni ad persequendas belli reliquias, duces in Siciliam miserunt, cū quibus Agathocles pacem æquis conditionibus fecit.

Agathocles à Pœnis vincitur.

Agathoclis fuga.

Perditionis & perfidia exemplum.

* Antea patris.

Archagathi Agathoclis filii mors.

JUSTINI

JUSTINI LIBER XXIII.

AGathocles rex Siciliæ, pacificatus cum Carthaginiensibus, partem civitatum à se fiducia virium dissidentium, armis subegit. Deinde quasi angustis insulæ terminis clauderetur, cujus imperii partem primis incrementis ne superaverat quidem, in Italiam transcendit, exemplum Dionysii secutus, qui multas civitates Italiæ subegerat. Primi igitur hostes illi Brutii fuere, qui & fortissimi & opulentissimi videbantur, simul & ad injurias vicinorum prompti. Nam multas civitates Græci nominis Italia expulerant: autores quoque suos Lucanos bello vicerant, & pacem cum his æquis legibus fecerant. Tanta feritas animorum erat, ut nec origini suæ parcerent. Namque Lucani iisdem legibus liberos suos, quibus & Spartani, instituere soliti erant. Quippe ab initio puberatis, in sylvis inter pastores habebantur, sine ministerio servili, sine veste, quam induerent, vel cui incubarent: ut à primis annis duritiæ, parsimoniæq; sine ullo usu urbis, assuescerent. Cibus his præda venatica, potus mellis, & lactis, & fontium liquor erat: sic ad labores bellicos indurabantur. Horum igitur ex numero quinquaginta primò ex agris finitimorum prædari soliti, confluente deinde multitudine, solicitati præda cùm plures facti essent, infestas regiones reddebant. Itaque fatigatus querelis sociorum Dionysius Siciliæ tyrannus, sexcentos Afros ad compescendos eos miserat, quorum castellum proditum sibi per Brutiam mulierem expugnarunt, ibique civitatem, concurrentibus ad opinionem novæ urbis pastoribus, statuerunt: Brutiósq; se ex nomine mulieris vocaverunt. Primum illis cum Lucanis originis suæ autoribus, bellū fuit. Quâ victoriâ erecti, cum pacem æquo jure fecissent, cæteros finitimos armis subegerunt, tantásq; opes brevi consecuti sunt, ut pernicioſi etiam regibus haberentur. Deniq; Alexander rex Epiri, cum in auxiliū Græcarū civitatū cum magno

Bellum in Italia ab Agathocle gestum.

Epipho nema.

Lucanorum & Spartanorum mos in educandis liberis.

Brutii unde dicti.

exercitu in Italiam veniſſet, cum omnibus copiis ab his deletus eſt. Quare feritas eorum ſucceſſu felicitatis incenſa, diu terribilis finitimis fuit; ad poſtremum imploratus Agathocles, ſpe ampliandi regni, à Sicilia in Italiam trajecit. Principio adventus opinione ejus concuſſi legatos ad eum, ſocietatem amicitiamq; petentes miſerunt. Quos Agathocles ad cœnam invitatos, ne exercitum trajici videret, in poſterum ſtatuta his die, conſceſis navibus fruſtratus eſt: ſed fraudis haud lætus eventus fuit. Siquidem reverti eum in Siciliam interjectis paucis diebus, vis morbi coegit: quo toto corpore comprehenſus, per omnes nervos articulóſq; humore peſtifero graſſante, velut inteſtino ſingulorum membrorum bello impugnabatur. Ex qua deſperatione bellum inter filium nepotemq; ortum, ejus regnum jam quaſi mortuis vendicaturibus, occiſo filio, regnum nepos occupavit. Igitur Agathocles, cum morbi cura, & ægritudo graviores eſſent, & inter ſe alterum alterius malo creſceret, deſperatis rebus, uxorem ſuam Theogenam genitóſq; ex ſe duos parvulos, cum omni pecunia, & familia, regaliq; inſtrumento, quo præter illum nemo regum ditior fuit, navibus impoſitos Ægyptum, unde uxorem acceperat, remittit, timens ne prædonem regni ſui hoſtem paterentur. Quanquam uxor diu, ne ab ægro divelleretur, deprecata eſt, ne diſceſſus ſuus adjungi nepotis parricidio poſſet, & tam cruentè hæc deſeruiſſe virum, quam ille impugnaſſe avum videretur: *Nubendo ſe non proſpere tantum, ſed omnis fortunæ iniiſſe ſocietatem*: Nec invitam periculo ſpiritus ſui empturam, ut extremos viri ſpiritus exciperet & exequiarum officiuni, in quod profecta ſe, nemo ſit ſucceſſurus, obſequio debitæ pietatis impleret. Diſcedentes parvuli flebili ululatu amplexi patrem tenebant. Ex altera parte uxor maritum, non amplius viſura * oculis fatigabat. Nec minis ſenis lacrymæ miſerabiles erant. Flebant ii morientem patrem, ille exules liberos. Hi diſceſſu ſuo ſolitudinem patris ſenis ægri, ille in ſpem

regni

Agathoclis fraus.

Gravis morbus.

Bellum inter filium & nepotem Agathoclis.

Theogena, Agathoclis uxor.

Diſceſſus miſerabilis deſertio.

Matrimonium.

Theogena, proba & maritum amantis conjugis exemplũ.

Pietas filiorum erga parentes, & parentum erga liberos.

* Oculis.

Agathoclis exitus.

regni susceptos relinqui in egestate lugebat. Inter hæc regia omnis assistentium fletibus tam crudelis dissidii impleta, resonabat. Tandem lacrymis finem necessitas profectionis imposuit, & mors regis proficiscentes filios secuta est. Dum hæc aguntur, Carthaginienses, cognitis quæ in Sicilia agebantur, occasionem totius insulæ occupandæ natam sibi existimantes, magnis viribus eò trajiciunt, multásq; civitates subigunt. Eo tempore & Pyrrhus adversus Romanos bellum gerebat, qui imploratus à Siculis in auxilium, sicuti dictum est, cùm Syracusas venisset, multásq; civitates subegisset, rex Siciliæ, sicut Epiri appellabatur. Quarum rerum felicitate lætus, Heleno filio Siciliæ, velut avitum (nam susceptus ex filia Agathoclis regis erat) Alexandro autem Italiæ regnum destinat. Post hæc multa secunda prælia cum Carthaginiensibus facit. Interjecto deinde tempore, legati ab Italicis sociis venere, nuntiantes Romanis resisti non posse, deditionémque futuram, nisi subveniat. Anxius tam ambiguo periculo, incertúsq; quid ageret, vel quibus primùm subveniret, in utrúmq; pronus consultabat. Quippe instantibus hinc Carthaginiensibus, inde Romanis, periculosum videbatur, exercitum in Italiam non trajicere, periculosius à Sicilia deducere: ne aut illi non lata ope, aut hi deserti amitterentur. In hoc æstu periculorum tutissimus portus consiliorum visus est, omnibus viribus * decernere in Sicilia, & profligatis Carthaginiensibus, victorum exercitum * transponere in Italiã. Itaq; conserto prælio, cùm superior fuisset, quoniam tamen à Sicilia abiret, pro victo fugere visus est: ac propterea socii ab eo defecerunt: & imperium Siciliæ tam citò amisit, quàm facilè quæsierat. Sed nec in Italia meliore felicitate usus, in Epirum revertitur. Admirabilis utriusque rei casus in exemplum fuit. Nam sicut antè secunda fortuna, rebus supra vota fluentibus, Italiæ Siciliæque imperium & tot de Romanis victorias attraxerat: ita nunc adversa, velut in ostentationem

Revertitur ad Pyrrhi historiam.

A Tarentinis & Samnitibus, Plut.

* Decernere.

* Transmittere.

Partim ad Carthaginienses, partim ad Mamertinos. Plut. Cum M. Curio.

tationem frugalitatis humanæ, destruens quæ cumulaverat, Siculienſi ruinæ naufragium maris, & fœdam adverſus Romanos pugnam, turpémq; ab Italia diſceſſum adjecit. Poſt profectionem à Sicilia Pyrrhi magiſtratus Hiero creatur, cujus tanta moderatio fuit, ut conſentiente omnium civitatum favore, dux adverſus Carthaginienſes primùm, mox rex crearetur. Hujus futu æ majeſtatis ipſa infãtilis educatio, quaſi prænuntia fuit. Quippe genitus erat patre Hieroclyto, nobili viro, cujus origo à Gelo, antiquo Siciliæ tyranno, manabat: ſed maternum illi genus ſordidum, atq; admodum pudibundum fuit. Nam ex ancilla natus, ac propterea à patre, velut dehoneſtamentum generis expoſitus fuerat. Sed parvulum, & humanæ opis indigentem, apes, congeſto circa jacentem melle, multis diebus aluere. Ob quam rem reſponſo aruſpicum admonitus pater, qui regnum infanti portendi canebant, parvulum recolligit, omniq; ſtudio ad ſpem majeſtatis, quæ promittebatur, inſtituit. Eidem in ludo inter coæquales diſcenti, lupus tabulam, in turba puerorum repentè conſpectus, eripuit: Adoleſcenti quoq; prima bella ineunti, aquila in clypeo, noctua in haſta conſedit, Quod oſtentum & in conſilio cautum, & manu promptum, regémq; futurum ſignificabat. Deniq; adverſus provocatores ſæpe pugnavit, ſempérq; victoriam reportavit. A Pyrrho rege multis militaribus donis donatus eſt. Pulchritudo ei corporis inſignis, vires quoq; in homine admirabiles fuere. In alloquio blandus, in negotio juſtus, in imperio moderatus erat, prorſus ut nihil ei regium deeſſe videretur, præter regnum.

Hieronis natales.

Hiero ab apibus melle educatus.

Prodigia in Hierone. Ob id Pallas delectasse noctua, ut Plutarch. in Demoſt.

Boni principis officia.

JUSTINI LIBER XXIV.

Cum hæc in Sicilia geruntur, interim in Græcia diſſidentibus inter ſe bello Ptolomæo Ceraunico, & Antiocho, & Antigono regibus, omnes fermè Græciæ civitates, ducibus Spartanis, velut occaſione data, ad ſpem libertatis erectæ, miſſis invicem legatis, per quos

Græcorum res.

quos in ſocietatis fœdera alligarentur, in bellum prorumpunt: & ne cum Antigono, ſub cujus * bello erant, bellum cepiſſe viderentur, ſocios ejus Ætolos aggrediuntur, cauſas belli præ endentes, quòd conſenſu Græciæ ſacratum Apollini Cyræum campum per vim occupaſſent. Huic bello ducem eligunt Aran, qui adunato exercitu, urbes, ſatáq; in his campis poſita, depopulatur: quæ auferri non poterant, incendit. Quod cùm è montibus conſpicati Ætolorum paſtores eſſent, congregati admodum quingenti, ſparſos hoſtes, ignorantes quãta manus eſſet, quorum conſpectum illis metus & incendiorum fumus abſtulerat, conſectantur, trucidatíſq; admodum novem millibus, prædones in fugam verterunt. Reparantibus deinde Spartanis bellum, auxilium multæ civitates negaverunt, exiſtimantes dominationem eos Græciæ, non libertatem quærere. Intereà inter reges bellum finitur. Nam Ptolomæus pulſo Antigono, cùm regnum totius Macedoniæ occupaſſet, pacem cum Antiocho facit, affinitatémque cum Pyrrho, data ei in matrimonium filia ſua, jungit. Exinde externo metu depoſito, impium & facinoroſum animum ad domeſtica ſcelera convertit, inſidiáſque Arſinoë ſorori ſuæ inſtruit: quibus & filios ejus vitâ, & ipſam Caſſandriæ urbis poſſeſſione privaret. Primus ei dolus fuit, ſimulato amore ſororis matrimonium petere. Aliter enim ad ſororis filios, quorum regnum occupaverat, quàm cõcordiæ fraude pervenire non poterat. Sed nota ſcelerata Ptolomæi voluntas ſorori erat. Itaq; non credenti, mandat velle ſe cum filiis ejus regni conſortium jungere; cum quibus non ideo ſe armis contendiſſe, quoniã eripere his regnum, ſed quòd id facere ſui muneris vellet. In hoc mitteret arbitrium juſjurandi: quo præſente apud deos patrios, quibus vellet obſecrationibus ſe obligaret. Incerta Arſinoë quid ageret: ſi mitteret, decipi perjurio: ſi non mitteret, provocare rabiẽ fraternæ crudelitatis timebat. Itaque plus liberis, quàm ſibi timens, quos matrimonio ſuo protecturam

* Imperio.

Campus, id eſt Phocidu. Plin. lib. 3.

Ptolomæus Keraunos.

Macedoniæ rex.

Arſinoe Ptolomæi ſoror.

Dolus & ſcelus in ſororem Arſinoen.

Ptolomæi perjurium.

Solebant enim sacrificantes apprehendere aras. Vnde & Varro dicit, antiquitus ara sas dictas. Vide Macr.

protecturam se arbitrabatur, mittit ex amicis suis Dionem, quo perducto in sanctissimū Jovis templum veterrimæ Macedonum religionis, Ptolomæus sumptis in manus altaribus, cōtingens ipsa simulacra, & pulvinaria deorū, inauditis ultimísq; execrationibus adjurat, se syncera fide matrimonium fororis petere: nuncupaturúmq; se eam reginam, neq; in contumeliam ejus se aliam uxorem, aliósve, quàm filios ejus liberos habiturum. Arsinoë postquàm & spe impleta est, & metu soluta, ipsa cum fratre colloquitur: cujus vultus & blandientes oculi, cùm fidem non minorem, quàm jusjurandum promitterent, reclamante Ptolomæo filio fraudem subesse, in Matrimonium fratris consensit. Nuptiæ magno apparatu, lætitiáq; omnium celebrantur. Ad concionem quoque vocato exercitu, capiti sororis diadema imponit, reginámq; eam appellat. Quo nomine in lætitiam effusa Arsinoë, quia quòd morte Lysimachi prioris mariti amisérat, recipisset ultro: virum in urbem suam Cassandriam invitat, cujus urbis cupiditate fraus struebatur. Prægressa igitur virum, diem festum urbi in adventum ejus indicit, domos, templa, cæteraq; omnia exornari jubet, aras ubiq; hostiáq; disponi, filios quoq; suos, Lysimachū sedecim annos natum, Philippum triennio minorem, utrumque forma insignem, coronatos occurrere jubet. Quos Ptolomæus ad celandum fraudem, cupidè & ultra modū veræ affectionis amplexus, osculis diu fatigat. Ubi ad portam ventum est, occupari arcem jubet, pueros interfici. Qui cùm ad matrem confugissent, in gremio ejus, inter ipsa oscula trucidārur. Proclamante Arsinoë, quòd tantum nefas aut nubendo, aut post nuptias contraxisset, pro filiis se sæpe percussoribus obtulit. Frequenter corpore suo puerorum corpora amplexata protexit, vulneráq; excipere quæ liberis * intendebantur, voluit. Ad postremum spoliata etiam funeribus filiorum, scissa veste, & crinibus sparsis, cum duobus servulis ex urbe protracta, Samothraciā in exilium abiit, eò miserior, quòd mori cum filiis ei non licuit.

Nuptiæ Ptolomæi fratris cum sorore Arsinoe.

Exemplum crudelitatis & parricidii in Ptolomæo.

* Intendebantur.

licuit. Sed nec Ptolomæo inulta scelera fuerũt. Quippe diis immortalibus tot perjuria, & tam cruenta parricidia vindicãtibus, brevi post à Gallis spoliatus regno, captúsq; vitam ferro, ut meruerat, amisit. Namque Galli abundanti multitudine, cùm eos non caperent terræ, quæ genuerant, trecenta millia hominum ad sedes novas quærendas, velut peregrinatum miserunt. Ex his portio in Italia consedit, quæ & urbem Romã captam incendit, & portio Illyricos sinus, ducibus avibus (nam augurandi studio Galli præter cæteros valent) per strages Barbarorum penetravit, & in Pannonia consedit: gens aspera, audax, bellicosa, quæ prima post Herculem, cui ea res virtutis admirationem & immortalitatis fidem dedit, Alpium invicta juga, & frigore intractabilia loca transcendit: ibi domitis Pannoniis per multos annos cum finitimis varia bella gesserunt. Hortante deinde successu, divisis agminibus, alii Græciam, alii Macedoniam, omnia ferro proterentes, petivere: Tantúsq; terror Gallici nominis erat, ut etiam reges non lacessiti, ultrò pacem ingenti pecunia mercarentur: Solus rex Macedoniæ Ptolomæus, adventum Gallorum intrepidus audivit: ísq; cum paucis & incompositis, quasi bella non difficilius, quàm scelera patrarentur, parricidiorum furiis agitatus, occurrit. Dardanorũ quoq; legationem, viginti millia armatorum in auxilium offerentem, sprevit: additâ insuper contumeliâ, actũ de Macedonia dicens si cũm totum Orientem soli domuerint, nunc in vindictã civium Dardanis egeant. Milites se habere filios eorum, qui sub Alexandro regẽ stipendia toto orbe terrarũ victores fecerint. Quæ ubi Dardano regi nuntiata sunt, inclytũ illud Macedoniæ regnum brevi immaturi juvenis temeritate casurum dixit. Igitur Galli, duce Belgio, ad tentandos Macedonum animos, legatos ad Ptolomæum mittunt, offerentes pacẽ, si emere velit; sed Ptolomæus inter suos belli metu pacem Gallos pe[illegible] gloriatus est: nec minus festinanter se legatis quam inter amicos jactavit: aliter

Galli Italiam invadunt.

Romam incendunt.

Gallorum descriptio.

Gallici nominis terror.

Ptolomæi temeritas.

se

se pacem daturum negando, nisi principes suos obsides dederint, & arma tradiderint: non enim fidem se nisi inermibus habiturū. Renuntiata legatione, risere Galli, undiq; acclamantes, brevi sensurum, sibi an illi consulentes, pacem obtulerint. Interjectis diebus, prælium conseritur: victi Macedones cæduntur: Ptolomæus multis vulneribus saucius capitur, caput ejus amputatur, & lanceâ fixum tota acie, ad terrorem hostium, circumfertur. Paucos ex Macedonibus fuga servavit, cæteri aut capti, aut occisi. Hæc cùm nuntiata per omnem Macedoniam essent, portæ urbium clauduntur, luctu omnia replentur, nunc orbitatem amissorum filiorum dolebant, nunc excidia urbium metuebant, nunc Alexandri, Philippiq; regum suorū nomina, sicuti numina, in auxilium vocabāt, sub illis se non solùm tutos, verū etiam victores orbis terrarum extitisse: ut tuerentur patriam suam, quam gloria rerum gestarum cœlo proximam reddidissent: ut opem afflictis ferrent, quos furor & temeritas Ptolomæi regis perdiderat, orabant. Desperantibus omnibus, non votis agendum, Sosthenes unus de Macedonum principibus ratus contracta juventute, & Gallos exultantes victoria compescuit, & Macedoniam ab hostili depopulatione defendit. Ob quæ virtutis beneficia, multis nobilibus regnum Macedoniæ affectantibus, ignobilis ipse præponitur, & cùm rex ab exercitu appellatus esset, ipse non in regis, sed in ducis nomen jurare milites coëgit. Interea Brennus, quo duce portio Gallorum in Græciam se effuderat, auditâ victoriâ suorum, qui Belgio duce Macedones vicerant, indignatus parta victoria * optimam prædam, & Orientis spoliis onustā, tam facilè relictam esse, adunatis 150. millibus peditum, & 15. millibus equitum, in Macedoniam irrumpit. Cùm agros villásq; popularentur, occurrit ei cum instructo exercitu Macedonum Sosthenes: sed pauci à pluribus, trepidi à valentibus facilè vincuntur. Itaq; cùm victi à se Macedones intra muros urbem condidissent, victor Brennus, nemine prohibente,

Macedones à Gallis cæsi.

Ptolomæi interitus.

Macedonum trepidatio.

Sosthenis virtus & moderatio.

Brennus Gallorum dux.

* Opimam.

Vincuntur Macedones à Gallis.

Contemptor deûm Brennus.

habente, totius Macedoniæ agros deprædatur. Inde quasi spolia sorderent, animum ad deorum immortalium templa convertit, scurriliter jocatus locupletes deos largiti hominibus oportere. Statim igitur Delphos iter vertit: prædam religionis aurum, offensæ deorum immortalium præferens: quos nullis opibus egere, ut qui eas largiri hominibus soleant affirmabat. Templi autem Apollinis Delphis positi est in monte Parnasso, in rupe undiq; impendente: ibi civitatem frequentia hominum facit. Qui ad affirmationē majestatis undiq; concurrentes, in eo saxo consedere: atq; ita templum civitatémq; non muri, sed præcipitia, nec manufacta, sed naturalia præsidia defendunt, prorsus ut incertum sit, utrum munimentum loci, an majestas dei plus hic admirationis habeat. Media saxi rupes in formam theatri recessit. Quamobrem, & hominum clamor & siquando accidit tubarum sonus, personantibus inter rupibus multiplex audiri, ampliórq; , quàm editur, resonare solet. Quæ res majorem majestatis terrorem igharis rei, & admirationem stupentibus plerumq; affert. In hoc rupis anfractu media fermè montis altitudine, planicies exigua est, atq; in ea profundum terræ foramen, quod in oracula patet. Ex quo frigidus spiritus in quodam velut vento in sublime expulsus mentes vatum in vecordiam vertit, impletósq; deo, responsa consulentibus dare cogit. Multa igitur ibi & opulenta regum populorumque visuntur munera, quæque magnificentia sui reddentium vota gratam voluntatem, & deorum responsa manifestant. Igitur Brennus cùm in conspectu haberet templum, diu deliberavit, an confestim rem aggrederetur, an verò fessis via militibus noctis spatium ad resumendas vires daret. Euridanus & Thessalonus duces, qui se ad prædæ societatem junxerant, amputari moras jubent, dùm imperati hostes, & recens adventus sui, terrori esset: interjecta nocte, & animos hostibus forsitan & auxilia accessura, & vias, quæ tunc pateant, obstructū iri. Sed Gallorum

Impietatis exemplum.

Descriptio situs templi Delphici Apollinis.

Originem Delphici oraculi refert Diod. in Philip.

Delphicum antrum.

Consultatio de invadendo.

Euridanus, Thessalonus Gallorum duces.

runt vulgus ex longa inopia, ubi primùm vino cæteríſque commeatibus referta rura invenit, non minus abundantia, quàm victoria lætum, per agros ſe ſparſerat, deſertíſque ſignis ad occupanda omnia pro victoribus vagabantur. Quæ res dilationem Delphis dedit. Prima namque opinione adventus Gallorum prohibiti Agreſtes Græcis oracula ferunt, meſſes vínaq; villis efferre. Cujus rei ſalutare præceptum non prius intellectum eſt quàm vini, cæterarúmq; copiarum abundantia velut mota Gallis objecta, auxilia finitimorum convenere. Prius itq; urbem ſuam Delphi, aucti viribus ſociorum permunivere, quàm Galli vino, velut prædæ incubantes, ad ſigna revocarentur. Habebat Brennus lecta ex omni exercitu peditum ſexaginta quinq; millia, Delphorum ſociorúmq; non niſi * quatuordecim millia militum erant, quorum contemptu Brennus ad acuendos ſuorũ animos prædæ ubertatem omnibus oſtendebat, ſtatuáſq; cum quadrigis, quarum ingens copia procul viſebatur, ſolido auro fulas eſſe, plúſque in põdere, quàm in ſpecie habere prædæ affirmabat. Hac aſſeveratione vel animadverſione incitati Galli, ſimul & heſterno mero ſaucii, ſine reſpectu periculorum in bellum ruebant. Contrà Delphi plus in Deo, quàm in viribus ſpem ponentes, cum contemptu hoſtium reſiſtebant, ſcandentéſq; Gallos è ſummo montis vertice, partim ſaxis, partim armis obruebant. In hoc partium certamine, repentè univerſorum templorum antiſtites, ſimul & ipſi vates, ſparſis crinibus, cum inſignibus atq; infulis pavidi vecordéſve, in primã pugnantium aciem procurrunt, adveniſſe Deum clamant, eumq; ſe vidiſſe diſilientem in templum per culminis aperta faſtigia. Dum omnes opem dei ſuppliciter implorant, juvenem ſupra humanum modum inſignis pulchritudinis, comitéſque ei duas armatas virgines ex propinquis duabus Dianæ Minervæq; ædibus occurriſſe: nec oculis tantùm hæc ſe perſpexiſſe, ſed audiſſe etiam ſtridorem arcus, ac ſtrepitum armorum. Proinde nec cunctarentur

Brennī & Delphorum copiæ.

* Alii quatuor millia.

Pugna inter Gallos & Delphos.

diis

diis antesignanis hostem cædere, & victoriæ deorum socios se adjugere, summis obsecrationibus monebant. Quibus vocibus incensi, omnes certatim in prælium prosiliunt. Præsentiam dei & ipsi statim sensere. Nam & terræ motu portio montis abrupta, Gallorum stravit exercitum, & confertissimi cunei non sine vulneribus hostium dissipati ruebant. Insecuta deinde tempestas est, quæ grandine & fulgure saucios ex vulneribus absumpsit. Dux ipse Brennus cùm dolorem vulnerũ ferre non posset, pugione vitam finivit. Alter ex ducibus, punitis belli autoribus, cum decem millibus sauciorum citato agmine à Græcia excedit. Sed nec fortuna fugientibus commodior fuit. Siquidem pavidis nulla sub tectis acta nox, nullus sine labore & periculo dies: assidui imbres, & gelu nix concreta, & fames, & lassitudo, & super hæc *maximum pervigilio malum*, miseras infelicis belli reliquias obterebant. Gentes quoque nationésq; per quas iter habebant, palantes, velut prædam sectabantur. Quo pacto evenit, ut nemo ex tanto exercitu, qui paulo antè fiducia virium etiam deos contemnebat, velut ad memoriam tantæ cladis superesset.

Vincuntur Galli à Delphis ducibus dis.

Brennus mortem consciscit.

Cladis Gallorum in Græcia.

JUSTINI LIBER XXV.

INter duos reges, Antigonum & Antiochum, statuta pace, cùm in Macedoniam Antigonus reverteretur, novus eidem repentè hostis exortus est. Quippe Galli, qui à Brenno duce, cùm in Græciam proficiscerentur ad terminos gentis tuendos relicti fuerant, ne soli desides viderentur, peditum * quindecim millia, equitum tria millia armaverant, fugatísq; Getarum, Triballorúmq; copiis, Macedoniæ imminentes, legatos ad regem miserunt, qui pacem ei venalem offerrent, simul & regis castra specularentur. Quos Antigonus pro regali munificentia ingenti apparatu epularum ad cœnam invitavit. Sed Galli expositum grande auri argentíque pondus admirantes, atque prædæ ubertate solicitati, infestiores, quàm venerunt, reverteruntur.

Tertia Gallorum in Macedoniam irruptio.

* Duodecim.

Auri enim avidissima gens Gallorum. Livius.

Quibus

Quibus & elephantes ad terrorem, velut inusitatas Barbaris formas, rex ostendi jusserat, naves onustas copiis demonstrari: ignarus, quòd quibus ostentatione virium metum se injicere existimabat, eorum animos ut ad opimam prædam solicitabat. Itaq; legati ad suos reversi, omnia in majus extollentes, opes pariter & negligentiam regis ostendunt, referta auro & argento castra esse, & neque vallo fossave munita: & quasi satis munimenti in divitiis haberent, ita eos omnia officia militaria intermisisse: prorsus quasi ferri auxilio non indigerent, quoniam abundarent auro. Hac relatione avidæ gentis animi satis ad prædam incitabantur. Accedebat tum exemplum Belgii, qui non magno antè tempore Macedonum exercitum cum rege trucidaverat. Itaq; consentientibus omnibus, nocte castra regis aggrediuntur, qui præsentiens tantam tempestatem, signum pridie dederat, ut omnibus rebus ablatis in proximam sylvam tacitè occultarent. Neq; aliter servata castra quàm quòd deserta sunt. Siquidè Galli ubi omnia vacantia, nec sine defensoribus modò, verum etiam sine custodibus vident, non fugam hostium, sed dolum arbitrantes, diu intrare portas timuerunt. Ad postremum integris & intactis mimimentis, scrutantes potius quàm diripientes, castra occupaverunt. Tunc ablatis quæ invenerant, ad littus convertuntur. Ibi dum naves incautiùs diripiunt, à remigibus & ab exercitus parte, quæ eò cum conjugibus & liberis confugerant, nihil tale metuentes, trucidantur: tantaque cædes Gallorum fuit, ut Antigono pacem hujus victoriæ opinio, non à Gallis tantùm, verum etiam à finitimorum feritate præstiterit. Quanquàm Gallorum ea tempestate tantæ fœcunditatis juventus fuit, ut Asiam omnem velut examine aliquo implerent. Deniq; neq; reges Orientis sine mercenario Gallorum exercitu ulla bella gesserint, neq; pulsi regno ad alios quàm ad Gallos confugerint. Tantus terror Gallici nominis, sive armorum invicta felicitas erat, ut aliter neq; majestatem

Galli Antigoni castra invadunt.

Galli cæduntur.

jestatem suam tutam, neq; amissam recuperare se posse sine Gallica virtute arbitrarentur. Itaque in auxilium à Bithyniæ rege invocati, regnum cum eo partâ victoriâ diviserunt, eámq; regionem Gallogræciam cognominaverunt. Dum hæc in Asia geruntur, interim in Sicilia Pyrrhus à Pœnis navali prælio victus, ab Antigono Macedoniæ rege supplementum militum per legatos petit: denuntians ni mittat, redire se in regnum necesse habere: incrementa rerum, quæ de Romanis voluerit, de ipso quæsiturum. Quod ubi negatum legati retulerunt, dissimilatis causis, repentinam fingit profectionem. Socios interim parare bellum jubet, & arcis Tarentinæ custodiam Heleno filio, & amico Miloni tradit: Reversus in Epirum statim fines Macedoniæ invadit, cui Antigonus cum exercitu occurrit, victúsq; prælio in fugam vertitur. Atq; ita Pyrrhus Macedoniam in deditionem accepit, & veluti damna amissæ Siciliæ Italiæq; acquisito Macedoniæ regno pensasset, relictum Tarenti filium & amicum accersit. Antigonus autem cum paucis equitibus fugæ comitibus, repentè fortunæ ornamentis destitutus, amissi regni speculaturus eventus, Thessalonicam se recepit, ut inde eum cõductu Gallorum mercenaria manu bellum repararet. Rursus à Ptolomæo Pyrrhi filio funditus victus, cum septem comitibus fugiens, non recuperandi regni spẽ, sed salutis latebras, ac fugæ solitudines captat. Igitur Pyrrhus in tanto fastigio regni collocatus, jam nec eo, ad quod votis perveniendum fuerat, contentus, Græciæ Asiæq; regna meditatur, neque illi major ex imperio, quàm ex bello voluptas erat: nec quisquam Pyrrhum, quà tulisset impetum, sustinere valuit. Sed ut ad devincẽda regna invictus habebatur, ita devictis acquisitísq; celeriter carebat: tanto melius studebat acquirere imperia, quàm retinere. Itaq; cùm copias Cherssõeso transposuisset, legationibus Athenienſium, & Achivorum, Messeniorúmq; excipitur. Sed & Græci omnes admiratione nominis ejus, simul & rerum adversus Roma-

Missi Galli & Græci Gallograeci appellantur, Livius, & quarta Decadis. Dum Sicilia excederet, & in Italiam propera ret, Plu. Exercitum Pyrrhi, VIIII M. peditum, & D. equitum, Plut.

Pyrrhi varius successus.

Collatum ob id est ab Antigono, indoctò lusori, qui & cum malo suo & foliis ficus facto ait, sibi tamen ne sciat uti. Plutar.

Pyrrhi bellum adversus Lacedæmonios. Exemplum muliebris fortitudinis & pietatis erga patriam,

nos, Pœnósq; gestarum gloria attoniti, adventum ejus expectabant. Primum illi bellum adversus Spartanos fuit, ubi majore mulierum, quàm virorũ virtute excipitur. Tunc Ptolomæum filium, & exercitus partem robustissimam amisit. Quippe oppugnanti urbem, ad tutelam patriæ tanta multitudo fœminarum concurrit, ut non fortius victus, quàm verecundius recederet. Porrò Ptolomæum filium ejus adeo strenuũ, & manu fortem fuisse tradunt, ut urbem Corcyram solus cum* sexaginta ceperit. Idem prælio navali triremem ex scapha cum septem insiluerit, captámq; tenuit. In oppugnatione quoq; Spartanorum usque in mediam urbem cum equo procurrerit, ibique concursu multitudinis interfectus sit. Cujus corpus ut relatum, * patrem dixisse Pyrrhum ferunt. Aliquanto tardius eum quàm timuerit ipse, vel temeritas ejus meruerit, occisum esse. Repulsus à Spartanis Pyrrhus Argos petit: ibi dum Antigonum in urbe clausum expugnare * cogitat, inter confertissimos violentissimè dimicans, saxo de muris jactato occiditur. Caput ejus Antigono refertur: qui victoria mitius usus, filiũ ejus Helenum cum Epirotis sibi deditum, in regnum dimisit, eique insepulti patris ossa in patriam referenda tradidit. Satis constans inter omnes autores fama est, nullum nec ejus, nec superioris ætatis regem comparandum Pyrrho fuisse, raróq; non inter reges tantùm, verum etiam inter illustres viros, aut vitæ sanctioris, aut justitiæ probatioris visum fuisse. Scientiam certè rei militaris in illo viro tantam fuisse, ut cum Lysimacho, Demetrio, Antigono, tantis regibus bella gesserit, invictus semper extiterit. Illyriorum quoque, Siculorum, Romanorúmque & Carthaginiensium bellis nunquam inferior, plerunque etiam victor extiterit: qui patriam certè suam angustam, ignobilémque, fama rerum gestarum, & claritate nominis sui toto orbe illustrem reddiderit.

* Sexagesimo.

*Patri est dixisse.

Duce Acrotato Ares regis filio. Plut. A semita ictu tegula occisum Argis Plut. scribit.

* Conatur *Dabat es quidem Annibal primas in omni genere virtutis Pyrrho. Plut. Pyrrhi laus.*

JUSTINI

JUSTINI LIBER XXVI.

POst mortem Pyrrhi non in Macedonia tantum, verum etiam in Asia, Græciaque magni bellorum motus fuere. Nam & Peloponnesii per proditionē Antigono traditi, & variante hominum partim dolore, partim gaudio, prout singulæ civitates aut auxilium de Pyrrho speraverant, aut metus sustinuerant, ita aut cum Antigono societatem jungebant, aut mutuis inter se odiis in bellum ruebant. Inter hunc turbatarum provinciarum motum, Epirorum quoq; urbs ab Aristotimo principe per tyrannidem occupatur: à quo cùm multi ex primoribus occisi, plures in exilium acti essent, Ætolis per legatos postulantibus, ut cōjuges liberósq; exulum redderet, primò negavit: postea quasi pœniteret, proficiscendi ad suos omnibus matronis potestatem dedit, diemq; profectionis statuit. Illæ quasi in perpetuū cum viris exulaturæ, pretiosissima quæq; auferentes, cùm ad portā quasi uno agmine profecturæ convenissent, omnibus rebus expoliatæ, in carcere recluduntur, occisis prius in gremiis matrum parvulis liberis, virginibúsq; ad stuprum direptis. Hanc tam sævam dominationem stupentibus ōnibus, princeps eorum Helematus senex, & liberis orbus, ut qui nec ætatis, nec pignorum respectum timeret, convocatos domi fidissimos amicorum, in vindictam patriæ hortatur. Cunctantibus privato periculo publicum finire, & deliberandi spatium postulantibus, accersitis servis jubet obserari fores, tyrannóq; nuntiari, mitteret, qui conjuratos apud se comprehenderet, objectans singulis, se, quia liberandæ patriæ autor esse non posset, desertæ ultorem futurū. Tūc illi ancipiti periculo circumvēti, honestiorem viam eligentes, conjurant in tyranni necem: atq; ita Aristotimus quinto postea quàm tyrannidem occupaverat, mense opprimitur. Interea Antigonus cùm multiplici bello & Ptolomæi regis, & Spartanorum premeretur, novúsq; illi hostis Gallogræciæ exercitus affluxisset, in

Varii Græcorū motus.

Aristotimi tyranni crudele factum.

Helematī amor erga patriam & prudēs in opprimendo tyranno consilium.

Aristotimus occiditur.

ſpeciem caſtrorum parva manu adverſus cæteros relicta, adverſus Gallos totis viribus proficiſcitur. Quibus cognitis, Galli cùm & ipſi ſe prælio pararẽt, in auſpicia pugnæ hoſtias cædunt: quarum extis, cùm magna cædes, interitúſq; omnium prædiceretur, non in timorem, ſed in furorem verſi, ſperantéſq; deorum minas expiari cæde ſuorum poſſe, conjuges & liberos ſuos trucidant, auſpicia belli à parricidio incipientes. Tanta rabies feros animos invaſerat, ut non parcerent ætati, cui etiam hoſtes peperciſſent, bellúmq; internecinum & natalitium cum liberis, liberorúmq; matribus gererent, pro quibus bella ſuſcipi ſolent. Itaq; quaſi ſcelere vitam, victoriámq; redimiſſent, ſicut erant ex recenti cæde, in prælium non meliore eventu, quàm omine proficiſcuntur. Siquidem pugnantes, prius parricidiorum furiæ, quàm hoſtes circumvenere: obſervántibúſq; ante oculos manibus interemptorum, omnes occiſione cæſi. Tanta ſtrages fuit, ut dii pariter cum hoſtibus conſenſiſſe in excidium parricidarum viderentur. Poſt hujus pugnæ eventum, Ptolomæus, & Spartani, victorem hoſtium exercitum declinantes, in tutiora ſe recipiunt. Antigonus quoque ubi eorum diſceſſum videt, recenti adhuc ex priori victoria militum ardore, bellum Athenienſibus infert. In quo cùm occupatus eſſet, interim Alexander rex Epiri ulciſci mortem patris Pyrrhi cupiens, fines Macedoniæ depopulatur. Adverſus quem cùm reverſus à Græcia Antigonus eſſet, tranſitione militum deſtitutus, regnum Macedoniæ cum exercitu amittit. Hujus filius Demetrius puer admodum, abſente patre, reparato exercitu, non ſolùm amiſſam Macedoniam recepit, verum etiam Epiri regno Alexandrum ſpoliat. Tanta vel mobilitas militũ, vel fortunæ varietas erat, ut viciſſim reges, nunc exules, nunc reges viderentur. Igitur Alexander cùm exul ad Arcadas confugiſſet, non minore Epirotarum deſiderio, quam ſociorum auxilio in regnum reſtituitur. Per idem tempus rex Cyrenarum * Agis decedit: qui ante infirmitatem,

Gallorum crudelitas in conjuges & liberos.

Epiphonema.

Gallogracorum cædes.

Ptolomæus Euergetes Ægypti rex.

Fortuna volubilitas.

Epiphonema.

Agas Cyrenarum rex,

* Agas.

Beronicen

Beronicem unicam filiam, ad finienda cum Ptolomæo fratre certamina, filio ejus desponderat. Sed post mortem Antigoni regis, mater virginis Arsinoë, ut invita se contractum matrimonium solveret, misit qui ad nuptias virginis, regnúmq; Cyrenarum Demetrium fratrem regis Antigoni à Macedonia accerserent, qui & ipse ex filia Ptolomæi procreatus erat. Sed nec Demetrius moram fecit. Itaque cùm secundante vento celeriter Cyrenas advolasset, fiducia pulchritudinis, qua nimis placere socrui coperat, statim à principio superbus regiæ familiæ, militibúsq; impotens erat, studiúmque placendi à virgine in matrem contulerat. Quæ res spectata, primò virgini, deinde popularibus militibúsque invisa fuit. Itaq; versis omnium animis in Ptolomæi filium, insidiæ Demetrio comparantur: qui cum in lectum socrus concessisset, percussores immittuntur; Sed Arsinoë audita voce filiæ, ad fores stantis & præcipientis, ut matri parcerent, adulterum paulisper corpore suo protexit. Quo interfecto, Beronice & stuprum matris, salva pietate, ulta est, & in matrimonio sortiendo judicium patris sequuta.

Demetrius propter adulterium necatur.

* Cui.

JUSTINI LIBER XXVII.

MOrtuo Syriæ rege Antiocho, cùm in locum ejus filius Seleucus successisset, hortante matre Laodice, quæ inhibere debuerat, auspicia regni à parricidio cœpit. Quippe Beronicen novercam suam, sororem Ptolomæi regis Ægypti cum parvulo fratre ex ea suscepto interficit. Quo facinore perpetrato, & infamiæ maculam subiit, & Ptolomæi bello se implicuit. Porrò Beronice cùm ad se interficiendam missos didicisset, paternæ Daphnæ se claudit. Ubi cum obsideri eam, cum parvulo filio, nuntiatum civitatibus Asiæ esset, recordatione paternæ majorúmq; dignitatis ejus, & casum tam indignæ fortunæ miserantes, auxilia ei omnes misêre. Frater quoque Ptolomæus periculo sororis excitus, relicto regno, cum omnibus viribus advolat,

Antiochus Theo.

Seleuci Callinici, regis Syriæ parricidium.

Beronice excidiur.

Sed Beronice ante adventum auxiliorum, cum vi expugnari non posset, dolo circumventa, trucidatur. Indigna res omnibus visa. Itaque cum universæ civitates, quæ defecerant, ingentem classem comparassent, repente exemplo crudelitatis excitatæ simul & in ultionem ejus, qui ni defensuri erant, Ptolomæo se tradunt; qui nisi in Ægyptum domestica seditione revocatus esset, totum regnum Seleuci occupasset. Tantum illi vel odium parricidale scelus, vel huic favorem indigne interemptæ mors sororis attulerat. Post discessum Ptolomæi Seleucus cum adversus civitates quæ defecerant, ingentem classem comparasset, repente, velut diis ipsis parricidium vindicantibus, orta tempestate classem naufragio amittit: nec quicquam illi ex tanto apparatu, præter nudum corpus, & spiritum, & paucos naufragii comites residuos fortuna fecit. Misera quidem res, sed optanda Seleuco fuit, siquidem civitates, quæ odio ejus ad Ptolomæum defecerant, velut diis arbitris, satisfactum sibi esse, repentina animorum mutatione in naufragii misericordiam versæ, imperio se ejus restituunt. Lætus igitur malis suis, & damnis ditior redditus, velut par viribus, bellum Ptolomæo infert: sed quasi ad ludibrium tantum fortunæ natus esset, nec propter aliud opes regni recepisset, quam ut amitteret, victus prælio, non multo quam post naufragium contrarior, trepidus in Antiochiam confugit. Inde ad Antiochum fratrem literas fecit, quibus auxilium ejus implorat, oblata ei Asia, inter fines Tauri montis, in præmium latæ opis. Antiochus autem, cum esset animosi ingenii, supra ætatem regni avidus, occasionem non tam pio animo, quam offerebatur, arripuit. Sed latronis more, totum fratri eripere cupiens, puer sceleratam, virilemq; sumsit audaciam. Unde Hierax est cognominatus, quia non hominis, sed accipitris ritu, in alienis eripiendis vitam sectaretur. Interea Ptolomæus cum audisset regem Antiochum in auxilium Seleuco venire, ne cum duobus uno tempore dimicaret,

Epiphonema.

Seleuci naufragium.

Transierant.

Damnosior factus Seleucus à Ptolomæo vincitur.

Origo nominis Hierax.

caret, in annos 10. cum Seleuco pacem facit. Sed pax ab hoste data, interpellatur à fratre qui conducto Gallorum mercenario exercitu, pro auxilio bellum, pro fratre hostem se imploratus exhibuit. In eo prælio virtute Gallorum victor quidem Antiochus fuit: sed Galli arbitrantes Seleucum in prælio cecidisse, in ipsum Antiochum arma vertunt, liberius depopulaturi Asiam, si omnem stirpem regiam extinxissent. Quod ubi sensit Antiochus, velut à prædonibus, auro se redimit, societatémq; cum mercenariis suis jungit. Interea rex Bythiniæ Eumenes, sparsis consumptisque fratribus, bello intestinæ discordiæ, quasi vagantem Asiæ possessionem invasurus, victorem Antiochum, Gallósque aggreditur; nec difficilè socios adhuc ex superiore congressione integer ipse viribus superat. Ea namque tempestate omnia bella in exitium Asiæ gerebantur; uti quisq; fortior fuisset, Asiam, velut prædam occupabat; Seleuchus & Antiochus fratres bellum propter Asiam gerebant. Ptolomæus rex Ægypti, sub specie sororiæ ultionis, Asiæ inhiabat, Hinc Bythinius Eumenes, inde Galli (* humilior semper mercenaria manus) Asiam depopulabātur, cùm interea nemo defensor Asiæ inter tot prædones inveniebatur. Victo Antiocho, cùm Eumenes majorem partem Asiæ occupasset, ne tunc quidem fratres, perdito imperio, propter quod bellum gerebant, concordare potuerunt: sed omisso externo hoste, in mutuum exitium bellum reparant. In eo Antiochus denuò victus, multorum dierum fuga fatigatus, tandem ad socerum suum Artamenem regem Cappadociæ, provehitur: à quo cū primùm benignè susceptus esset, interjectis diebus, cognito quòd sibi insidiæ pararentur, salutē fuga quæsivit. Igitur cùm profugo nusquam locus tutus esset, ad Ptolomæum hostem, cujus fidem tutiorum quàm fratris existimabat, decurrit: memor, vel quæ facturus fratri esset, vel quæ meruisset à fratre. Sed Ptolomæus non tam amicus ei deditus, quàm hostis factus, servari eum arctissimâ custodiâ jubet.

Bellum impium.

Eumenes Asiam invadit.

* Semper mercenaria manus

Antiochus ite vincitur

Fratres metuen ad hos confug

bet. Hinc quoq; Antiochus opera cujusdam meretricis adjutus, quàm familiariùs agnoverat, deceptis custodibus elabitur, fugiensq; à latronibus interficitur. Seleucus quoq; iisdem fermè diebus amisso regno, equo præcipitatus, finitur: sic fratres quasi germanis casibus, exules ambo, post regna, scelerum suorũ pœnas luerunt.

Antiochi & Seleuci fratrũ mors.

JUSTINI LIBER XXVIII.

OLympias Pyrrhi Epirotæ regis filia, misso marito, eo, lémq; germano fratre Alexandro, cùm tutelam filiorum ex eo susceptorum Pyrrhi & Ptolomæi, regniq; administrationẽ ipsa recepisset, ab Ætolis partem Acarnaniæ, quam in portionem belli * mater pupillorum acceperat, eripere volentibus, ad regem Macedoniæ Demetrium decurrit: eique habenti uxorem, Antiochi regis Syriæ sororem, filiam suam * Phythiam in matrimonium tradidit: ut auxilium, quod misericordiâ non poterat, jure cognationis obtineret. Fiunt igitur nuptiæ, quibus & novi matrimonii gratia acquiritur, & veteris offensa cõtrahitur. Nam prior uxor velut matrimonio pulsa, sponte sua ad fratrem Antiochum discedit, eúmq; in mariti bellum impellit. Acarnanes, quoq; dissisi Epirotis, adversus Ætolos auxiliũ Romanorum implorantes, obtinuerunt à Romano senatu, ut legati mitterentur, qui denuntiarent Ætolis, præsidia ab urbibus Acarnaniæ deducerent: paterenturq; esse liberos, qui soli quondam adversus Trojanos, autores originis suæ auxilia Græcis non miserunt. Sed Ætoli legationem Romanorum superbè audierunt, Pœnos illis & Gallos, à quibus tot bellis vexati, toties occisione sint cæsi exprobrantes, dicentẽsque, Prius illis Portas adversus Carthaginienses aperiendas, quas clauserit metus Punici belli, quam in Græciã arma transferenda. Meminisse deinde jubent, quibus minentur: adversus Gallos urbem suam eos tueri non potuisse, captámque non ferro defendisse, séd auro redemisse. Quam gentem se aliquando majori manu Græciam ingressam,

* Pater. *Causa belli inter Demetriũ Macedoniæ, & Antiochum Syriæ reges.*

* Pytheam.

Superba Ætolorũ responsio.

ingressam, non solùm nullis externis viribus, sed ne domesticis quidem tectis adjutos, universam delesse, sedemq; sepulchris eorũ præbuisse, quam illi viribus, imperioq; suo proposuerant. Contrà Italiam, trepidis ex recenti urbis suæ incendio Romanis, universam fermè à Gallis occupatam. Prius igitur illis Gallos Italia pellendos, quàm minentur Ætolis: priúsq; sua defendenda quàm aliena defendi appetenda. Quos autem homines Romanos esse? nempe pastores qui latrocinio justis dominis ademptum solum teneant: qui uxores cùm propter originis dehonestamenta nec invenirent, vi publica rapuerint: qui deniq; urbem suam parricidio condiderint, murorúmq; fundamenta fraterno sanguine aspersérint: Ætolos autem principes Græciæ semper fuisse, & sicut dignitate, ita & virtute cæteris præstitisse, solos deniq; esse, qui Macedonas imperio terrarum florentes semper contempserint, qui Philippum regem non timuerint, qui Alexandri Magni post Persas Indósq; devictos, cùm omnes nomen ejus horrerent, edicta spreverint. Monere igitur se Romanos, cõtenti sint fortuna præsenti, nec provocẽt arma quibus & Gallos cæsos, & Macedonas contemptos videant. Sic dimissa legatione Romanorum, ne fortius loquuti quàm fecisse viderentur, fines Epiri regni Acarnaniæ depopulantur. Jam Olympias filiis regna tradiderat, & in locum Pyrrhi fratris defuncti, Ptolomæus successerat: qui cùm hostibus instructo exercitu obvius processisset, infirmitate correptus, in itinere decedit. Olympias quoq; non magno post tempore, gemino funerum vulnere afflicta * ægrum spiritum trahens, non diu filiis supervixit. Cùm ex gente regia sola Nereis virgo cũ Laodomia sorore superessent, Nereis nubit Geloni Siciliæ regis filio; Laodomia autem cùm in aram Dianæ confugisset, concursu populi interficitur. Quod facinus dii immortales assiduis cladibus gentis, & propè, interitu totius populi vindicaverunt. Nam sterilitatem, famémque passi, & intestina discordia vexati, externis ad postremum

Sabinas intelligit, lib. 1. ab urb. cond.

Fraterno primi maduerunt sanguine muri. Lucanus.

Pyrrhi uxor cum duobus filiis Pyrrho & Ptolomæo moritur.

* *ægre.*

Nereis & Laodomia Pyrrhi filiæ.

Millonis Laodomiæ percussoris furor.

postremum bellis penè consumpti sunt : Millóq; Laodomiæ percussor in furorem versus, nunc ferro, nunc saxo, in summa, dentibus, laceratis visceribus, rabie interiit. His in Epiro gestis, interim in Macedonia Demetrius rex, relicto filio Philippo, parvulo admodum, decedit. Cui Antigonus tutor datus, accepta in matrimonium matre pupilli, regem se constituere laborat. Interjecto deinde tempore, cùm seditione minaci Macedonum clausus in regia teneretur, in publicum sine satellitibus procedit, projectoq; in vulgus diademate ac purpura, dare hæc eos alteri jubet, qui aut imperare illis sciat, aut cui parere ipsi sciant : se adhuc invidiosum illud regnum, non voluptatibus, sed laboribus ac periculis sentire ; commemorat deinde beneficia sua, ut defectionem sociorum vindicaverit, ut Dardanos Thessalósq; exultantes morte Demetrii regis compescuerit, ut denique dignitatem Macedonum non solùm defenderit, verum etiam auxerit. Quorum si illos pœnitet deponere imperium, & reddere illis munus suum, ipsi regem quærant, cui imperent. Cùm populus pudore motus, recipere eū regnum juberet, tamdiu recusavit, donec seditionis autores supplicio traderentur. Post hæc bellum Spartanis infert, qui soli Philippi Alexandríque bellis, & imperium Macedonum, & omnibus metuenda arma contempserunt. Inter duas nobilissimas gentes bellum summis utrinq; viribus fuit. Cum hi pro vetere Macedonum gloria, illi non solùm pro illibata libertate, sed etiam pro salute certarent. Vicit Lacedæmonii, non ipsi tantùm, sed etiam conjuges, liberique magno animo fortunam tulere. Nemo quippe in acie saluti pepercit, nulla amissam conjugem flevit, filiorum mortem senes laudabant, patribus in acie cæsis filii gratulabantur : suam vicem omnes dolebant, quòd non ipsi pro patriæ libertate * decidissent. Parentes omnes domibus socios excipiebant, vulneratos curabant, * lapsos reficiebant. Inter hæc nullus in urbe strepitus, nulla trepidatio : magis omnes publicæ

Antigonus Philippi, admodum parvuli, tutor.

Regium diadema propter seditionem abjicit.

Spartanis bellum infert.

Spartanorum in adversis constantia.

* Cecidissent.

* Videtur legendum luxos, aut luxata os.

cam quàm privatam fortunam lugebant. Inter hæc Cleomenes rex post multas hostium cædes, toto corpore, suo pariter & hostium cruore madens, supervenit: ingressusq; urbem, non humi consedit, non cibum aut potum poposcit, non deniq; armorum onus deposuit: sed acclivis parieti, cùm quatuor millia sola ex pugna superfuisse conspexisset, hortatur, ut se ad meliora reipublicæ tempora reservarent. Tum cum conjuge & liberis Ægyptum ad Ptolomæum proficiscitur: à quo honorificè susceptus, diu in summa dignitate regis vixit. Postremò post Ptolomæi mortem, à filio ejus cum omni familia interficitur. Antigonus autem, cæsis occisione Spartanis, fortunam tantæ urbis miseratus, à direptione milites prohibuit, veniámq; his, qui superfuerant, dedit, præfatus bellum se cum Cleomene, non cum Spartanis habuisse: cujus fugâ omnis ira ejus finita sit, nec minori sibi gloriæ fore, si ab eo servata Lacedæmonia sit, quàm si capta * proderetur. Parcere igitur se solo urbis ac tectis, quoniam homines quibus parceret, non superfuissent. Nec multò post ipse decedit, regnúmq; Philppo annos 14. nato tradidit.

Imperatoris egregii exemplum Cleomenes. Plut. in vitis.

Moderata Antigoni victoria.

* Perderetur.

Ejusdem mors.

JUSTINI LIBER XXIX.

Eisdem fermè temporibus propè universi orbis imperia, nova regum successione mutata sunt. Nam in Macedonia Philippus, mortuo Antigono tutore, eodémq; vitrico, quatuordecim annorum, regnum suscepit; & in Asia interfecto Seleuco, impubes adhuc rex Antiochus constitutus est. Cappadociæ regnum quoque Ariarathi, puero admodùm, pater ipse tradiderat: Ægyptum patre ac matre interfectis, occupaverat Ptolomæus, cui ex facinoris crimine, cognomentum Philopater, ex contrario fuit. Sed Spartani in locum Cleomenis suffecerùt Lycurgum. Et ne qua temporibus mutatio deesset, apud Carthaginem ætate adhuc immatura, dux Annibal constituitur, non penuriâ seniorum, sed odio Romanorum, quo imbutum

Philopater per ironiam dictus.

Annibal Carthaginiensium dux.

eum

eum à pueritia sciebant : Fatale non tam Romanis, quàm ipsæ Africæ malũ. His regibus pueris, licet nulli senioris ætatis rectores erant, tamen in suorum quibusque majorum vestigia intentis magna indoles virtutis emicuit. Solus Ptolomæus sceleſtus ſicut in occupando regno, ita & ſegnis in adminiſtrando fuit. Philippum Dardani, cæteriq; finitimi populi, quibus velut immortale odium cum Macedonum regibus erat, contempta ætatis aſſiduæ laceſſebant. Contra ille ſummotis hoſtibus, non contentus ſua defendiſſe, etiam Ætolis bella inferre geſtiebat. Quæ agitantem illum Demetrius rex Illyriorum, nuper à * Paulo Rom. conſule victus, ſuppliciſ precibus aggreditur, injuriam Romanorum querens, qui non contenti Italiæ terminis, imperium ſpe improba totius orbis amplexi, bellum cum omnibus regibus gerãt: ſic illos Siciliæ, ſic Sardiniæ, Hiſpaniæque, ſic deinde totius Africæ imperiũ affectantes, bella cum Pœnis & Annibale ſuſcepiſſe; ſibi quoq; non alia ob cauſam, quàm quod Italiæ finitimus videbatur, bellum illatum: quaſi nefas eſſet, aliquem regem juxta imperii eorum terminos eſſe: ſed & ipſi cavendum eſſe exemplum, cujus quantò proprius nobiliúſq; ſit regnum, tantò ſit Romanos acriores hoſtes habiturus. Super hoc cedere ſe illo regno quod Romani occupaverint profitetur, gratias habiturus, ſi in poſſeſſionem imperii ſui ſocium potius, quàm hoſtem videret. Hujuſmodi oratione impulit Philippum, ut omiſſis Ætolis, bellum Romanis inferret, minus negotii exiſtimantem, quòd jam victos ab Annibale apud Tranſimenum lacum audierat. Itaq; ne multis bellis eodem tempore gravaretur, pacẽ cum Ætolis fecit, nõ quaſi aliò bella tranſlaturus, ſed ut Græciæ quieti conſulturus, quã nunquã in majori periculo fuiſſe affirmabat. Siquidẽ exſurgentibus ab occidente novis Pœnorum & Romanorum imperiis, quibus una hæc à Græcia & Aſia ſit mora, dum inter ſe bello diſcrimen imperii faciũt, cæterùm ſtatim victoribus tranſitum in Orientem fore.

Demetrii ad Philippum oratio

* populi.

Levinus conſul de his omnibus triumphavit. Flor.

Philippus Ro. bellũ infert. Duce Flaminio.

Lationes pacis à Philippo cum Ætolis factæ.

Vid en

Videre se itaq; ait consurgentem in Italia nubem illam trucis & cruenti belli, videre tonantem ac fulminantem ab Occasu procellam: quam in quascunq; terrarũ partes victoriæ tempestas detulerit, magno cruoris imbre omnia fœdaturam. Frequenter Græciam ingentes motus passam, nunc Persarum, nunc Gallorum, nunc Macedonum bellis: sed omnia illa ludum fuisse existimaturos, si ea quæ nunc in Italia concurrat manus, extra terrã illam se effuderit. Cernere quam cruenta & sanguinaria inter se bella utriq; populi & viribus copiarum, & ducum artibus gerant: quæ rabies solo finiri partis alterius interitu, sine ruina finitimorũ non possit. Feros igitur animos victorum minus quidem Macedoniæ, quàm Græciæ timendos, quia & remotior, & in vindictam sui robustior sit: scire tamen se eos qui tãtis viribus concurrant, non contentos hoc sine victoriæ fore: metuendúmq; sibi quoq; certamen eorum, qui superiores extiterint. Hoc prætextu finito cum Ætolis bello, nihil aliud quàm Pœnorum Romanorúmq; bella recipiens, singulorum vires perpendebat. Sed nec Romani, quibus Pœni & Annibal in cervicibus erat, soluti metu Macedonico videbantur: nam terrebat eos & vetus Macedonum virtus, & devicti Orientis gloria, & Philippus studio Alexandri æmulationis incensus, quem promptum ad bella, industriũmque cognoverant. Igitur Philippus cùm iterato prælio victos à Pœnis Romanos didicisset, aperte hostem se his professus, naves quibus in Italiam exercitum trajiceret, fabricare cœpit. Legatum deinde ad Annibalem jungendæ societatis gratia cum epistolis mittit: qui comprehensus, & ad senatum productus, incolumis dimissus est, non in honorem regis, sed ne dubius adhuc, indubitatus hostis redderetur. Postea verò cùm Romanis nuntiatum esset, in Italiam Philippum copias trajecturum, Levinum prætorem cùm instructis navibus ad prohibendum transitum mittunt. Qui cum in Græciam venisset, promissis multis impulit Ætolos bellum adversus Philippum suscipere.

Tertium id fulmẽ Annibalis fuit. Flor.

Apud Trebiam Cons. Sẽpronio.

Xenophonem legationis hujus principem fuisse, scribit Liv. Dec. 3. lib. 3.

* perductus.

M. Valerius Levinus cũ navibus 52. apud Tarentum expectavit adventum Philippi.

Philippus

Philippus quoque Ætolos in Romanorum bella solicitat: Interea & Dardani Macedoniæ fines vastare cœperunt: abductisq; 20. millibus captivorum, Philippus à Romano bello ad tuendum regnum revocaverunt. Dum hæc aguntur, Lævinus prætor, inita cum Attalo rege societate Græciam populatur. Quibus cladibus perculsæ civitates, auxilium petentes, Philippum legationibus fatigant, nec non & Illyriorum reges latrones ejus hærentes, assiduis precibus promissa exigebant. Super hæc vastati Macedones ultionem flagitabant. Quibus tot tantisque obsessus rebus, cui rei primò occurreret, ambigebat: omnibus tamen propediem auxilia se missurum pollicetur, non quia facere posset quæ promittebat: sed ut spe impletos in societatis jure teneret. Prima tamen illi expeditio adversus Dardanos fuit: qui absentiam ejus aucupantes, majori belli metu Macedoniæ imminebant. Cum Romanis quoq; pacem fecit, contentus interim bellum Macedonicum distulisse: Philopœmeni Achæorum duci, quem Romanos sociorúmq; animos solicitare didicerat, insidias prætendit. Quibus ille cognitis, vitatisque, discedere ab Achæos autoritate sua coegit.

Rege Pergamorum. Flo.

P. Stempronio in provincia proconsulis. Liv. ll. 9. Dec. 3.

JUSTINI LIBER XXX.

PHilippo in Macedonia magnis rebus intento, Ptolomæi in Ægypto diversi mores erant. Nam regno parricidio obtento, & ad necem utriúsq; parentis cæde etiam fratris adjúcta, veluti rebus feliciter gestis luxuriæ sese tradiderat, regisq; mores omnis sequitur regio erat. Itaq; non amici tantùm præfectiq; verùm etiam omnis exercitus depositis militiæ studiis, otio & desidia corrupti marcebant. Quibus rebus cognitis, Antiochus rex Syriæ, veteri inter se regnorum odio stimulante, repentino bello multas urbes ejus oppressit, ipsamque Ægyptum aggreditur. Trepidat igitur Ptolomæus, & per legationes quousq; vires paret, rogat, moratori Antiochum. Magno deinde in Græcia exercitu conducti

Quales in Repub. principes sunt, tales reliqui soles sunt esse cives. Plato.

conducto, secundum prælium facit: spoliatsetq; regno Antiochum, si fortunam virtute juvisset. Contentus recuperatione urbium, quas amiserat, factáq; pace, avidè materiam quietis arripuit: revolutúsque in luxuriam, occisa Euridice uxore, eadémq; sorore sua, Agathocleæ meretricis illecebris capitur. Atq; ita omni magnitudine nominis ac majestatis oblitus, noctes in stupris, dies in conviviis consúmit. Adduntur *instrumenta luxuriæ, tympana & tripudia*: nec jam spectator rex, sed magister nequitiæ, nervorum oblectamenta modulatur. Hæc primò labentis regiæ tacita pestis, & occulta mala fuere. Deindè crescéte licentia, jam nec parietibus regiæ domus contineri meretricis audacia potest: quam protervioré, sociata cum Agathocle fratre ambitiosæ pulchritudinis scorto, quotidiana regis stupra faciebant. Accedebat & mater Evãthe, quæ geminæ sobolis illecebris devinctum regem tenebat. Itaq; non contentæ rege, jam etiam regnum possident, jam in publico visuntur, jam salutantur, jam comitantur. Agathocles regis lateri junctus, civitatem regebat: tribunatus, præfecturas, & ducatus mulieres ordinabant: nec quisquã in regno suo minus quàm ipse rex poterat. Cum interim relicto quinquenni ex Euridice sorore filio, moritur: sed mors ejus, dum pecuniam regiam mulieres rapiunt, & imperium, inita cum perditissimis societate, occupare conantur, diu occultata fuit. Re tamen cognita, concursu multitudinis Agathocles occiditur, & mulieres, in ultionem Eurydices, patibulis suffiguntur. Morte regis, supplicio meretricũ, velut expiatã regni infamiã, legatos Alexandrini ad Romanos mittunt, orantes, ut tutelã pupilli susciperent, tuerentúrq; regnum Ægypti, quod jam Philippum & Antiochum, facta inter se pactione, divicisse dicebant. Grata legatio Romanis fuit, causam belli quærentibus adversus Philippum, qui insidiatus eis temporibus Punici belli fuerat. Huc accedebat, quod Pœnis & Annibale superato, nullius magis arma metuebant, reputantibus quantum

Corrupti & intemperantis principis exemplum Ptolomæus. Luxuria Ptolomæi.

Ptolomæi mors.

Agathoclis cæsorum Evanthe mater patibulis suffigitur.

Legati Alexandrinorum ad Romanos.

Occasio Regnandi bdli cum Philippo.

tum motum Pyrrhus parva manu Macedonum in Italia feciſſet, quantáſq; res Macedones in Oriente geſſiſſent. Mittuntur igitur legati, qui Antiocho & Philippo, ut à regno Ægypti abſtineant, nuntient. Mittitur & M. Lepidus in Ægyptum: qui tutorio nomine regnum pupilli adminiſtret. Dum hæc aguntur, interim legati Attali regis Pergami & Rhodiorum, injurias Philippi regis querentes, Romam venerunt: Quæ res omnem cunctationem Macedonici belli ſenatui exemit. Statim prætextu ferendi auxilii ſociis, bellum adverſus Philippum decernitur, legionéſq; cum conſule in Macedoniam mittuntur. Nec multo póſt tempore, tota Græcia fiducia Romanorum adverſus Philippum, ſpe priſtinæ libertatis erecta, bellum ei intulit: atq; ita cùm rex undiq; urgeretur, pacem petere compellitur. Deinde cùm expoſitæ conditiones pacis à Romanis eſſent, repetere ſua & Attalus, & Rhodii, & Achæi, & Ætoli cœpere. Contra Philippus adduci ſe poſſe, ut Romanis parcat, concedebat. Cæterum indignum eſſe, Græcos á Philippo & Alexandro majoribus ſuis victos, & ſub jugum Macedonici imperii ſubactos, velut victores leges pacis ſibi dicere, quibus prius ſit ratio ſervitutis reddenda, quàm libertas vendicanda. Ad poſtremum tamen eo petente, induciæ duorum menſium ſunt datæ, ut pax quæ in Macedonia non conveniebat, Romæ á Senatu peteretur. Eodem anno inter inſulas Theramenem & Therasiam medio utriúſq; ripæ & maris ſpatio, terræmotus fuit. In quo cum admiratione navigantium, repentè ex profundo cum calidis aquis inſula emerſit. In Aſia verò eodem die motus terræ Rhodum multáſque alias civitates gravi ruinarum mole concuſſit, quaſdam ſolidas abſorbuit. Quo prodigio territis omnibus, vates cecinere, oriens Romanorum imperium, vetus Græcorum ac Macedonum voraturum. Interim á ſenatu repudiata pace, Philippus in ſocietatem belli Nabin tyrannum ſolicitat. Atq; ita cum in aciem exercitum, inſtructis è diverſo hoſtibus, produxiſſet, hortari ſuos

Nunc vulgò Pergamena dicitur. Bellum Macedonicum, de quo Livius.

Conſul fuit P. Sulpitius.

Vide Liviam in fine lib. 2. belli Maced.

Terræmotus Eodem quoque tempore refert Livius Lauream in prætoria navi enatam. Alii legunt Onabin; fuit is tyrannus Lacedæmoniorum. Plu

ſuos cæpit, referendo Perſas, Bactros, Indóſque, & omnem Aſiam Orientis finem à Macedonibus perdomitam, tantóquè fortius hoc bellum quàm illa ſuſtinendum, quantò ſit libertas imperio carior. Sed & Flamininus Romanorum Conſul, relatione rerum recentiſſimè geſtarum, ſuos ſtimulabat in prælium, oſtendendo, hinc Carthaginiem cum Sicilia, inde Italiam & Hiſpaniam Romana virtute perdomitas: nec Annibalem Alexandro quidem Magno poſtponendum, quò Italia pulſo, Africam ipſam tertiam partem mundi ſuperaverint. Sed nec Macedonas veteri fama, ſed præſentibus viribus * exiſtimandos: quia non cum Alexandro Magno quem invictum audiverant, nec cum exercitu ejus qui totum Orientem devicerat, bellum gerant: ſed cum Philippo puero immaturæ ætatis, qui regni terminos adverſus finitimos ægrè defendat: & cum his Macedonibus, qui non * ita pridem prædæ Dardanis fuerunt. Illos majorum decora, Romanos ſe ſuorúmque militum commemorare. Non enim alio exercitu Annibalem & Pœnos, & totum fermè Occidentem, ſed his ipſis, quos in aciè habebat, militibus ſubactos. His adhortationibus utrinque concitati milites, prælio concurrunt, alteri Orientis, alteri Occidentis imperio gloriantes, ferentéſque in bellum alii majorum ſuorum antiquam & obſoletam gloriam, alii virentem recentibus experimentis virtutis florem. Sed Macedonas Romana fortuna vicit. Fractus itaq; bello Philippus, pace à Flaminio Conſule petita, nomen quidem regium retinuit: ſed omnibus * Thraciæ urbibus, velut regni membris extra terminos antiquæ poſſeſſionis amiſſis, ſolam Macedoniam retinuit. Offenſi tamen Ætoli, quòd non ex arbitrio eorum, Macedonia quoque adempta regi & data ſibi in præmium belli eſſet, legatos ad Antiochum mittunt, qui eum adulatione magnitudinis, in Romana bella, ſpe ſocietatis univerſæ Græciæ impellerent.

Pugnatum eſt ad Cynocephalas in Theſſalia.

Flaminini ad milites oratio.

* Æſtimandos.

* Alii, ita ut pridem fuerunt.

* Græciæ Ad Apolloniam nocturno prælio. Florus.

Ætolorum dux Thoas impulit Antiochum. Flor.

JUSTINI LIBER XXXI.

Causa Syriaci belli inter Rō. & Antiochum.

MORTUO Ptolomæo Philopatre rege Ægypti, contemptáq; parvuli filii ejus ætate, qui in spem etiam regni relictus, præda domesticis erat, Antiochus rex Syriæ occupare Ægyptum statuit. Itaq; Phœnicen cæteráſq; Syriæ quidem, sed juris Ægypti civitates ei evasiſſet, legatos ad eum senatus mittit, qui denunciarent ei, abſtineret à regno pupilli, poſtremis patris precibus fidei ſuæ traditi. Quibus ſpretis, interjecto tempore alia legatio intervenit, quæ omiſſa pupilli perſona, civitates jure belli fractas populi Romani in integrum reſtitui jubebat. Abnuenti bellum denunciatum: quod ille faciſſe ſuſceptum, infeliciter geſſit. Eodem tempore & Nabis tyrannus multas Græciæ civitates occupaverat. Igitur senatus ne eodem tempore duplici bello Romanæ vires detinerentur, ſcripſit Flaminio, ſi ei videatur, ſicuti Macedoniam à Philippo, ita Græciam à Nabide liberaret. Ob quam cauſam imperii ei prorogatum eſt. Terribile quippe Antiochi bellum Annibalis nomen faciebat, quem æmuli ejus occultis mandatis, cum Antiocho iniſſe ſocietatem apud Romanos criminabantur: negantes eum æquo animo ſub legibus vivere aſſuetum, imperio, & immoderatæ licentiæ militare, ſemperque tædio quietis urbanæ novas belli cauſas circumſpicere: quæ, etſi falſa nuntiata fuiſſent, apud timentes tamen pro veris habebantur. Denique senatus meta perculſus, ad ſpeculandos actus Annibalis, legatum in Africam Serviliū mittit, eique tacitis mandatis præcepit, ut ſi poſſet, eum per æmulos ejus interficeret, metúque inviſi nominis tandem populum Romanum liberaret. Sed res Annibalem non diu latuit, vitam ad proſpicienda cavendáq; pericula peritum, nec minus in ſecundis adverſa, quam in adverſis ſecunda cogitantem. Igitur cùm tota die in oculis principum, legatiſque Romani in foro Carthaginienſium obſervatus in ſupremum fuiſſet, appropinquante

Bellum Rom. cum Nabide Lacedæ. tyranno.

Annibalis nomen terribile.

Romani per Serviliū legatū Annibali inſidias parant.

Annibalis prudentia.

quante vespere, equum conscendit, & rus urbanum; quod propè littus maris habebat, ignaris servis, jussisq; ad portam divertentem opperiri, contendit. Habebat ibi naves cum remigibus occulto sinu littoris absconditas. Erat etiam grandis pecunia in eo agro præparata, ut cùm res exegisset, nec facultas fugam, nec inopia moraretur. Lecta igitur servorũ juventute, quorum copiam Italicorum captivorum numerus augebat, navem conscendit, cursúmque ad Antiochum dirigit. Postera die civitas principem suum, ac tunc temporis consulem, in foro expectabat. Quem ut profectum nũciatum est, non aliter, quàm si urbs capta esset, omnes trepidavere, exitiosúmque sibi fugam ejus õinati sunt. Legatus vero Romanus quasi bellum jam illatum Italiæ ab Annibale esset, tacitus Romam revertitur, trepidúmque nuntium refert. Interim Flamminius in Græcia juncta quibusdam civitatibus societate, Nabidem tyrannum duobus continuis prælis subegit, & graviter fractum velut exanguem in regno reliquit. Sed libertate Græcis restituta, reductis ab urbibus præsidiis, cum Romanus exercitus in Italiam reportatus esset, velut vacua rursus possessione solicitatus, multas civitates repentino bello invasit. Quibus rebus exterriti Achæi, nè vicinum malum etiam ad se serperet, bellum adversus Nabidem decernunt, ducémque prætorem suum Philopœmenem, insignis industriæ virum, constituunt: cujus in eo bello tanta virtus enituit, ut opinione omnium compararetur Flamminio Romano imperatori. Eodem tempore Annibal cùm ad Antiochum pervenisset, velut deorum munus excipitur: tantúsque ejus adventu ardor * animis regis accessit, ut non tam de bello, quàm de præmiis victoriæ cogitaret. Sed Annibal, cui nota Romana virtus erat, negabat opprimi Romanos, nisi in Italia posse. Ad hoc sibi centum naves, & decem millia peditum, & mille equites poscebat: promittens hac manu non minus bellum, quàm gesserit, Italiæ restauraturum: & in Asiam rege sedẽti,

Ex Africa ad Antiochum fugit.

Prætorem habet Liv. Dec. 4. l. 3

Idẽ Liv. de hoc bello, Dec. 4. lib. 4.

* alii, animis accessit.

aut victoriam de Romanis, aut æquas pacis conditiones relaturum. Quippè & Hispanis bello flagrantibus ducem tantùm deesse: & Italiam notiorem sibi nunc quàm pridem fuisse: sed nec Carthaginem quieturam, sociámq; ei fine mora præbiturum. Cum regi consilia placuissent, mittitur Carthaginem unus ex comitibus Annibalis qui in bellum cupidos hortetur, Annibalémq; cum copiis affuturum nuntiet: nihil dicat patribus, nisi animos Carthaginiensium deesse: Asiam & vires belli, & sumptum præbiturum. Hæc cum relata Carthaginem essent, nuntius ipse ab inimicis Annibalis comprehenditur: & perductus in senatum, cum interrogaretur, ad quem missus esset, Punico ingenio respondit, se ad universum senatum missum. Nec enim hoc opus singulorum, sed universorum esse. Dum multis diebus deliberant, an eum Romam ad purgádi publicam conscientiam mittant, tacitus conscensa nave ad Annibalem revertitur: quo cognito, Carthaginienses statim Romam legatum deferunt. Romani quoq; ad Antiochum legatos misêre, qui sub specie legationis, & regis apparatum spectularentur, & Annibalem aut Romanis mitigarent, aut assiduo colloquio suspectum invisúmq; regi facerent. Itaq; legati cùm Ephesi conveniss.nt ad Antiochum, mandata ei senatus tradunt. Dum responsum expectant, omnibus diebus assidui cum Annibale fuerunt: dicentes, Timidè eum à patria recessisse, cùm pacé Romani non tam cum republica, quà cum eo factam summa fide custodiant: nec bella cum Romanorum magis odio, quàm patriæ amore gessisse, cui ab optimo quoq; etiam spiritus ipse debeatur. Has enim publicas inter populos, non privatas inter duces bellandi causas esse, inde res gestas ejus laudare, quorum sermone lætus, sæpius cupidiúsq; cum legatis colloquitur, ignarus quòd pro familiaritate Romana odium sibi apud regem crearet. Quippe Antiochus tam assiduo colloquio reconciliatã cum Romanis gratiam existimans, nihil ad eum sicut solebat referre,

Aristò Tyrius fuit, qui mittebatur Carthaginem. Hannonẽ intelligit, qui inimicus Barchinæ factionis erat Plut. in Annibal.

Legati fuere P. Sulpitius & P. Iulius. Legatorum Romanorum astutia.

exper-

expertémq; totius consilii, velut hostem proditorémq; suum, odisse cœpit. Quæ res tantum apparatum belli, cessante imperatoria arte, corrupit. Senatus mandata fuerant, ut contentus terminis Asiæ esset, ne ipsis ingrediendi Asiam necessitatem imponeret. Quibus spretis, non accipiendum bellum statuisse, sed inferendum dicitur. Quum frequenter de bello consilium habuisset, remoto Annibale, tandem eum vocari jussisse, non ut ex sententia ejus aliquid ageret, sed ne per omnia eum sprevisse videretur: omnibúsque perrogatis, postremum interrogasse. Quo illo animadverso, intelligere se professus est, non quia egeat consilio, sed ad supplendum numerum sententiarum se vocatum, tamen & odio Romanorum & amore regis, apud quem solũ tutum sibi exilium relictum sit, se viam gerendi belli edisserturũ. Veniam deinde libertatis deprecatus est: nihil se aut consiliorum, aut cœptorum præsentiũ probare ait: nec sedem belli, Græciam sibi placere, cùm Italia uberior materia sit. Quippe Romanos vinci non nisi armis suis posse, nec Italiam aliter quàm Italicis viribus subigi: Siquidem diversũ cæteris mortalibus esse illud & belli genus & hominum. Aliis bellis plurimum momenti habere, priorem aliquam cepisse occasionem loci, temporisque, agros diripuisse, urbes aliquas expugnasse: cũ Romano seu occupaveris prior alia, seu viceris, tum etiam cum victo & jacente luctandum est. Quamobrem si quis eos in Italia lacesserit, suis eos opibus, suis viribus, suis armis posse * vincere sicut ipse fecerit. Sin verò quis illis Italia, velut fonte virium, cesserit, * proinde falli ac si quis amnes non ab ipsius fontium primordiis derivare, sed concretis jam aquarum molibus avertere vel exiccare velit. Hoc & secretò se censuisse, ultróque ministerium consilii sui obtulisse: & nunc præsentibus amicis ideò repetisse, ut scirent omnes rationem cum Romanis gerendi belli, eósq; foris invictos, domi fragiles esse. Prius namque eos urbe quàm imperio, prius Italia quàm provinciis exui posse. Quippe & à Gallis

Consilium Annibalis de bello Romanis inferendo.

Ratio belli gerendi cum Rom.

* Vinci.
* Perinde.

Annibalis de Rom. judicium.

capros, & à se propè deletos esse: neq; se unquam victum prius, quàm terris eorum collerit. Reverso Carthaginem, statim cum loco fortunam belli mutaturam. Huic sententiæ obtrectatores amici regis erant: non utilitatem rei cogitantes, sed verentes nè probato consilio ejus, primum apud regem locum gratiæ occuparet. At Antiochus non tam consilium, quàm autor displicebat, nè gloria victoriæ Annibalis, non sua esset. Omnia igitur variis assentationibus adulationibus eorum ebbantur: nihil consilio vel ratione agebatur. Rex ipse per hyemem in luxuriâ lapsus, novis quotidiè nuptiis dedutus erat. Contra Attilius Romanus consul, qui ad hoc bellum missus erat, copias, arma, cæteraq; bello necessaria, summâ industriâ parabat, civitates socias confirmabat, dubias illiciebat: nec alius exitus belli, quàm apparatus utriusq; partis fuit. Itaq; prima belli congressione, cum sedentes suos rex cerneret, non labo antibus auxilio fuit, sed fugientibus se ducè præbuit, castraq; dita victoribus reliquit. Deinde cum in Asiâ præda Romanis occupatis fugiendo pervenisset, pœnitere neglecti consilii cœpit, revocatoq; in amicitiam Annibale, omnia ex sententia ejus agere velle dicit. Interim nuntiatur ei Livium & Nevium Romanum ducem cum octoginta rostratis navibus in bellum navale, à senatu missum advenisse: quæ res illi restituendæ fortunæ spem dedit. Itaq; priusquam sociæ civitates ad hostes deficerent, decernere navali prælio statuit, sperans cladem in Græcia acceptâ, novâ posse victoriâ aboleri. Annibali igitur tradita classe prælium committitur, sed nec Asiani milites Romanis, neq; naves eorum rostratis navibus fuere: minor tamen clades dubiis fortunæ fuit. Romam nondum opinio victoriæ venerat, & idcircò in consulibus creandis suspensa civitas erat. Sed adversus Annibalem ducem quis melior quàm Africani frater crearetur, cùm vincere Pœnos opus Scipionum sit? Creatur igitur Consul Publius Scipio, eique datur legatus frater Africanus ut intelligeret

Antiochi negligentia in bello adversus Ro. paratio.

Attilii Rom. Consiligentia.

De hac in Attilii Ambigebi pugnæ scribit Solinus c. 45.

Menenum.

Livius nalibus bellacitur. Livio cum classe praefecit.

Livius.

ligeret Antiochus, non majorem fiduciam se in Annibale victo, quàm Romanos in victore Scipione habere. Trajicientibus in Asiam Scipionibus exercitum, jam utrobiq; profligatum bellum nuntiatum est, victúmq; Antiochum terrestri, Annibalem navi bello invenerunt. Primo igitur adventu eorum legatos pacem petentes ad eos Antiochus mittit, peculiare donum Africano ferentes ipsius filium, quem rex parvo navigio trajicientem ceperat. Sed Africanus privata beneficia à rebus publicis segregata dixit, aliaq; esse patris officia, alia patriæ jura, quæ non liberis tantum, verum etiam vitæ ipsi præponantur: proinde gratum se munus accipere; privatóque impendio munificentiæ regis responsurum. Quod ad bellũ pacémque pertineat, nihil neque gratiæ dari, neq; de jure patriæ * decidi posse respondit. Nam neque de redimendo filio unquam tractavit, nec senatum de eo agere permisit: sed ut dignum majestate ejus erat, armis se recepturum filium dixerat. Post hæc leges pacis dicuntur, ut Asia Romanis cederet, contentus Syriæ regno esset, naves universas, captivos, & transfugas traderet, sũptúmque omnem belli Romãis restitueret. Quæ cùm nũtiata Antiocho essent, nondum ita victum se esse respondit, ut spoliari se regno pateretur, bellíque ob irritamenta, non pacis blandimenta esse. Igitur dum ab utroque bellum pararetur, & ingressi Asiã Romani Ilion venissent, mutua gratulatio Iliensium ac Romanorum fuit: Iliensibus Æneam, cæterósq; duces à se profectos, Romanis se ab his procreatos referentibus. Tantaque lætitia omnium fuit, quanta esse post longum tempus inter parentes & liberos solet. Juvabat Ilienses, nepotes suos, Occidente & Africa domita, Asiam ut avitum regnum vendicare, optabilem Trojæ ruinam fuisse dicentes, ut tam feliciter renasceretur. Contra Romanos, avitos lares, & incunabula majorum, templaque ac deorum simulacra, inexplebile desiderium videndi tenebat. Proiectis ab Ilio Romanis, Eumenes rex cum auxiliis

Ægrotabat tum pater Elea. Plut.

Scipionis magnanimitas.

Fortitudinis exemplum Scipio.

Sunt & alia conditiones apud Plu. non pauci durioris.

Romanorum & Iliensium gratulatio.

Eumenes rex Bithynia fuit, ut infrà li. 33. M. Æmilii virtus.

Romanis occurrit: nec multò pòst prælium est cum Antiocho commissum. Cum in dexteriore cornu pulsa legio Romana, majore dedecore quam periculo ad castra fugeret, M. Æmilius * tribunus militum ad tutelam castrorum relictus, armare se milites suos, & extra vallum progredi jubet, strictísq; gladiis fugientibus minari, morituros dicens, nisi in prælium revertantur, infestioráq; sua quam hostium castra inventuros. Attoniti tanto periculo legio, comitantibus cõmilitonibus, qui fugere eos prohibuerant, in prælium revertitur, magnáq; cæde edita, initium victoriæ fuit. Cæsa hostium quinquaginta millia, capta 11. millia. Antiocho pacem petenti, nihil ad superiores conditiones additum, Africano prædicante, *Neque Romanis, si vincantur, animos minui: Neq; si vincant, secundis rebus insolescere.* Captas civitates inter socios divisere, muneris Romani aptiorem * Asiam, quàm possessiones * voluntarias judicantes. Quippe victoriæ gloriam Romano nomini vendicandam, opum luxuriam sociis relinquendam.

* Alii triginta millibus relictis.

Antiochus vincitur à Scipionibus.

* Goriã

* Videtur legendum, violentas, aut voluptarias.

JUSTINI LIBER XXXII.

Ætoli vincuntur à Ro. Livius. Dec. 4. lib. 8.

Quo Galli prostrati sunt, supra li. 24. De hac pugna. Plut. in Philopœ.

ÆToli qui Antiochum in bella Romana impulerant, victo eodem, soli adversus Romanos & viribus impares, & õni auxilio destituti, remanserant. Nec multò pòst victi libertatem, quàm illibatam adversus dominationem Athenienſium & Spartanorum, inter tot Græcæ civitates soli retinuerant, amiserunt. Quæ conditio tantò illis amarior, quantò serior fuit, reputantibus tempora illa, quibus tantis Persarum opibus domesticis viribus restiterant: quibus Gallorum violentiam, Asiæ, Italiæq; terribilem Delphico bello fregerant. Quæ sola gloriosa recordatio majus desiderium libertatis augebat. Dum hæc aguntur, medio tempore inter Messenios & Achæos de principatu primò contentio, mox bellum ortum est. In eo nobilis Achæorum Philopœmenes imperator capitur: non quia pugnando vitæ parceret, sed dum sub trãsitu fossæ equo præcipitatus

cipitatus à multitudine hostium oppressus est. Quem jacentem Messenii seu metu virtutis, vel verecundia dignitatis, interficere ausi non fuerant. Itaq; velut in illo omne bellum confecissent, captivum per universam civitatem, in modum triumphi circumduxerunt, effuso obviam populo, ac si suus, non hostium imperator adventaret: nec victorem Achæi avidiùs vidissent, quàm victum hostes viderunt. Igitur eundem in theatrum duci jusserunt, ut omnes contuerentur, quem potuisse capi incredibile singulis videbatur. Deinde in carcerē deducto, verecundia magnitudinis ejus, venenū ei dederunt: quod ille lætus, ac si vicisset, accepit, quæsito prius an * Licorias præfectus Achæorum, quem secundum à se esse scientia rei militaris sciebat, incolumis effugisset. Quem ut accepit evasisse, nō in totum dicens consultum malè Achæis, expiravit. Nec multò pòst, reparato bello, Messenii vincuntur, pœnásque interfecti Philopœmenis pependerunt. Interea in Syria rex Antiochus cùm gravi tributo pacis à Romanis premeretur, & victus oneratúsq; esset, seu inopia pecuniæ compulsus, seu avaritia solicitatus, qua sperabat se sub specie tributariæ necessitatis excusatiùs sacrilegia commissurum, adhibito exercitu, nocte templum * Dindymæi Jovis aggreditur. Qua re prodita concursu incolarum, cum omni militia interficitur. Romæ cum multæ Græciæ civitates quæstum de injuriis Philippi regis Macedonum venissent, & disceptatio in senatu inter Demetrium Philippi filium, quem pater ad satisfaciendum senatui miserat, & legatos civitatum esset, turba querelarum confusus adolescens repentè obticuit. Tunc senatus verecundiâ ejus motus, quâ privatim etiam anteà, cùm obses Romæ esset, charus ōnibus fuerat, causam illi donavit: atq; ita modestiâ suâ Demetrius veniam patri, non jure defensionis, sed à patrocinio pudoris obtinuit, quod ipsi decreto senatus significatum est, ut appareret non tam absolutum Regem, quàm donatum filio patrem. Quæ res Demetrio non gratiam legationis,

Philopœmenes præclari imperatoris exemplum.

Virtutis reverentia.

*Licortas legit. Pl.

Nam quicunq; auctores fuerant occidendi Philopœmenis, ipsi sibi ultiam mertem conscivere. Plut.

* Dodonæi.

Legatorum de Philippo querela.

Demetrii pudor.

Quaeres Demetrio patris odium conflarit. Pulchorrimae utriusq; orationes extant apud Livium.

nis, sed odium obtrectationis comparavit. Nam apud fratrem Perseum æmulatio illi invidiam contraxit, & apud patrem nota absolutionis causa offensæ fuit, indignante Philippo, plus momenti apud senatum personam filii, quàm autoritatem patris, ac dignitatem regiæ majestatis habuisse. Igitur Perseus perspecta patris ægritudine, quotidie absentem Demetrium apud eum criminari, & primò invisum, post etiã suspectũ reddere, nunc amicitiam Romanorum, nunc proditionem ei patris objectare. Ad postremũ insidias sibi ab eo paratas confingit, ad cujus rei probationem immittit indices, testes subornat, & facinus quod objicit, * confirmat. Quibus rebus, patre compulso ad parricidium, funestam omnẽ regiam fecit. Occiso Demetrio, sublatóq; æmulo, non negligentior tantùm Perseus in patrem, verum etiam & contumacior erat: nec hæredem regni, sed regem se gerebat. His rebus offensus Philippus, impatientiùs indies mortem Demetrii dolebat, tunc & insidiis se circumventum suspicari, testes indicésq; torquere. Atq; ita cognita fraude, non minus sceleri Persei, quàm innoxia Demetrii morte cruciabatur: peregissetq; ultionem, nisi morte præventus esset. Nam brevi post tempore morbo ex ægritudine animi contracto, decessit, relicto magno belli apparatu adversus Romanos, quo posteà Perseus usus est. Nam & Gallos Scordiscos ad belli societatem perpulerat: fecissetque Romanis grave bellum, nisi decessisset. Namque Galli bello adversus Delphos infeliciter gesto, in quo majorem vim numinis, quem hostium senserant, amisso Brenno duce, pars in Asiam, pars in Thraciã extorres fugerunt. Inde per eadem vestigia qua venerãt antiquam patriam repetivere. Ex his pars quædam in confluente Danubii & Sai cõsedit, Scordiscósque se appellari voluit. Tectosagi autem cùm in antiquam patriam Tholosam venissent, comprehensiq; pestifera lue essent, non prius sanitatẽ recuperavere, quã aruspicũ responsis moniti, aurum argentúmq; bello sacrilegiisq; quæsitum in Tholosensem

** Admittit. Demetrii interitus. Impietatis erga fratrem & patrem exemplũ Perseus.*

Philippi apparatus belli in Romanos.

Sacrilegii ultio.

losensem lacum mergerent: Quod omne magno post tempore Cæpio Romanus consul abstulit. Fuere auri pondo centum decem millia, argenti pondo quinquies decies centum millia. Quod sacrilegium causa extidii * Cæpioni, exercituique ejus postea fuit. Romanos quoq; Cymbrici belli tumultus, velut ultor sacræ pecuniæ, insequutus est. Ex gente Tectosagorum non mediocris populus prædæ dulcedine Illyricum petivit, spoliatisq; Istris in Pannonia consedit. Istriorum gentem fama est originem à Colchis ducere, missis ab Aeeta rege ad Argonautas, raptoremque filiæ persequendos: qui ut à Ponto intraverunt Istrum, alveo Sai fluminis penitus invecti, vestigia Argonautarum insequentes, naves suas humeris per juga montium usque ad littus Adriatici maris transtulerunt. Cognito quod Argonautæ idem propter longitudinem navis priores fecissent, quos ut advectos Colchi non reperiunt, sive metu regis, sive tedio longæ navigationis, juxta Aquileam consedere. Istriiq; ex vocabulo amnis, quo à mari concesserant appellati. Daci quoq; soboles Getarum sunt, qui cum Olore rege adversus Bastarnas male pugnassent, ob ultionem segnitiæ capturi somnum, capita loco pedum ponere jussu regis cogebantur, ministeq; saq; uxoribus, quæ ipsis antea fieri solebant, facere. Neq; hæc ante mutata sunt, quàm ignominiam bello acceptam virtute delerent. Igitur Perseus, cùm imperio Philippi patris successisset, omnes has gentes adversus Romanos ad societatem belli solicitabat. Interim inter Prusiam regem, ad quem Annibal post pacem Antiocho à Romanis datam profugerat, & Eumenem bella orta est, quod Prusias Annibalis fiducia rupto fœdere, ptior intulit. Namq; Annibal, cùm ab Antiocho Romani inter cæteras conditiones pacis deditionem ejus deposcerent, admonitus à rege, in fugam versus, Cretam defertur: ubi cum diu quietam vitam egisset, invidiosumq; se propter nimias opes videret, amphoras plumbo repletas in templo Dianæ, quasi fortunæ suæ præsidia

Aurum Tholosan.

** Servilio*

Istriorum origo.

Dacorum militum ignominia.

** Bithyniæ.*

Annibalis astutia.

fidia depoſuit; atque ita nihil de illo ſolicita civitate, quoniam velut pignus opes ejus tenebat, ad Pruſiam contendit, auro ſuo in ſtatuis, quas ſecum portabat, infuſo, ne conſpectæ opes vitæ ſuæ nocerent. Deinde cùm Pruſias terreſtri bello ab Eumene victus eſſet, prælióque in mare tranſtuliſſet, Annibal novo commento autor victoriæ fuit. Nam omne ſerpentinum genus in fictiles lagenas conjici juſſit, medióq; prælio in naves hoſtium mittit. Id primùm Ponticis ridiculum viſum, fictilibus dimicare, qui ferro nequeant. Sed ubi ſerpentibus repleri naves cœpêre, ancipiti periculo circumventi, hoſti victoriam ceſſere. Quæ ubi Romæ nuntiata ſunt, miſſi à ſenatu ſunt legati, qui utrumque regem in pacem cogerent, Annibalémq; depoſcerent. Sed Annibal re cognita, ſumpto veneno, legationem morte prævenit. Inſignis hic annus trium toto orbe maximorum imperatorum fuit mortibus, Annibalis, Philopœmenis, & Scipionis Africani. Ex quibus conſtat Annibalem, nec cùm Italia, cum Romano tonantem imperio contremuit, nec cùm reverſus Carthaginem ſummum imperium tenuit, aut cubantem cœnaſſe, aut plus ſextario vini indulſiſſe, pudicitiamq; cum tantam inter tot captivas habuiſſe, ut in Africa natũ quis negaret. Moderationis certè ejus fuit, ut cùm diverſarum gentium exercitum rexerit, neq; inſidiis ſuorum militum ſit petitus unquam, neq; fraude proditus, cùm utrũq; hoſtes ſæpe tentaſſent.

Hujus rei vetuſtiores annales non meminerunt. Plu.

Annibal, conjectis in naves ſerpentibus, vincit.

Mortuus eſt Annibal 70. ætatis ſuæ anno.

Bellum Ro. cum Perſeo Macedonia rege.

JUSTINI LIBER XXXIII.

MInore quidem rerum motu Romani Macedonicum, quàm Punicum bellum geſſerunt: ſed tanto clarius, quanto nobilitate Macedones Pœnos anteceſſerunt. Nam cum gloria Orientis domiti, tum auxiliis omnium regum juvabantur. Itaq; Romani & légiones plures numero conſcripſerunt, & auxilia à Maſiniſſa rege Numidarum, cæteríſq; ſociis omnibus * acciverunt: & Eumeni regi Bithyniæ denuntiatum, ut bellum

* Acceperunt. *Octingentos tritici modios habuiſſe, Plut. ſcribit.*

lum summis viribus juvaret, Perseo præter Macedonicum exercitũ invictæ opinionis, decennii belli sumptus á patre paratus in thesauris, & in horreis erat: quibus rebus inflatus, & oblitus fortunæ paternæ, veterem Alexandri gloriam considerare suos jubebat. Prima congressio equitum fuit, qua victor Perseus suspensam omnium expectationem in favorem sui traxit: misit tamẽ legatos ad consulem, qui pacem peterent, quàm patri suo Romani etiam victo dedissent, impensas belli lege victi suscepturus. Sed consul Sulpitius nõ minus graves quàm victo leges dixit. Dum hæc aguntur, metu tam periculosi belli, Romani Æmilium Paulum Cõsulem creant, eíq; extra ordinem, Macedonicum bellum decernunt, qui cùm ad exercitum venisset, non magnam moram pugnæ fecit. Pridie quàm consereretur bellum, luna nocte defecit: triste id ostentum Perseo omnibus præsagientibus, finémq; Macedonici regni portendi vaticinantibus. In ea pugna M. Cato Catonis oratoris filius dum inter confertissimos hostes insigniter dimicat, equo delapsus, pedestre prælium aggreditur. Nam cadentem manipulus hostium cum horrido clamore, velut jacentem obtruncaturus circumsteterat: at ille citius corpore collecto, magnas strages edidit. Quum ad unum opprimendum undecunq; hostes convolarent, dum procerum quendam petit, gladius ei è manu elapsus, in mediam cohortem hostium decidit: ad quem recuperandum umbone se protegens, inspectante utroq; exercitu, inter mucrones se hostium immersit, recollectóq; gladio, multis vulẽribus exceptis, ad socios cum clamore omniũ revertitur. Hujus audaciam cæteri imitati, victoriam pepe ere. Perseus rex fuga cum decem millibus talentum Samothraciam defertur: quem Cneus Octavius ad persequendum missus à consule cum duobus filiis Alexandro & Philippo, cepit, captúmq; ad Consulem duxit. Macedonia à Carano qui primus in ea regnavit, usque ad Perse triginta reges habuit. Quorum sub regno fuit quidem annis

Cæsa sunt duo millia & 500 ex Romanis duce P. Licinio. Plut. in vita Æmilii

Pugna Æmilii & Persei ad Esena & Lyeũ amnes.

M. Cato exemplis militaris fortitudinis, & mirabilis audacia.

Asylo se tutans.

Euseb. XI. habet.

annis nongentis & viginti tribus: sed rerum non nisi centum nonaginta duobus annis potita. Ita cùm in ditionem Romanorum cessisset, magistratibus per singulas civitates constitutis, libera facta est: legésque, quibus adhuc utitur, à Paulo accepit. Ætolorum universarum urbium senatus, cum conjugibus & liberis, qui dubia fide fuerant, Romam missus, ibiq; ne in patria aliquid novaret, diu detentus, ægréq; per multos annos legationibus civitatum senatu fatigato, in patriam quisq; suam remissus est.

Ætolorum Senatus Romā missus.

JUSTINI LIBER XXXIV.

Achaici belli origo.

POenis ac Macedonibus subactis, Ætolorúmque viribus principum captivitate debilitatis, soli adhuc ex Græcia universa Achæi nimis potentes nunc temporis Romanis videbantur, non propter singularum civitatum nimias opes, sed propter conspirationem universarum. Namque Achæi licet per civitates, veluti per membra divisi sint, unum tamen corpus & unum imperium habent, singularúmque urbium pericula mutuâ * periculis propulsant. Quærentibus igitur Romanis causas belli, tempestivè fortuna querelas Spartanorum obtulit, quorum agros Achæi propter mutuum odium populabantur. Spartanis à senatu responsum est, legatos se ad inspiciendas res sociorum, & ad injuriam demendam in Græciam missuros; sed legatis occultè mandata sunt, ut corpus Achæorum dissolverent, singulásque urbes proprii juris facerent, quo facilius ad obsequia cogerentur; & siquæ urbes contumaces essent, frangerentur. Igitur legati omnium civitatum principibus evocatis Corinthum, decretum senatus recitant: quod consilii habeant, aperiunt. Expedire omnibus dicunt, ut singulæ civitates leges suas & jura sua habeant. Quod ubi omnibus innotuit, velut in furorem versi, universi peregrinum populum trucidant: legatos quoque ipsos Romanorum violassent, nisi audito tumultu, trepidi fugissent. Hæc ubi Romæ nunciata sunt, statim senatus

* Viribus.

Legati Ro. ad Achaos.

Critolaus dubium an & manu, vel certè oratione legatos Romanos violavit. Flor.

Mummi

Mummio consuli bellum Achaicum decreuit: qui ex templo exercitu deportato & omnibus strenuè provisis pugnandi copiam hostibus fecit. Sed Achæi, velut nihil negotii Romano bello susceptisset, ita apud eos neglecta omnia & soluta fuere, itaq; prædam, non prælium cogitantes, & vehicula ad spolia hostium reportanda duxerunt: & conjuges liberósque suos ad spectanda certamina in montibus posuerant. Sed prælio commisso ante oculos suorum cæsi, lugubre his spectaculum sui & gravem luctus memoriam reliquerunt. Conjuges quoq; & liberi eorum de spectatoribus captivi facti præda hostium fuere: Urbs ipsa Corinthus diruitur, populus omnis sub corona venditur, ut hoc exemplo cæteris civitatibus metus novarum rerum imponeretur. Dum hæc aguntur, rex Syriæ Antiochus Ptolomæo, majoris sororis suæ filio, regi Ægypti bellum infert, segni admodum, & quotidianâ luxuriâ ita marcido, ut non solùm regiæ majestatis officia intermitteret, verum etiam sensu hominis nimia sagina careret. Pulsus igitur regno, ad fratrem minorem Ptolomæum Alexandriam confugit, participatóque cum eo regno, Romam legatos ad senatum mittunt, auxilia petunt, fidem societatis implorant. Movere senatum preces fratrum. Mittitur igitur legatus P. Popilius ad Antiochum, qui abstinere eum Ægypto, aut si jã incessisset, excedere juberet: Cum in Ægypto eum invenisset, osculúmq; ei rex obtulisset (nam coluerat inter cæteros, P. Popilium Antiochus, cùm Romæ obses esset) tunc Popilius facessere interim privatam amicitiam jubet, cum mandata patriæ intercedant, prolatóq; senatus decreto, & tradito, cùm cunctari regem videret, consultationémque ad amicos referre: ibi opisius virgâ, quam in manu gerebat, amplo circulo inclusum, ut amicos caperet, consulere jubet: nec prius inde exire, quam responsum senatui daret, aut pacem aut bellum cum Romanis habiturum. Adeóque hæc asperitas animum regis fregit, ut paturum se senatui respon-

Achaeũ inconsulta temeritas.

Sub Isthmi faucibus prælium commissum erat.

Corinthus diruitur.

* Segnitia Alexandriã tum obsidebat Antiochus. Cic. in 8. Ant.

Exemplũ prudentis & constantis viri Popilius.

Demetrius obses è Roma aufugit.

responderet. Reversus in regnum Antiochus, decedit, relicto parvulo admodum filio, cui cùm tutores dati à populo essent, patruus ejus Demetrius, qui obses Romæ erat, cognita morte Antiochi fratris, senatum adiit, obsidémq; se vivo fratre venisse, quo mortuo, cujus obses sit se ignorare. Dimitti igitur se ad regnum petendum æquum esse, quod sicuti jure gentium majori fratri cesserit, ita nunc sibi, qui pupillum ætate antecedat, deberi. Cùm se non dimitti animadverteret à senatu tacito judicio tutius apud pupillam, quàm apud eum regnum futurũ arbitrante, specie venandi ab urbe profectus, * Hostiam tacitus, cum fugæ comitibus navem conscendit. Delatus in Syriam secundo favore omnium excipitur, regnúmq; ei occiso pupillo, à tutoribus traditur. Eodem tempore fermè Prusias rex Bithyniæ, consilium cæpit interficiendi Nicomedis filii, dum consulere studet minoribus filiis, quos ex noverca ejus susceperat, & Romæ habebat. Sed res adolescenti ab his, qui facinus susceperant, proditur: hortatique sunt, ut crudelitate patris provocatus, occupet insidias, & in autorem retorqueat scelus, nec difficilis persuasio fuit. Igitur cùm accitus in patris regnũ venisset, statim rex appellatur. Prusias regno spoliatus à filio, privatúsq; redditus, etiam à servis deseritur: cùm in latebris ageret, non minori scelere, quam filium occidi jusserat, à filio interficitur.

** Hostiam Tyberinam intelligit.*

Prusias à filio necatur.

JUSTINI LIBER XXXV.

DEmetrius occupato Syriæ regno, novitatis suæ odium periculosum ratus, ampliare fines regni statuit, etiam opes augere finitimorum bellis. Itaq; Ariarathi regi Cappadociæ propter fastiditas sororis nuptias infestus, fratrem ejus Holofernem, per injuriam regno pulsum supplicem recepit: datúmq; sibi honestum belli titulum gratulatus, eum restituere in regnum statuit. Sed Holofernes ingrato animo inita cum Antiochensibus pactione, offensus tunc à Demetrio, pellere * ipsum regno

Holofernes exemplum summa ingratitudinis.

regno, à quo restituebatur, consilium accepit. Quo cognito, Demetrius quidem vitæ ejus, ne Ariarathes metu fraterni belli liberaretur, pepercit: ipsum autem comprehensum vinctum Seleuciæ custodiri jubet. Nec Antiochenses indicio territi, à defectione destiterunt. Itaque adjuvantibus & Ptolomæo rege Ægypti, & Attalo rege Asiæ, & Ariarathe rege Cappadociæ, bello à Demetrio lacessitis, subornat Prompalum quendam sortis extremæ juvenem, qui Syriæ, velut paternum regnum armis repeteret: & ne quid contumeliæ deesset, nomen ei Alexandri inditur, genitúsq; ab Antiocho rege dicitur. Tantum odium Demetrii apud omnes erat, ut æmulo ejus non vires regiæ tantum, verum etiam generis nobilitas consensu omnium tribueretur. Igitur Alexander admirabili varietate rerum, pristinarum sordium oblitus, totius fermè Orientis viribus succinctus, bellum Demetrio infert, victúmque vitâ pariter ac regno spoliat: quanquam Demetrio nec animus in propulsando bello defuit. Nam & primo prælio hostem fugavit, & regibus bellum restituentibus multa millia cecidit in acie. Ad postremum tamen invicto animo inter confertissimos hostes fortissimè dimicans, cecidit. Initio belli Demetrius duos filios apud hospitem suum Gnidium, cum magno auri pondere demandaverat, ut & à belli periculis eximerentur, & si ita fors tulisset, ultioni paternæ servarentur. Ex his major Demetrius annos pubertatis egressus, auditâ Alexandri luxuriâ, quem inspératæ opes, & alienæ felicitatis ornamenta, velut captivum inter scortorum greges desidem in regia tenebant, auxiliantibus Cretensibus securum ac nihil hostile metuentem, aggreditur: Antiochenses quoq; veterem patris offensam novis meritis correcturi, se ei tradunt: sed & milites paterni favore juvenis accensi, prioris sacramenti religionem novi regis superbiæ præferentes, signa ad Demetrium transferunt, atque ita Alexander non minori impetu fortunæ desertus, quàm elatus, primo prælio victus interficitur:

Prompalus infimæ sortis homo Syriâ regnum occupat.

Epiphanema.

Demetrius soter vincitur & interficitur.

Prompalus Alexander dictus, vitâ & regno spoliatur.

tur: dedítq; pœnas & Demetrio, quem occiderat, & Antiocho, cujus mentitus originem fuerat.

JUSTINI LIBER XXXVI.

RECuperato paterno regno, Demetrius & ipſe rerum ſucceſſu corruptus, vitiis adoleſcentiæ in ſegnitiem labitur: tantúmque contemptum apud omnes inertiæ, quantum odium ex ſuperbia pater habuerat, contraxit. Itaque cùm ab imperio ejus paſſim civitates deficerent, ad abolendam ſegnitiæ maculam, bellum Parthis inferre ſtatuit: cujus adventum non inviti Orientis propter Arſacidæ regis Parthorum crudelitatem, & quòd veteri Macedonum imperio novi populi aſſueti, ſuperbiam indignè ferebant. Itaq; cum & Perſarum, & Elimeorum, Bactrianorúmq; auxiliis juvaretur, multis prœliis Parthos fudit. Ad poſtremum tamen pacis ſimulatione deceptus, capitur, traductúſque per ora civitatum, populis qui deſciverant, in ludibrium ſavoris oſtenditur. Miſſus deinde in Hyrcaniam, benignè & juxta cultum priſtinæ fortunæ habetur. Dum hæc aguntur, interim in Syria Tripho, qui ſe tutorem Antiocho Demetrii privigno ſubſtitui à populo latè oraverat, occiſo pupillo regnum Syriæ invadit. Quo diù potitus, tandem exoleſcente favore recentis imperii, ab Antiocho puero admodum, Demetrii fratre, qui in Aſia educabatur, bello vincitur, rurſúſque regnum Syriæ ad ſobolem Demetrii revertitur. Igitur Antiochus memor quod etiam pater propter ſuperbiam inviſus, & frater propter ſegnitiem contemptus fuiſſet, ne in eadem vitia incideret, accepta in matrimonium Cleopatra, uxore fratris, civitates, quæ initio fraterni imperii defecerant, ſummâ induſtriâ perſequitur, domitáſq; rurſus regni terminis adjecit: Judæos quoq; qui in Macedonico imperio ſub Demetrio patre armis ſe in libertatem vendicaverant, ſubigit. Quorum vires tantæ fuere, ut poſt hunc nullum Macedonum regem tulerint, domeſticiſq; imperiis uſi, Syriam magnis bellis infeſtaverint.

Demetrius Parthis bellum infert.

A Parthis vincitur & capitur.

Judæi ab Antiocho ſubacti.

infestaverint. Fuit namq; Judæis origo Damascena quæ Syriæ nobilissima civitas est: unde & à Syriis regibus genus ex regina Semiramide fuit. Nomen urbi à Damasco rege inditum: in cujus honorem Syrii sepulchrum Arathis uxoris ejus pro templo coluere, deamq; exinde sanctissimæ religionis habent. Post Damascum Abraham, v oses, Israel, reges fuere. Sed Israelem felix decem filiorum proventus majoribus suis clariorem fecit. Itaque populum in decem regna divisum filiis tradidit, omnésq; ex nomine Judæ, qui post divisionem decesserat, Judæos appellavit: colíque ejus memoriam ab omnibus jussit. Ejus portio omnibus accesserat, minimúsq; inter fratres ætate Joseph fuit: cujus excellens ingenium veriti fratres, clàm interceptum peregrinis mercatoribus vendiderunt. A quibus deportatus in Ægyptum, cùm magicas ibi artes solerti ingenio percepisset, brevi ipsi *regi percharus fuit. Nam & prodigiorum sagacissimus erat, & somniorũ primus intelligentiam condidit: nihilq; divini juris humaníque ei incognitum videbatur: adeò ut etiam sterilitatem agrorum ante multos annos providerit, periisseq; omnis Ægyptus fame, nisi monitu ejus, rex edicto servari per multos annos fruges jussisset: tantâq; experimenta ejus fuerant, ut non ab homine, sed à deo responsa dari viderentur. Filius ejus Moses fuit, quem etiam præter fraternæ scientæ hæreditatem, formæ pulchritudo cõmendabat. Sed cùm scabiem Ægyptii & pruriginem paterentur, responso moniti, eum cum ægris, ne pestis ad plures serperet, terminis Ægypti pellunt. Dux igitur exulum factus, sacra Ægyptiorum furto abstulit: quæ repetentes armis Ægyptii, domum redire tempestatibus compulsi sunt. Itaq; Moses Damascena patria antiqua repetita montem * Syneum occupat, in quo septem dierum jejunia per deserta Arabiæ, cum populo suo fatigatus, cùm tandem * venisset, septimum diem more gentis *sabbatum* appellatum, *in omne ævum jejunio sacravit*: quoniam ille dies famẽ illis erroremq; finierat.

Iudæorum origo, cujus vanitatem ex sacris literis, non hinc patet.

Iudas à Iuda dictus.

Ideo invisum fuisse fratribus in Genesi scriptum est, quod plus omnibus fratribus diligeretur à patre Israele.

* Pharaoni.

Ioseph Israelis filii laus.

* Synam.

* Finisset, malim.

Sabbatum unde religiosum Iudæis.

Et quoniam metu contagionis pulſos ſe ab Ægypto meminerant, ne eadem cauſa inviſi apud incolas forent, caverunt, ne cum peregrinis communicarent: quod ex cauſa factum, paulatim in diſciplinam religionémque convertit. Poſt Moſen etiam ejus filius Arvas, ſacerdos ſacris Ægyptiis, mox rex creatur: ſempétq; exinde hic mos apud Judæos fuit, ut eoſdem & reges & ſacerdotes haberent: quorum juſtitia, religione permiſta, incredibile quantum coaluere. Opes genti ex vectigalibus opobalſami crevere, quod in his tantùm regionibus gignitur. Eſt namque vallis quæ continuis montibus, velut muro quodam cincta, ad inſtar hortorum claudit: ſpatium loci ducenta millia jugera, nomine Jerico dicitur. In ea valle ſylva eſt & ubertate, & amœnitate inſignis. Siquidem palmeto & opobalſamo diſtinguitur. Arbores opobalſami formam ſimilem * piceis arboribus habent, niſi quòd ſunt humiles magis, & in vinearum morem excoluntur. Hæ certo tempore anni balſamum ſudant: ſed non minor loci ejus opacitatis, quàm ubertatis admiratio eſt. Quippe cùm toto orbe regionis ejus ardentiſſimus ſol ſit, ibi tepida aëris naturalis quædam ac perpetua opacitas ineſt. In ea regione lacus eſt, qui propter magnitudinem & aquæ immobilitatem, mortuum mare dicitur. Nam neq; ventis movetur, reſiſtente turbinibus bitumine, quo aqua omnis ſtagnatur: neque navigationis patiens eſt, quoniam omnia vita carentia in profundum merguntur: nec materiam ullam ſuſtinet niſi quæ alumine * illutatur * illinatur. Primus Xerxes rex Perſarum Judæos domuit: poſteà cum ipſis Perſis in dictionem Alexandri Magni venêre, diúque in poteſtate Macedonici imperii ſuêre. A Demetrio cùm deſciviſſent, amicitia Romanorum petita, primi omnium ex Orientalibus libertatem receperunt, facile tunc Romanis de alieno largientibus. Per eadem tempora, quibus in Syria regni mutatio inter novos reges alternabatur, in Aſia rex Attalus florentiſſimum, & ab Eumene patruo acceptum regnum,

Secus aliquanto habet hiſtoria ſacra.

Judæorum ſucceſſus & opes.

Opobalſamum balſami ſuccus eſt.

* Opiceis.

Opobalſami deſcriptio.

Mare mortuum.

Attalus rex Pergami.

regnum, cædibus amicorum & cognatorum suppliciis fœdabat, nunc matrem anum, nunc Beronicen sponsam, maleficiis eorum necatas confingens. Post hanc sceleſtam violentiæ rabiem, squalidam veſtem ſumit, barbam, capillúmq; in modum reorum ſummittit, non in publicum prodire, non populo ſe oſtendere, non domi lætiora convivia inire, aut aliquod ſignum ſani hominis habere, prorſus ut pœnas pendere manibus interfectorum videretur. Omiſſa deinde regni adminiſtratione, hortos fodiebat, gramina ſeminabat, & noxia innoxiis permiſcebat, eáq; omnia veneni ſucco infecta velut peculiare munus amicis mittebat. Ab hoc ſtudio ærariæ artis fabricæ ſe tradidit, cæteriſq; fingendis, & ære fundendo, procudendóq; oblectabatur. Matri deinde ſepulchrũ facere inſtituit: cui operi intentus, morbum ex ſolis ardore contraxit, & ſeptima die deceſſit: hujus teſtamento hæres populus Rom. tunc inſtituitur. Sed erat ex Eumene Ariſtonicus, non juſto matrimonio, ſed ex pellice Epheſia citharistæ cujuſdam filia genitus, qui poſt mortem Attali velut paternum regnum invaſit Aſiam. Cùm multa ſecunda prælia adverſus civitates, quæ metu Romanorum ſe tradere ei nolebant, feciſſet, juſtúſq; rex jam videretur, Aſia Licinio Craſſo Conſuli decernitur: qui intentior Attalicæ prædæ, quàm bello, cùm extremo anni tempore inordinata acie prælium conſeruiſſet, victus pœnas inconſultæ avaritiæ ſanguine dedit. In hujus locum miſſus Perpenna Conſul prima congreſſione Ariſtonicum ſuperatum in poteſtatem ſuam redegit, Attalicáſq; gazas, hæreditarias populi Romani navibus impoſitas, Romam deportavit. Quod ægrè ferens ſucceſſor ejus Marcus Aquilius Conſul ad eripiendum Ariſtonicum Perpennæ, veluti ſui potius triumphi munus eſſe deberet, feſtinata velocitate contendit. Sed contentionem Conſulum mors Perpennæ diremit. Sic Aſia facta Romanorum, cum opibus ſuis vitia quoq; Romam tranſmiſit.

Attali ſtudium.

Populus Romanus hæres Attali.

Mindum, Samum & Colophona intelligit Flor.

Pratorem Licinium Flo. appellat.

Anno 465. Urbis cond. Plin. lib. 33. cap. 3.

JUSTINI LIBER XXXVII.

Massilienſium apud Rom. gratia.

CApto Ariſtonico, Maſſilienſes pro Phocenſibus conditoribus ſuis, quorum urbem ſenatus & omne nomen, quòd & tunc, & anteà Antiochi bello infeſta contra populum Romanum arma tulerant, deleri jufſerat, legatos Romam miſere, deprecantes, veniámque his à ſenatu obtinuere. Poſt hæc regibus, qui adverſus Ariſtonicum auxilium tulerant, præmia perſoluta: Mithridati Pontico Syria minor, filiis Ariarathis regis Cappadociæ, qui eodem bello ceciderat, Lycaonia & Cilicia datæ, fideliórq; populus Rom. in ſocii filios, quàm mater in liberos fuit. Quippe hinc parvulo auctum regnum, inde vita adempta. Namq; Laodice ex numero ſex filiorum, quos virilis ſexus ex Ariarathe rege ſuſceperat, timens ne diuturna regni adminiſtratione adultis quibuſdam potiretur, quinque parricidiali veneno necavit: unum parvulum ſceleri matris cognatorum cuſtodia eripuit, qui poſt necem Laodices (nam propter crudelitatem eam populus extinxerat) ſolus regno potitus eſt. Mithridates quoque repentina morte interceptus filium, qui & ipſe Mithridates dictus eſt, reliquit. Cujus ea poſteà magnitudo fuit, ut non ſui tantum temporis, verum etiam ſuperioris ætatis omnes reges majeſtate ſuperaverit, bellâque cum Romanis per 46. annos variâ victoriâ geſſerit. Quem ſummi imperatores Scylla, Lucullus, cæteríque, in ſumma Cneus Pompeius, ita vicerunt, ut major clariórque reſurgeret in reſtaurando prælio, damniſque ſuis terribilior redderetur. Denique ad poſtremum non vi hoſtili victus, ſed voluntaria morte in avito regno ſenex hærede filio deceſſit. Hujus futuram magnitudinem etiam cœleſtia oſtenta prædixerant. Nam & quo genitus eſt anno, & eo quo regnare primùm cœpit, ſtella cometes per utrumq; tempus ſeptuaginta diebus ita luxit, ut cœlum omne conflagrare videretur. Nam & magnitudine ſui quartam partem cœli occupaverat,

Summa Laodices erga filios impietas.

Prodigia in Mithridatis ortu. Mithradatis in pueritia pericula & fuga.

&

& fulgore ſui ſolis nitorem vicerat: & cùm oriretur occumberétque, quatuor ſpatium horarum conſumebat. Puer tutorum inſidias paſſus eſt; eum fero equo impoſitum, equitare jaculariſq; cogebant: qui conatus cùm eos fefelliſſent, ſupra ætatem regente equum Mithridate, veneno eum appetiverе. Quod metuens, antidota ſæpius bibit, & ita ſe adverſus inſidias exquiſitioribus remediis ſtagnavit, ut nè volens quidem ſenex veneno mori poſſet. Timens deinde nè inimici, quod veneno non potuerant, ferro peragerent, venandi ſtudium finxit: quapropter quatuor annos neq; urbis, neq; ruris tecto uſus eſt: ſed per ſylvas vagatus eſt, & diverſis montium regionibus pernoctabat, ignaris omnibus quibus eſſet locis: aſſuetus feras curſu aut * fugere, aut perſequi, cum quibuſdam etiam viribus congredi. Quibus rebus & inſidias vitavit, & corpus ad omnem virtutis patientiam duravit. Ad regni deinde adminiſtrationem cùm acceſſiſſet, ſtatim non de regendo, ſed de augendo regno cogitavit. Itaq; Scythas invictos antea qui Zopyrona, Alexandri Magni ducem, cum triginta millibus armatorum deleverant, qui Cyrum Perſarum regem cum ducentis millibus armatorum trucidaverant, qui Philippum Macedonum regem fugaverant, ingenti felicitate perdomuit. Actus igitur viribus Pontum quoque, ac deinceps Cappadociam occupavit. Aſiam cum quibuſdam amicis tacitus à regno profectus, nemine ſciente, pervagatus eſt, omniſumq; urbium ſitus ac regiones cognovit. Inde Bithyniam tranſcendit, & quaſi jam dominus Aſiæ, opportuna quæq; victoriæ ſuæ * metatus eſt. Poſthac in regnum, cùm jam periiſſe crederetur, reverſus eſt, invento parvulo filio, quem per abſentiam ejus Laodice ſoror uxóriq; enixa fuerat: ſed inter gratulationem poſt longam peregrinationem adventus ſui, & filii geniti, veneno periclitatus eſt. Siquidem Laodice ſoror cùm periiſſe eum crederet, in concubitus amicorum projecta, qua admiſſum faci. nus majore ſcelere tegere poſſet, venenum advenienti paravit.

In ſummam ſenectutem beneficio antidoti evaſit, cujus Plin. meminit, lib. 23.

* Fugare. *Aperte etiam capite ſuiſſe perpetuo, Cic. ſcribit, id quod valetudinis plurimum intererat.*

Scytha vincuntur à Mithridate.

* Meditatus

Laodices ſcelus. Malum conſilium conſultori peſſimum.

paravit. Quod cum ex ancilla Mithridates cognovisset, facinus in autores vindicavit. Hyeme deinde imminente, non in convivio, sed in campo; non in vacationibus, sed in exercitationibus; nec inter sodales, sed inter æquales, aut equo, aut viribus contendebat. Exercitum quoq; suum ad parem laboris patientiam quotidiana exercitatione durabat, atq; ita invictus ipse inexpugnabilem exercitum fecerat. Initâ deinde cum Nicomede societate,, Paphlagoniam invadit, victámq; cum socio dividit. Quam cùm teneri à regibus senatui nuntiatum esset, legatos ad utrumq; misit, qui gentem restitui in pristinum statum juberent. Mithridates cùm se parem jam magnitudini Romanorum crederet, superbo responso, hæreditarium patri suo regnum obvenisse, respondit: mirarisq; se, quæ ei controversia relata non fuerit, sibi referant. Nec territus minis, Gallatiam quoq; occupat. Nicomedes quoniam se tueri jure non poterat, justo regi redditurum respondit. Atque ita filium suum mutato nomine, Philomenem Paphlagonum regum nomine appellat, & quasi stirpi regiæ reddidisset regnum, falso nomine tenet. Sic ludibrio habiti legati, Romam revertuntur.

Nicomedis fraus.

JUSTINI LIBER XXXVIII.

Mithridatis scelera & parricidia.

MIthridates parricidia à nece uxoris auspicatus, sororis alterius Laodices filios, cujus virum Ariarathem regem Cappadociæ per Gordium insidiis occiderat, tollendos statuit: nihil actum morte patris existimans, si adolescentes paternũ regnum, cujus ille cupiditate flagrabat, occupassent. Igitur dum in his occupationibus versatur, interim Nicomedes rex Bithyniæ, vacuam morte regis Cappadociã invadit. Quod cùm nuntiatum Mithridati fuisset, per simulationem pietatis auxilia sorori ad pellendũ Cappadocia Nicomedem mittit. Sed etiam Laodice per pactionem se Nicomedi in matrimonium tradiderat. Quod ægrè ferens Mithridates, præsidia Nicomedis Cappadocia expellit, regnúmq;

Nicomedes Cappadociam invadit.

regnúmq; ſororis filio reſtituit. Egregium prorſus factum, niſi ſubſequuta fraus eſſet. Siquidem interjectis diebus, ſimulat ſe Gordium, quo miniſtro uſus in Ariarathe interficiendo fuerat, reſtituere in patriam velle, ſperans, ſi obſiſteret adoleſcens, cauſas belli futuras: aut ſi permitteret, per eundem filium tolli poſſe, per quem interfecerat patrem. Quod ubi Ariarathes junior moliri cognovit, indignè ferens interfectorem patris per avunculum potiſſimè ab exilio revocari, ingentem exercitum contrahit. Igitur cùm in aciem eduxiſſet Mithridates peditum octoginta millia, equitum decem millia, currus falcatos CD. ne Ariarathi auxiliantibus finitimis regibus, minores copiæ eſſent, incertum bellum timens, conſilia ad inſidias transfert: ſolicitatóq; juvene ad colloquium, cùm ferrum occultatum inter faſcias gereret, ſcrutatori ab Ariarathe regio more miſſo, curioſiùs imum ventrem pertractanti, ait, Caveret, ne aliud telum inveniret, quàm quæreret. Atq; ita riſu protectis inſidiis, ſevocatum ab amicis, velut in ſecretum ſermonem, ſpectante utroq; exercitu, interficit: regnum Cappadociæ octo annorum filio impoſito Ariarathis nomine, additóq; ei rectore Gordio, tradit. Sed Cappadoces crudelitate ac libidine præfatorum vexati, à Mithridate deficiunt: fratrémq; regis, & ipſum Ariarathem nomine, ab Aſia, ubi educabatur, revocant; cum quo Mithridates prælium renovat, victúmq; Cappadociæ regno expellit. Nec multo pòſt ex ægritudine adoleſcens collecta infirmitate, decedit. Poſt hujus mortem Nicomedes timens, ne Mithridates acceſſione Cappadociæ, etiam Bithyniam finitimam invaderet, ſubornat puerum eximiæ pulchritudinis, quaſi Ariarathes tres, non duos filios genuiſſet, qui à ſenatu Romano paternum regnum peteret. Uxorem quoq; Laodicem Romam mittit ad teſtimonium trium ex Ariarathe ſuſceptorum filiorum: quod ubi Mithridates cognovit, & ipſe pari impudentia Gordium Romam mittit, qui ſenatui aſſereret, puerum cui Cappadociæ regnum

Mithridatis fraus.

Ariarathes Mithridatis dolo obtruncatur.

Contentio regum de Cappadocia regno.

regnum tradiderat, ex eo Ariarathe genitum, qui bello Aristonici auxilia Romanis ferens, cecidisset. Sed senatus studia regum intelligens, aliena regna falsis nominibus dare noluit, & Mithridati Cappadociam, & Nicomedi ad solatium ejus Paphlagoniam ademit: ac ne contumelia regnum foret ademptum illis, quod aliis daretur, uterq; populus libertate donatus est. Sed Cappadoces munus libertatis abnuentes, negant vivere gentem sine rege posse. Atq; ita rex illis à senatu Ariobarzanes constituitur. Erat eo tempore Tigranes rex Armeniæ, obses à Parthis ante non multum tempus datus, olim ab iisdem in regnum paternum remissus. Hunc Mithridates ad societatem Romani belli, quod olim meditabatur, pellicere cupiebat. Nihil igitur de offensa Romanorum sentientem, per Gordium impellit, ut Ariobarzani regni admodum bellum inferat: & nequis dolus subesse videretur, filiam suam Cleopatram ei in matrimonium tradidit. Primò ergo adventu Tigranis, Ariobarzanes sublatis rebus suis, Romam contendit: atq; ita per Tigranem rursus, Cappadocia juris esse Mithridatis cœpit. Eodem tempore mortuo Nicomede, etiam filius ejus, & ipse Nicomedes, regno à Mithridate pellitur: qui cùm supplex Romam venisset, decernitur in senatu ut uterq; in regnum suum restituatur: in quod tamen missi Aquilius Manlius & Malthinius legati. His cognitis Mithridates societatem cum Tigrane, bellum adversus Romanos gesturus, jungit, pactíq; inter se sunt, ut urbes agríq; Mithridati, homines verò & quæcunq; auferre possent, Tigrani cederent. Post hæc Mithridates intelligens quantum bellum susciturer, legatos ad * Cymbros, alios ad Gallogræcos & Sarmatas, Bastarnásq; auxilium petitum mittit. Nam omnes has gentes, cùm Romanorum meditaretur bellum, variis beneficiorum muneribus jam antè illexerat. A Scythia quoq; exercitum venire jubet, omnémq; Orientem adversus Romanos armat. Non igitur magno labore Aquilium & Malchi-

Ariobarzanes Cappadocia rex à senatu Ro. constituitur.

Romam aufugit.

* Cimerios.

Mithridatici primæ victoriæ de Ro.

nium

nium Asiano exercitu instructos vicit: quibus simul cum Nicomede pulsis, ingente favore civitatum excipitur: multum ibi auri argentíque, studio veterum regum, magnúmque belli apparatum invenit: quibus instructus, debita civitatibus publica & privata remittit, & vacationem quinquennio concedit. Tunc ad concionem milites vocat, eósq; variis exhortationibus ad Romana bella, sive Asiana incitat. Quam orationem dignam duxi, cujus exemplum brevitati hujus operis insererem, quam obliquam Pompeius Trogus exposuit: quoniam in Livio & Salustio reprehendit, quòd concliones directas pro sua oratione operi suo inserendo historiæ modum excesserint. Optandum sibi fuisse, ait, ut de eo liceret consulere, bellumne sit cum Romanis, an pax habenda: quin verò sit infestandum impugnantibus, nec eos quidem dubitare, qui spe victoriæ carent. Quippe adversus latrones, si nequeant pro salute, pro ultione tamen sua omnes ferrum stringere. Cæterùm quia non id agitur, an liceat quiescere, non tantùm animo hostiliter, sed etiam prælio congressis consulere, qua ratione ac spe cœpta bella sustineant: esse tamen sibi victoriæ fiduciam, si sit illis animus: Romanósq; vinci posse, cognitum non sibi magis quàm ipsis militibus, qui & in Bithynia Aquilium, & Malthinium in Cappadocia fuderint. At siquidem aliena magis exempla, quàm sua experimenta moveant, audire se à Pyrrho rege Epiri, non amplius quàm quinq; millibus Macedonum instructo, fusos tribus prœliis Romanos. Audire Annibalem sedecim annos Italiæ victorem immoratũ: & quin ipsam caperet urbem, non Romanorum illi vires obstitisse, sed domesticæ æmulationis atq; invidiæ studium. Audire populos Transalpinæ Galliæ Italiam ingressos, maximis eam, plurimisque urbibus possidere, & latius aliquanto solũ finium, quàm in Asia, quæ dicatur imbellis, eosdem Gallos occupasse: nec victam solùm dici Romam à Gallis, sed etiam captam, ita ut unius illis montis tantùm cacumen relinqueretur, nec

In Livio & Salustio quod notarit Trogus.

Mathrio datis oratio ad milites generis deliberativi. Propositio à necessario.

A facili.

Ab exemplis.

Exemplorum congeries.

nec bello hostem, sed pretio remotum: Gallorum autem nomen, quod semper Romanos terruit, in partem virium suarum ipse habeat. Nam hos qui Asiam incolunt, Gallos, ab illis qui Italiam occupaverant, sedibus tantùm distare: origenem quidem ac virtutem, genúsq; pugnæ idem habere, tantóq; his sagaciora esse ingenia quam illis, quanto longiori ac difficiliori spatio per Illyricum Thraciámque prodierunt, penè operosiùs transitis illorum * sedibus, quàm ubi consedêre possessis. Jam ipsam Italiam audire se nunquam, ut Roma condita sit, satis illi pacatam, sed assiduè per omnes annos pro libertate alios, contrà quosdam etiam pro jure imperii, bellis continuis perseveràsse: quòd à multis civitatibus Italiæ deletos Romanorum exercitus ferro, à quibusdam novo contumeliæ more sub jugum missos: ac ne veteribus immoremur exemplis, hoc ipso tempore universam Italiam bello Marsico consurrexisse, non jam libertatem, sed consortium imperii, civitatísq; poscentem: nec gravius vicino Italiæ bello, quàm domesticis principum factionibus urbem premi, multóq; periculosius accessisse Italico civile bellum: simul & à Germania Cymbros, immensam illam ferorum atque immitium populorum molem procellæ illuviem, inundasse Italiam. Quorum tametsi singula bella sustinere Romani possent, universis tamen obruantur, ut ne vacaturos quidem bello suo putent. Utendum igitur occasione, & rapienda incrementa virium, ne si illis occupatis quieverint, mox adversus vacuos, & quietos majus negotium habeant. Non enim quæritur an capienda sint arma, sed utrum sua potius occasione, an illorum. Nam bellum equidem jam tunc secum ab illis geri cœptum, cùm sibi pupillo majorem Phrygiam ademerint, quàm patri suo præmium dati adversus Aristonicum auxilii concesserant, gentémque quam & proavo suo Mithridati Seleucus * Callinicus in dotem dedisset. Quid cùm Paphlagonia se decedere jusserunt, non alterum illud genus belli fuisse: quæ non vi, non armis, sed

* Finibus.

Ab opportuno.

Samnites intelligit à quibus Ro. sunt sub jugum missi. Lib. 9. ab Vib. con.

Anno DCLXII. simul civilia bella, & Mithridatica cœperũt. Oros. *Epilogus hujus argumenti.*

Ab honesto.

* Callimachus.

ſed adoptione teſtamenti & regum domeſticorum interitu, hæreditaria patri ſuo obveniſſet, cùm inter hanc decreto tum amaritudinem parendo, non tamen eos mitigaret, quin acerbius ſe indies gerant, non obtinuiſſe. Quod enim à ſe non præbitum illis obſequium? non Phrygiam Paphlagoniámq; dimiſſas? non Cappadocia filium eductum, quam jure gentium victor occupaverat? Raptam tamen ſibi eſſe victoriam ejus ab illis, quorum nihil eſt niſi bello quæſitum: non regem Bithyniæ Chreſton, in quem ſenatus arma decreverat, à ſe in gratiam illorum occiſum, tamen nihilominùs imputari ſibi, ſiqua Gordius aut Tigranes faciat: libertatem etiam in contumeliam ſui á ſenatu ultrò delatam Cappadociæ, quam reliquis gentibus abſtulerunt: deinde populos Cappadocum pro libertate ablata, Gordium regem orantem ideo, tanquam amicus ſuus eſſet, non obtinuiſſe. Nicomedem præcepto illorum bellum ſibi inculiſſe, quia inultus ierat Mithridates: ab ipſis ventum obviâ, & nunc eam ſecum bellandi cauſam illis fore, quòd non impunè ſe Nicomedi lacerandum ſaltatricis filio præbuerit. Quippe non delicta regum illos, ſed vires ac majeſtatem inſequi, neq; in ſe uno, ſed in aliis quoq; omnibus hac ſemper arte graſſatos. Sic & avum ſuum Pharnacem per cognationem arbitrum ſuccedaneum regi Pergameno Eumeni datum: ſic rurſus Eumenem, cujus claſſibus primum in Aſiam fuere transvecti, cujus exercitu magis quàm ſuo, & magnum Antiochum, & Gallos in Aſia, & mox in Macedonia regem Perſen domuerant, & ipſum pro hoſte habitum, eíque interdictum Italia, & quod cum ipſo deforme ſibi putaverant, cum filio ejus Ariſtonico bellum geſſiſſe. Nullius apud eos majora, quàm Maſiniſſæ regis Numidarum haberi merita. Huic imputari victum Annibalem, huic captum Syphacem, huic Carthaginem deletam, huic inter duos illos Africanos tertium ſervatorem urbis referri: tamen cum hujus nepote bellum modò in Africa geſtum adeo inexpiabile, ut ne victum

Confert ſua in Romanos cum illorum in ſe injuriis.

Vocat in invidiam Romanos.

victum quidem memoria patris donarent, quin caeterem ac triumphi spectaculum experiretur. Hanc illos omnibus regibus legem odiorum dixisse, scilicet quia ipsi tales reges habuerint, quorum etiam nominibus erubescant, aut pastores Aborigínum, aut aruspices Sabinorum, aut exules Corinthiorum, aut servos vernasq; Tuscorum, aut quod honoratissimum nomen fuit inter hos Superbos, atq; ut ipsi ferunt, conditores suos, lupæ uberibus alitos: sic omnem illum populum luporum animos habere, inexplebiles sanguinis atq; imperii, divitiarúmq; avidos ac jejunos. Se autem seu nobilitate illis comparetur, clariorem illa colluvie convenarum esse, qui paternos majores suos à Cyro, Darióq; conditoribus Persici regni, maternos à magno Alexandro, ac Nicanore Seleuco conditoribus imperii Macedonici referat: seu populis eorum conferat suos, earum se gentium esse, quæ non modò Romano imperio sint pares, sed Macedonico quoq; obstiterint. Nullam subjectarũ sibi gentium expertam peregrina imperia, nullis unquam nisi domesticis regibus paruisse; Cappadociam velint, an Paphlagoniam recensere, rursus Pontum ac Bythiniam, itémq; Armeniam majore minorémque, quarum gentium nullam neq; Alexander ille, qui totam pacavit Asiam, nec quisq; successorum ejus, aut posterorum attigisset: Scythiam duos * unquam ante se reges non pacare, sed tantum intrare ausos, Darium & Philippum, ægrè inde fugam sibi expedisse, unde ipse magnam partem adversus Romanos virium haberet, multóq; se timidius ac diffidentius bella Pontica ingressum, cùm ipse rudis ac tyro esset: Scythiæ præter arma, virtutémq; animi, locorum quoq; solitudinibus, vel frigoribus instructæ, per quæ deniciaretur ingens militiæ labor ac periculum. Inter quas difficultates ne spes quidem præmii foret, ex hoste vago, nec tantùm pecuniæ sed etiam sedis inopi. Nunc se diversam belli conditionem ingredi. Nam neque cœlo Asiæ esse temperantius aliud, nec solo fertilius,

Collatio sua & Ro. originis.

Romani ex lacte lupino etiam mores hauserunt.

A suorũ virtute.

* Omnino.

A sua persona.

A loco.

tilius, nec urbiũ multitudine amœnius, magnamque temporis partem, ut non militiam, sed ut festum diem acturos, bello dubium facili magis an uberi, si modò aut proximas regni Attalici opes, aut veteres Lydiæ, Ioniæque adierint, quas non expugnatum eant, sed possessum, tantúmque se expectet avida Asia, ut etiam vocibus vocet: adeò illis odium Romanorum incussit rapacitas Proconsulum, exactio publicanorum, calumnia litium. Sequantur se modò fortiter, & colligant, quid se duce possit efficere tantus exercitus, quem sine cujusquam militum auxilio, suamet unius opera viderint Cappadociam cæso rege cepisse, qui solus mortalium Pontum omnem Scythiamque pacavit, quam nemo antè transiit turò, atq; adire potuerit. Namq; justitiæ atq; liberalitatis suæ ne ipsos milites, qui experiãtur, testes effugere: & ille indicia habere, quòd solus regum omnium non paterna solùm verum etiam externa regna hæreditatibus propter munificentiam acquisita possideat, Colchos, Paphlagoniam, Bosphorũ. Sic excitatis militibus, post annos viginti tres sumpti regni in Romana bella descendit. * Tunc in Ægypto mortuo rege Ptolomæo, ei qui Cyrenis regnabat, Ptolomæo per legatos regnum, & uxor Cleopatra regina soror ipsius defertur. Lætus igitur hoc solo Ptolomæus, quòd sine certamine fraternum regnum recepisset, in quod subornari à matre & Cleopatra, & favore principum, fratris filium cognoverat. Cæterùm infestis omnibus, statim ubi Alexandriam ingressus est, fautores pueri trucidari jussit. Ipsum quoq; die nuptiarum, quibus matrem ejus in matrimonium recipiebat, inter apparatus epularum, & solemnia religionum, in complexu matris interficit. Atque ita torum sororis, cæde filii ejus cruentus ascendit. Post quod non mitior in populares, qui eum in regnum vocaverunt, fuit. Siquidem peregrinis militibus licentia cædis data, omnia sanguine quotidie manabant, ipsamque sororem, filia ejus virgine per vim stuprata & in matrimonium adscita, repudiat,

Ab utili seu præmisit.

Epiphonema. Peroratio.

Bellum Mithridatis in Rom.

* Atque tunc.

Exemplũ Crudelitatis & impietatis Ptolomæi Thryscus Cyrenarũ regis

repudiat. Quibus rebus territus populus, in diversa labitur, patriámq; metu mortis, exul relinquit. Solus igitur in tanta urbe cum suis relictus Ptolomæus, cùm regem se non hominum, sed vacuarum ædium videret, edicto peregrinos solicitat. Quibus confluentibus, obvius legatis Romanorum, Scipioni Africano, & Spurio Mummio & L. Metello, qui ad inspicienda sociorum regna veniebant, procedit. Sed quàm cruentus civibus omnibus, tam ridiculus Romanis fuit. Erat enim & vultu deformis, & staturæ brevis, & sagina ventris non homini sed belluæ similis. Quam fœditatem nimia subtilitas, & perlucida vestis augebat, prorsus quasi astu inspicienda præberentur, quæ omni studio occultanda pudibundo viro erant. Post discessum deinde legatorum, quorum Africanus dum aspicit urbem, spectaculo Alexandrinis fuit, Ptolomæus jam etiam populo peregrino invisus, cum filio, quem ex sorore susceperat, & cum uxore matris pellice, metu insidiarum tacitus in exilium proficiscitur, contractóq; mercenario exercitu bellum sorori pariter ac patriæ infert. Accersitum maximum deinde á Cyreneis filium, ne eum Alexandrini contra se regem crearent, interficit. Tunc populus statuas & imagines ejus detrahit. Quod factum studio sororis existimans, filium, quem ex ea susceperat, interficit, corpúsq; in membra divisum, & in cista impositum, matri die natali ejus, inter epulas afferri curat. Quæ res non reginæ tantùm, verum etiam universæ civitati acerba, & luctuosa fuit: tantúmque mœrorem festivissimo convivio intulit, ut regia omnis repentino luctu incenderetur. Verso igitur studio principum ab epulis in exequias, membra lacerata populo ostendunt, & quid sperare de rege suo debeant filii cæde demonstrant. Finito luctu orbitatis, Cleopatra cùm urgeri se fraterno bello videret, auxilium á Demetrio petit Syriæ rege per legatos ejus, cujus ipsius varii & memorabiles casus fuere. Namq; Demetrius, ut supra dictum est, cùm bellum Parthis intulisset, & multis con-

Legati ad Ptolomæum.

Ptolomæi turpis corporis habitus.

Immani in liberos crudelitas.

Digressio de Demetrio cum Parthis bello.

greſſionibus victor fuiſſet, repentè circumventus inſidiis, amiſſo exercitu capitur. Cui Arſacides Parthorum rex magno & regio animo miſſo in * Bythiniam, non cultum tantùm regium præſtitit, ſed & filiam in matrimonium dedit, regnúmque Syriæ, quod per abſentiam ejus Trypho occupaverat, reſtitutũ promittit. Poſt hujus mortem deſperato reditu, non ferens captivitatem Demetrius, privatam, etſi opulentam vitam pertæſus, tacitus in regnum fugam meditatur. Hortator illi ac comes Calimander amicus erat, qui poſt captivitatem ejus à Syria per Arabiæ deſerta, ducibus pecuniâ comparatis, Parthico habitu Babyloniam pervenerat. Sed fugientem Phrahartes, qui Arſacidæ ſucceſſerat, equitum celeritate, per compendioſos tramites occupatum retrahit. Ut eſt deductus ad regem, Calimandro quidem non tantum venia, verum etiam præmium fidei datum: Demetrium autem & graviter caſtigatum ad conjugem in Hyrcaniã remittit, & arctioribus * cuſtodibus obſervari jubet. Interjecto deinde tempore, cùm fidem illi etiam ſuſcepti liberi facerent, eodem amico comite repetita fuga eſt: ſed pari infelicitate prope fines regni ſui deprehenditur, ac denuò perductus ad regem, ut inviſus à conſpectu ſummovetur. Tunc quoq; uxori & liberis donatus, in Hyrcaniã pœnalem civitatem ſibi donatam remittitur, taliſq; aueris ad exprobrationẽ puerilis levitatis donatur. Sed hanc tam Parthorum mitem in Demetrium clementiam non miſericordia gentis, nec reſpectus cognationis faciebat, ſed quòd Syriæ regnum affectabant, uſuri Demetrio adverſus Antiochum fratrem, prout res, vel tempus, vel fortuna belli exegiſſet. His auditis Antiochus occupandum bellum ratus, exercitum, quem multis finitimorũ bellis induraverat, adverſus Parthos ducit. Sed luxuriæ nõ minor apparatus, quam militiæ fuit. Quippe * VIII millia armatorum ſecuta ſunt trecenta lixarum; ex quibus coquorum, piſtorum, ſcenicorúmq; major numerus fuit. Argenti certè aurique tantum, ut etiam

* Hyrcaniam.

Clementia exemplum in barbaro homine.

* cuſtodiis.

Phrahartis conſilium.

Antiochi Sedetis in Parthos bellum.

* *Forte, octingenta millia armatorũ CCC. millia lixarum.*

gregarii milites caligas auro fingerent, proculcarentque materiam, cujus amore populi ferro dimicant. Culinarum quoque argentea instrumenta fuere, prorsus quasi ad epulas, non ad bella pergerent. Advenienti Antiocho multi Orientales reges occurrêre, tradentes se, regnaq; sua cum execratione superbiæ Parthicæ. Nec mora congressioni fuit. Antiochus tribus prœliis victor Babyloniam cùm occupasset, magnus haberi cœpit. Iraq; omnibus ad eum deficientibus populis, nihil Parthis relictum præter patrios fines fuit. Tunc Phrahartes Demetrium in Syriam ad occupandum regnum cum Parthico præsidio mittit, ut eo pacto Antiochus ad sua tuenda à Parthia revocaretur. Interim quoniam viribus non poterat, insidiis Antiochum ubiq; tentabat. Propter multitudinem hominum omnem exercitum suum Antiochus per civitates in hyberna diviserat: quæ res exitii causa fuit. Nam cum gravari se copiarum præbitione & injuriis militum civitates viderent, ad Parthos deficiunt, & die statuta omnes apud se divisum exercitum per insidias, nè invicé ferre auxilia possent, aggrediuntur. Quæ cùm nuntiata Antiocho essent, auxilium proximis laturus, cum ea manu quæ secum hyemabat, progreditur. In itinere obvium regem Parthorum habuit, adversus quẽ fortiùs quàm exercitus ejus dimicavit. Ad postremum tamen cùm virtute hostes vincerent, metu suorum desertus, occiditur: cui Phrahartes exequias regio more fecit, filiámq; Demetrii, quam secum Antiochus adduxerat, captus amore virginis, uxorem duxit. Pœnitere deinde dimissi Demetrii cœpit: ad quem retrahendum cum turmas equitum festinanter misisset, Demetrium hoc ipsum metuentem jam in regno missi invenerunt, frustráque omnia conati, ad regem suum reversi sunt.

Luxus in Antiochi exercitu.

Antiochi successus.

Antiochus Seleucis victus interficitur.

JUSTINI LIBER XXXIX.

Demetrius rursus Syriæ rex.

ANtiocho in Parthia cum exercitu deleto, frater ejus Demetrius obsidione Parthorum liberatus, ac restituturus

restitutus in regnum, cùm omnis Syria in luctu propter amissum exercitum esset, quasi Parthici ipsius ac fratris bella, quibus alter occisus erat, prosperè gessisset, ita Ægypto bellum inferre statuit, regnum Ægypti Cleopatra soceru pretium auxilii adversus fratrem fuit pollicente. Sed dum aliena affectat, ut assolet fieri, propria per defectionem Syriæ amisit. Siquidem Antiochenses primi, duce Tryphone, execrantes superbiam regis, quæ conversatione Parthicæ crudelitatis intolerabilis facta erat, mox Apamenii cæteræque civitates exemplum sequutæ, per absentiam regis à Demetrio defecere. Ptolomæus verò rex Ægypti, bello ab eodem petitus, cùm cognovisset Cleopatram sororem suam opibus Ægypti navibus impositis, ad filiam & Demetrium generum in Syriam profugisse, immittit juvenem quendam Ægyptum, Protarchi negotiatoris filium, qui regnum Syriæ armis peteret & cõpositâ fabulâ, quasi per adoptionem Antiochi regis receptus in familiam regiam esset, nec Syriis quemlibet regem aspernantibus, ne Demetrii paterentur superbiam, nomen juveni Alexander imponitur, auxiliáq; ab Ægypto ingentia mittuntur. Interea corpus Antiochi interfecti à rege Parthorum in loculo argenteo ad sepulturam in Syriã remissum pervenit: quòd cum ingenti studio civitatum & regis Alexandri, ad firmandam fabulæ fidem excipitur. Quæ res illi magnum favorem popularium conciliavit, omnibus non fictas in eo, sed veras lachrymas existimantibus. Demetrius autem victus ab Alexandro, cùm undique circumstantibus malis premeretur, ad postremum etiam ab uxore filiisq; deseritur. Relictus igitur cum paucis servulis, cùm Tyrum religione templi se defensurus petisset, navi egrediens præfecti jussu interficitur. Alter ex filiis Selencus, quoniam sine matris autoritate diadema sumpsisset, ab eadem interficitur: Alter cui propter nasi magnitudinem cognomen Grypho fuit, rex à matre hactenus constituitur, ut nomen regis penes filium, jus autem omnis imperii penes

Numã.

Syria à Demetrio defectio.

Rodio ad superiorem historiam de Ptolomæo Physcone.

Zebenna Protarchi filius, Alexander appellatus Syriæ rex constituitur.

Demetrius interficitur.

Exemplum malitiosæ ambitionis

matrem esset. Sed Alexander occupato Syriæ regno tumens ex successu rerum, spernere jam etiam ipsum Ptolomæum, à quo fuerat in regno ornatus, superba insolentia cœpit. Itaque Ptolomæus recõciliata sororis gratia, destruere Alexandri regnum, quod odia Demetrii viribus suis acquisierat, summis operibus instituit. Mittit ergo in Græciam Grypho auxilia, & filiam Gryphynam Gryyho nupturam, ut populos in auxilium nepotis, non societate tantum belli, verum etiam affinitate sua solicitaret. Nec res frustra fuit. Nam cùm omnes Gryphum instructum Ægyptiis viribus viderent, paulatim ab Alexandro deficere cœpere. Fit deinde inter eos prælium, quo victus Alexander, Antiochiam profugit: ibi inops pecuniæ, cùm stipendia militibus deessent, in templo Jovis solidum ex auro victoriæ signum tolli jubet, facetis jocis sacrilegium circumscribens. Nam victoriam commoda am sibi à Jove esse dicebat. Interjectis deinde diebus, cum ipsius Jovis aureum simulacrum infiniti ponderis tacitè evelli jussisset, deprehensúsque in sacrilegio, concursu multitudinis in fugam esset versus, magna vi tempestatis oppressus ac desertus à latronibus cæditur, perductúsq; ad Gryphum interficitur. Gryphus porro recuperato patrio regno, externúsq; periculis liberatus, insidiis matris appetitur. Quæ cùm cupiditate dominationis prodito marito Demetrio & altero filio interfecto, hujus quoque victoria inferiorem dignitatem suam factam doleret, venienti ab exercitatione veneno poculum obtulit. Sed Gryphus prædictis antè jam insidiis, veluti pietate cum matre certaret, bibere ipsam jubet: abnuenti instat. Postremùm prolato indice eam arguit, solam defensionem sceleri superesse affirmans, si bibat quod filio obtulit. Sic victa regina scelere in se verso, veneno, quod alii paraverat, extinguitur. Parta igitur regni securitate, Gryphus octo annis quietem & ipse habuit, & regno suo præstitit. Natus deinde illi est æmulus regni frater ipsius Cyricœnus, eadem matre genitus, sed ex Antiocho

Alexander insolentia & ingratitudo.

Alexander subornatus vincitur à Grypho.

Alexandri cavillum in sacrilegio.

Ejusdem interitus.

Cleopatra ambitio & in liberos impietas. Mater veneno, quod filio paraverat, extinguitur. 8 præfuit.

tiocho patruo susceptus: quem cùm veneno tollere voluisset, ut maturiùs cum eodem armis de regno contenderet, excitavit. Inter has regni Syriæ parricidiales discordias, moritur rex Ægypti Ptolomæus, regno Ægypti uxori & alteri filio, quem illa legisset, relicto, videlicet quasi quietior Ægypti status, quàm Syriæ regnum esset, cùm mater altero ex filiis electo, alterum hostem esset habitura. Igitur cùm pronior in minorem filium esset, à populo compellitur majorem eligere: cui prius quàm regnum daret, uxorem ademit, compulsúmq; repudiare charissimam sibi sororem Cleopatram, minorem sororem Seleucem ducere jubet, non materno inter filias judicio, cùm alteri maritum eriperet, alteri daret. Cleopatra verò non tam à viro repudiata, quàm à matre divortio viri dimissa, Cyricœno in Syria nubit, eiq; ne nudum nomen uxoris afferret, exercitum Cypri solicitatum velut dotalem, ad maritum deducit. Par igitur viribus jam factus Cyricœnus, prælium committit, ac victus in fugam convertitur, Antiochiámque venit. Tunc Antiochiam Gryphus, in qua erat Cyricœni uxor Cleopatra, obsidere cœpit: qua capta Gryphina uxor Gryphi nihil antiquius, quàm sororem Cleopatram requiri jussit, non ut captivæ opem ferret, sed ne effugere captivitatis mala posset, quæ sui æmulatione in hoc potissimum regnum invaserit, hostíque sororis nubendo hostem se ejus effecerit. Tum peregrinos exercitus in certamina fratrum adductos, tum repudiatam à fratre & contra mariti voluntatem extra Ægyptum nuptam accusat. Contrà Gryphus orare, ne tam fœdum facinus facere cogatur, à nullo unquam majorum suorum inter tot domestica, tot externa bella post * victoriam in fœminas sævitum, quas sexus ipse & periculis bellorum & sævitiæ victorum eximat; in hac verò præter commune bellantium * nefas accedere necessitudinem sanguinis. Quippe ipsius, quæ tam cruentè sæviat, sororem quidem germanam esse, suam verò consobrinam, liberorum deinde communiũ matertera-

Ptolomæi Phiſconis mors.

Cleopatra Cyricæno nubit.

Cyricænus à fratre Grypho vincitur.

* Victum hostem.

* Fas.

ſam. His tot neceſſitatibus ſanguinis, adjicit ſuperſtitionem templi, quo abdita profugit, tantóq; religioſius colendos deos ſibi, quò magis his propitiis ac faventibus viciſſet: tum neque occiſa illa, ſe virium quicquam Cyricæno dempturum, nec ſervaturum reddita. Sed quantò Gryphus abnuit, tantò ſoror muliebri pertinacia accenditur, rata non miſericordiæ hæc verba, ſed amoris eſſe. Itaque vocatis ipſa militibus, mittit qui ſororem confoderent. Qui ut in templum intraverunt, cùm evellere eam non poſſent, manus amplexātes deæ ſimulacrum præciderunt. Tunc Cleopatra execratione parricidarum mandata violatis numinibus in ultionem ſui decedit. Nec multò pòſt repetita prælii congreſſione, victor Cyricænus uxorem Gryphi Gryphinam, quæ paulò antè ſororem interfecerat, capit, ejuſque ſupplicio uxoris manibus parentavit. At in Ægypto Cleopatra cùm gravaretur ſocio regni, filio Ptolomæo, populum in eum incitat, abductaq; ei Seleuce uxore, ei indignius, quòd ex Seleuce jam duos filios habebat, exulare cogit. Accerſito minori filio Alexandro, & rege in locū fratris conſtituto, nec filium regno expuliſſe contenta, bello Cyri exulantem perſequitur. Unde vulſus interfecit ducem exercitus ſui, quòd v.vum eum è manibus * dimiſiſſet; quanquam Ptolomæus verecundia materni belli, non viribus minor ab inſula receſſiſſet. Igitur Alexander territus hac matris crudelitate, & ipſe eam reliquit, *Periculoſo regno ſecuram ac tutam vitam anteponens.* Cleopatra verò timens ne major filius Ptolomæus ab Cyricæno ad recuperandam Ægyptum auxiliis juvaretur, ingentia Grypho auxilia, & Seleucen uxorem nupturam hoſti prioris mariti, mittit; Alexandrúmque filium per legatos in regnum revocat. Cui cùm occultis inſidiis exitium machinaretur, occupata ab eodem interficitur, ſpirituſque non fato, ſed parricidio dedit. Digna prorſus hac mortis infamia, quæ etiam matrem toro expulit, & duas filias viduas altero fratrum matrimonio fecit: & filio

Parricidia ſororum inter ſe mutua.

* Remiſiſſet.

Cleopatra exitus digna pro tot ſceleribus.

filio alteri in exilium acto, bellum intulit: alteri erepto regno exitum per insidias machinata est. Sed nec Alexandro cædes tam nefanda inulta fuit. Nam ubi primùm compertũ est, per scelus filii matrem interfectam, concursu populi in exilium agitur, revocatóque Ptolomæo regnum redditur, qui neq; cum matre bellum gerere voluisset, nec à fratre armis repetere quod prior possedisset. Dum hæc aguntur, frater ejus ex pellice susceptus, cui pater Cyrenarum regnum testamento reliquerat, hærede populo Romano instituto, decessit. Jam enim fortuna Romana porrigere se ad Orientalia regna (non contenta Italiæ terminis) cœperat. Itaq; & ea pars Libyæ provincia facta est: postea Creta Ciliciáque piratico bello perdomitæ, in formam provinciæ redigũtur. Quo facto, & Syriæ & Ægypti regna * vicinitate Romana arctata: & quæ incrementa de finitimis bellis quærere solebant, adempto vagandi arbitrio, vires suas in perniciem suam converterunt: adeò ut assiduis præliis consumpti, in contemptum finitimorum venerint, prædæq; Arabum, genti imbelli, anteà fuerint. Quorum rex Hierotimus, fiducia sexcentorum filiorum, quos ex pellicibus susceperat, divisis exercitibus nunc Ægyptum, nunc Syriam infestabat, magnúmque nomen Arabum viribus finitimorum exanguibus fecerat.

Ptolomæus Lathyrus in regnum Syriæ restituitur.

* Cum unitate.

Sexcenti filii Hierotini regis.

JUSTINI LIBER XL.

Mutuis fratrum odiis, & mox filiorum inimicitiis parentum succedentibus, cùm inexpiabili bello & reges & regnum Syriæ consumptum esset, ad externa populus auxilia concurrit, peregrinósq; sibi reges circumspicere cœpit. Itaque cùm pars Mithridatem Ponticum, pars Ptolomæum ab Ægypto arcessendum censeret, * occurreretqne quòd Mithridates implicitus bello Romano esset, Ptolomæus quoque hostis Syriæ semper fuisset, omnes in Tigranem regem Armeniæ consenserunt, instructum præter domesticas vires, Parthica societate & Mithridatis affinitate. Igitur accitus in reg-

* Accideretque.

num Syriæ, per 18. annos tranquillissimo regno potitus est, neque bello alium lacessere, neque lacessitus inferre alii bellum necesse habuit. Sed sicut ab hostibus tuta Syria fuit, ita terræmotu vastata est, quo centum septuaginta hominum millia, & multæ urbes perierunt. Quod prodigium mutationem rerum portendere aruspices responderunt. Igitur Tigrane à Lucullo victo, rex Syriæ Antiochus, Cyricæni filius, ab eodẽ Lucullo appellatur. Sed quod Lucullus dederat, posteà ademit Pompeius, qui poscenti regnũ respondit, ne volenti quidem Syriæ, nedum recusanti daturum se regem, qui 18. annos, quibus Tygranes Syriam tenuit, in angulo Ciliciæ latuerit: victo autem eodem Tigrane à Romanis, alieni operis præmia postulet. Igitur ut habenti regnum non ademerit, ita quod cesserit Tigrani non daturum, quod tueri nesciat, nè rursus Syriam Judæorũ & Arabum latrociniis infestam reddat. Atque ita Syriam in provinciæ formam redegit, paulatímq; Oriens Romanorum discordia consanguineorum regum factus est.

Terra motus in Syria maximus.

An ab urb. cond. Dccix. Consulibus Tullio Cicero & C. An. Orosius.

JUSTINI LIBER XLI.

Parthorũ origo.

PArthi, penes quos, velut divisione orbis cum Romanis facta, nunc Orientis imperium est, Scytharum exules fuerunt. Hoc etiam ipsorum vocabulo manifestatur. Nam Scythico sermone Parthi exules dicuntur. Hi & Assyriorum & Medorum temporibus, inter Orientales populos obscurissimi fuere. Posteà quoq; cùm imperium Orientis à Medis ad Persas translatum est, veluti vulgus sine nomine, præda victorum fuere. Postremò Macedonibus triumphato Oriente servierunt, ut cuivis mirum videatur, ad tantam eos felicitatem per virtutem provectos, ut imperent gentibus, sub quarum imperio, veluti servile vulgus, fuere. A Romanis quoque trinis bellis per maximos duces florentissimis temporibus lacessiti, soli ex omnibus gentibus non solùm pares, verum etiã victores fuere. Quanquam plus

Parthi exules.

Parthorũ obscura & servilis conditio.

gloriæ

gloriæ ſit, inter Aſſyria & Medica, Perſicáq; memorata olim regna, & opulentiſſimum illud mille urbium Bactrianum imperium emergere potuiſſe, quàm longinqua bella viciſſe. Prætereà cum gravibus Scythicis, & vicinalibus bellis aſſiduis vexati, variiſq; periculorum certaminibus urgerentur, ii domeſticis ſeditionibus Scythia pulſi, ſolitudines inter Hyrcaniam, & Dacas, & Areos, & Spartanos & Majonos furtim occupavere fines. Deinde non intercedentibus primò finitimis, poſteà etiam prohibentibus, in tantum protulere, ut non immenſa tantùm jam, ac profunda camporum, verum etiam prærupta collium, montiúmque ardua occupaverint. Ex quo fit, ut Parthiæ pleraq; finium aut æſtus, aut frigoris magnitudo poſſideat: quippe cùm montes nix, & campos æſtus infeſtet. Adminiſtratio gentis poſt defectionem Macedonici imperii, ſub regibus fuit. Proximus majeſtate regum, populorum ordo eſt: ex hoc duces in bello, ex hoc rectores in pace habentur. Sermo his inter Scythicum Medúmq; medius ex utroque miſtus; veſtis olim ſui moris: poſteaquam acceſſere opes, ut Medis perlucida, ac fluida: Armorum patrius ac Scythius mos. Exercitum non ut aliæ gentes liberorum, ſed majorem partem ſervorum habent. Quorum vulgus, nulli manumittendi poteſtate permiſſa, ac per hoc omnibus ſervis naſcentibus, indies creſcit: Hos pari cura ac liberos ſuos habent, & equitare & ſagittare magna induſtria docent. Locupletiſſimus ut quiſque eſt, ita plures in bello equites regi ſuo præbet. Denique Antonio bellum Parthis inferenti, cùm quinquaginta millia equitum occurrerent, ſoli * 450. liberi fuere. Cominùs in acie prælia ni neſciunt, obſeſſáſq; expugnare urbes. Pugnant autem procurrentibus equis, aut terga dantibus: ſæpe etiam fugam ſimulant, ut in cautiores adverſus vulnera inſequentes habeant. Signũ his in prælio non tuba, ſed tympano datur, nec pugnare diu poſſunt. Cæterum intolerandi foret, ſi quantus his impetus eſt, vis tanta & perſeverantia eſſet. Plerunq;

Succeſſus eorundem.

Parthia ſitus.

Partherũ ſermo, veſtitus & mores.

Partherũ exercitus ex ſervis conſtat.

* DCCC.

Pugnandi ratio.

runque in ipso ardore certaminis prælla deserunt, ac paulò pòst pugnam ex fuga repetunt, & cùm maximè vicisse te putes, tunc tibi discrimen subeundum sit. Munimentum ipsis equisque loricæ plumatæ sunt, quæ utrumq; toto corpore tegunt. Auri argentiq; nullus nisi in armis usus. Uxores dulcedine variæ libidinis singuli plures habent: nec ulla delicta adulteriis gravius vindicant. Quam ob rem fœminis non convivia tantùm virorum, verum etiam conspectum interdicunt. Carne non nisi venatibus quæsita vescuntur. Equis omni tempore vectantur; illis bella, illis convivia, illis publica ac privata officia obeunt: super illos ire, consistere, mercari, colloqui. Hoc deniq; discrimen inter servos liberósq; esse, quod servi pedibus, liberi non nisi equis incedunt. Sepultura vulgò aut aviumi, aut canum laniatus est. Nuda demum ossa terrâ obruuntur. In superstitionibus ad curam deorum præcipua omnibus veneratio est. Ingenia genti tumida, seditiosa, fraudulenta, procax. Quippe violentiam viris, mansuetudinem mulieribus assignant: semper aut in externos, aut in domesticos motus inquieti, naturâ taciti: ad faciendum, quàm ad dicendum promptiores. Proinde secunda, adversáq; silencio tegunt. Principibus metu, non pudore parent: In libidinem projecti, in cibum parci: fides dictis promissisque nulla, nisi quatenus expedit. Post mortem Alexandri Magni cùm inter successores ejus Orientis regna dividerentur, nullo Macedonum dignante Parthorum imperium, Satagenori externo socio traditur. Hi postea seductis Macedonibus, in bellum civile cum cæteris superioris Asiæ populis, Eumenem sequuti sunt, quo victo, ad Antigonum transiere. Post hunc à Nicanore Seleuco, ac mox ab Antiocho & successoribus ejus possessi: à cujus pronepote Seleuco primùm defecere. Primo Punico bello, L. Manilio Pisone, Attilio Regulo Consulibus, hujus defectionis impunitatem illis duorum fratrum regum, Seleuci & Antiochi discordia dedit: qui dum sibi invicem eripere regnum volunt,

Adulteria severè Parthi puniunt.

Parthorum sepultura.

Superstitio in deorum cura.

Ingenia.

A regibus Macedonicis defectio.

volunt, persequi defectores omiserunt. Eodem tempore etiam Theodotus mille urbiū Bactrianorum præfectus defecit, regémque se appellari jussit: quod exemplum sequuti totius Orientis populi à Macedonibus defecere. Erat eo tempore Arsaces vir sicut incertæ originis, ita virtutis expertæ. Hic solitus latrociniis & rapto vivere, accepta opinione Seleucum à Gallis in Asia victū, solutus regis metu, cum prædonum manu Parthos ingressus, præfectum eorum Andragorum oppressit, sublatóq; eo, imperium gentis invasit. Non magno deinde post tempore, Hyrcanorum quoq; regnum occupavit, atq; ita duarum civitatum imperio præditus grandem exercitum parat, metu Seleuci & Theodoti Bactrianorum regis. Sed citò morte Theodoti, metu liberatur, cum filio ejus, & ipso Theodoto fœdus ac pacem fecit: nec multò post cum Seleuco rege ad defectores persequendos veniente congressus, victor fuit: quem diem Parthi exinde solennem, velut initium libertatis, observant. Revocato deinde Seleuco, novis motibus in Asiam dato laxamento, regnum Parthicum format, militem legit, castella munit, civitates firmat, urbem quoq; nomine * Claram in monte Thaborreno condit. Cujus loci ea conditio est, ut neque munitius quicquam esse, neque amœnius possit: Ita enim & præruptis rupibus undiq; cingitur, ut tutela loci nullis defensoribus egeat, & soli circumjacentis tanta ubertas est, ut propriis opibus expleatur. Jam fontium ac sylvarum ea copia est, ut & aquarum abundan ia irrigetur, & venationum voluptatibus exornetur. Sic Arsaces quæsito simul constitutóq; regno, non minus memorabilis Parthis, quàm Persis Cyrus, Macedonibus Alexander, Romanis Romulus, maturâ senectute decedit. Cujus memoriæ hunc honorem Parthi tribuerunt, ut omnes exindè reges suos Arsacis nomine nuncupent. Hujus filius & successor regni, Arsaces & ipse nomine, adversus Antiochum Seleuci filium, centum millibus peditum, & 20. millibus equitum instructus, mirâ virtute pugnavit:

Theodotus mille urbium Bactrianorum præfectus.

Arsaces Parthorum regum format.

* Daram.

Elegans topographia.

Arsaces rego Parthorum.

ad

ad postremum in societatem ejus assumptus est. Tertius Parthis rex, Pampacius fuit, sed & ipse Arsaces dictus: nam (sicut suprà dictum est) omnes reges suos hoc nomine, sicuti Romani Cæsares, Augustósque, cognominaverunt. His actis in regno 12. annis decessit, relictis duobus filiis, Mithridate & Pharnace: quorum major Pharnaces more gentis, hæres regno Mardos validam gentem bello domuit, nec multo pòst decessit, multis filiis relictis: quibus præteritis, fratri potissimum Mithridati, insignis virtutis viro reliquit imperium, plus regno quàm patrio deberi nomini ratus, potiúsque patriæ quàm liberis consulendum. Eodem fermè tempore, sicuti in Parthis Mithridates, ita in Bactris Eucratides, magni uterq; viri regna ineunt. Sed Parthorum fortuna felicior, ad summum hoc duce imperii fastigium eos perduxit. Bactriani autem per varia bella jactati, non regnum tantùm, verum etiam libertatem amiserunt: siquidem Sogdianorũ & * Dranganitanorum, Indorúmque bellis fatigati, ad postremum ab invalidioribus Parthis, velut exangues, oppressi sunt. Multa tamen Eucratides bella magnâ virtute gessit: quibus attritus, cùm obsidionem Demetrii regis Indorum pateretur, cum 300. * militibus 60. millia hostium assiduis eruptionibus vicit. Quinto itaq; mense liberatus, Indiam in potestatem redigit. Undè cùm se reciperet, à filio quem socium regni fecerat, in itinere interficitur: qui non dissimulato parricidio, velut hostem, non patrem interfecisset, & per sanguinem ejus currum egit, & corpus abjici insepultum jussit. Dum hæc apud Bactros geruntur, interim inter Parthos & Medos bellum oritur: cùm varius utriúsq; populi casus fuisset, ad postremum victoria penes Parthos fuit. His viribus auctus Mithridates, Mediæ Bachasum in regno præponit, ipse in Hyrcaniam proficiscitur. Undè reversus, bellum cum Elimeorum rege gessit: quo victo hanc quoque gentem regno adjecit, imperiúmque Parthorum à monte Caucaso, multis populis

Pietas in patriam.

* Draganganorum.

* millibus.

Nulla fides regni sociis, omnísq; potestas Impatiens consortis erit. Lucanus.

Magna crudelitatis exemplum, Pater à filio trucidatur.

pulis in ditionem redactis, usq; ad flumen Euphratem protulit. Atq; ita adversa valetudine arreptus, non minor Arsace proavo gloriosa senectute decessit.

JUSTINI LIBER XLII.

POst necem Mithridatis Parthorum regis, Phrahartes filius ejus rex constituitur: qui cum inferre bellum in ultionem tentati ab Antiocho Parthici regni Syriæ statuisset, Scytharum moribus ad sua defendenda revocatur. Namque Scythæ in auxiliũ Parthorum adversus Antiochum, Syriæ regem, mercede solicitati, cùm confecto jam bello superveniissent, in calumnia tardius lati auxilii mercede frauderentur, dolentes tantum iis itineris frustra mensum, cum vel stipendium petitione, vel alium hostem dari sibi poscerent, superbo responso offensi, fines Parthorum vastare cœperunt. Igitur Phrahartes cùm adversus Scythas proficiscereretur, ad tutelam regni reliquit Hymerum quendam, pueritiæ sibi flore conciliatum, qui tyrannica crudelitate, oblitus & vitæ præteritæ, & vicarii officii, Babylonios, multàsq; alias civitates importunè vexavit. Ipse autem Phrahartes exercitum Græcorum, quem bello Antiochi captum crudeliter superbéque tractaverat, in bellum secum ducit: immemor prorsus, quòd hostiles eorum animos nec captivitas minuerat, & insuper injuriam indignitas exacerbaverat. Itaq; cùm inclinatam Parthorum aciem vidissent, arma ad hostes transtulerunt, & diu cupitam captivitatis ultionem exercitus Parthici, & ipsius Phrahartis regis cruenta cæde exequuti sunt. In hujus locũ Artabanus, patruus ejus, rex substituitur: Scythæ autem contenti victoria, populata Parthia, in patriam revertuntur. Sed Artabanus bello Colchatariis illato, in brachio vulneratus statim decedit. Huic Mithridates filius succedit, cui res gestæ Magnum cognomen dedêre. Quippe claritatem parentum æmulatione virtutis accensus, animi magnitudine supergreditur. Multa igitur bella cum finitimis magna

Phrahartis Parthorum regis, cum Scythis bellum.

Græcorum exercitus desicit à Phrahartes.

magna virtute gessit, multósq; populos Parthico regno addit. Sed & cum Scythis prosperè aliquoties dimicavit, ultóreque injuriæ patrum fuit, ad postremum * Artoadisti, Armeniorum regi, bellum intulit. Sed quoniam ad Armeniam transitū facimus, origo ejus paulò altiùs repetenda est. Neq; enim silentio præteriri tantum regnum fas est, cùm fines ejus post Parthiam omnium regnorum magnitudinem superent. Siquidem Armenia à Cappadocia usq; undecies centena millia ad mare Caspium patet, sed in latitudinem millia passuum septingenta porrigitur. Condita est autem ab Armenio, Jasonis Thessali comite: quem cùm perditis propter insignem periculosámque regno suo virtutem Pelias rex cuperet, denuntiata militia, in Colchos eum abire jubet, pellémq; arietis memorabilem gentibus reportare, sperans interitum viri, aut ex periculo tam longæ navigationis, aut ex bello tam profundæ barbariæ. Igitur Jason divulgata opinione tam gloriosæ expeditionis, cùm ad eum certatim principes juventutis totius fermè orbis concurrerent, exercitum fortissimorum, qui Argonautæ cognominati sunt, comparavit. Quem cùm magnis rebus gestis, incolumem reduxisset, rursus à Peliæ filiis Thessalia pulsus, magna vi, cum ingenti multitudine, quæ ad famam virtutis ejus ex ōnibus gentibus quotidie confluebat, comite Medea uxore, quam repudiatam miseratione exilii, rursum receperat, & Medeo privigno ab Ægæo rege Athenienſium genito Colchos repetivit, socerúmq; etiam regno pulsum restituit. Magna deinde bella cum finitimis gessit, captásq; civitates partim regno soceri, ad abolendam superioris militiæ injuriam, qua & filiam ejus Medeā abduxerat, & filium Æetæ Ægialum interfecerat, adjunxit: partim populis quos secum adduxerat, assignavit. Primus humanorum post Herculem & Liberū, qui reges Orientis fuisse traduntur, eam cœli plagam domuisse dicitur. Populis quibusdam Phrygū & Anssistarū aurigas Castoris & Pollucis duces assignavit: cum Albanis

* Artuasdem Plut. apud Pellat.

Armenii regni & gentis descriptio.

Armenius Iasonis comes.

Vellus aureum.

Historia Iasonis & Medeæ.

Argonautæ.

Albani ab oriente ex Italia oriundi.

banis fœdus percussit, qui Herculem ex Italia ab Albano monte, cum Geryone extincto, armenta ejus per Italiam ducere, secuti dicuntur, quíq; memores Italicæ originis, exercitum Cn. Pompeii bello Mithridato fratres salutavere. Itaq; Jasoni totus fermè Oriens, ut cōditori divinos honores, templàq; constituit, quæ Parmenion, dux Alexandri Magni, post multos annos dirui jussit, ne cujusquam nomen in Oriente venerabilius quàm Alexandri esset. Post mortem Jasonis, Medus æmulus virtutis ejus, in honorem matris Medeæ, Medeam urbem condidit, regnúmq; ex nomine suo Medorum constituit; sub ejus majestate * Orientis posteà imperium fuit. Albanis vicinæ Amazones sunt, quarum reginam Thalestrem concubitum Alexandri petisse, multi autores prodidere. Armenius quoq; & ipse Thessalus, unus de numero ducū Jasonis recollecta multitudine quæ omisso Jasone rege passim vagabatur, Armeniam condit, à cujus montibus Tigris fluvius modicis primò incrementis nascitur: interjecto deinde aliquanto spatio, sub terras mergitur, atq; ita post 25. millia passuum grande jam flumen in regione Sophone emergit, ac sic in paludes Euphratis recipitur. Igitur Mithridates rex Parthorum post bellum Armeniæ, propter crudelitatem à senatu Parthico regno pellitur. Frater ejus * Horodes cum regnum vacans occupasset Babyloniam, quò Mithridates confugerat, diu obsidet, & fame coactos in deditionem oppidanos compellit. Mithridates autem fiducia cognationis ultrò se in potestatem Horodis tradit. Sed Horodes plus hostem, quàm fratrem cogitans, in conspectu suo trucidari eum jussit. Et post hæc, bella cum Romanis gessit, Crassúmq; imperatorē cū filio & omni exercitu Romano delevit. Hujus filius Pacorus missus ad persequendas Romani belli reliquias, magnis rebus in Syria gestis, Parthiam patri suspectus revocatur: quo absente, exercitus Parthorum relictus in Syria, à Cassio Quæstore Crassi cū ōnibus ducibus trucidatur. His itaq; gestis, non magno pòst

Medi unde dicti.

* Omne postea. *Loco nomen est Elongensine.*

Tigris à celeritate incipit vocari; ita enim Medi sagittam appellant. Plin. lib. sexto.

* Hyrodes à Plut. appellatur.

Parthorum cum Romanis bellum.

pòst tempore Romanis inter Cæsarem Pompeiúmque civile bellum oritur, in quo Parthi Pompeianarum partium fuere, & propter amicitiã cum Pompeio bello Mithridatico junctam, & propter Crassi necem, cujus filium in partibus Cæsaris esse audierant, quem ultore patris, victore Cæsare futurum non dubitabant. Itaq; victis partibus Pompeianis, & Cassio & Bruto, auxilia adversus Augustum & Antonium misêre: & post belli finem rursum Pacoro duce, cum Labieno inita societate, Syriam & Asiam vastavere: castraq; Ventidii, qui post Cassium, absente Pacoro, exercitum Parthicum fuderat, magna mole aggrediuntur: sed ille simulato timore, diu se continuit, & insultare Parthos aliquantisper passus est. Ad postremum in securos lætósq; partem legionum emisit, quarum impetu fusi Parthi, in diversa abiere. Pacorus autem cùm fugientes suos abduxisse secum legiones Romanas putaret, castra Ventidii, veluti sine defensoribus, aggreditur. Tunc Ventidius reliqua parte legionum amissa, universam Parthorum manum, cum rege ipso Pacoro, interficit: nec ullo bello Parthi unquam majus vulnus acceperunt. Hæc cùm nunciata in Parthia essent, Horodes pater Pacori, qui paulò antè vastatam Syriam, occupatam Asiam à Parthis audierat, victorémq; Pacorum Romanorum gloriabatur, repentè filii morte & exercitus clade audita, ex dolore ad furorem vertitur. Multis diebus non alloqui quenquam, non cibum sumere, non vocem mittere, ita ut mutus factus videretur. Post multos deinde dies, ubi dolor vocem laxaverat, nihil aliud quàm Pacorum vocabat: Pacorus illi videri, Pacorus audiri videbatur: cum illo loqui, cum illo consistere: interdum quasi amissum flebiliter dolebat. Post longum deinde luctum, alia solicitudo miserandum senem invadit quem ex numero xxx. filiorum in locum Pacori regem constituat. Multæ pellices ex quibus generata tanta juventus erat, pro suis quæq; solicitæ, animum senis obsidebant. Sed fatum Parthiæ fecit, in qua

Parthorum cum Ventidio pugna.

Parthi à Ventidio victi. Pacorus, Parthorũ rex vi. ctus, interficitur à Ventidio.

Plut. paulò aliter refert. Horodis, Pacori patris, furor & insania.

qua jam quasi solenne est reges parricidas haberi, ut sceleratissimus omniū, & ipse Phrahartes nomine, Rex statueretur. Itaq; statim, quasi nollet mori naturaliter, patrem interfecit, fratres quoq; 30. trucidat, sed nec in filiis cessant parricidia. Nam cum infestos sibi optimates propter assidua scelera videret, nec esset qui * nominatim rex posset creari, adultum filium interfici jubet. Huic Antonius, propter auxiliū adversus se & Cæsarem latum, bellum cum sedecim validissimis legionibus intulit: sed graviter multis præliis vexatus, à Parthia refugit: qua victoria insolētior Phrahartes redditus, cùm multa crudeliter consuleret, in exiliū à populo suo pellitur; itaq; cùm magno tempore finitimas civitates, & ad postremum Scythas precibus fatigasset, Scytharum maximo auxilio in regnū restituitur. Hoc absente, regem Parthi Tyridatem quendam constituerāt: qui audito Scytharum adventu, magnā amicorum manu ad Cæsarem in Hispaniam bellum tunc temporis gerentē profugit, obsidem Cæsari minimum filium Phrahartis ferens, quem negligentius custoditum rapuerat. Quo cognito Phrahartes legatos statim ad Cæsarem mittit: servum suum Tyridatem, & filium remitti sibi postulat. Cæsar & legatione Phrahartis audita, & Tyridatis postulatis cognitis (nam & ipse restitui in regnum desiderabat, juris Romanorum futuram Parthiam affirmans si ejus regnum muneris eorum fuisset) neq; Tyridatem deditum se Parthis dixit, neq; adversus Parthos Tyridati auxilia daturum. Ne tamen à Cæsare nihil per ōnia obtentum videretur, Phraharti filium sine pretio remisit, & Tyridati, quoad manere apud Rōanos vellet, opulentum sumptum præberi jussit. Posthæc finito Hispano bello, cùm in Syriam ad componendum Orientis statum perveniisset, metum Phraharti injunxit ne bellū Parthis vellet inferre. Itaque tota Parthia captivi ex Cassiano, sive Antonii exercitu recollecti, signaq; cùm his militaria Augusto remissa. Sed & filii, nepotesque Phrahartis, obsides Augusto dati: plusq; Cæsar magnitudine

Phrahartis immania parricidia.

* Nominari rex posset.

Antonius à Parthis vincitur.

Phrahartes cum regno pellitur.

Phrahartis ad Cæsarem legatio.

signa & captivi Romani remissi.

Epiphonema.

nitudine nominis sui fecit, quàm armis alius imperator facere potuisset.

JUSTINI LIBER XLIII.

Vrbis Romæ origo & initia.

PArthicis, Orientalibúsque ac totius propemodũ orbis rebus expeditis, ad initia Romanæ urbis Trogus velut post longam peregrinationem domum revertitur, ingrati civis officium existimans, si cùm omnium gentium res gestas illustraverit, de sola tantum patria taceat. Breviter igitur initia Romani imperii perstringit, ut nec modum propositi operis excedat, nec utiq; originem urbis, quæ est caput totius orbis, silentio prætermittat. Italiæ cultores primi Aborigines fuere: quorum rex Saturnus tantæ justitiæ fuisse dicitur, ut neq; servierit sub illo quisquam, neq; quicquam privatæ rei habuerit, sed omnia communia & indivisa omnibus fuerint, veluti unum cunctis patrimonium esset. Ob cujus exempli memoriã cautum est, ut Saturnalibus exequato omnium jure, passim in conviviis servi cum dominis recumbãt. Itaq; Italia regis nomine, Saturnia appellata est: & mons quẽ inhabitabat Saturnus, in quo nunc veluti à Jove, pulso sedibus suis Saturno, Capitolium est. Post hunc tertio loco regnasse Faunum ferunt, sub quo Evander ab Arcadiæ urbe Pallãteo, in Italiam cum mediocri turba popularium venit, cui Faunus & agros & montem, quẽ ille posteà Palatinum appellavit, benignè assignavit. In hujus radicibus templum Lycæo, quem Græci Pana, Romani Lupercum appellant, constituit: ipsum dei simulacrum nudũ caprina pelle amictum est, quo habitu nunc Romæ Lupercalibus decurritur. Fauno fuit uxor nomine Fatua, quæ assiduè divino spiritu impleta, velut per furorẽ futura prænuncbat. Unde adhuc qui inspirari solẽt fatuari dicitur. Ex filia Fauni & Hercule, qui eodem tẽpore extincto Geryone, armenta victoriæ præmia per Italiam ducẽbat, stupro conceptus Latinus, procreatur. Quo tenẽte regnum, Æneas ab Ilio, Troja à Græcis expugnata in Italiam

Antiquus Italiæ status.

Ideo ærarium Romæ voluntesse in templo Saturni.

Faunus in Arcadia templa Lyæus habet. Ov. Fast. 2.

Fatua Fauni uxor.

Fatuari qui dicantur.

Æneas in Italiam adventus.

Italiam

taliam venit: statimque prælio acceptus, cùm in aciem exercitum eduxisset, & ad colloquium vocatus, tantam admirationem sui Latino præbuit, ut in societatem regni reciperetur: & Lavinia in matrimonium data ei, gener asciscereturPost hæc commune utriúsque bellum adversus Turnum Rutulorũ regem propter fraudatas Laviniæ nuptias fuit, in quo & Turnus & Latinus interierunt. Igitur cùm Æneas jure victoriæ utroq; populo potiretur, urbem ex nomine uxoris Laviniæ condidit. Bellum deinde adversus Mezentium, regem Hetruscorum, gessit: in quo cùm ipse occidisset, in locũ ejus Ascanius filius successit: qui Lavinio relicto, longã Albã condidit, quæ trecentis annis caput regni fuit. Post multos deinde urbis hujus reges, ad postremum Numitor & Amulius regno potiti sunt. Sed Amulius cùm ætate potiorem Numitorem oppressisset, filiam ejus Rheã in perpetuam virginitatem, ne quis vindex regni sexus virilis ex genere Numitoris oriretur, * demersit: addita injuria specie honoris, ut non damnata, sed sacerdos electa videretur. Igitur clausa in luco Marti sacro, duos pueros incertum stupro, an ex Marte conceptos, enixa est. Quo cognito Amulius multiplicato metu proventu duorum pueros exponi jubet; & puellã vinculis onerat, ex quorũ injuria decessit. Sed Fortuna origini Romanæ prospiciens, pueros lupæ alendos obœulit, quæ amissis catulis distenta ubera eximanire cupiens, nutricem se infantibus præbuit, cùm sæpius ad parvulos, veluti ad catulos reverteretur, rẽ Faustulus pastor animadvertit, subtractósque feræ inter greges pecorũ agresti vita nutrivit. Martios pueros fuisse, sive quod in luco Martis enixi sũt, sive quòd à lupa, quæ in tutela Martis est, nutriti, velut manifestis argumentis creditum est. Nomina pueris, alteri Remo, alteri Romulo fuere. Adulti inter pastores de virtute quotidiana certamina & vires & pernicitatẽ auxere. Igitur cùm latrones à rapina pecorũ industriè sũmoverent, Remus à latronibus captus, & veluti ipse esset quod in aliis prohibebat, regi offertur:

Bellum Æneæ cum Turno.

Lavinii. Albalonga trecentis annis regni caput.

** Demisit.*

Lucus Martis.

Quia dominus auctor culpæ hæc nostior erat, Liv.

Romulus & Remus.

Remus capitur.

crimini datur, quasi greges Numitoris infestare solitus esset. Tunc à rege in ultionem Numitori traditur. Sed Numitor adolescentiâ juvenis permotus,& in suspicionem expositi nepotis adductus, cùm eum nunc lineamentorum filiæ similitudo, nunc ætas,expositionis temporibus congruens,anxium teneret, repentè Faustulus cum Romulo supervenit, à quo origine cognita,puerorum facta conspiratione, & adolescentes in ultionem maternæ necis, & Numitor in vindictam erepti regni armantur. Occiso Amulio, regnum Numitori restituitur,& ibi urbs Romana ab adolescentibus conditur. Tùc & senatus centum seniorum, qui patres dicti sunt,constituitur; tunc & vicinis connubia pastorum dedignantibus, virgines Sabinæ rapiuntur, finitimisque populis armis subjectis,primùm Italiæ,mox orbis imperiũ quæsitum. Per ea adhuc tempora reges *hastas pro diademate habebãt*,quas Græci * σκῆπτρα dixere. Nã & ab origine rerũ pro diis immortalibus veteres hastas coluere: ob cujus religionis memoriam, adhuc deorum simulacris hastæ adduntur. Temporibus Tarquinii regis, ex Asia Phocensium juventus ostio Tiberis invicta amicitiam cum Romanis junxit:inde in ultimos Galliæ sinus navibus profecta, Massiliam inter Ligures, & feras gentes Gallorum condidit, magnásq; res cives dum ultrò lacessunt,à quibus fuerant ante lacessiti,gesserunt. Namq; Phocenses ex ignavitate ac macie terræ coacti, studiosùs mare quàm terras exercuerunt, piscando, mercando, plerumq; etiam latrocinio maris (quod illis temporibus gloria habebatur) vitam tolerabant. Itaq; in ultimam Oceani oram procedere ausi,in sinum Gallicum ostio Rhodani amnis devenere: cujus loci amœnitate capti,reversi domum, referentes quæ viderant, plures sollicitavere. Duces classi Furius & Peranus fuere. Itaq; ad regem Segoregiorum, Senanum nomine; in cujus finibus urbem condere gestiebant, amicitiam petentes conveniunt. Forte eo die Rex occupatus in apparatu

Romam quis extruxerit, variè scribunt autores. Vide Solinum.

* ceptra.

Massiliensium origo, quorum etiã meminit Thucyd. in præmio.

Furius & Peranus Phocensiũ duces.

apparatu nuptiarum Gyptis filiæ erat: quam more gentis electo inter epulas genero, nuptum tradere illi parabat. Itaq; cùm ad nuptias invitati omnes * processissent, rogantur & Græci hospites ad convivium. Introducta deinde virgo, cùm juberetur à patre equam porrigere ei, quem virũ eligeret, tunc omissis omnibus, ad Græcos conversa aquam Perano porrigit: qui factus ex hospite gener, locum condendæ urbis à socero accepit. Conditur igitur Massilia; est prope ostia Rhodani ãnis, in remotu sinu, veluti in angulo maris. Sed Ligures incrementis urbis invidentes, Græcos assiduis bellis fatigabant; Qui pericula propulsanda in tantum enituerunt, ut victis hostibus in Capertinis agris multas colonias constituerét. Ab his igitur Galli & usum vitæ cultioris, deposita & mansuefacta barbaria, & agrorum cultus & urbes mœnibus cingere didicerunt. Tunc & legibus, non armis vivere; tunc & vitem putare, tunc olivã serere consueverunt: Adeoq; magnus & hominibus & rebus impositis est nitor, ut non Græcia in Galliam emigrasse, sed Gallia in Græciam translata videretur. Mortuo rege Senano Segoregiorum à quo locus acceptus condendæ urbis fuerat, cùm regno filius ejus successit Commanus, affirmante regulo quodam quandoq; Massiliam exitio finitimis populis futuram, opprimendámq; in ipso ortu, ne mox validior ipsum obrueret, subnectit & illam fabulam: Canem aliquando partu gravidam locum à pastore precario petiisse, in quo pareret, quo obtento iteratò petiisse, ut sibi educare in eodem loco catulos liceret: ad postremum adultis catulis, fultam domestico præsidio proprietatem loci sibi vendicasse. Non aliter Massilienses, qui nunc inquilini videantur, quandoq; dominos regionum futuros. His incitatus rex insidias Massiliensibus extruit: Ita solenni Floraliorum die, multos fortes ac strenuos viros hospitii jure misit in urbem, plures * scirpis latentes frondibúsq; supertectos induci vehiculis jubet, & ipse cum exercitu in proximis montibus delitescit, ut cum nocte

* Proci essent.

Insperata nuptia.

* Captivis.

Galli civilem & mansuetiorem vivendi rationem à Græcis edocti.

Fabula elegans.

Quandoque pro aliquando.

* scirpeis

Commani in Massilienses insidiæ.

à prædictis apertæ portæ forent, tempestivè ad insidias adessent, urbémque sõno ac vino sepultã armari invaderent. Sed has insidias mulier quædam regis cognata prodidit, quæ adulterari cum Græco adolescente solita, in amplexu juvenis miserata formã ejus, insidias aperit, periculúmque declinare jubet. Ille rem statim ad magistratus defert, atque ita patefactis insidiis, Ligures comprehenduntur, latentésque de scirpis protrahuntur. Quibus omnibus interfectis, insidianti regi insidiæ tenduntur. Cæsa sunt, cum ipso rege, hostium septem millia. Exinde Massilienses festis diebus portas claudere, vigilias agere, stationem in murris observare, peregrinos recognoscere, curas habere, ac veluti bellum habeant, sic urbem pacis temporibus custodire: adeò illic benè institutæ non temporum necessitate, sed rectè faciendi consuetudine servantur. Post hæc illis magna cum Liguribus, magna cũ Gallis fuêre bella: quæ res & urbis gloriam auxit & virtutem Græcorum multiplicata victoria, celebrem inter finitimos reddidit. Carthaginiensium quoque exercitus, cùm bellum captis piscatorum navibus ortũ esset, sæpe fuderunt, pacémque victis dederunt: cum ispanis amicitiam junxerunt, cum Romanis propè ab initio conditæ urbis fœdus summa fide custodierunt, auxiliisque in õnibus bellis industriè socios juverunt; quæ res illis & virilis fiduciam auxit, & pacem ab hostibus præstitit. Cùm igitur Massilia fama rerum gestarum, & abundantia opum, & virium gloria virente floreret, repentè finitimi populi ad nomen Massiliensium delendum, veluti ad commune extinguendum incendium concurrunt. Dux consensu omnium Caranandus regulus eligitur, qui cum magno exercitu lectissimorum virorum urbem hostium obsideret, per quietem specie torvæ mulieris, quæ se deam dicebat, exterritus, ultro pacẽ cum Massiliensibus fecit, petitoque ut intrare urbem, & deos eorum adorare liceret, cum in arcem Minervæ veniisset, conspecto in porticibus simulachro deæ, quam per quietem viderat, repentè exclamat, illam esse,

Inde etiã est, quòd cum telo nemini licuit intrare urbem, Val. Max. l. 2. Epiphonema.

Massiliensiũ cum Ro. fœdus & amicitia.

eſſe, quæ ſe nocte exterruiſſet, illam, quæ recedere ab obſidione juſſiſſet. Gratulatúſq; Maſſilienſibus, quòd animadverteret eos ad curam deorum immortalium pertinere: torq; aureis donata dea in perpetuam amicitiam cum Maſſilienſibus junxit. Parta pace, & ſecuritate fundata, revertentes à Delphis Maſſilienſium legati, quò miſſi munera Apollini tulerant, audiverant urbem Romanam à Gallis captam, incenſámq;. Quam rem nuntiatũ domi publico funere Maſſilienſes proſecuti ſunt: aurúmq; & argentum publicum & privatum contulerunt, ad explendũ pondus Gallis, à quibus redemptam pacem cognoverãt. Ob quod meritum & immunitas illis decreta, & locus ſpectaculorũ in ſenatu datus, & fœdus æquo jure percuſſum. In poſtremo libro Trogus majores ſuos à Volſcis originem dućere, avum ſuum Trogum Pompeium Sertoriano bello civitatem Cn. Pompeio * peperciſſe dicit; patruum Mithridatico bello turmas equitum ſub eodem Pompeio duxiſſe, patrem quoq; ſub Caio Cæſare militaſſe, epiſtolarúmq; & legationum, ſimul & annuli curam habuiſſe.

Eorundem erga Rem. ſtudium.

Pompei. Trogi gentis & majores.

* Percepiſſe.

Annuli cura, quæ hodie penes Camerarios, ut vulgò appellantur, eſt.

JUSTINI LIBER XLIV.

HIſpania ſicuti Europæ terminos claudit, ita & hujus operis finis futura eſt. Hanc veteres ab Ibero amne primùm Iberiam, poſteà ab Hiſpalo Hiſpaniam cognominaverunt. Hæc inter Africam & Galliam poſita, Oceani freto, & Pyrenæis montibus clauditur. Sicut minor utráq; terra, ita utráq; fertilior. Nã neq; ut Africa, violento ſole torretur, neq; ut Gallia, aſſiduis ventis fatigatur, ſed media inter utrámq; hinc temperato calore, inde felicibus & tempeſtivis imbribus, in omnia frugum genera fœcunda, adeò ut non ipſis tantùm incolis, verũ etiam Italiæ, urbíq; Rom. cunctarum rerum abundantiam * ſufficiat. Hinc enim non frumenti tantùm copia magna eſt, verum etiã vini, mellis, oleíq; nec ferri ſolùm materia præcipua eſt, ſed & equorũ pernices greges: nec ſumma tantùm terræ laudanda bona, verum &

Græci. Plin. Hiſpania origo, & finis.

Latus & fertilitas.

† Suppetat.

abstrusorum metallorum felices divitiæ. Jam lini, spartíq; vis ingens, minii certè nulla feracior terra. In hac cursus amnium, non torrentes, rapidíq; ut noceant, sed lenes, & vineis campisq; irrigui, æstuariísque Oceani affatim piscosi. Pleriq; etiam divites auro, quod in* laudibus vehunt. * Uno tantùm Pyrenæi montis dorso adhæret Galliæ, reliquis partibus undiq; in orbem mari cingitur. Forma terræ propè quadrata, nisi quod arctantibus freti littoribus in Pyrenæum cogit, Pyrenæi montis spatium sexcenta millia passuum efficit. Salubritas cœli per omnem Hispaniam, æqualisq; aeris spiritus, nulla paludum gravi nebula inficitur. Huc accedunt marinæ auræ, & undique adversus assidui flatus, quibus omnem provinciam penetrantibus, eventilato terrestri spiritu, præcipua omnibus sanitas redditur. Corpora hominum ad inediã, laborémq; animi ad mortem parati. Dura omnibus & stricta parcimonia; bellum quàm otium malunt. Si extraneus deest, domi hostem quærunt. Sæpe tormentis pro silentio rerum creditarum immortui: adeò illis fortior taciturnitatis cura, quàm vitæ celebratur. Eadem etiam bello Punico servi illius patienta, qui ultus dominum inter tormenta risu exultavit, serenáq; lætitia crudelitatem torquentium vicit. Velocitas genti pernix, inquies animus, plurimi militares equi, & arma sanguine ipsorum chariora. Nullus, nisi festis diebus, epularum apparatus. Aqua calida lavari post secundum bellum Punicum à Romanis didicere. In tanta seculorum serie nullus illis dux magnus, præter Viriatum fuit, qui annos decem Romanos varia victoria fatigavit (adeo feris propiora quàm hominibus ingenia sunt) quem ipsum non judicio populi electum, sed ut cavendi scientem, declinandorumq; periculorum peritũ, sequuti sunt. Cujus ea virtus, continentiáq; fuit, ut cùm Consulares exercitus frequenter vicerit, tantis rebus gestis, non armorum, non vestis cultum, non denique victum mutaverit, sed in eo habitu, quo primùm bella e cœpit, persevera-

De sparto Plin. l. 19. cap. 2. Gal. l. 17. c. 2.

* paludibus.

Quacunq; ambitur mari. Pli. lib. ult.

* Uni.

Pyrenæi montis spatium. Hispanorum mores. Epiphonema. Rarum patientia exemplũ. Val. Max. lib. 2. c. 3.

Viriati Hispanorum ducis moderatio.

vert,

verit, ut quivis gregarius miles ipso imperatore etiam opulentior videretur. In Lusitanis juxta fluvium Tagum, equas vento concipere multi autores prodiderunt: quæ fabulæ ex equarum fœcunditate, & gregum multitudine natæ sunt, qui tanti in Gallecia ac Lusitania, ac tam pernices visuntur, ut non immeritò ipso vento concepti videantur. Galleci autem Græcam sibi originem asserunt. Siquidem post finem Trojani belli, Teucrum morte Ajacis fratris invisum patri Telamoni, cum non acciperetur in regnum, Cyprum concessisse, atque ibi urbem nomine antiquæ patriæ Salaminam condidisse: inde accepta opinione paternæ mortis, patriam repetisse. Sed cùm ab * Euriface Ajacis filio, accessu prohiberetur, Hispaniæ littoribus appulsum, loca, ubi nunc est Carthago nova, occupasse, inde Galleciam transisse positisque sedibus genti nomen dedisse. Galleciæ autem portio, Amphilochi dicuntur. Regio cùm æris & plumbi uberrima, tum minio, quod etiam vicino flumini nomen dedit. Auro quoq; ditissima, adeo ut etiam aratro frequenter glebas aureas excindant. In hujus gentis finibus sacer mos est, quem ferro violari nefas habetur. Sed si quando fulgure terra procisa est (quæ in his locis assidua res est) detectum aurum velut Dei munus colligere permittitur. Fœminæ res domesticas, agrorúmque culturas administrant, ipsi armis & rapinis serviunt: præcipua his quidem ferri materia, sed aqua ipso ferro violentior. Quippe temperamento ejus ferrum acrius redditur: nec ullum apud eos telum probatur quod non aut Bilbili fluvio, aut Chalibe tingatur. Unde etiam Chalybes fluvii hujus finitimi appellati, ferróque cæteris præstare dicuntur. Saltus verò Tartheſiorum, in quibus Titanas bellum adversus deos gessisse proditur, incoluere Curetes: quorum rex vetustissimus Gargoris mellis colligendi usum primus invenit. Huic cùm ex filiæ stupro nepos proveniſſet, pudore flagitii variis generibus extingui parvulum voluit: sed per omnes casus, fortuna quadam servatus, ad

Flante Favonio.

Equarum Hispanarum concepti.

* Euryce.

Circa Bæticam.

Gallecia fertilitas.

Dissentit à scipso.

ad postremum ad regnum tot periculorum * miserationę pervenit. Primum omnium cùm eum exponi jussisset, & post dies ad corpus expositi requirendum misisset, inventus est vario ferarũ lacte nutritus. Deinde relatum domum, tramite angusto, per quem armenta commeare consueverant, projici jubet; crudelis prorsus qui proculcari nepotem, quàm simplici morte interfici maluit. Ibi quoq; cùm inviolatus esset, nec alimentis egeret, canibus primò jejunis, & multorum dierum abstinentia cruciatis, mox etiam suibus objici jubet. Itaq; cùm non solùm non nocerent, verum etiam quarundam uberibus aleretur, ad ultimum in Oceanum abjici jussit. Tum planè manifesto quodam numine inter furentes æstus, ac reciprocantes undas, velut nave, non fluctu veheretur, leni salo in littore exponitur: nec multo post, cerva adfuit, quæ ubera parvulo offerret. Inde deniq; conversatione nutricis eximia puero pernicitas fuit: interq; cervorum greges diu montes, saltúsq; haud inferior velocitate, peragravit. Ad postremum laqueo captus, regi datus dono est. Tunc ad lineamentorum similitudinem, & ex notis corporis, quæ inustæ parvulo fuerant, nepos est agnitus. Admiratione deinde tot casuum periculorúmq; ad eodem successor regni destinatur. Nomen illi impositum Habidis, qui ut regnum accepit, tantæ magnitudinis fuit, ut non frustra deorum majestate periculis ereptus videretur; quippe barbarum populum legibus junxit: & boves primò aratro domari, frumentáq; sulco serere docuit, & ex agresti cibo melioribus vesci, odio eorum quæ ipse passus fuerat homines coegit. Hujus casus fabulosi viderentur, nisi & Romanorum conditores lupa nutriti, & Cyrus rex Persarum cane alitus proderetur. Ab hoc & ministeria servilia populo interdicta, & plebs in septem urbes divisa. Mortuo Habide regnum per multa secula à successoribus ejus retentũ est. In alia parte Hispaniæ, & quæ ex insulis constat, regnum penes Geryonem fuit. In hac pabuli tanta lætitia est, ut nisi abstinentia inter-

* Admiratione.

Savitia in nepotem.

Puer nutritus à cane, sue, postremùm à cerva.

Vide lactis materni vim.

interpellata segnia fuerit, pecora rumpantur. Inde denique armenta Geryonis, quæ illis temporibus solæ opes habebantur, tantæ famæ fuêre, ut Herculem ex Asia prædæ magnitudine illexerint. Porro Geryonem ipsum non triplicis naturæ, ut fabulis proditur, fuisse ferunt, sed tres fratres tantæ concordiæ extitisse, et uno animo omnes * regi viderentur: nec bellum Herculi sua sponte intulisse: sed cùm armenta sua rapi vidissent, amissa bello repetisse. Post regna deinde Hispaniæ, primi Carthaginienses imperium provinciæ occupavere. Nam cùm Gaditani à Tyro, unde & Carthaginiensium origo est, sacra Herculis per quietem jussi in Hispaniam transtulissent, urbemque ibi condidissent, invidentibus incrementis novæ urbis finitimis Hispaniæ populis, ac propterea Gaditanos bello lacessentibus, auxilium consanguineis Carthaginienses miserunt. Ibi felici expeditione & Gaditanos ab injuria vindicaverunt, & majorem partem provinciæ imperio suo adjecerunt. Postea quoq; hortantibus primæ expeditionis auspicijs, Amilcarem imperatorem cum magna manu ad occupandam provinciam miserunt, qui magnis rebus gestis, dum fortunam inconsultius sequitur, in insidias deductus, occiditur. In hujus locum gener ipsius Hasdrubal mittitur; qui & ipse à servo Hispani cujusdam, ulciscente domini injustam necem, interfectus est. Major utroq; Annibal imperator Amilcaris filius succedit. Siquidem res gestas utriusq; supergressus, universam Hispaniam domuit: inde Romanis illato bello, Italiam per annos sedecim variis cladibus fatigavit: cùm interea Romani, missis in Hispaniam Scipionibus, primò Pœnos provincia expulerunt. Postea cum ipsis Hispanis gravia bella gesserunt, nec prius perdomitæ provinciæ jugum Hispaniæ accipere potuerunt, quàm Cæsar Augustus perdomito orbe, victricia ad eos arma transtulit, populumq; barbarum ac ferum, legibus ad cultiorem vitæ usum traductum, in formam provinciæ redegit.

Herculis & Geryonis historia.

Geryon tricorpor, unde.

* Regere

Carthaginienses Hispaniam occupavere.

FINIS.

IMPERATORUM ROMANORUM,

Excerpa ex libris Sexti Aurelii Victoris, à Cæsare Augusto usq; ad Theodosium Imperatorem.

D. CÆSAR OCTAVIANUS AUGUSTUS.

Anno Octavii argentarium, patrem adstipulatorem Cicero dicit fuisse, quorum uterque precarium quæstum fecerit.

ANno Urbis conditæ DCCXX II. ab exactis verò regibus CCCCLXXXq;, mos Romæ repetitus uni prorsus parendi, pro rege Imperatori, vel sanctiori nomine Augusto appellato. Octavianus igitur patre Octavio Senatore genitus, maternum genus ab Ænea per Juliam familiam sortitus, adoptione verò C. Cæsaris majoris avunculi C. Cæsar dictus, deinde ob victoriam Augustus cognominatus est. Iste in Imperio positus, Tribunitiam potestatem per se exercuit. Regionem Ægypti inundatione Nili accessu difficilem inviámq; paludibus, in provinciæ formam redegit. Quàm ut annonæ urbis copiosam efficeret, fossas in curia vestutatis limo clausas, labore militum patefecit. Hujus tempore ex Ægypto urbi annua ducenties centena millia frumenti inferebantur. Iste Cantabros & Aquitanos, Rhetos, Vindelios, Dalmatas numero provinciarum populi Romani conjunxit: Suevos, Catrósq; delevit: Sycambros in Galliam transtulit, Pannonios stipendiariis adjecit, Getharum populos, Bastarnásque lacessitos bellis ad concordiam compulit. Huic Persæ obsides obtulerunt, creandíq; regis arbitrium permiserunt. Ad hæc Indi, Scythæ, Garamantes, Æthiopes, legatos cum donis miserunt. Adeò denique turbas, bella, simultates execratus est, ut nisi justis de causis nunquã genti cuiquam bellũ indixerit. Jactantísq; esse ingenii, & levissimi dicebat ardore triumphandi, & ob lauream coronam, id est, folia infructuosa, in discrimen per incertos eventus certaminum, securitatem civium præcipitare. Neq; imperatori bono quicquam minus quàm temeritatem congruere. Satis cele-

Ob id hóre reum populi Rom. appellant.

celeriter fieri, quicquid commodè gereretur. Armáq; nisi majoris emolumenti causa, nequaquam movenda esse, ne compendio tenui jactura gravi petita victoria, similis sit hamo aureo piscantibus, cujus abrupti amissíq; detrimentum nullo capturæ lucro pensari potest. Hujus tempore trans Rhenum vastatus est Romanus exercitus, atq; Tribuni & Propræror cæsus. Quod in tantum acc.disse perdoluit, ut cerebri valido incursu parietem pulsaret, veste, capillóque, ac reliquis lugentium indiciis deformis. Avunculi quoq; inventum vehementer arguebat, qui milites commilitones novo, blandóque more appellans, dum affectat charior fieri, autoritatem principis emolliverat. Deniq; erga cives clementissimè versatus est. In amicos fidus extitit: quorum præcipui erant ob taciturnitatem Mecœnas, ob patientiam laboris modestiámq; Agrippa. Diligebat præterea Virgilium: rarus quidem ad recipiendas amicitias, ad retinendas constantissimus. Liberalibus studiis præsertim eloquentiæ in tantum incumbens, ut nullus ne in procinctu quidem laberetur dies, quin legeret, scriberet, declamaret. Leges alias novas, alias correctas protulit suo nomine. Auxit, ornavitq; Romã ædificiis multis, isto glorians dicto, *urbem lateritiam reperi, relinquam marmoream.* Fuit mitis, gratus, civilis animi & lepidi, corpore toto pulcher, sed oculis magis, quorum aciem clarissimorum syderum modo vibrans, libenter accipiebat cædi ab in endentibus tanquam solis radiis, aspectu suo: A cujus facie dum quidam miles se averteret, & interrogaretur ab eo, Cur ita faceret? respondit: Quia fulmen oculorum tuorum ferre non possum. Nec tamen vir tantus vitiis caruit: fuit enim paululum impatiens, leviter iracundus, occultè invidus, palàm factiosus. Porrò autem dominandi suprà quàm æstimari potest cupidissimus, studiosus aleæ lusor. Cúmque esset cibi ac vini multi, aliquatenus verò somni abstinens, serviebat tamen libidini usq; ad probrum vulgaris famæ. Nam inter duodecim catamitos, totidémq; puellas

Quintili Vare, red. de legiones.

Vrbs marmorea, prè lateritia.

Scribonia Augusti conjux.

puellas accubare solitus erat. Abjecta quoq; uxore Scribonia, amore alienæ conjugis possessus, Liviam, quasi marito concedente, sibi conjunxit, cujus Liviæ jam erant filii Tiberius & Drusus. Cùmq; esset luxuria serviens, erat tamen ejusdem vitii severissimus ultor: more hominum, qui in ulciscendis vitiis, quibus ipsi vehementer indulgent, acres sunt. Nam & poetam Ovidium, qui & Naso, pro eo quòd tres libellos amatoriæ artis conscripsit, exilio damnavit. Quòdq; est læti animi, vel amœni, oblectabatur omni genere spectaculorum, præcipuè ferarum incognita specie, & infinito numero. Annos septem & septuaginta ingressus, Nolæ morbo interiit; quanquam alii scribant, dolo Liviæ extinctum, metuentis, ne quia privignæ filium Agrippam, quem odio novercali in insulam relegaverat, reduci compererat, eo summam rerum adepto, pœnas daret. Igitur mortuum, seu necatum, multis novisque honoribus senatus censuit decorandum. Nam præter id quòd antea patrem patriæ dixerat, templa tam Romæ, quàm per urbes celeberrimas ei consecravit, cunctis vulgò jactantibus, utinam aut non nasceretur, aut non moreretur. Alterum enim pessimi inceptì, exitus præclari alterum. Nam & in adipiscendo principatu oppressor libertatis est habitus: & in gerendo cives sic amavit, ut triduì frumento in horreis quondam viso, statuisset veneno mori, si è provinciis classes interea non venirent. Quibus advectis, fælicitati ejus salus patriæ est attributa. Imperavit annis quinquaginta, & 6. 12. cum Antonio, 40. verò & quatuor solus. Qui certè nunquam aut reipublicæ ad se potentiam traxisset, aut tandiu ea potiretur, nisi magnis naturæ & studiorum bonis abundasset.

Ovidius relegatus in Tomos.

Augustus Nolæ moritur.

Augustus pater patriæ.

CLAUDIUS TIBERIUS.

Neronis lingua Sabina forsan appellat. Tranq.

CLaudius Tiberius Liviæ filius, Cæsaris Octaviani privignus, imperavit ânis viginti quatuor. Iste qui Claudius Nero dicebatur, eleganter à jocularibus Caldius Biberius Mero, ob vinolentiâ nominatus est. Satis

prudens

prudens in armis, satisq; fortunatus ante sumptum imperium sub Augusto fuit, ut non immeritò reipublicæ dominatus ei committeretur. Inerat ei scientia literarum: eloquio clarior, sed ingenio pessimo, truci, avaro, insidioso, simulans ea se velle, quæ nollet. His quasi infensus, quibus consultum cupiebat: his verò quos oderat, quasi benevolus apparens. Repentinis responsionibus aut consiliis melior, quàm meditatis. Deniq; delatũ à patribus principatum, quod quidem astu perfecerat, sictè abnuere, quid singuli dicerent, vel sentirent, atrociter explorans: quæ res bonos quosque pessum dedit. Æstimantes enim ex animo eum longa oratione imperialis molestiæ magnitudinem declinare, cùm sententias ad ejus voluntatem promunt, incessere exitia postrema. Iste Cappadocas in provinciam, remoto Archelao rege eorũ, redegit: Getulorum latrocinia repressit: Maraboduum Suevorum regem callidè circumvenit. Cùm immani furore insontes, noxios suos pariter externósque puniret, resolutis militiæ artibus, Armenia per Parthos, Mœsia à Dacis, Pannonia à Sarmatis, Gallia à finitimis gentibus direptæ sunt. Iste post 78. annum & mensem 4. insidiis Caligulæ extinctus est.

Imperatoris nomen repudiavit Tiberius.

Cappadocia in provinciam redacta.

C. CÆSAR CALLIGULA.

CAligula imperavit annos 4. Iste filius fuit Germanici: & quia natus exercitu fuerat, cognomentum calceamenti militaris, id est, Caligulæ, sortitus est. Ante principatum omnibus charus, acceptúsq; fuit. In principatu verò talis, ut non immeritò vulgaretur, atrociorem illo dominum non fuisse. Denique tres sorores suas stupro maculavit. Incedebat habitu deorum suorum. Jovem ob incestum, è choro autem Bacchanali Liberum se asserebat: de quo nescio an decuerit memoria prodi, nisi fortè quia juvat de principibus nosse omnia, ut improbi saltem famæ metu talia declinent. In palatio matronas nobiles publicæ libidini subjecit. Primus diademate imposito, dominum se jussit appellari: In spatio trium millium quod in sinu Puteolano inter

Vnde Caligula nomen sortitus.

Caligula libido.

Quamobrem de malis principibus scribatur.

inter molem jacet, duplici ordine naves contexens, arenæ adgestu, ad terræ speciem viam solidatam phalerato equo insignisq; ærea corona quasi triumphans, indutus aureo paludamento, curru bijugi decurrit. Dehinc à militibus confossus interiit.

Mors.

CLAUDIUS TIBERIUS.

CLaudius Tiberius, * Drusi, Tiberii fratris filius, Caligulæ patruus, imperavit annos quatuordecim; iste cùm senatus censuisset gentem Cæsarum exterminari, deformi latebra latens, repertus à militibus, quia vecors erat, & mitissimus videbatur imprudentibus, imperator effectus est. Hic ventri, vino, libidini fœdè obediens, vecors & probè hebes, ignavus ac pavidus libertorum & conjugis imperiis subjectus fuit. Hujus tempore Scribonianus Camillus intra Dalmatias imperator, creatus continuò occiditur. Mauri provinciis à Cæsare pulsi: cæsa Musulamorum manus est. Aquâ Claudia Romæ interducta. Hujus uxor Messalina primo clàm, mox passim, quasi jure, adulteriis utebatur: ex quo facto plures metu absistentes, extincti sunt. Dehinc atrociùs accensa, nobiliores quasq; nuptias & virgines scortorum modo secum proposuerat, coactíq; mares ut adessent. Quòd siquis talia horruerat, adficto crimine in ipsum, omnémq; familiam sæviebatur, ut magis videretur sub imperatore viro, quàm imperatori nupta esse: ita liberti ejus potestatem summam adepti, stupris, exilio, cæde, proscriptionibus omnia fœdabant. Ex quibus Felicem legionibus Judææ præfecit: Possidio eunucho post triumphum Britannicum, inter militarium fortissimos, arma insignia, tanquam participi victoriæ, dono dedit. Polybum inter consules medium incedere fecit. Hos omnes anteibat Narcissus ab epistolis, dominum se gerens ipsius domini: Pallásq; prætoriis ornamentis sublimatus, adeò dives ut causante eo inopiam fisci, lepidissimè famoso elogio vulgatum sit, Abundè ei pecuniam fore, si à duobus libertis in societatem reciperetur. Hujus temporibus visus est apud

* Decimi.

Claudius cur imperator effectus.

Messalina Claudii uxoris libido.

Posset hoc etiam hodie in reges dici.

Ægyptum

Ægyptum Phœnix, quam ferunt volucrem anno D. ex Arabia memoratos locos advolare: atq; in Ægypto mari repentè insula emersit. Hic Agrippina Germanici fratris sui filiam, uxorem duxit, quæ filio imperiū procurans, primò privignos insidiis multifariis, dehinc ipsum conjugem veneno interemit. Vixit annis sexaginta quatuor, cujus funus, ut quondam in Tarquinio Prisco, diu occultatum, dum arte mulierū corrupti custodes ægrum simulant, Nero privignus imperii jure suscepit.

Hoc falsum esse Plin. l. 10. scribit. Moguntiæ tamen putant.

DOMITIUS NERO.

DOmitius Nero, Patre Domitio Ænobarbo genitus, matre Agrippina, imperavit annis tredecim. Iste quinquennio tolerabilis visus. Inde quidam prodidere Trajanum solitū dicere, procul distare cunctos principes à Neronis quinquennio. Hic in urbe amphitheatrum & lavacra cōstruxit, Pontum in ejus provincia Polemonis Reguli permissu redegit: à quo Polemoniacus Pontus appellatus est, idémq; Cottias Alpes, Cottio rege mortuo. Eo namq; dedecore reliquum vitæ egit, ut pudeat memorare hujusmod quenquā. Eò progressus est, ut neque suæ, neq; aliorum pudicitiæ parcens, ad extremum amictus nubentium virginum specie, palàm convocato senatu, dote dicta cunctis festa de more frequentantibus nuberet. Pelle tectus feræ, utriq; sexui genitalia vultu contrectabat: matrem etiā stupro contaminavit, eamq; postmodum interemit. Octaviam & Sabinam cognomēto Poppeam, in matrimonium duxit, viris earum trucidatis. Tunc Galba in Hispania procul, & C. Juliusimperiū corripuere. Ubi adventare Nero Galbam didicit; Senatúsq; sententia constitutum, ut more majorum collo in furcam conjecto, virgis ad necem cæderetur, desertus undiq; noctis medio egressus urbem, sequentibus Phaone Epaphrodito, Neophytoque, & spadone Sporo, quem quondam Nero exectum formare in mulierem tentaverat, semet ictu gladii transegit, adjuvante trepidantem manum impuro, de quo diximus, eunucho Sporo: cum sanè prius nullo reperto, à quo feritetur, exclamaret, Ikane, nec amicū habēo nec inimicum! dedecorosè vixi, turpius

Trajani dictum de Neronis quinquennio.

Nero ab omnibus desertus.

Mors Neronis, & diuina per eũ in eo.

turpius peream. Periit anno ætatis 32. Huna Persæ in tantum dilexerunt, ut legatos mitterent, orantes copiam construendi monimenti. Cæterùm adeo cunctæ provinciæ, omnisq; Roma interitu ejus exultavit, ut plebs inducta pileis manumissionum, tanquam sævo exempta domino, triumpharet.

Pileum sumere.

SERGIUS GALBA.

Pædagogi Galba.

GAlba nobili Sulpitiorum genere progenitus, imperavit menses septem, diesq; totidem. Iste in adolescentes infamis, ad vescendum intemperans fuit, trium amicorum consilio, id est, Junii, Cornelii, & Cælii, cuncta disponens: adeò, ut inter Palatinas ædes pariter & vulgo pædagogi dicerentur. Hic ante sumptam dominationem multas provincias egregiè administravit, militem severissimè tractans, ita ut ingresso eo castro, vulgaretur statim, Discere militare miles, Galba est, non Getulicus. Cùm 63. ætatis annum ageret, dum factione Othonis accensas legiones, lorica tectus, lenire contenderet, ad lacum Curtium cæsus est.

* Sylvius.

OTHO * SALVIUS.

SAlvius Otho splendidis ortis majoribus ex oppido Ferentino, imperavit menses quatuor. Vita ôni turpis, maximè adolescentia. Hic à Vitellio primùm apud Placentiã, dehinc apud Bebriacũ victus, semet gladio transfixit, anno ætatis 38. adeò amabilis militibus propriis, ut pleriq; corpore ejus viso, suis manibus interierint.

95. Dixit regnasse sextibus Orang. 38. Trang

AULUS VITELLIUS.

VItellius ortus familia nobili, patre Lucio Vitellio tertio consule, imperavit menses 8. Iste mente crudelis avarúsq; cum profusione fuit. Hujus tempore, Vespasianus in Oriente principatum abripuit: à cujus militibus certamine sub muris urbis habito superatus, & palatio, quo se abdiderat Vitellius, vinctis à tergo manibus, productus circumducitur ad spectaculum vulgi. Ac ne homo impudens, in extremis saltem malorum, quæ gesserat, rubore faciem demitteret, subjecto in mentũ gladio, seminudus, multis cœno, fimo, & cæteris turpioribus dictu purgamentis vultum ejus incessentibus, per scalas

Mors ig' nominios' sissima.

Gemonias

Gemonias trahitur, ubi Sabinum Vespasiani fratrē nē-
cari permiserat, numerosis ictibus confossus, interiit. Vi-
xit annos quinquaginta septem. Hi omnes quos paucis
attigi, præcipuè Cæsarum gens, adeò litteris culti, atq;
eloquentia fuere, ut ni cunctis vitiis absq; Augusto, nimii
forent, profecto traxissent immodica flagitia.

Inde usq; ad Tiberium. Tranq.

VESPASIANUS.

VEspasianus imperavit annis decem. Hujus inter cæ-
tera bona, illud singulare fuit, inimicitias oblivisci,
adeò ut Vitellii, hostis sui, filiam locupletissimè dotatam
splendidissimè conjungeret viro. Ferebat patienter ami-
corum motus, contumeliis eorum, ut erat facetissimus,
dictis jocularibus respondens; namq; Licinium Muția-
num, quo adjutore ad imperiū pervenerat, fiducia meri-
torum insolentem flectebat, adhibito aliquo utrique fa-
miliari, id unum dicens, Nosti me virum esse; sed quid
mirum in amicis, cùm etiā Causidicorum obliqua dicta
& philosophorum contumaciam contemneret? Iste ex-
anguem diu, fessumque terrarum orbem brevi refecit.
Namq; primùm satellites tyrannidis nisi qui fortè atro-
cius longè processerant, flectere potius maluit, quàm ex-
cruciatos delere, prudentissimè ratus, nefaria ministeria
à pluribus metu curari. Præterea legibus æquissimis mo-
nendo, quódque vehementius est, vitæ specie vitiorum
plura aboleverat. Infirmus tamē, uti quidam prave pu-
tant, adversus pecuniam, cùm satis constet, ærarii inopia
& clade urbium, novas eum neq; postea habitas vectiga-
lium pensiones exquisivisse. Hic Romam deformem in-
cendiis veteribus, ac ruinis, permissa, si domini deessent,
volentibus ædificandi copia. Capitolium, ædem Pacis,
Claudiiq; monimenta reparavit, multaq; nova instituit;
per omnes terras, quà jus Romanum est, renovatæ urbes
cultu egregio: viæ operibus maximis muntiæ sunt. Tri-
cavati montes per Flaminiam sunt prono transgressui,
quæ vulgariter Pertusa petra vocitatur. Mille gentes
compositæ cùm ducentas ægerrimè reperisset, extinctis
sævitia tyrannorum plerisque. Rex Parthorū Vologeses
metu solo in pace coactus est. Syriæ seu Palæstinæ, nec

Patientia erga inimicos.

Collapsa Reip. restitutio.

nō Cilicia Tracheta, & Comagine, quam hodie Augustophratensem nominamus, provinciis accessere: Judæi quoq; additi sunt. Hic monentibus amicis, ut caveret à Metia Pomposiano, de quo sermo percrebuerat regnaturum, Consulem fecit, alludens tali cavillo; Quādoq; memor erit tanti beneficii. Institutum verò uniforme omni imperio tenuit. Vigilare de nocte, publicisq; actibus absolutis charos admittere, dum salutatur calceamenta sumens, & regium vestitum. Post autem negotiis quæcunq; adveniſſent auditis, exerceri vectatione, deinde requiescere: postremò ubi lavasset, remissiore animo convivium curabat. Plura dicere studium coëgit imperatoris boni quem ab Augusti morte post annos 6. & 50. Romana Respub. exanguis sævitie tyrannorum, quasi fato quodam, ne penitus rueret, adsecuta est. Itaq; annum agens vitæ absq; uno septuagesimum, seriis joca, quibus delectabatur, admiscens, interiit. Quippe primò cum crinitū sidus apparuisset, Istud, inquit, ad regem Persarum pertinet, cui capillus effusior. Deinde ventris ingluvie fessus, & assurgens, Stantem, ait, imperatorem mori decet.

Optimum hoc est ad abolendam invidiam.

Infirmitas & mors ejusdem.

TITUS.

TItus vocabulo patris etiam Vespasianus dictus, matre liberta, Domicilla nomine, genitus, imperavit annos duos, & menses 11. diesq; viginti. Iste à puero præclaris studiis probitatis, militiæ, literarum instantissime deditus, quò cōtenderet, animi & corporis muneribus ostendit. Hic ubi patriæ curam suscepit, incredibile est, quantum, quos imitabatur, anteiret, præcipuè clementia, liberalitate, honorificentia, ac pecuniæ contemptu: quæ eò amplius grata fuere, quòd ex nonnullis à privato adhuc privatis asperior, luxuriæq; & avaritiæ amās credebatur fore. Namq; præfecturam prætorianam patre imperante adeptus, suspectum quemq; & oppositum sibi, immissis qui per theatra & castra invidiosa jactantes ad pœnam poscerent, quasi criminis convictos oppressit. In queis Cecinnam consularem adhibitum cœnæ, vix dum triclinio egressum, ob suspicionem stupratæ Berenicis uxoris suæ, jugulari jussit. Jurgia autem sub patre venundata:

Tibi ortus & educatio.

rapinarum

rapinarum cupidum, unde Neronem cuncti vocantes, opinantésq; summam rerum nactum, graviter acceperant. Sed hæc in melius conversa, adeò ei immortalem gloriam contulere, ut deliciæ atq; amor humani generis appellaretur. Deniq; ut subiit pondus regium, Berenicen nuptias suas sperantem regredi domum, & enervatorum greges abire præcepit: quo facto, quasi signum protulit mutatæ intemperantiæ. Dehinc cum donata, concessave à prioribus principibus infirmare insequentes solerent: simul ut imperium cepit, talia possidétibus edicto spôtè cavit, vel concessit. Quadam etiam die, recordãs vesperi, nihil se cuiquã præstitisse, vẽerãdo cœlestíq; dicto, *Amici* ait, *perdidimus diem*: qui erat magnificæ liberalitatis. Clementiam verò usque eo perduxit, ut amplissimi ordinis duo, cùm adversus eum conjurassent, neq; abnuere cogitatum scelus quirent, monuerit primò, pòst deductos in spectaculum se utrinque assidere jusserit; petitóq; ex industria mirmillonum, quorum pugnæ visebantur, gladio, quasi ad explorandam aciem, uni atque alteri commiserit: quibus perculsis, & constantiam mirantibus diceret, Videtísne *potestates fato dari*, frustraq; tentari facinus potiundi spe, vel amittendi metu? Fratrem quoque Domitianum parantem insidias militúmq; animos solicitantem, flens sæpius obtestatus est, ne parricidio adsequi cuperet, quod & se volente effet obventurum ei, etiam haberet, cùm sit particeps potestatis. Hujus tempore mons Vesuvius in Campania ardere cœpit, incendiúmque Romæ sine nocturna requie per triduum fuit: lues quoque quanta vix unquam antea fuit. Quibus tamen malis nonnullis vexatis, pecunia propria subvenit cunctis remediorum generibus: nunc ægrotantes per semetipsum reficiens; nunc consolans suorum mortibus afflictos. Vixit annos quadraginta unum, & in eodem, quo pater apud Sabinos agro, febre interiit. Hujus mors, credi vix potest quantum luctus urbi, provinciisque intulerit, adeò ut cum deliciis publicas, sicut diximus, appellantes, quasi perpetuo custode orbatum, tertiarum orbem deflerent.

Deliciæ humani generis.

Potestates fato dari.

Incendia Vesuvii.

DOMITIANUS.

DOmitianus & Domicillæ libertæ filius germanus Titi, imperavit annis 15. Iste primò clementiam simulans, neq; adeo iners, dõi belliq; tolerantior videbatur: idcircóque Cattos Germanósq; devisit: jus æquissimè dixit. Romæ multa ædificia vel cœpta, vel à fundamentis construxit: bibliothecas incendio consumptas, petitis undiq; præsertim Alexandria exẽplis, reparavit. Saggittarũ tam doctus fuit, ut inter patentes digitos extenta mãus viri procul positi spicula transvolaret. Dehinc atrox cædibus, honorum supplicia agere cœpit, ac more Caligulæ dominũ sese, deúmq; dici coëgit, signísq; ridiculè remotis omnibus muscarũ agmina persequebatur, furens libidine, cujus fœdũ exercitũ Græcorũ lingua κλινομαλλον vocabat. Hinc percunctanti cuidam, quisquamne in palatio esset? responsũ est, Ne musca quidem. His ejus sæviitiis ac maximè injuria verborum, quasi se scortum vocari dolebat, accensus Antonius, curans Germaniam superiorem, imperium corripuit. Quo per Nurmaniũ Appium acie strato, Domitianus longè deterior in omne hominum genus, etiam in suos, ferarum more, grassabatur. Igitur metu crudelitatis, & conscientiæ suæ conjuravere plerique, impulsoribus Parthenio procurante cubiculum, & Stephano: & cum ob fraudem interceptæ pecuniæ, supplicium suspectante Clodiano, adscita etiam in consilio tyranni uxore Domitia, ob amorem Paridis histrionis à principe cruciatus formidante. Dominitianũ multis vulneribus cõfodiũt, post annum 5. & 40. vitæ. At Senatus gladiatoris funus efferri, radendúmque nomen decrevit. Hujus tempore seculares ludi celebrati sunt.

Domitianus peritia in sagittando.

κλινομαλλος.

COCCEIUS NERVA.

HActenus Romæ, seu per Italiam orti imperium rexere; hinc advenæ: unde compertum est, urbem Romam externorum virtute crevisse. Quid enim Nerva prudentius aut moderatius? quid Trajano divinius? quid præstantius Adriano? Cocceius Nerva oppido Narniensi genitus, imperavit menses 13. dies 10. Iste cùm imperiũ suscepisset, mox rumore orto, vivere atq; affore Domitianum,

anum, perinde trepidavit, ut colore mutato, verbis amissis, vix consisteret: sed à Parthenio confirmatus, recepta fiducia ad solēne delinimentum conversus est. Qui cùm in curia, à senatu gratanter acceptus esset, solus ex omnibus Arrius Antonius, vir acer, eiq; amicissimus, conditionem imperantium prudēter exprimens, amplexus eum gratulari se ait, Senatui & populo provinciisq; ipsi autem nequaquā, cui satius fuerat malos semper principes eludere, quam tanti oneris vim sustinentem, non molestiis modò & periculis subjici, sed famæ etiā inimicorū pariter & amicorum, qui cùm se mereri omnia præsumunt, si quicquam non extorserunt, atrociores sunt ipsis quoq; hostibus. Iste quicquid antea pœnæ nōine tributis accesserat, indulsit: afflictas civitates relevavit: puellas puerósq; natos parentibus egestosis, sumptu publico per Italiæ oppida ali jussit. Hic ne accessu malevolorū terreretur, Junii Mauritii constantis viri dicto ita admonetur; Qui convivio familiari adhibitus, cùm Veientonem consulari honore functum quidem, apud Domitianum tāen multos occultis criminationibus persecutum, adesse vidisset, inter colloquia mentione Catuli facta calumniatoris præcipui, dicēte Nerva, Quid nunc faceret, si Domitiāo supervixisset? Nobiscum, inquit Mauritius, cœnaret. Hic surgiorum discepator & sciētissimus & frequens fuit. Calphurnium Crassum, promissis ingentibus animos militum pertentantem, detectum, confessumq; Tarentum cum uxore removit, patribus levitatem ejus increpantibus. Cumq; interfectores Domitiani ad exitium poscerentur, tantum est consternatus, ut neque vomitū neque impetum ventris valuerit differre. Et tamen vehementer obstitit, dictitans, Æquius esse mori, quàm auctoritatem imperii fœdare, proditis potestatis sumendæ auctoribus. Sed milites neglecto principe, requisitos, Petronium uno jactu, Parthenium verò demptis prius genitalibus, & in os conjectis, jugulavere: redempto magnis sumptibus Casperio, qui scelere tam truci insolentior, Nervā compulit referre apud populum gratias militibus, quia pessimos, nefandósq; omnium mortalium, peremissent. Hic

Mauricus, Plin. appellat.

Opinor esse M. Regulum: quem Plin. Iunior bipedum omnium nequissimum vocat.

Trajanum in liberi locum, inq; partem imperii adoptavit: cum quo tribus vixit mensibus. Qui dum suggerente ira, nocte voce quàm maxima contra quendam, Regulum nomine, inclamaret, sudore correptus est. Eo die quo interiit, solis defectio facta est.

VLPIUS TRAJANUS.

VLpius Trajanus ex urbe Tudertina, Ulpius ab avo dictus, Trajanus à Trajo paterni generis autore, vel de nomine Trajani patris sic appellatus, imperavit annis viginti. Iste talem se reipublicæ præbuit, qualem vix ægreq; exprimere valuerunt summorum scriptorum miranda ingenia. Hic imperium apud Agrippinam, nobilem Galliæ coloniam, suscepit, habens diligentiam in re militari, in civilibus lenitatem, in sublevandis civitatibus largitionē. Cúmq; duo sint, quæ ab egregiis principibus expectentur, *Sanctitas domi, in armis Fortitudo, ut ubiq; prudentia*, tantus erat in eo maximarum rerum modus, ut quasi temperamento quodam virtutis micuisse videretur, nisi quia cibo vinóq; paululùm deditus erat: liberalis in amicos, & tanquā vitæ conditione par societatibus perfrui. Hic ob honorem *Suræ, studio cujus imperium abripuerat, lavacra condidit. De quo supervacaneū videtur cuncta velle nominatim promere, cùm satis sit excultum atq; emendatum dixisse. Fuit enim patiens laboris, studiosus optimi cujusq;, ac bellicosi, magísque simpliciora ingenia, aut eruditissimos, quamvis ipse parcæ esset scientiæ, moderatéq; eloquens, diligebat. Justitiæ verò, ac juris humani diviniq; tam repertor novi, quàm inveterati custos. Quæ ónia eò majora videbantur, quoniā per multos atq; atroces tyrannos perdito atq; prostrato statu Romano, in remedium tantorum malorū divinitus credebatur opportunè datus, usq; eò, ut adveniens imperium ejus pleraq; mirifica denuntiaverint. In queis præcipuum cornicem è fastigio Capitolii Atticis sermonibus effatam χαλῶς ἔχει. Hujus exusti corporis cineres relati Romam, humatíq; Trajani foro sub ejus columna, & imago superpolita, sicuti triumphantes solent, in urbem invecta senatu præcunte, & exercitu. Eo tempore multò

Agens annum 62. Agrippina.

* Licinii.

multò pernicioſius, quàm ſub Nerva Tyberis inundavit, magna clade ædium, & terræmotus gravis per provincias multas, atróxq; peſtilentia, faméſque & incendia facta ſunt. Quibus omnibus Trajanus per exquiſita remedia plurimum opitulatus eſt: ſtatuens ne domorum altitudo 60. ſuperaret pedes: ob ruinas faciles, & ſumptus, ſiquando talia contingerent, exitioſos. Vnde merito, *Pater Patriæ* dictus eſt. Vixit annis 64. *Lex ædificatoria.*

ÆLIVS ADRIANVS.

ÆLius Adrianus ſtirpis Italicæ, Ælio Adriano Trajani principis conſobrino Adriæ orto genitus, quia id oppidū agri Piceni, etiam mari Adriatico nomen dedit, Imperavit annis duodecim. Hic Græcis literis impenſius eruditus, à pleriſq; Græculus appellatus eſt. Athenienſium ſtúdia, moréſq; auxit, poëtico non ſermone tantùm, ſed & cæteris diſciplinis canēdi, medendiq; ſcientia, muſicis, geometria, pictor, fictor, æmulatórq; ex ære vel marmore proximè Polycletos, & Euphranoras. Proinde omnino ad iſta * effectus, ut elegantius nunquàm, raro quicquam humanæ res expertæ videantur; memor ſuprà quàm cuiquā credibile eſt, locos, negotia, milites abſentes quoq; nominibus recenſere, rem immenſi laboris. Quippe qui provincias ōnes pedibus circumierit, agmē comitantium prævertens, cùm oppida univerſa reſtitueret, augeret ordinibus. Namq; ad ſpecimen legionum militarium fabros, perpēdiculatores, architectos, genúſq; cunctum extruendorum mœnium, ſeu decorandorum in cohortes centuriaverat. Varius, multiplex, multiformis ad vitia atq; virtutes, quaſi arbiter genitus, imperitum mentis quodā artificio regens, ingenium invidum, triſte, laſcivū, & ad oſtentationē ſui inſolens callidè regebat. Continentiam, facilitatem, & clementiam ſimulans, cōtráq; diſſimulans ardorem gloriæ quo flagrabat, acèrrimus ad laceſſendum pariter, & reſpondendū ſeriis, joco, maledictis: referre carmen carmini, dictum dicto: prorſus ut meditatum crederes adverſus omnia. Hujus uxor Sabina, dum propè ſervilibus injuriis afficitur, ad mortē voluntariā compulſa: quæ palàm jactabat, quàm immāe

* *effictus.*

Vno tempore ſcripſit, dictavit, audivit, & cum amicis fabulatus eſt. Spartian.

ingenium perpulisset: & elaborasse, ne ex eo humani generis pernicies gravidaretur. Hic morbo subter cutaneo, quem diu placidè pertulerat, victus dolore, ardens, impatiénsq; plures è senatu extinxit. A regibus multis pace occultis muneribus impetrata, jactabat palam plus se otio adeptum, quam armis cæteros. Officia sane publica & Palatina, nec non militiæ, in eam formã statuit, quæ paucis per Constantinum immutatis hodie perseverant. Vixit annos * 62. Dehinc miserabili exitu consumptus est, cruciatu membrorum ferè omnium confectus, in tantum, ut sese interficiendum ministorum fidissimis precans offerret: ac ne in semetipsum sæviret custodia charissimorum servaretur.

* 72.

Exitus miserabilis.

ANTONIUS PIUS.

T. Aurelius Fulvius, Boionius, Antonius Pius.

ANtonius Fulvius, seu Boionus dictus postea etiam Pius cognominatus est; imperavit annis 23. Iste ab Adriano in filium adoptatus, cujus gener fuerat, tantæ bonitatis in principatu fuit, ut haud dubiè fine exemplo vixerit: quamvis eum Numæ contulerit ætas sua, cum orbem terræ nullo bello per annos 23. autoritate sola rexerit: adeò trementibus eum atque amantibus cunctis regibus, nationibúsq; & populis, ut parentẽ, seu patronum magis quàm dominum, imperatorem verè putarent, omnésque uno ore in cœlestium morem propitium optantes, de controversiis inter se judicem poscerent. Quin etiam Indi, Bactri, Hyrcani legatos misêre, justitia tanti imperatoris comperta, quam ornabat vultu sereno & pulchro, procerus membra, decenter validus. Priusquàm salutandus prodiret, degustans panis aliquantulũ ne frigescente circum præcordia per jejunium sanguine, viribus exesis intercipiretur, eóq; actuum publicorum laboribus minimè sufficeret: quæ incredibili diligentia ad speciem optimi patris familiãs exequebatur, appetentia gloriæ carens & ostentatione; adeò mansuetus, ut instantibus patribus, ad eos qui contra eum conjuraverãt persequendos, compresserit quæstionem: præfatus, necesse, non esse sceleris in semetipsum cupidos pertinacius indagari, ne si plures repetirentur, quantus odio esset, inrel-

intelligeretur. Igitur cum esset annorum 92. apud Lorios villa propria, millibus passuū 12. ab urbe, febri paucorum dierum post tres atq; viginti annos imperii consumptus est: ob cujus honorem templa, sacerdos, atque infinita alia decreta sunt. Usq; eò autem mitis fuit, ut cùm ob inopiæ frumentariæ suspicionem lapidibus à plebe Romana perstringeretur, maluerit ratione exposita placare, quam ulcisci seditionem.

Satius enim putavit unũ civem servare quàm mille hostes perdere. Spart.

M. ANTONIUS.

MArcus autem Antonius imperavit annis 18. iste virtutum omniū, cælestiśq; ingenii extitit, ærumnisq; publicis quasi defensor objectus est. Etenim nisi ad illa tempora natus esset, profectò quasi uno lapsu ruissent omnia status Romani. Quippe ab armis quies nunquàm erat: perq; omnem Orientem, Illyricum, Italiam, Galliámq; bella fervebant, terræmotus non sine interitu civitatum, inundationes fluminum, livies crebræ, locustarū species agris infestæ; prorsus ut propè nihil quo summis angoribus atteri mortales solēt, dici, seu cogitari queat, quod non illo imperante sævierit: Credo divinitus attributum, ut dum mundi lex seu natura aliunde quid hominibus incognitum gignit, rectorū consiliis tanquā medicinæ remediis, leniatur. Is propinquum suum Lucium Annium Verum, ad imperii partem novo benevolentiæ genere adscivit. Qui Verus inter Altinum atque Concordiam iter faciens, ictu sanguinis, quem morbum Græci ἀποπληξίν vocant, undecimo imperii anno extinctus est, carminum, maximè tragicorum studiosus, ingenii asperi, atque lascivi.

M. ANTONINUS.

POst cujus obitum M. Antoninus tempub. solus tenuit, à principio vitæ tranquillissimus, adeò ut ab infantia vultum nec ex gaudio, nec ex mœrore mutaverit: philosophiæ studens, literarūmq; Græcarum peritissimus. Hic permisit viris clarioribus ut convivia eodem cultu, quo ipse, & ministris simillibus exhiberent. Hic cùm ærario exhausto, largitiones, quas militibus impenderet, non haberet, neq; indicere provincialibus aut senatu aliquid vellet

Cognomento Philosophus dictus.

vellet instrumentorũ regii cultus, facta in foro Trajani sectione, distraxit vasa aurea, pocula crystallina & murrhina, uxoriam ac suam sericã & auream vestem, multa ornamenta gemmarum: ac per duos continuos menses venditio habita est, multúmq; auri redactum. Post victoriam tamen emptoribus pretia restituit, qui reddere comparata voluerunt. Molestus nulli fuit, qui maluit semet empta retinere. Hujus tempore Cassius tyrannidem arripiens, extinctus est. Ipse anno vitæ 49. apud Bendobonã morbo consumptus est. De ejus nuntio Romam pervecto, confusa luctu publico urbe, Senatus in curia veste tetra indutus, lacrymans convenit: & quod de Romulo ægrè creditum est, omnes pari sensu præsumpserunt, Marcum cœlo receptum esse: ob cujus honorem templa, columnæ, multáq; alia decreta sunt.

COMMODUS.

Aurelius Commodus M. Antonini filius, Antoninus & ipse dictus, imperavit annis 13. Hic qualis futurus esset, in ipso primordio ostendit. Nam cùm in supremis moneretur à parente, attritos jam Barbaros, ne permitteret vires recipere, respondit, Ab incolumi, quamvis paulatim, negotia perfici posse, à mortuo nihil. Sævior omnibus libidine atq; avaritia, crudelitate, nulli fidus: magísq; in eos atrox, quos amplissimis honoribus, donísq; ingentibus extulerat. In tantum depravatus, ut gladiatoriis armis sæpissimè in amphitheatro dimicaverit. Huic Martia generis libertini, forma tamen, meretriciisque artibus pollens, cùm animum ejus penitus devinxisset, egresso è balneo, veneni poculum obtulit. Ad extremum ab immisso validissimo palæstrita, compressis faucibus expiravit, anno vitæ tricesimo secundóque.

Hostis Deorum, parricida Senatus.

Lamprid.

HELVIUS PERTINAX.

Helvius Pertinax imperavit dies 85. Iste coactus imperavit, repugnánsq; suscipiens, tale cognomentum fortitus est. Origine gentis sordida, præfecturam urbi agens, imperator effectus scelere Juliani multis vulneribus obtruncatur, annos natus 70. atq; 50. Hujus caput tota urbe circumvectum est. Hoc exitu obiit vir ad humanæ

Sexagenario major ad imperium accessit.

manæ conversationis exemplum per laboris genera universa absumptus, provectus eo, ut *Fortunæ* vocaretur *Pila*. Nam libertino genitus patre apud Ligures, in agro squalido Lolii Gentiani, cujus in præfectura quoq; cliétem se esse libentissimè fatebatur: Fuit doctor literarum, quæ à Grámaticis traduntur, blandus magis, quam beneficus: unde eum græco nomine χρηστόλογον appellavere. Nunquam injuria accepta ad ulciscendū ductus: amabat simplicitatē: communem se affatu, cōvivio, incessu præbebat. Huic mortuo divi nomen decretum est: ob cujus laudem ingeminatis adúsq; defectum applausibus clamatū est, *Pertinace imperante securi viximus, neminem timuimus, Patre pio, patre senatus, patre omnium bonorum.* *Fortunæ pila.* Chrestologus.

DIDIUS JULIANUS.

DIdius Julianus ortu Mediolānensis, imperavit mensibus 7. vir nobilis, jure peritissimus, factiosus, præceps, regni avidus. Hoc tempore Niger Pescenninus apud Antiochiam, in Pannonia Sabaria Septimius Severus creantur Augusti: ab hoc Severo Julianus in abditas palatii balneas ductus, extenta damnatorum modo cervice, decollatur, capútq; ejus in Rostris ponitur.

SEPTIMIUS SEVERUS.

SEptimius Severus imperavit annis 18. Hic * Pescennium interemit, hominem omnium turpitudinum. Sub eo etiam Albinus, qui in Gallia se Cæsarem fecerat, apud Lugdunum occiditur. Hic Severus filios suos successores suos reliquit, Bassianum & Getam. Hic in Britannia vallum per 32. passuum millia à mari ad mare deduxit. Fuit bellicosissimus ōnium, qui ante eum fuerunt. Acer ingenio, ad omnia quæ intendisset, in finem perseverans. Benevolentia quò inclinasset mirabili ac perpetua: ad quærendum diligens, ad largiendum liberalis: in amicos, inimicósq; vehemens. Quippe qui Lateranum, Chilonem, Amilinum, Bassum, cæterósq; alios ditaret: ædibus quoq; memoratu dignis, quarum præcipuas videmus, Parthorum quæ dicuntur ac Laterani. Hic nulli in dominatu suo permisit honores venundari: Latinis literis sufficienter instructus, Punica eloquentia promptior, quippe * Pescennium. Heroum filii, nota

Afrum quiddam sonans usq; ad senectutẽ, Spart.

quippe genitus apud Leptim provinciæ Africæ. Is dum membrorum omnium, maximè pedum dolorem pati nequiret, veneni vice, quod ei negabatur, cibum gravis ac plurimæ carnis avidus invasit: quem cum conficere non posset, eruditatem passus, expiravit. Vixit annos 70.

ANTONIUS CARACALLA.

Aurelius Antonius Bassianus Caracalla, Severi filius, Lugduni genitus, imperavit solus annis 6. Hic Bassianus ex avi materni nomine dictus est. At cùm è Gallia vestem plurimam devexisset, talaréſq; caracallas fecisset, coëgissetque plebem ad se salutandum induram talibus introire, de nomine hujusce vestis Caracalla cognominatus est. Hic fratrem suum Getam peremit. Ob

Diræ ultrices.

quam causam furore pœnas dedit Ditarum insectatione quæ non immeritò *ultrices* vocantur: à quo pòst furor convaluit. Hic corpore Alexandri Macedonis conspecto, Magnum atq; Alexandrum se jussit appellari, assentantium fallaciis eò perductus, uti truci fronte, & ad lævum humerum conversa cervice, quod in ore Alexandri notaverat, incedens, fidem vultus simillimi persuaderet sibi. Fuit impatiens libidinis, quiqpe qui novercam suã

** Juliam.*

** Ad vesicam levandam. Alii 43. an. vixisse ferunt.*

duxit uxorem. Cùm Carris iter faceret, apud Edessam secedens * ad officia naturalia, à milite, qui quasi ad custodiam sequebatur, interfectus est Vixit annis ferè triginta. Corpus ejus Romam relatum est.

OPILIUS MACRINUS & DIADVMENVS.

Macrinus cum Diadumeno filio ab exercitu imperatores creati, imperaverunt menses 14. ab eodem exercitu obtruncantur, pro eo quia Macrinus militarem luxuriam, stipendiaque profusiora comprimeret.

AURELIUS HELIOGABALUS.

Varius, quod varie seminatus.

** Jovis.*

Aurelius Antonius Varius, idem Heliogabalus dictus, Caracallæ ex Semea consobrina occultè stuprata filius, imperavit biennio & mensibus 8. Hujus matris Semeæ avus Bassianus nomine fuerat * Solis sacerdos. Is cùm Romã ingenti militum & senatus expectatione veniſſet, probris se omnibus contaminavit. Cupiditatem stupri quã adsequi naturæ defectis nodu poterat,

in se convertens, muliebri nõine Bassianam se pro Bassiano jussérat appellari. Vestalem virginem quasi matrimonio jungens suo, abscissisque genitalibus, matri se Magnæ sacravit. Hic Marcellum qui pòst Alexander est dictus, consobrinum suum Cæsarem fecit. Ipse tumultu militari interfectus est. Hujus corpus per urbis vias more canini cadaveris à milite tractum est, militari cavillo appellantium, *Indomitæ & rabidæ libidinis catulũ.* Novissimè cùm angustum foramen cloacæ corpus minimè reciperet, usq; ad Tiberim deductum, adjecto põdere, ne unquam emergeret, in fluvium projectum est. Vixit annis 18. atque ex rebus, quæ acciderant, Tiberinus Tractitiúsque appellatus est.

Per pinsitem Æmilium cum matre Scenide.

SEVERUS ALEXANDER.

SEverus Alexander imperavit annis. 12. Hic bonis reipublicæ fuit ærumnosus. Sub hoc imperante Taurinus Augustus effectus est. Ob timorem ipse se Euphrati fluvio objecit. Tunc etiam Maximinus regnum arripuit, pluribus de exercitu corruptis. Alexander verò cùm deseri semet à stipatoribus vidisset, matrem sibi causam fuisse mortis exclamans, occurrenti percussori, obvoluto capite, cervices suas validè compressas præbuit anno vitæ * 16. Hujus mater Mammæa eò filium coëgerat, ut illa ipsa, quamvis permodica, si mensæ, prandióq; superessent, convivio reponerentur. * 29.

JULIUS MAXIMINUS.

JUlius Maximinus Thrax è militaribus, imperavit annis 3. Is dum persequitur pecuniosos, insontes pariter noxiósq; apud Aquileiam, seditione militum discerptus est, unà cum filio, conclamantibus cunctis militari joco, *Ex pessimo genere ne catulum habendum.* Hujus imperio duo Gordiani, pater & filius principatum arripientes, unus post unum interiere. Pari etiam tenore Pupianus & Balbinus regnum invadentes perempti sunt.

GORDIANUS.

GOrdianus nepos Gordiani ex filia, ortus Romæ clarissimo patre, imperavit annis 6. Apud Ctesiphontem, à Philippo præfecto prætorio, accensis in seditionem militibus

Alii 22. militibus occiditur, anno vitæ 20. Corpus ejus propè fines Romani, Persicíq; imperii positum, nomen loco dedit, *Sepulchrum Gordiani.*

PHILIPPVS.

MArcus Julius Philippus imperavit annis 5. Veronæ ab exercitu interfectus est, medio capite supra ordines dentium præciso. Filius autem ejus Gallus Julius Saturninus, quem potentiæ sociaverat, Romæ occiditur, agens vitæ annos 12. adeò severi & tristis animi, ut jam tum à quinquenni ætate, nullo prorsus cujusquam commento ad ridendum solvi potuerit: patrémq; ludis scenicis petulantiùs cachinnantem, quanquam adhuc tener, vultu notaverit aversato. Is Philippus humillimo ortus loco fuit, patre nobilissimo, latronum ductore.

Millesimo anno ab urbe condita.

DECIVS.

DEcius è Pannonia Bubalia natus, imperavit menses 30. Hic Decium filium suum Cæsarem fecit: vir artibus cunctis virtutibúsq; instructus, placidus & communis domi, in armis promptissimus. In solo barbarico inter confusas turbas, gurgite paludis summersus est, ita ut nec cadaver ejus potuerit inveniri. Filius verò ejus bello extinctus est. Vixit annos quinquaginta. Hujus temporibus, Valens Lucinianus imperator effectus.

Affecti martyrio Fabianus & Cornelius pontifices Rom.

VIRIVS GALLVS.

VIrius Gallus cum * Volusione filio imperaverunt annos 2. Horum temporibus Hostilianus Perpenna à Senatu imperator creatus, nec multò pòst pestilentia consumptus est. Sub his etiam Æmilianus in Mœsia imperator effectus est: contra quem ambo profecti, apud Interamnem ab exercitu suo cæduntur; anno ætatis pater 7. circiter & 40. creati in insula Menynge, quæ nunc Girba dicitur; Æmilianus verò mense 4. dominatus apud Spoletum sive Pontem, quem ab ejus cæde Sanguinarium accepisse nomen ferunt, inter Ocriculum, Narniámque, & Spoletum, & urbem Romam regione media positum. Fuit autem genere Maurus, pugnax, nec tamen præceps. Vixit annos 4. minus 50.

* Volesiano & mensibus octo.

LICINIUS VALERIANUS.

LIcinius Valerianus cognomẽto Colobius, imperavit annis 15 parentibus ortus splendidissimis, stolidus tamen & multùm iners, neq; ad usum aliquem publicum officio, consilio seu gestis accommodatus. Hic filium suũ Galienum Augustum fecit. Galieniq; filium Cornelium Valerianum Cæsarem. His imperantibus, Religianus in Mœsia, Cassius Labienus Posthumus in Gallia, Galieni filio interfecto, imperatores effecti sunt. Pari modo Ælianus apud Moguntiam, cùm in Ægypto Æmilianus, apud Macedonas Valens, Mediolani Aureolus dominatum invasere. Valerianus verò in Mesopotamia bellum gerens à Sapore, Persarum rege, superatus, mox etiam captus est: apud Parthos ignobili servitute consenuit. Nam quamdiu vixit, rex ejusdẽ provinciæ incurvato eo, pedẽ cervicibus ejus imponens, equum ascendere solitus erat.

GALIENUS.

GAlienus quidem in locum Cornelii filii sui, Salonianum alterum filium subrogavit, amori diverso pellicum deditus, Saloninæ conjugis & concubinæ, quam per pactionem concessa parte superioris Pannoniæ, à patre Marcomannorum rege, matrimonii specie susceperat, Pipam nomine. Novissimè adversus Aureolum profectus est. Quem cùm apud Pontem, qui ex ejus nomine Aureolus appellatur, obtentum, detrusumq; Mediolanum obsedit, ejusdem Aureoli commento à suis interiit. Regnavit annos 15. cum patre 7. & solus 8. vixit annos 50.

60. an. major mortuus est.

Nec integris.

CLAUDIUS.

CLaudius imperavit annis 2. Hunc pleriq; putant Gordiano satum, dum* alii Licensa muliere matura instituëretur ad uxorẽ. Hic Claudius Galieni morientis sententia imperator designatus, ad quem Ticini positum per Galloniũ Basilium indumẽta regia direxerat, extinctòq; à suis Aureolo, receptis regionibus, adversum *autem Alemannorum haud procul à lacu Benaci dimicans tantã multitudinẽ fudit, ut agri pars dimidia superfuerit. His diebus Victorinus regnum cepit. Claudius verò cùm ex fatalibus libris, quos inspici præceperat, cogno-

* ab.

* aciem. *Primus Gothorum arma impetũ mõ reperos*

visset, sententiæ in senatu dicendæ, primi morte remedium desiderati. Pomponio Balso, qui tunc erat, se offerente, ipse vitam suã, haud passus responsa frustrari, dono reip. dedit; præfatus neminẽ tanti ordinis, primas habere ipsũ Imper. Ea res sic erat cunctis grata, ut nõ divi vocabulã modò, sed ex auro statuã propè ipsum Jovis simulactum, atque in curia imaginem auream proceres sacraverint.

QUINTILIUS.

17. Dies. Huic successit frater ejus Quintilius. Is paucis diebus imperium tenens, interemptus est.

AURELIANUS.

Aurelianus genitus patre mediocri, & ut quidam ferunt, Aurelii clarissimi Senatoris colono, inter Daciam & Macedoniam, imperavit annos 5. Iste haud dissimilis fuit Magno Alexandro, seu Cæsari Dictatori. Nã Romanam urbem triennio ab invasoribus receptavit, cũ Alexander annis 13. per victorias ingentes ad Indiã pervenerit, & C. Cæsar decennio subjecerit Gallos, adversũ cives quadriennio cõgressus. Iste in Italia tribus prælijs victor fuit, apud Placentiam, juxta amnem Metaurum, ac fanũ Portunæ, postremò Ticinensibus in campis. Hujus tempore apud Dalmatas Septimius imperator effectus, mox à suis obtrũcatur. Hoc tempore in urbe Roma monetarii rebellãrunt, quos Aurelianus victor ultima crudelitate cõpescuit. Iste primus apud Romanos diadema capiti innexuit, gemmisq; & aurata omni veste, quod adhuc ferè incognitũ Romanis moribus videbatur, usus est. Hic muris validioribus & saxioribus urbem sepsit. Porcinæ carnis usũ populo instituit. Hic Tetricũ, qui imperator ab exercitu in Gallis effectus fuerat, correctorẽ Lucaniæ provexit, aspergens hõinem eleganti joco, Sublimius habendũ regere aliquã Italiæ partẽ, quàm trans Alpes regnare. Novissimè fraude servi sui, qui ad quosd. militares viros amicos ipsius, nomina pertulit adnotata, falsò manũ ejus imitatus, tanquam Aurel. ipsos pararet occidere, ab iisdem interfectus est in itineris medio, quod inter Constantinopolim & Heracleam est. Fuit sævus & sanguinarius, & trux õni tempore, etiã filii soror. is interfector. Hoc tẽpore 7. mensibus inter regni species evenit.

Manu quinque vis.

TACITUS.

TAcitus post hunc fuscepit imperium, vir egregiè moratus, qui duecentesimo imperii die apud Tarsum febri moritur. *Caput imperat, non pedes.*

FLORIANUS.

HUic successit Florianus. Sed cum magna pars exercitus equitantium Probum militiæ peritum legisset, Florianus cherum 60. quasi per ludum imperio usus, incisis à semetipso venis, effuso sanguine consumptus est. *Taciti frater.*

PROBUS.

PRobus genitus patre agresti, hortorum studioso, Dalmatio sanguine, imperavit annis 6. Iste Saturninum in Oriente, Proculum, & Bonosum Agrippinæ imperatores effectos, oppressit. * Vineas Gallos & Pannonios habere permisit: Opere militari * Almum montem apud Syrmium, & Aureum apud Mœsiam superiorem vineis consevit. Hic Syrmio in turri ferrea occiditur. *Ob ea res clarissima vox tribuitur; non fore apud milites suos dabitantes. * Vites. * Almam Vopisc. legit. Capitolo fere fuit, ultra Cyphontem prodegit. Vopisc.*

CARUS.

CArus Narbone natus, imperavit an. 2. Ille confestim Carinum & Numerianum Cæsares fecit. Hic apud Ctesiphontem ictu fulminis interiit. Numerianus quoque filius ejus, cum oculorum dolore correptus in lecticula veheretur, impulsore Apro, qui socer ejus erat, per insidias occisus est. Cùm dolo occultaretur ipsius mors, quousq; Aper invadat imperium, fœtore cadaveris, sceleris est proditum. Hinc Sabinus Julianum invadens imperium, à Carino in campis Veronensibus occiditur. Hic Carinus se sceleribus inquinavit, plurimos innoxios crimenibus occidit: matrimonia nobilium corrupit: conscripsit quoq; qui taxaverunt eum in auditorio verbi fatigatione, perniciosus fuit. Ad extremum trucidatur ejus præsertim Tribuni dextera, cujus dicebatur conjugem polluisse.

DIOCLETIANUS.

DIocletianus Dalmata, Anulini senatoris libertinus, matre pariter atq; oppido nomine Dioclea, quorum vocabulis, donec imperium sumeret, Diocles appellatur. Ubi orbi Romani potentiam cepit, Græcum nomen in Romanum morem convertit. Imperavit an. 25. Is Maximianum

Augustum effecit, Constantium & Galerium Maximianum cognomento Armentarium, Cæsares creavit, tradens Constantio Theodoram Herculii Maximiani privignam, abjecta uxore priori. Hoc tempore Carausio in Galliis, Achilleus apud Ægyptũ, Julianus in Italia imperatores effecti, diverso exitu periere. E quibus Julianus acto per costas pugione, in ignem abjecit se. Diocl. vero apud Nicomediam sponte imperiales fasces relinquens, in propriis agris consensuit. Qui dum ab Herculio atq; Galerio ad recipiendũ imperium rogaretur, tanquã pestem aliquã detestans, in hunc modũ respondit, Utinam Salonæ posseris vivere holera nostris manibus instituta, profectò nunquam istud tentandum judicaretis. Vixit an. 68. ex queis cõmuni habitu propè novem egit. Morte consumptus est, ut satis patuit, per formidinem voluntariam. Quippe cùm à Constantino atq; Licinio vocatus ad festa nuptiarum, per senectam, quo minus interesse valeret, excusaviſſet, rescriptis minacibus acceptis, quibus increpabatur Maxentio favisse, ac Maximino favere, suspectans necem dedecorosam, venenũ dicitur hausisse. His diebus Constantius Constantini pater, atq; Armentarius, Cæsares Augusti appellantur. Creatis Cæsaribus Severo per Italiam, Maximini Gallerii sororis filio per Orientem, eodémq; tempore Constantinus Cæsar efficitur. Maxentius impetator in villa 6. millibus ab urbe discreta itinere Lavicano: dehinc Licinius Augustus efficitur, pariq; modo Alexander apud Carth. Imperator fit: similiq; modo Valens Imperator creatur, quorũ exitus iste fuit: Severus ab Herculio Maximiano Romæ intra tabernas extinguitur, funúsq; ejus Galieni sepulcro infertur: quod ab urbe abest per Appiam millibus 9.

Alii 78. annos vixisse scri.

GALERIUS MAXIMIANUS.

GAlerius Maximianus consumptis genitalibus defecit. Maximianus Herculius à Constantino apud Massiliam obsessus, deinde captus, pœnas mortis genere, postremò fractis laqueo cervicibus, Alexander à Constantini exercitu jugulatur. Maxentius dum adversus Constantinum cõgreditur paulò superius à põte Milvio, in ponte

navigius

navigiis compositum, ab latere ingredi festinans, lapsu equi in profundum demersus est, voratumq; limo pondere thoracis corpus vix repertum. Maximianus apud Tarsum morte simplici periit. Valens à Licinio morte mulctatur. Fuerunt autem mortui hujusmodi: Aurelianus Maximianus, cognomento Herculius, ferus natura, ardens libidine, consilii stolidus, ortu agresti, Pannonioq;. Nam etiam nunc haud longè Syrmio eminet locus palatio ibidem constructo, ubi parentes exercebant opera mercenaria. Ætate interiit sexagenarius, an. 10. imperator. Genuit ex Eutropia Syra mulliere Maxentium, & Faustam conjugem Constantini: cujus patri Constantio tradiderat Theodoram privignam. Sed Maxentium suppositum ferunt arte mulebri, tenere mariti animum laborantis auspitio gratissimi cœpti à puero. Is Maximianus charus *nulli unquam fuit, nec patri, aut socero quidem Galerio. Maxentius

* Nunquam illi.

GALERIUS ARMENTARIUS.

GAlerius autem fuit licet inculta, agrestia, justitia, satis laudabilis, pulcher corpore, eximius & felix bellator, ortus parentibus agrariis, pastor armentorum, unde ei cognomen Armentarius fuit. Ortus Dacia Ripensi, ibiq; sepultus est: quem locum Romulianum etiam vocabulo Romulæ matris appellârat. Is insolenter affirmare ausus est, matrem, more Olympiadis Alexandri Magni creatricis, compressam dracone semet concepisse.

GALERIUS MAXIMINUS.

GAlerius Maximinus sorore Armentarii progenitus, veróq; nomine ante imperium * Daza dictus, Cæsar quadriennio, dehinc per Orientem Augustus triennio fuit: ortu quidem atq; instituto pastorali, verum sapientissimi cujusq; ac literatorum cultor: ingenio quieto, vini avidior. Quo ebrius, quædam corrupta mente aspera jubebat; qui cum pigeret factum, differri quæ præcepisset, in tempus sobrium ac matutinum statuit.

* Daza.

ALEXANDER.

ALexãder Phryx origine, ingenio simidus, inferior adversus labore vitio senectæ ætatis his omnibus absumptis, imperii jura penes Cõstãtinũ & Licinũ devenere,

CONSTANTINUS.

CONstantinus Constantii imperatoris & Helenæ filius, imperavit annis triginta. Hic dum juvenculus à Galerio in urbe Roma religionis specie, obses teneretur, fugam arripiens, atq; ad frustrandos insequentes publica jumenta quæq; iter egerat, interfectis: & ad patrē in Britanniam pervenit: & forte iisdem diebus ibidem Cōstantium parentem fata ultima perurgebant. Quo mortuo, cunctis, qui aderant, admittentibus, sed præcipuè Eroco Lemannorum rege, auxilii gratia Constantium cōitato, imperium capit. Hic sororem suam Constantiam Licinio Mediolanum accito conjungit, filiumq; suum Crispum nomine ex Minervina concubina suscepturn: idem Constantium, eisdem diebus natum, oppido Arelatensi. Licinium q; Licinii filium, mensium fere viginti, Cæsares effecit. Verum enim vero, *Vt imperia difficile concordia custodiunt*, dissidium inter Licinium Constantinumq; exoritur, primumq; apud Cibalas juxta paludem. Hiulcam nomine, Constantino nocte castra Licinii irrumpente, Licin. fugam petit, Byzantiumq; fuga volucri pervenit: ibi Martinianum officiorum magistrum Cæsarem creat. Dehinc Cōstantinus acie potior, apud Bithyniam adegit Licinium, pacta salute indumentorum regium offerre per uxorem: inde Thessalonicam, missum, paulò pòst eum, Martinianumq; jugulari jubet. Hic Licinius annum dominationis fere post 14. vitæ proxime 60. occiditur, avaritiæ cupidine omnium pessimus, neq; alienus à luxu venereo, asper admodū, haud mediocriter impatiens: infestus literis, quas per inscitiam immodicam, virus at pestē publicam nominabat, præcipuè forensem industriam. Agrarius plane ac rusticantibus, quia ab eo genere ortus altiùs gerat, satis utilis, ac militiæ custos, ad veterum institutā severissimus: *Sandaliū & auliconū omniū vehemens domitor, tonsas forcipe, palatii appellans.* At Constantinus obtento totius Romani imperii mira bellorum felicitate regimine, Fausta coniuge, ut putant, suggerente, Crispum filium necari jubet. Dehinc uxorem suam Faustam in balneas ardentes conjectam interemit, cui cum mater Helena

Timeas & sorites, aulicorum vocabula.

lena ardore nimio nepotis increparet. Fuit verò ultrà quàm æstimari potest laudis avidus. Hic Trajanum *herbam parietariam*, ob titulos multos ædibus inscriptos, appellare solitus erat. Hic pontem in Danubio construit: habitum regium gemmis, & caput exornans perpetuo diademate. Commodissimus tamen rebus multis fuit: calumnias sedare, legibus severissimis nutrire artes bonas, præcipuè studia literarum: legere ipse, scribere, meditari, audire legationes, & queremonias provinciarum. Cumq; liberis filióq; fratris Dalmatio Cæsaribus confirmatis 3. & 60. annis vixisset, ex quibus dimidios, ita ut 13. solus imperaret, morbo consumptus est, irrisor potius quàm blandus. Unde proverbio vulgari Tracalla, decem annos præstantissimus, duodecim sequentibus latro, decem novissimis pupillus ob profusiones immodicas nõinatus. Corpus sepultũ in Byzantio, Cõstantinopolis dicta: quo mortuo, Dalmatius militum vi necatur. Ita ad tres orbis Rõani dominatio redacta est, Constantinum, & Cõstantium, ac Cõstantem, filios Constantini. Hi singuli has partes regendas habuerunt. Cõstantinus junior cuncta trans Alpes: Constãtius à freto Propontidis, Asiã atq; Orientem: Constans Illyricum, Italiãmq; & Africã, Dalmatiam, Thraciam, Macedoniãmq;, & Achaiam.

Herba parietaria.

Nicomedia obiit, Eutropius.

* ANNIBALIANUS, CONSTANS, & CONSTAN.

** Constantinus:*

ANnibalianus, Dalmatii Cæsaris consanguineus, Armeniam nationesq; circumsocias, interim ob Italiæ Africæq; jus dissentire statim Constantius & Constans cœperunt. Constantius latrocinii specie, dum incautus fœdéq; temulentus in aliena irruit, obtruncatus est, projectusq; in fluviũ, cui nomen Alsa est, non longe ab Aquileia. Cõstans verò venandi cupidine, dum per sylvas saltúsq; erraret, conspiravere aliquot militares in ejus necem, autoribus Chrestio & Marcellino, simúlq; Magnentio: qui ubi patrandi negotii dies placuit, Marcellinus natalem filii simulans, plerosq; ad cœnam rogat. Itaq; in multam noctẽ convivio celebrato, Magnentius quasi ad ventris secreta secedens, habitum venerabilem capit. Ea re cognita Constans fugere conatus, apud Halenam oppidum

Ad Aquileiam.

pidum Peirenco proximum, à Gaisone cum lectissimis missio, interficitur an. 13. Augustæ dominationis: nam Cæsar triennio fuerat, ævi septimo vicesimóq;. Hic fuit debilis pedibus, manibúsq; articulorum dolore. Fortunatus cœli temperie, fructuum proventu, nulla à Barbaris formidine: quæ profectò majora fecerint, si provinciarum rectores non pretio, sed judicio provexisset. Hujus morte cognita, Vetranio magister militum, imperium in Pannonia apud * Mursiam corripuit: quem Constantius non post multos dies regno exuit, grandævo ætati non vitam modo, sed etiam voluptuarium otium concedens. Fuit autem propè ad stultitiam simplicissimus.

* Mursiã. Vixit annis 40. regnavit au m 24.

CONSTANTIVS.

CONstantius Gallum fratrem patruelem Cæsarem pronunciat, sororem Constantinã illi conjungens: Magnentius quoque Decentium consanguineum suum trans Alpes Cæsarem creavit. His diebus Romæ Nepotianus Eutrophiæ Constantini sororis filius, hortantibus perditis, Augusti nomen rapit: quem octavo die vicesimoq; Magnentius oppressit. Hoc tempore Constantius cum Magnentio apud Mursiã dimicans vicit; in quo bello penè nunquã amplius Rõanæ consumptæ sunt vires, totiúsq; imperii fortunæ pessundatæ. Dehinc cum se Magnentius in Italiã recepisset, apud Thicanum plures fudit, incautius, &, ut in victoria solet, audacius persequentes. Nec multò pòst apud Lugdunũ coangustatus, gladio occultè provisо, ictum pulsi parietis juvans, transfosso latere, ut erat vasti corporis, vulnere, naribúsq;, & ore cruorẽ effundens, mense imperii 13 ætatis verò 50. expiravit: ortus parentibus, qui Galliam inhabitant: legendi studio promptus, sermonis acer, animi tumidi, & inimodicè timidus: artifex tamen ad occultandam audaciæ speciẽ formidinem. Ejus morte audita, Decentius laqueo fasciæ ad collum posito, vitam finivit. Hoc tempore Gallus Cæsar à Constantio occiditur. Imperavit annis 4.

Magnentius in se manus vertit.

Decentius Cæsar laqueo mortem præpostera vitæ finit.

SILVANVS.

SIlvanus imperator effectus, die imperii vigesimo octavo peremitur. Fuit ingenio blandissimus, cùm quam barbaro

barbaro patre genitus, tamen institutione Romana satis cultus, & patiens.

CONSTANTIUS.

COnstantius Claudium Julianum, fratrem Galli, honore Cæsaris adsumit, annis natum ferè tres atque viginti. Iste in campis Argentoracensibus apud Gallias cum paucis militibus infinitas hostium copias delevit. Stabant acervi montium similes, fluebat cruor fluminum modo, captus rex nobilis Nodonarius, fusi omnes optimates, redditus limes Romanæ possessionis: ac postmodùm cum Alemannis dimicans, potentissimum eorum regem Badomarium cepit. Hic à militibus Gallicanis Augustus pronuntiatur. Hic Constantius urgere legationibus, in statum nomenq; pristinum reverti.

JULIANUS.

JUlianus mandatis mollioribus, refert se sub nomine celsi imperii multò officiosius pariturū. Hinc Constantius magis magisq; ardens dolore, atq; ut erat talium impatiens, in radicibus Tauri montis apud Mopsocrenem febri acerrima, quam indignatio nimia vigilius augebat, interiit, anno ævi 4. & 40. imperii 9. atq; 30 verùm Augustus 4. 20q; octo solus, cum fratribus atq; Magnentio 16. 15. Cæs. Felix bellis civilibus, externis lacrymabilis, mirus artifex in sagittis: à cibo vinóq; & somno multùm intemperans, patiens laboris, facundiæ cupidus: quàm cùm adsequi tarditate ingenii non posset, aliis invidebat. Spadonum aulicorumq; amori deditus, & uxorum: quibus contentus, nulla libidine transversa, aut injusta polluebatur. Sed ex conjugibus, quas plurimas sortitus est, præcipuè Eusebiam dilexit: decoram quidem, verùm per Amantias, & Gordonias, & alia impotùa ministerio vexantem famā viri, contrà quàm fœminis modestioribus mos est, quarum sæpe præcepta maritos juvant. Namq; ut cæteras omittam, Pompeia Plotina incredibile dictu est quanto auxerit gloriam Trajani, cujus procuratores cùm provincias calumniis agitarent, adeò ut unus ex illis diceretur locupletiū quenq; ita convenire, quæ habes ad mensam? Unde habes? tertium, Pone quæ habes? illa

Uxores quales fuerint.

conjugem

conjugem corripuit: atq; increpans quòd laudis suæ esset incuriosus, talem reddidit, ut posteà exactiones improbas & detestans, *fiscum lienem vocaret*, quòd eo crescente artus reliqui tabescant. Igitur Julianus redacta ad unum se orbis Romani curatione, gloriæ nimis cupidus in Persas proficiscitur. Illic à transfuga quodam in insidias deductus, cùm eum hinc, inde Parthi urgerent, è castris jam positis, arrepto clypeo procurrit. Cumq; inconsulto ardore nitatur ordines ad prælium componere, ab uno ex hostibus, & quidem surgente, conto percutitur: relatusq; in tabernaculum, rursusq; ad hortandos suos egressus, paulatim sanguine vacuatus, circa noctis ferè medium defecit; præfatus, consultò sese de imperio nihil mandare, ne uti solet, in multitudine disceptatibus studiis amicorum, ex invidia rei præ discordia exercitus periculum pararet. Fuerat in eo literarum ac negotiorum ingens scientia: eo juvaverat philosophos & Græcorum sapientissimos: usu promptior corporis, quàm validus quidem, sed brevis fuit. Hæc muniebat quarundam rerum neglectus modus, cupido laudis immodica, cultus nunium superstitiosus, audax plus quàm imperatorem decet, cui salus propria, cùm semper ad securitatem omnium, tum maximè in bello conservanda est. Ita illum cupido gloriæ flagrantior pervicerat, ut neq; territæ morte, neq; plerisq; præsagiis, quibus vetabatur petere Persidem, adductus sit finem ponere ardori, ac ne noctu visus ingens globus cœlo labante diem belli cautum præstiterit.

Fiscum lienem dixit Trajanus.

Scripsit hic in Christianos.

JOVINIANUS.

JOvinianus genitus patre Vatroniano, insula agri Singidonensis provinciæ Pannoniæ, imperavit menses 3. Cujus patri, cùm liberos crebros amitteret, præceptum somnio est, eum qui jam instante uxoris partu edendus foret, diceret Jovinianum. Hic fuit insignis corpore, lætus ingenio, literarum studiosus. Hic dum à Perside hyeme aspera mediâq; Constantinopolim accelerans, eruditare stomachi, rectorio novi operis gravatus esset, repentè interiit, annos gerens proximè 40.

An. M. 709. ab Urb. cond.

VALEN-

VALENTINIANUS.

VAlentinianus imperavit annis 12. minus diebus 100. Hujus pater Gratianus mediocri stirpe ortus, apud Cibalas Funarius appellatus est, eò quòd venalitium funem portanti, quinq; milites nequirent extorquere, eo merito adscitus in militiam, usq; præfecturæ prætorianæ potentiam conscendit. Ob cujus commendationem, Valentiniano imperium resistenti aggeritur. Hic Valentem consanguineũ sibi socium in imperio adscivit, ac demum Gratianum filium, impuberem, hortatu socrus & uxoris Augustum creavit. Hic Valentinianus fuit vultu decens, solers ingenio, animo, gravis, sermone cultissimus. Quãquam ad loquendum parcus, severus, vehemens, infestus tamen vitiis, maximéq; avaritiæ, cujus punitor fuit acer; & in memoratis, Adriano proximus: Genera vetustissimorũ meminisse, nova arma meditari, fingere terra seu limo simulachra; prudenter uti locis, tẽporibus, sermonibus, & brevi, *criminibus, queis sese quasi fidissimis, prudentissimisq; dederat, careret: aut probatis eruditisq; monitoribus uti licuisset, perfectus princeps enituisset. Hujus tẽpors Firmus apud Mauritaniam regnũ invadens, extinguitur. Valentinianus apud Bergentionẽ legationi Quadorum respondens, anno ævi 5. & 50. impetu sanguinis, voce amissa, sensu integer expiravit. Quod intẽperãtia cibi ac saturitate, qua artus diffuderat, accidisse plures detulere. Itaq; eo mortuo, Valentinianus adhuc quadriennis, autore Equitio ac Merobaude propinquo, ubi cum matre fuerat allatus, creatus est imperator.

Cur Funarius dictus.

Constantinopoli.

** Si in fidis hominibus ita legit. Eutropius.*

VALENS.

VAlens unà cum Valentiniano germano suo, de quo diximus, regnavit annos 10. menses 5. Hic Valens cum Gotthis lacrymabili bello commisso, sagittis saucius in casam deportatur vilissimam: ubi supervenientibus Gotthis, igniq; supposito, incendio concrematus est, in quo probanda hæc fuere. Fuit possessoribus consultor bonus, mutare judicia verus, in amicos fidus, irasci sine noxa; ac periculo cujusquam, sanè valdè timidus. Hujus temporibus Procopius tyrannus cadens extinguitur.

GRATI-

GRATIANUS.

An. ab urbe 1132.

GRatianus genitus Syrmii, imperavit cum patre Valentiniano annis 8. diebus 95. cum patruo & fratre 3. cum eodem fratre ac Theodosio 4. cum his omnibus accedente Arcadio menses 6. Hic apud Argentarium oppidum Galliæ, 30. Alemannorū millia in bello extinxit. Hic cùm animadvertisset Thraciam, Daciámq; tanquā genitales terras, possidentibus Gothis Triballisq; atque omni pernicie atrocioribus Hunnis & Alanis, extremum periculum inistare nomini Romano, accitum ab Hispania Theodosium, cunctis faventibus, agenti annum à tricesimo tertium, imperium committit. Fuit Gratianus literis benè institutus; carmen facere, ornatè loqui, explicare controversias rhetorum more. Nihil aliud agere, quàm spiculis meditari, summæq; voluptatis divinæq; artis credere, ferire peritè sibi destinata: cibi, vini ac libidinis victor: cunctisq; fuisset plenus bonis, si ad cognoscendam reipub. gerendæ scientiā animum indidisset; à qua procè alienus, non modò voluntate, sed etiam exercitio fuit. Nam dum exercitum negligeret, & paucos ex Alanis, quos ingenti auro ad se transtulerat, anteferret veteri ac Romano militi, adeóq; Barbarorum comitatu, & propè amicitia capitur, ut nonnunquā eodē habitu iter faceret odia in se militū excitavit. Hoc tempore cùm Maximus apud Britanniam tyrannidem arripuisset, & in Galliam transmisisset, ab infensis Gratiano legionibus exceptus, Gratianum fugavit, nec morā extinxit: vixit annis 38.

Floruit hoc tempore divus Hieronymus & Martinus.

THEODOSIUS.

THeodosius genitus patre Honorio, matre Thermantia, genere Hispanus, originem à Trajano principe trahens, à Gratiano Augusto apud Syrmium Imperator effectus, regnavit an. 17. Huic ferunt nomen somnio parentes monitos sacraviſſe, ut Latinè intelligimus, à Deo datum. De hoc etiam oracuło in Asia divulgatum est, eū Valenti successurū, cujus nomen è θ, & ε ο atq; σ Græcis literis initiaretur. Qua cognitione principii deceptus Theodorus, cùm imperium præsumeret, scelestæ cupiditatis supplicia percepit. Fuit Theodosius propagator reip.

atq;

atq; defensor eximius. Nam Hunnos & Gothos, qui eā sub Valente defatigassent, diversis prælijs vicit; cū Persis quoq; pacem pepigit. Maximum autem tyrannum, qui Gratianū interfecerat, & sibi Gallias vindicabat, apud Aquileiam extinxit: Victorem quoq; ejus filiū, intra infantiæ annos à Maximo patre Augustum factum necavit. Eugenium tyrannum, & Arbogastem superavit, delectis eorum decem millibus pugnatorum. Hic etenim Eugenius cōfisus viribus Arbogastis, postquā apud Viennam Valentinianum extinxerat, regnum invasit, sed mox simul cum vita imperiū perdidit. Fuit autem Theodosius moribus & corpore Trajano similis, quantum scripta veterum & pictura edocent: sic eminens status, membra eadem, par cæsaries, os absq; eo quod illi aliquātum vellendo steriles genæ, neq; tam ingentes oculi erant, nescio an & tanta gratia, tantúsq; flos in facie, seu tanta dignitas in incessu. Mens verò prorsus similis, adeo ut nihil dici queat, quod non ex libris in istum videatur transferri. Clemens animus, misericors, communis, solo habitu differre se cæteris putans: in omnes homines honorificus, verùm effusus in bonos: simplicia ingénia æquè diligere, erudita mirari, sed innoxia; largiri magno animo magna: amare cives, vel privato contubernio cognitos, eósq; honoribus, pecuniâ, beneficijs cæteris muneratri, præsertim quorū erga se velut parté aspero casu officia probaverat. Illa tamen quibus Trajanus aspersus est, violentiam scilicet & cupidinem triūphandi, usq; eo detestatus est, ut bella nō moverit: sed invenerit, prohibueritq; lege ministeria lasciva, plalariasq; commessationibus adhiberi: tantum pudori tribuens & continentiæ, ut consobrinarum nuptias vetuerit, tanquā reorum. Literis si nimium perfectos contemplemur, perdoctus, sagax planè, multúmq; diligens ad nōscenda morum gesta: è quibus execratur veterum facta superba, crudelia libertati infesta, quæ legerat, ac Cinnam, Marium, Syllámq; atq; universos dominantiū, præcipuè tamen perfidos & ingratos. Iracsci sanè rebus indignis, sed flecti citò, unde modica dilatione emolliebatur. Aliquando severa præ-

Præcepta ex Livio.

cepta

cepta habuit de Livio, vel quod Augustus à philosophi doctore didicerat: qui cùm vidisset eum facilè cōmoveri; ne asperū aliquid statueret, monuit, ut ubi irasci coepisset, quatuor atq; viginti Græcas literas memoriæ recenseret, ut illa concitatio, quæ momenti est, mente alio traducta, parvi temporis interjectu languesceret. Melior haud dubiè, quod est clarè virtutis, post auctam annis potentiam regalem, multóq; maximè post civilem victoriam. Nam & annonæ curam solertius attendere, & auri argentiq; grave pondus sublati atq; expensi à tyranno multis è suo restituere, cùm benigni principes, & quidem vix fundos solerent nudos; ac deformata prædia concedere. Jam illa minutiora, & ut dicitur, intra aulam quæ quidem occulta sunt, magis naturæ hominum curiosæ oculos aureſq; ad se trahunt. Patrium colere tanquam genitorem, fratris mortui sororisq; liberos habere pro suis, cognatos affinesq; parentis animo complecti: elegans lætumq; convivium dare, non tamen sumptuosum, miscere colloquia personis, studia dignitatibus, sermone cum gravitate jucundo, blandus pater, concors maritus. Exercebatur neq; ad illecebras, neq; ad lassitudinem: ambulationibus magnis, cùm esset otium, reficiebat animum. Ad vescendi continentiam, valetudinem regebat. Sicq; in pace rebus humanis animum agens quinquagesimum, apud Mediolanum excessit: utranq; rempublicam utrique, id est, Arcadio & Honorio quietam relinquens. Corpus ejus eodem anno Constantinopolin translatum, atq; sepultum est.

Intra aulam.

Floruit divus Ambrosius.

FINIS.

LECTORI.

Quanquam in Monarchiis & annorum ratione constituenda vehementer varient autores, tamen ut historiæ series atq; ordo facilius à pueris posset percipi, annovatimus partim ex Eusebio, partim ex Beroso & Cratsthene ea tantum, quæ ad planiorem paulò, & explicatiorem Justini lectionem conducere videbantur.

PRIMA

PRIMA MONARCHIA ASSYRIORUM,

in qua reges fuerint.

Ninus Jovis Bell filius regnavit primus annis	52	Belochus 18	annis 25
Semiramis Nini uxor	2	Bellopares 19	annis 30
annis	42	Lamprides 20	annis 32
Zames Nineas Semiramidis filius	3	Sosares 21	annis 20
annis	38	Lompares 22	annis 30
Arrius 4	annis 30	Panyas 23	annis 45
Aralius 5	annis 40	Sosarmus 24	annis 19
Baleus Xerxes 6	annis 38	Mitreus 25	annis 27
Belochus Baal sacerdos 8	annis 45	Tautanes 26	annis 32
Baleus 9	annis 52	Tauteus 27	annis 40
Altadas 10	annis 32	Tineus 28	annis 30
Mamitus 11	annis 30	Dereillus 29	annis 40
Mancaleus 12	annis 30	Eupalus 30	annis 38
Sterus, seu Phetus	13	Laosthenes 31	annis 45
annis	20	Pyriciades 32	annis 30
Mamelus 14	annis 30	Ophrateus 33	annis 20
Sparteus 15	annis 40	Ophratanes 34	annis 50
Ascalates 16	annis 40	Ocrasapes 35	annis 42
Aminthas 17	annis 45	Sardanapalus 37. & postremus annis	20

Duravit hoc Assyriorum imperium annis 1239.

SECUNDÆ MONARCHIÆ,

Medorum reges.

Arbaces 1	annis 28	Arceus 6	annis 40
Mandaves 2	annis 50	Artines 7	annis 22
Sosarmon 3	annis 30	Artibares 8	annis 20
Articarmines 4	annis 50	Astyages	9
Arbianes 5	annis 22	annis	36

Stetit Medorum regnum annis 300. minus 8.

TERTIA MONARCHIA,

Persarum, habuit reges 14.

Cyrus imperavit 1	annis 30	Sogdianus 9	mensibus [illegible]
Cambyses 2. annis 7.	mensibus 5.	Darius nothus 10	annis [illegible]
Parizites, & Smerdis, fratres Magi 3.	mensibus 7	Artaxerxes Mnemon	[illegible]
Darius 4	annis 36	annis	[illegible]
Xerxes 5	annis 20	Artaxerxes Ochus	[illegible]
Artabanus præfectus, qui Xerxem occidit 6	mensibus 7	annis	[illegible]
Artaxerxes Longimanus	7	Arsos 13	[illegible]
annis	40	Darius Arsani filius [illegible] stinus Codomannum [illegible] pellatum, 14. Imp[illegible] nis	
Xerxes 8	mensibus 2		

Duravit Persarum imperium annis [illegible]

QVARTA MONARCHIA
Alexandri, seu Macedonum.

Est autem rerum summa potitus Alexander annis 12. Post quidem inter principes regna sunt divisa.

MACEDONUM.

Aridæus	annis 7
Cassander	annis 18
Antipater & Alexander	annis 4
Demetrius	annis 6
Pyrrhus	mensibus 6
Lysimachus	annis 15
Ptolomæus, Κέραυνος	anno
Meleagrus	mensibus 3
Antipater	anno 1
Sosthenes	annis 2
Antigonus Gonatas	36
Demetrius	annis 10
Antigonus	annis 25
Philippus	annis 42
Perseus ultimus Macedonum rex	annis 10

Summa annorum Macedonici regni 154. annis, mensibus 8.

ASIAE.

Antigonus	annis 18
Demetrius Πολιορκήτης	

SYRIAE & ASIAE

Antiochus Soter	annis 43
Antiochus Theos	annis 15
Seleucus Callinicus	20
Seleucus Ceraunus	annis 3
Antiochus Magnus	36
Seleucus Philopater	12
Antiochus Epiphanes	annis 17

SYRIÆ.

Seleucus Nicanor	annis 32
Antiochus Eupater,	2
Demetrius Soter	annis 12
Alexander	annis 10
Demetrius	annis 3
Antiochus Sedetes	annis 9
Demetrius iterum	annis 4
Antiochus Gryphus	annis 22
Antiochus Cyricœnus	18
Philippus	annis 2

Duravit Syriæ regnum annis 289.

ÆGYPTI.

Ptolomæus Lagi filius	70
Ptolomæus Philadelphus	annis 38
Ptolomæus Evergetes	26
Ptolomæus Philopater	17
Ptolomæus Epiphanes	annis 24
Ptolomæus Evergetes	30
Ptolomæus Phiscon,	sive soter annis 17
Ptolomæus Alexander	10
Ptolomæus Lathirus	8
Ptolomæus Dionysius	30
Cleopatra	annis 21

Series Ægypti regnum post Alexandrum annis 288.

ALEXANDRI MONARCHIA
duravit an. ios 300.
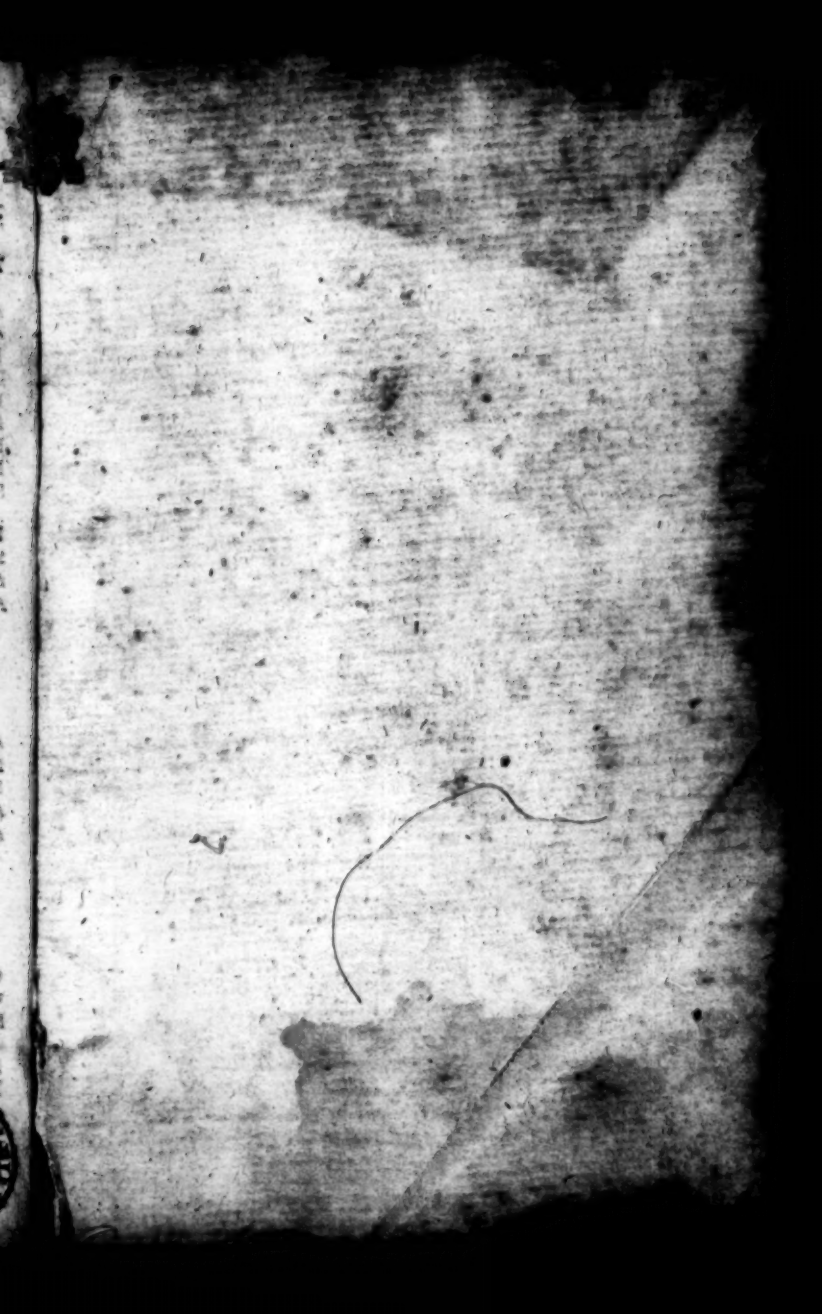
FINIS.